

BALKAN

2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

KONGRE TAKVİMİ

Özetlerin gönderileceği son tarih: 6 Mayıs 2020
Tam metinlerin gönderileceği son tarih: 10 Mayıs 2020
Kongre kitabı yayın tarihi: 25 Mayıs 2020

Ayrıntılı Bilgi İçin: www.avrupakongre-

SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ TAM METİN KİTABI

EDİTÖR:

DR. LEMAN KUZU

SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ TAM METİN KİTABI

BALKAN ZİRVEİ
2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
10 MAYIS 2020
EDİRNE

EDİTÖR:

DR. LEMAN KUZU

UBAK YAYINEVİ®

(TC. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINEVİ RUHSAT NUMARASI : 2018/42945)
TÜRKİYE

avrupakongresi@gmail.com

www.ubak.org.tr

[https:// www.avrupakongresi.org](https://www.avrupakongresi.org)

Bu kitabın tüm hakları UBAK Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.
UBAK Publications – 2020 ©

Yayın Tarihi : 25 .05.2020

ISBN: 978-605-06766-1-7

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

BALKAN ZİRVESİ
2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

TARİHİ VE YERİ

10 MAYIS 2020
EDİRNE

DÜZENLEYEN KURUMU

UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi
Derneği

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Kongre Başkanı: Doç. Dr. Dinara Fardeeva
Düzenleme Kurulu Başkanı: Doç. Dr. Ufuk Aydın
Düzenleme Kurulu Başkan Yrd.: Dr. Gültekin Gürçay
Düzenleme Kurulu Üyesi: Dr. Nadire Kantarcıoğlu
Düzenleme Kurulu Üyesi: Dr. Leman Kuzu
Düzenleme Kurulu Üyesi: Use Dergisi Editörlüğü
Düzenleme Kurulu Üyesi: Euroasia Dergisi Editörlüğü
Düzenleme Kurulu Üyesi: Use Dergisi Editörlüğü
Düzenleme Kurulu Üyesi: Ubak Uluslararası Bilimler Akademisi Yayınevi Editörlüğü
Genel Koordinatör: Amaneh Manafidizaji

YABANCI KONUŞMACILAR

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov (Ufa State Petroleum Technological University) Rusya
Еремеев Александр (Rusya Tomsk Devlet Üniversitesi)- Rusya
Cəfərova Qumru Kamil Qızı (ATU-nun Elmi Tədqiqat Mərkəzi) - Azərbaycan
Doç. Dr. Sevinç Ruintan (Bakü Devlet Üniversitesi) – Azərbaycan
Турсунжон Каримова, Равшан Усанов (Hujand Davlat Üniversitesi)- Tadjikistan
Mehdi Meskini Heydarlou (Osmangazi Üniversitesi) - İran
Khorram Manafidizaji (Tabriz İslami Sanatlar Üniversitesi) - İran
Babjanova Anar (Kazak Abılay Han Uluslararası İlişkiler ve Dünya Dilleri Üniversitesi) – Kazakistan

KONGRE DİLLERİ

TÜRKÇE (Tüm Lehçeleri) - İNGİLİZCE - RUSÇA - FARŞÇA - ÇİNCE - ARAPÇA

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Dr. Gulmira ABDİRASULOVA

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Ahmad Sharif FAKHEER

Ürdün Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV

Ufa State Petroleum Technological
University

Doç. Dr. Abbas GHAFARI

Tebriz Üniversitesi

Dr. Lale Sariye AKAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Ariz Avaz GOZALOV

Moskova Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu Semin AKEL

Kültür Üniversitesi

Dr. Ahmet GÜMÜŞ

İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Maha Hamdan ALANAZI

Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü

Prof. Dr. Gulzar İBRAGİMOVA

Bakü Avrasya Üniversitesi

Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA

Özbekistan Bilimler Akademisi

Doç. Dr. Nurhan AYDIN

Kafkas Üniversitesi

Dr. Cihandar HASANHANOĞLU

Başkent Üniversitesi

Dr. Mehmet Fırat BARAN

Mardin Artuklu Üniversitesi

Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA

K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge
Üniversitesi

Dr. Amina Salihi BAYERO

Yusuf Maitama Sule Üniversitesi

Dr. Keles Nurmaşılı JAYLIBAY

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Karligash BAYTANASOVA

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Dr. Mamatkuli Jurayev

Özbekistan Bilim Akademisi

Dr. Baurcan BOTAKARAEV

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

Dr. Kalemkas KALIBAEVA

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Bouaraour Kamel

Ghardaia Üniversitesi

Doç. Dr. Tüba KARAHİSAR

Doç Dr. Mehmet KAYA

Dicle Üniversitesi

Prof Dr. Bülent KURTIŞOĞLU

Ardahan Üniversitesi

Doç Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ

Atatürk Üniversitesi

Sonali MALHOTRA

Delhi Balbahtri Academy

Dr. Alia R. MASALİMOVA

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Prof. Muntazir MEHDI

Pakistan Language Academy

Dr. Amanbay MOLDİBAEV

Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi

Doç. Dr. Yaprak I. OZDEMİR

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ

Munzur Üniversitesi

Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA

Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü

Doç. Dr. Işık SEZEN

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel SİLİCİ

Erciyes Üniversitesi

Dr. Gulşat ŞUGAYEVA

Dosmukhamedov Atyrau Devlet

Üniversitesi

Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE

Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. K.A. TLEUBERGENOVA

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA

Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Yıldırım İsmail TOSUN

Şırnak Üniversitesi

Dr. Botagul TURGUNBAEVA

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA

Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ

Urumiye Üniversitesi

Dr. Yang ZİTONG

Wuhan Üniversitesi

Doç. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

Karadeniz Teknik Üniversitesi

KONGRE PROGRAMI

NOT:

- **Sunum Süresi Her Bildiri İçin 15 Dakikadır.**
- Sunumlar skype üzerinden ve power point ile anlatılacaktır. Her oturum için grup oluşturulacaktır. Sunum yapan katılımcı ekranın diğer katılımcılar ile paylaşacaktır.
- (skype ile aradığımızda aşağıda sağ köşede iki tane üstüste kareden ekranı paylaşan yapılacaktır.)

BALKAN ZİRVESİ
2. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
2. ULUSLARARASI UYGULAMALI BİLİMLER KONGRESİ
10 MAYIS 2020 - EDİRNE

10 MAYIS 2020

UBAK 1	UBAK 2	UBAK 3
OTURUM 1 10:00 – 11:15 11:30 – 12:45 OTURUM BAŞKANI: DOÇ. DR. ABDULLAH DUMAN ÖĞR. GÖR. ERTAN ŞEHİT Roma İmparatorluk Dönemi Asker Tasvirli Mezar Stelleri ÖĞR. GÖR. ERTAN ŞEHİT Roma İmparatorluk Dönemi Mezar Mimarisinde Cephe Düzenlemesi	OTURUM 1 10:00 – 11:15 11:30 – 12:30 OTURUM BAŞKANI: DR. NADİRE KANTARCIOĞLU EMRE ÖZERGİN HATİCE YILMAZ Sosyal Medyada Linç Kültürü: Pandemi Kapsamında Yapılan “Evde Kal” Çağrılarını Üzerine Bir İnceleme DR. ÖĞRETİM ÜYESİ MUSTAFA SOLMAZ Dijital Toplumun Sosyolojisi	OTURUM 1 10:00 – 11:30 11:45 – 13:30 OTURUM BAŞKANI: DOÇ. DR. UFUK AYDIN DOÇ. DR. UFUK AYDIN Sismik Hızların Ve Soğurulmanın Yanal Heterojenitesi ALİ MERT ÖZCAN DOÇ.DR. ANIL AKDOĞAN CEM KARAKAYA EZGİ ÇOBAN İmalat Proseslerinde İatf 16949 Kalite Yönetim Sistem Standardına Uygun Araçlarla Kalite İyileştirme Ve Sertifikasyon

DOÇ. DR. ABDULLAH DUMAN Hız. Peygamber'in Kararlılığı Bağlamında Bedru'l-Mev'id Gazvesi	ARŞ. GÖR. MUHAMMED GANİ ŞAHİNOĞLU Ağrı Yöresine Ait Kadın Halaylarının Müzik Ve Oyun Yönünden İncelenmesi	ARŞ. GÖR. YAŞIN FURKAN GORGULU PROF. DR. MUSTAFA ARİF OZGUR PROF. DR. RAMAZAN KOSE Ses Altı Rüzgâr Tünelinde Gerçekleştirilen NACA 0012 Kanadının HAD Programı Kullanılarak Karşılaştırmalı Analizi
Y.L. ÖĞRENCİSİ, HAYRETTİN SOYUPAK Jean Jecques Rousseau'da Genel İrade Kavramı Ve Toplum Din İlişkisi Üzerine	ARŞ. GÖR. MUHAMMED GANİ ŞAHİNOĞLU Şükrü Tunar'ın Uşşâk Makamındaki Oyun Havası İcrasının Tahlili	KÜRŞAT TANRIVER PROF. DR. MUSTAFA AY Bir Paslanmaz Çelik Bacada Baca Hesap Programlarının Uygulamalı Karşılaştırılması
Y.L. ÖĞRENCİSİ, NURGÜL ERTEKİN John Locke'da Bilginin Malzemesi Olarak İde	ÖĞR. GÖR. DR. ŞEBNEM SENÇERMAN Hindustan İnançsal Müziği ve Metinlerinde Zaman Kavramının İşlenişi	METE TÜRKOĞLU DR. ÖĞR. ÜYESİ. FÜSUN ÇİFTÇİ PROF. DR. MEHMET NURULLAH ORMAN Milli Park Araç Girişlerinin Kullanılarak Zaman Serisi Analiz Yöntemi İle Milli Parkın Araç Sayılarının Gelecek Tahmini
BABJANOVA ANAR Kazak Masallarının Eğitici Yönu	KHORRAM MANAFİDİZAJİ Selçuklu Dönemi İran Seramiklerinde Kadın Motiflerinin Betimlemesi	METE TÜRKOĞLU DR. ÖĞR. ÜYESİ. FÜSUN ÇİFTÇİ Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Park Koylarının Mevcut Ulaşım Talebinin Araştırılması
DR.ÖĞR.ÜYESİ HÜSEYİN ALİ Müslüman Seyyahların Gözüyle Nusaybin	DR. ŞEBNEM SENÇERMAN Empowerment Through Music: The Cases Of Native Australians And Pakistani Sufis In Britain	DOÇ. DR. AYSUN COŞKUN HASAN YALPI İşletim Sistemi Sıkılaştırma Standartlarının Uygulanması Ve Denetimi
DR. ÖĞR. ÜYESİ, CEMİLE TEKİN Türk Milli Mücadelesi'nin Yugoslavya Krallığı Basınına Yansıması	DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET SAİT HALİM GENÇOĞLU Bilimsel Metodsuzluk Bağlamında Müzikte Rivâyetperestlik	GRADUATE STUDENT YUNUS YAVUZ ASST. PROF. DR. MUHAMMED TALAT SARIAYDIN On Timelike Surfaces Constructed By Evolution A Space Curve
DOÇ. DR. SEVİNÇ RUİNTAN Postsovyet Dönemde Güney Kafkasya'nın Güvenlik Sorunları Hakkında	DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET SAİT HALİM GENÇOĞLU Kimliksizleşme Sürecinde Türkiye'de Pop Müzik	ÖĞR. GÖR., SERDAR KAŞAP MİMAR KÜBRA BASOOĞLU Tarihi Yenihan Köprüsü Rölöve Raporu Ve Restorasyon Önerisi

FURKAN TOKSOY Türkiye’de Faaliyet Gösteren Ticari Bankaların İflas Riski: Z”- Skor Modeli	DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NURETTİN İMRE ÖĞR. GÖR. TAMER CÖMERT Gastronomi Turizmi Kapsamında Kemaliye (EğİN) Mutfağının Değerlendirilmesi	ÖĞR. GÖR., SERDAR KASAP ÖĞR. MİMAR CAFER ALTAY AKSOY Balat Sancaktar Yokuşu 18 Nolu Ev Restorasyon Çalışması
DR.ÖĞR.ÜY.ESRA ULUŞAHİN Valerie Solonas’ın <i>Society For Cutting Up Men</i> Adlı Yapıtın Türkçe Çevirisi Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu Adlı Yapıtta Yan Metinsel Bağlamda Çevirmen Kimliği	M.Ə. CMAFYJOB Болашак Музыка Мүғалімінің Эстрадалық Ән Айту Дағдыларын Қалыптастыру Жолдары	Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV Oil Refining And Petrochemical Industry Of Bashkortostan In Environmental Cut
		YAVER SUBASI ASSIST. PROF. GULSAH SAYDAN KANBEROGLU Development Of PVC Membrane Potentiometric Sensor Based On MOF In The Determination Of Imipramine Hydrochloride
		DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA KEMAL TURAL Paired Domination And Integer Programming
		ÖĞR. GÖR. DR. HACER ARIOL TAYMAZ Structural Design By Particle Swarm Optimization With Passive Congregation
UBAK 1	UBAK2	UBAK 3
OTURUM 2 13:00 – 14:30-----14:45 -16:30 OTURUM BAŞKANI: DR. GÜLTEKİN GÜRÇAY	OTURUM 2 12:45 – 14:30-----14:45 -16:30 OTURUM BAŞKANI: DR. LEMAN KUZU	OTURUM 2 13:15 – 16:00 OTURUM BAŞKANI: DR. ÖĞR. GÖR. BASHAR İBRAHİM
ÖĞR. GÖR. DR. GÜL SAKARYA Uluslararası Öğrencilerin Müzik Eğitimine Yönelik Görüşleri (Trakya Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Örneği)	DR. ÖĞR. ÜYESİ, SERPİL DURĞUN Akıl İle Doğanın İffetli Ve Yasal Evliliği Olarak Bilimsel Bilgi	ALİ ACAR BARAN SEVEN KÜLTİĞİN ÇAVUŞOĞLU EMİNE YALÇIN Determination Of DNA Damage Caused By Cypermethrin With Comet Assay

DR. ESRA BAYRAK AYAS Sporcuların Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	DR. ÖĞR. ÜYESİ MERYEM BERRİN BULUT Psikoloji Öğrencilerinin Ölümüne Yönelik Tutumları: Nitel Bir Çalışma	ALİ ACAR BARAN SEVEN Investigation Of Indoxacarb Caused Chromosomal Aberrations And Micronucleus Formations
Y.L ÖĞRENCİSİ AZER KAL Rousseau'un Eğitim Anlayışı	PROF. DR. AHMET AKIN ESRA YENİYOL Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması	ALİ ACAR Investigation Of The Genetic Effects Of Penconazole With Comet Assay
ASST.PROF.DR. FATMA DEMIRAY AKBULUT The Usage Of Online Psycholinguistic Methods In Foreign Language Acquisition (Fla) Process	EMEK ASLI CİNEL Güney Koredeki Kalkınma Modeli Türkiye’de Uygulanabilir Mi?	SƏLİMLİ TƏHMİNƏ AZƏR QIZI, CƏFƏROVAQUMRU KAMİL QIZI, BİOLOGİYA ÜZRƏ FƏLSƏFƏ DOKTORU VƏLİYEVA ZEYNAB YƏHYA Q. MEHRİBAN QƏNİ QIZI. DOSENT İSMAYİLOV YUSİF BAYRAM OĞLU Orqanizmin İmmunofizioloji Funksiyasının Qarşılıqlı Əlaqəsində Ağır Metalların Rolu
ASST.PROF.DR. FATMA DEMIRAY AKBULUT Transactional Distance In Language Education During The Covid-19 Outbreak	Y. L ÖĞRENCİSİ, MEHMET İLTERİŞ ÖZTÜRK Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Genel Düzenlemesi Ve Karakteristiği	ÜMİT DEMİRBAŞ Yeni Ftalosiyanınların Fotofiziksel Ve Fotokimyasal Özelliklerinin İncelenmesi
MAHMUT CAN EREN DOÇ. DR. RAMAZAN KARATAŞ Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kesir Problemlerini Modelleme Yöntemiyle Çözme Yeterlilikleri İle Matematik Öğretimi Yeterliliklerinin İlişkisi	RESEARCH ASSISTANT SEMİH NARGÜL Role Of Local Governments On Immigrant’s Adaptation: The Case Of Esenler	DR. FUSUN ERTEN BESİR ER ARŞ. GÖR. DR.HASAN GENCOGLU PROF. DR. KAZİM SAHİN Magnezyum Biyotinat Uygulaması Sıçanlarda UVB Işığa Bağlı Oluşan Deri Hasarında NRF2/HO-1 Ve Kaspaz-9’u Düzenleyebilir

MAHMUT CAN EREN DOÇ. DR. RAMAZAN KARATAŞ Sınıf Öğretmeni Adaylarının Matematik Öğretimi Yeterlikleri İle Bazı Demografik Özelliklerinin İlişkisi		ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ SEMİH NARGÜL Kumkapı'daki Afrikalı Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Statüsü ve Onları Göç Etmeye İten Faktörler		Öğr. Gör. Dr. Bashar IBRAHİM Doktora Öğrencisi. Mehdi MESKINI HEYDARLOU Bilinçsiz Antibiyotik Kullanıma Bağlı Direnç Gelişimi Ve Önleme Yolları
DR.ÖĞR.ÜYESİ DR SÜLEYMAN KASAP Covid-19 Sürecinde, Uzaktan Eğitim ve Konuşma Kaygısı		ТУРСУНЖОН КАРИМОВА РАВШАН УСАНОВ Алишер Навоий Ижодидаги Улуғвор Дўстликнинг Яқин Қўшни Давлатлар Матбуотида Инъикос Этиши		
DR.ÖĞR.ÜYESİ DR SÜLEYMAN KASAP Zihinsel İyi Oluş ve Yabancı Dil Kaygısı		DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ALİ HAYDAR YILDIRIM Karşılıksız Çekte Cezai Sorumluluğa İlişkin Bazı Hukuki Sorunlar		
DR. ÖĞR. ÜYESİ AYŞE GÜL (ÇİRKİNOĞLU) ŞEKERCİOĞLU KÜBRA (GENÇ) GÜMÜŞ Drama Yönteminin Fen Bilgisi Öğretmenliği Öğrencilerinin Ses Konusundaki Başarılarına Etkisi		GÖKHAN ÇINKARA İSMAİL DOĞUKAN BÖLÜKOĞLU Nepokrasi Ve Gölge Elit Kavşağında Siyaset: Jared Kushner Ve Çevresi		
DR. ÖĞR. ÜYESİ AYŞE GÜL (ÇİRKİNOĞLU) ŞEKERCİOĞLU SİNEM AKSU Fen Bilgisi Eğitimi Öğrencilerinin Drama Ve Argümantasyon Yöntemlerine Yönelik Tutumları		DR. ÖĞRETİM ÜYESİ PERVİN TUNÇ VİLDAN AYÇİÇEK Kadınlarda Toplumsal Cinsiyet Algısı, Psikolojik İyi Oluş Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler		
Еремеев АЛЕКСАНДР СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЕВРАЗИЙСТВА		DOÇ.DR. ÇAĞRI GÜMÜŞ ÖĞR.GÖR.ELMAS ALVER Histrionik Kişilik Bozukluğunun Tanıtılması Ve Toplumda Bilinç Oluşturulmasına Yönelik Sosyal Afiş Çalışmaları		

İÇİNDEKİLER
KONGRE KÜNYESİ
BİLİM VE DANIŞMA KURULU
KONGRE PROGRAMI
İÇİNDEKİLER

SÖZLÜ SUNULMUŞ BİLDİRİ TAM METİNLERİ

Nurgül ERTEKİN JOHN LOCKE'DA BİLGİNİN MALZEMESİ OLARAK İDE Sayfa 1- 9 Babjanova ANAR KAZAK MASALLARININ EĞİTİCİLİK YÖNÜ Sayfa 10- 19 Cemile Tekin TÜRK MİLLİ MÜCADELESİ'NİN YUGOSLAVYA KRALLIĞI BASININA YANSIMASI Sayfa 20 - 28 Gül SAKARYA ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN MÜZİK EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ (Trakya Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Örneği) Sayfa 29- 40 Fatma Demiray AKBULUT THE USAGE OF ONLINE PSYCHOLINGUISTIC METHODS IN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION (FLA) PROCESS Sayfa 41 -50 Fatma Demiray AKBULUT TRANSACTIONAL DISTANCE IN LANGUAGE EDUCATION DURING THE COVID-19 OUTBREAK Sayfa 51 - 61 Emre ÖZERGİN & Hatice YILMAZ SOSYAL MEDYADA LİNÇ KÜLTÜRÜ: PANDEMİ KAPSAMINDA YAPILAN “EVDE KAL” ÇAĞRILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME Sayfa 62 - 72 Mustafa Solmaz DİJİTAL TOPLUMUN SOSYOLOJİSİ Sayfa 73 - 86 Muhammed Gani ŞAHİNOĞLU ŞÜKRÜ TUNAR'IN UŞŞAK MAKAMINDAKİ OYUN HAVASI İCRÂSININ TAHLİLİ Sayfa 87 – 103 Muhammed Gani ŞAHİNOĞLU AĞRI YÖRESİNE AİT KADIN HALAYLARININ MÜZİK VE OYUN YÖNÜNDEN İNCELENMESİ Sayfa 104 – 115 Şebnem SENÇERMAN HİNDUSTAN İNANÇSAL MÜZİĞİ VE METİNLERİNDE ZAMAN KAVRAMININ İŞLENİŞİ Sayfa 116 – 128 Şebnem SENÇERMAN EMPOWERMENT THROUGH MUSIC: THE CASES OF AUSTRALIAN ABORIGINALS AND PAKISTANI SUFIS IN BRITAIN Sayfa 129 - 142 Mehmet Sait Halim GENÇOĞLU KİMLİKSİZLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE POP MÜZİK Sayfa 143 – 148 Mehmet Sait Halim GENÇOĞLU BİLİMSEL METODSUZLUK BAĞLAMINDA MÜZİKTE RİVÂYETPERESTLİK Sayfa 149 – 158

Nurettin İMRE & Tamer CÖMERT

GASTRONOMİ TURİZMİ KAPSAMINDA KEMALİYE (EĞİN) MUTFAĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ
Sayfa 159 - 176

Ahmet AKIN & Esra YENİYOL

EŞLER ARASI GÜVEN ALGISI ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
Sayfa 177 - 180

Emek Aslı Cinel

GÜNEY KOREDEKİ KALKINMA MODELİ TÜRKİYE'DE UYGULANABİR Mİ?
Sayfa 181 - 193

Semih Nargül

ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS ON IMMIGRANT'S ADAPTATION: THE CASE OF ESENLER
Sayfa 194 - 211

Semih Nargül

KUMKAPI'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK STATÜSÜ VE ONLARI GÖÇ
ETMEYE İTEN FAKTÖRLER
Sayfa 212 - 225

Gökhan Çinkara & İsmail Doğukan Bölükoğlu

NEPOKRASİ VE GÖLGE ELİT KAVŞAĞINDA SİYASET: JARED KUSHNER VE ÇEVRESİ
Sayfa 226 - 239

Çağrı Gümüş & Elmas Alver

HİSTRİONİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN TANITILMASI VE TOPLUMDA BİLİNÇ
OLUŞTURULMASINA YÖNELİK SOSYAL AFİŞ ÇALIŞMALARI
Sayfa 240 - 253

Hüseyin ALİ

MÜSLÜMAN SEYYAHLAR GÖZÜYLE NUSAYBİN
Sayfa 254- 275

Azer KAL

ROUSSEAU'UN EĞİTİM ANLAYIŞI
Sayfa 276 - 281

Hayrettin SOYUPAK

JEAN JACQUES ROUSSEAU'DA GENEL İRADE KAVRAMI VE TOPLUM DİN İLİŞKİSİ ÜZERİNE
Sayfa 282- 292

EDİRNE

10 MAYIS 2020

JOHN LOCKE'DA BİLGİNİN MALZEMESİ OLARAK İDE**Y.L. Öğrencisi, Nurgül ERTEKİN**

Kocaeli Üniversitesi

ÖZET

Felsefe, içinde barındırdığı birçok alan nedeniyle çok kapsamlı bir disiplindir. Filozoflar farklı alanlarla ilgili sorular sorup bunlara cevaplar aramışlardır. Bu sorulara verilen cevaplarda insanların geneli hem fikir olurken filozoflar arasında ciddi görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu görüş ayrılıklarının yaşandığı alanlardan bir tanesi; Bilgi nedir? Neler bilinebilir? Bilgi nasıl elde edilir? Bilginin türleri nelerdir? ve benzeri sorulara cevap aranılan epistemoloji yani bilgi felsefedir. Bilgi felsefesinde antik çağdan bu yana üzerinde durulan ve özellikle 18. Yüzyıl filozoflarının tartıştığı en önemli problem bilginin kaynağının ne olduğu problemidir. Bu problem, rasyonalizm ile empirizm arasında ciddi tartışmalara yol açmıştır. Çünkü bilgiye, aklın düşünme yetisiyle ya da duyu yetisi ile ulaşmak mümkündür. Bu iki yoldan hangisi bilgiye ulaşmakta daha fazla rol oynamaktadır? Rasyonalistler, bilginin yegane kaynağının akıl olduğunu savunmaktadır. Duyu algısından önce aklı ön plana çıkartmaktadırlar. Empiristler ise bilginin yegane kaynağının deney olduğunu savunmaktadır. Onlara göre dünyaya dair anlamlı söylemler ancak duyu deneyimleriyle ilişkili olmaktadır. Felsefe tarihinde birçok filozof bilginin temeline deneyi koymuştur. Fakat deneyciliği sistematik bir biçimde ortaya koyan filozof empirizmin kurucusu olarak anılan John Locke'tur. Temel eseri "İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme" empirist zihin felsefesinin sistematik bir sunumudur. Bu çalışmada J. Locke'un temel eseri çerçevesinde, bilginin deneyden geldiği savını sunmasına engel olan doğuştan zihnimizde bazı ilkelerin bulunduğu görüşünün eleştirilmesine yer verilecektir. Bu eleştiri, rasyonalistlerin iddialarının çürütülmesi açısından önemlidir. Bilginin hammaddesi olarak gördüğü idelerin kaynağının deney olduğu dış duyum ve iç duyum ayırımına gidilerek incelenecektir. Bununla birlikte dış duyum ve iç duyumdan gelmeyen hiçbir idenin olmadığı, idelerin basit ve karmaşık olarak ikiye ayrılmasıyla yapısal olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler : John Locke, deney, ide, bilgi kuramı.**GİRİŞ**

Bilginin kaynağı ve konusu felsefe tarihinin erken dönemlerinden beri en temel konu ve sorunları arasında yer alır. Bu sorunun öncelikli problemlerinden biri ise "Doğuştan İdeler" doktrindir. Birçok filozof bu konu hakkında düşüncelerini söylemiştir ve çalışmalar yapmıştır. Rasyonalist bir anlayış olan doğuştancılık: insan zihnindeki idelerin en azından bir takım kavram, fikir ve ilkelerin deneyim yoluyla kazanılmadığının, onların doğuştan getirildiğini öne süren görüştür.[Cevizci, 2007:277]. 17. Yüzyıl İngiliz empirist(deneyci) filozoflarından John

Locke(1632-1704)'ta bilginin kaynağını, konusunu bir karara bağlamak ve kendi düşüncelerini aktarabileceği bir zemin oluşturmak için bu doğuştancılık görüşünü eleştirmektedir.

Yaptığı eleştiriler sonucunda Locke, bilginin malzemesi olarak gördüğü idelerin nasıl edinildiğini göstermek için artık bir engel olmadığını düşünmektedir. Locke, herkesin düşündüğünün ve düşündüğü sırada uğraştığı şeylerin de ideler olduğunun bilincinde olduğunu söyleyerek kitabının ikinci bölümüne giriş yapmaktadır. Herkesin zihninde birtakım idelerin bulunduğu kuşkusuz kabul edildiğini öne süren Locke bu nedenle ilk araştırılması gerekenin bu idelerin nasıl edinildiği olduğuna karar vermiştir. Locke idelerin zihne hangi yollarla geldiğini göstermek için herkesin kendi gözlem ve deneyine başvurmaktadır. Böylece Locke için tüm bilginin yegane kaynağı deney olmaktadır ve duyum ve düşünüm olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu kaynaklardan oluşan ideleri ise Locke basit ve karmaşık olarak ikiye ayırmaktadır. Locke bu idelerin detaylı bir şekilde yapısal olarak incelendiğinde zihinde duyum ve düşünümünden gelmeyen hiçbir idenin bulunmayacağını iddia etmektedir. Locke'un bu konu hakkındaki fikirleri kendisinden sonra gelen filozofların kimine ışık tutmuş, kimisinin ise eleştiri oklarından kurtulmayı başaramamıştır. Bu nedenle fikirleri emprist gelenek açısından önem arz etmekte ve incelemeye değer görülmektedir.

DOĞUŞTAN İDELER ELEŞTİRİSİ

Locke, “İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme” adlı eserinin birinci bölümünde doğuştan ideleri eleştirmektedir. Locke eleştirisine, anlık üzerine bir araştırma yaparak başlamaktadır. Çünkü onun için anlık, insanı öteki varlıklar üzerine çıkartan, onlar üstündeki egemenliğini ve üstünlüğünü sağlayan şeydir.[Locke, 2017:67] Böylece sırf soyluluğu açısından bile anlık üzerine bir araştırma yapmak verilen çabaya değecektir. Anlığın doğası üzerine yapılacak olan bu araştırma ile onun güçleri ve insanları nerede yalnız bıraktığı gösterilebilecektir. Eğer anlığın güçlerinin nereye dek uzandığı bilinebilirse, insanlar güçlerinin yetmediği durumlarda kabullenmeyi öğreneceklerdir. İnsanın kendi zihninin sınırlarını bilmesi, kavrayışını aşan olaylarda durmasını sağlayacaktır. Böylece insanlar, her şey bilen bir kişiliğe özenmekten, sorular sormaktan ve aslında hiçbir şey bilmediği halde girdiği tartışmalarla insanları şaşırtmaktan uzaklaşacaktır. Locke'a göre anlığın görüş açısının ne denli genişletilebileceği, hangi durumlarda yalnızca tahminde bulunup öteye gidemeyeceği ve kesinliğe ulaşma yetilerinin ne ölçüde olduğu bulunabilirse insanlar erişilebilir olanla yetinmeyi öğreneceklerdir.[Locke, 2017:69]

İnsanların bazıları, ruhun başlangıçta kazanmış olduğu birtakım doğuştan ilkelerin var olduğuna inanmaktadır. İnsanların doğduğu andan itibaren zihinlerinde birtakım birincil kavram ve özniteliklerin bulunduğu iddia edilmektedir. Locke bu görüşleri, insanların yalnızca doğal yetilerini kullanarak, doğuştan getirilen herhangi bir izlenimin yardımına ihtiyaç duyulmadan bütün bilgilerin nasıl edinildiğini göstererek reddedecektir. Locke için doğuştan ideler öğretisi

aslında bir önyargı öğretisidir.[Zelyüt, 2017:63] Locke’a göre doğuştan olduğu savunulan ilkeler; Kurgusal ve Kılıgısal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Locke kurgusal ilkelerin doğuştan olmadığı yönündeki eleştirilerine, doğuştan idelerin olduğunu savunanların ortaya koyduğu en büyük kanıt olan genel onay kanıtı eleştirmekle başlamaktadır. Bütün insanların evrensel olarak kabul ettiği belli başlı ilkelerin olduğuna inanılmaktadır. Böylece bu tarz ilkelerin insanlar ile doğuştan zorunlu olarak birlikte dünyaya geldikleri düşüncesi oluşmaktadır. Ancak Locke, tüm insanların kabul ettiği genel anlaşmalara varmanın başka bir yolunun gösterebileceğini söylemektedir. Bu gösterildiğinde insanların üzerinde anlaştığı bu tarz doğrular olsa bile onların doğuştan geldiği kanıtlanamayacaktır. “bir şey ne ise odur” ve “aynı şeyin hem olması hem de olmaması olanaksızdır” önermeleri üzerinde genel bir onaylama bulunmamaktadır. Bu önermelerin, insanların onların hakkında yapacağı bir sorgulamanın tuhaf karşılanacağı derecede genel bir kabule dayandığına inanılmaktadır. Ancak bunlar çocuklarda, budalalarda ve benzerlerinde bulunmamaktadır. Çocuklar ve budalaların bu önermelerle ilgili en ufak bir düşüncesi yoktur. Bu durumda bunların doğuştan geldiğini söylemek, ruha kendisinin algılamadığı doğruların önceden kazanmış olduğunu söylemektir. Bu önermeler doğuştan ruha kazanmış olsalardı çocuklar ve budalaların bunları zorunlu olarak bilmesi gerekirdi. Bunun olmadığını gördüğümüz için bu tür izlenimlerin olmadığı çok açıktır. Locke izlenimlerden bahsetmemektedir. “Zihin hiçbir zaman bilmediği ve hiçbir zaman bilincine varmadığı hiçbir önermenin zihinde bulunduğu söylenemez.”[Locke, 2017:73]. Locke buradan hareketle genel onay savının aslında gerçekte doğuştan gelen ilkelerin olmadığını bir kanıtı gibi görüldüğünü söylemektedir. Locke’un aslında karşı çıktığı, ortada bir evrensel kabul varsa bunun doğuştanlığa kanıt olarak gösterilmesidir. Bir şey hakkında evrensel bir kabul olmasına karşı çıkmamaktadır. [Keha, 2011:27]

Bu özsözlerin usun kullanılmaya başlandığında keşfedildiği yanıtı da Locke için geçersizdir. Us vasıtası ile bilindiği söylenen her bilginin doğuştan kazanıldığını söylenememektedir. Usun kesin olarak keşfettiği ve bize onaylattığı doğrular zihne kazanmış doğrular değildirler. Böyle olsaydı us vasıtasıyla yapılan tüm buluşların ve düşüncelerin hepsinin doğuştan olduğu kabul edilmeliydi. Ancak bu matematikçilerin özsözleri ile onların bulunduğu teoremler arasında herhangi bir ayrım bırakmamaktadır ve bu nedenle olanaksızdır. “Usun bize öğrettiği bütün kesin doğrular doğuştan olmadıkça, keşfetmek için usa gerek duyduğumuz bir şeyin bizde doğuştan bulunduğu düşünülemez.” [Locke, 2017:75]

Locke bu sefer bir önermenin kolay algılanmasının kanıt olarak gösterilmesine karşı çıkar. Eğer bir önerme işitilip anlaşıldığı anda hemen onaylanıyorsa doğuştan olduğu söylenir ancak Locke’a göre bu çok zengin bir doğuştan bilgi birikimi doğurur. Çünkü bu özsözlerin doğuştanlığını kabul etmek sayılar üzerine birçok önermenin de doğuştanlığını kabul etmektir. Locke bu durumda terimlerin işitilmesi ve anlaşılmasıyla birlikte gelen genel ve her onaylamanın apaçıklığın göstergesi olduğunu kabul etmektedir fakat apaçıklığın doğuştan izlenimlere değil başka şeylere bağlı olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca bu özsözlerin

işitilinceye kadar bilinmez oluşları da doğuştan olmadıklarını kanıtlayıcı niteliktedir. Daha önce öğrenme olmadığı yolundaki yanlış varsayıma dayanmaktadır.

Kılgısal ilkeler söz konusu olduğunda bu konuda yine karşımıza genel onay kanıtı çıkmaktadır. Locke’a göre ahlaki ilkelerin evrensel koşulunun gerçekleşmesi teorik ilkelerden daha az ihtimallidir. Çünkü ahlaki değerlere bütün insanlar tarafından bağlanılmadığını, insanlığın kabul ettiği tek bir ahlaki ilkenin bile olmadığını dile getirmektedir. Hatta Locke için ahlaki ilkeler üzerinde ittifak etmek yerine tam anlamıyla bir ayrılık vardır. Bu konuda Locke’a hak vermemiz gerekir çünkü baktığımızda ülkelerin veya toplulukların ayrı ayrı ahlak ilkeleri benimsediklerini görüyoruz. Bu alanda sıklıkla başvuru örnekler ‘adalet’ ve ‘iman’ ile ilgilidir ki; Locke, bunların tüm insanlarca kabul edilmediğinin de altını çizerek. Hiç kuşkusuz adalet, herkesin genel onayına ulaşmış olduğu düşünülen ilkelerin başında gelmektedir. Ancak, caniler ve hırsızların bu onayı verdiklerinden ne derece emin olunabilir?

Ahlak ilkelerine neden uyulmadığı sorusuna insanların her biri kendi mutluluklarına göre farklı cevap vermektedir. Eğer ahlaki ilkeler doğuştan olsaydı aynı ahlaki ilkeler aynı sebepten dolayı kabul edilirdi. Ama görüyoruz ki böyle bir şey söz konusu değildir. Locke bu hususta birçok insanın bile bile ahlaki kurallara uymadıklarını dile getirir ve eğer bu ilkeler doğuştan ise bu kurallara uymamak söz konusu bile değildir. Birçok insanın bilerek bu kurallara uymaması doğuştan olmadıklarının kanıtıdır.

Doğuştan ahlaki ilkelerin bozulmuş olabileceği yönünde bir argüman bulunmaktadır. Bu argüman ahlaki ilkelerin doğuştan geldiğini ancak eğitim, öğretim ve çevre gibi koşullarla bulanıklaştığını, zihinden yok olduğunu dile getirmektedir. Locke buna başka bir argüman olan genel onay kanıtıyla karşı çıkar. Herkesin benimsediği ahlak ilkeleri ve ortak düşünceleri varsa nasıl olur da değişme söz konusu olabilir? Bu argümanı pek önemsememektedir.

Locke, ahlaki ilkelerin kanıtlama gerektirdiğine dikkat çeker. Ahlak kuralları bir kanıt gerektirirler, demek ki doğuştan değiller.[Locke, 20017:86] Ve eğer bu ilkeler kanıtlama gerektiriyorsa doğuştan olduğunu söylemek saçma olur. Doğuştan olsalardı doğruluğunu belirtmek için herhangi bir kanıt ya da sebebe ihtiyaç duyulmazdı. Örnek verilen ilkeler olan ‘adalet’ ve ‘iman’ genel onay iddiasından yoksun olmaları bir tarafa, herhangi bir kimsenin sebebini sormayacağı bir ahlâk kuralının önerilemeyeceğinden Locke, ahlâk kurallarının kanıt gerektiren ilkeler olduklarını ve dolayısıyla da doğuştan olamayacaklarını dile getirir. Doğuştan ideler (eğer olsalardı), doğruluğunu belirtecek bir kanıt ya da kabul edilmek için bir sebep gerektirmeyecek bir biçimde apaçık olması gereken idelerdir. Oysa Locke’un deyimiyle, “ışığını kendi içinde taşıyan” bu türlü ideler yoktur ve ahlâkî ilkeler ışığını kendi içinde taşıyan bir karaktere sahip değillerdir.

Ortak kabul edilen bazı ilkeler de Locke’a göre tembellikten kaynaklanmaktadır. Benimsenen ahlaki ilkeler doğuştandır izahı yapıldığında araştırmaya gerek duymadan birçok kişi tembelliğinden dolayı işine geldiği için bu ilkeleri kabul etmektedir.

Locke'un ahlak ilkeleri üzerine yaptığı bu çürütmeler aslında Tanrı idesinin olmamasının bir parçasıdır. Çünkü ahlak ilkelerinin varlığı Tanrı'ya bağlıdır. Locke için Tanrı idesi de doğuştan değildir. Bu durumda ona bağlı olan ahlaki ilkelerin de doğuştan olmadığı sonucuna okuduğu seyahat ve keşif kitaplarına tekrar bakarak edindiği herkeste Tanrı idesinin bulunmadığı sonucu ile ulaşmıştır.[WOOLHOUSE, 2011:267] Locke için şüphesiz doğuştan kılğısal ilkeler yoktur. "Tanrı idesi doğuştan değildir. Eğer bir idenin doğuştan olması düşünülebilseydi, birçok sebeplerle, hepsinden önce Tanrı idesinin öyle olduğunun düşünülmesi gerekirdi; çünkü bir doğuştan Tanrılık idesi bulunmadıkça, doğuştan ahlak idelerinin nasıl bulunabileceğini anlatmak olanaksızdır." [Locke, 2004:92]

Locke doğuştan ahlaki ilkelerin bulunup bulunmadığını "Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler" adlı eserinin 3. Bölümünde de araştırmıştır. "Eğer tabiat kanunu insanların ruhlarına nakşediliyorsa, küçük çocukların, cahil insanların ve herhangi bir kurum, kanun ve bilgiye sahip olmaksızın tabiatla uyum içinde yaşadıkları söylenen ilkel kabilelerin bu kanunu bilmemeleri ve anlamamaları nasıl söz konusu olmaktadır?"[Locke, 1999:37]. Bunlardan yola çıkarak ruha doğuştan gelen bilgilerin olmadığına kanıtlandığını söylemektedir. Bilge insanların aksine akılsız insanların bu ilkeleri bilmiyor oluşu da bunu kanıtlar niteliktedir. Locke ahlaki ilkeler eğer doğuştan olsaydı mantıklı olan ilkelerin de doğuştan gelebileceğini yazmaktadır. Ancak mantıklı ilkeler başkalarından gözlemlenmekte veya öğrenilmektedir. Akli çıkarımlar ile ulaşılmasının mümkün görünmediğini söylemektedir.

Son olarak belirtmelidir ki Locke, hiçbir ahlak ilkesinin bulunmadığını dile getirmemektedir. İnsanların ahlaki görüş ve eylemleri arasındaki farklılığın, sadece ahlak ilkelerinin zihinlerimize doğuştan kazınmamış olduğunun bir göstergesi olduğunu söylemektedir. Doğuştan bir yasa ile doğa yasasının karıştırılmaması gerekmektedir. Zihinlerimize en başta kazınan bir şey ile doğal yetilerimizle bilgisine ulaşabileceğimiz bir şey arasında büyük bir fark olduğunu söylemektedir.[WOOLHOUSE, 2011:265] Locke'a göre doğuştan bir ahlak ilkesinin yadsınması, bazı yollarla ulaşılabilen nesnel bir ahlakın yadsınmasını beraberinde getirmemektedir.

Locke için kurgusal olsun kılğısal olsun tüm doğuştan idelerin varlığını kanıtlamanın yolu, tek tek bireylere gitmektir. [Zelyüt, 2017:65] Ancak bu insanları çıkmaz bir yola sokacağından olanaksızdır.

BİLGİNİN MALZEMESİ: İDELER

Locke, doğuştan ideler görüşünü reddedip, kendi düşüncelerini açıklamak için önünü temizlemiştir. Şimdi bu ideleri zihnin nasıl edindiği hususunda kendi düşüncelerine yer verilecektir. Locke, zihni başlangıçta boş bir levha yani kendi değimiyle tabular asa olarak düşünmemizi istemektedir. Böylece herkesin aklında zihnin nasıl ideler ile donatılacağı sorusu oluşmaktadır. Zihnin bu geniş bilgi birikimi nereden gelmektedir?[Locke, 2017:97]. Locke bu soruya tek kelime ile "deney" yanıtını vermektedir. Bütün bilginin temelinde deney vardır.

Deneyden gelmeyen hiçbir ide bulunmamaktadır. “Anlığımızı düşüncenin bütün gereçleriyle donatan şey, ya dışsal duyulur şeyler üzerinde ya da zihnimizin algıladığımız ya da düşündüğümüz şeylerle ilgili olarak yaptığı içsel işlemlere yönelik gözlemlerdir”[Locke, 2017:98] Kısaca Locke, bilginin yegane kaynağı olarak gördüğü deneyi; dış duyum(duyum) ve iç duyum(düşünüm) olmak üzere ikiye ayırmaktadır.

Duyular önce, zihne birçok algı iletebilecek olan duyulur tikel nesnelere yönelmektedir. Bu nesnelerin kendilerini etkilemenin değişik yolların sonucunda duyular birçok seçik algı iletmektedir. Konusu dışımızdaki algılanabilir nesneler olan bu kaynağı Locke dış duyum(duyum) olarak adlandırmaktadır. Sarı, al, soğuk, tatlı gibi ideler yani bütün öteki niteliklerin ideleri duyular ile edinilmiş olmaktadır. İdeleri edinmenin büyük bir bölümü bu kaynağa bağlıdır.

Anlığın idelerle donatıldığı bir diğer kaynak ise iç duyum(düşünüm) olarak adlandırılmaktadır. Locke düşünümü; “zihnimizin, sahip olduğu ideler üzerinde çalışırken, kendi içimizde yaptığı işlemlerin algıları” olarak tanımlamaktadır.[Locke, 2017:98] bu işlemler olmazsa zihin bunları nesnelerden edinmemektedir. Düşünümden gelen ideler nesnelerden elde edilen ideler değildir. Zihnin işlemlerinin sağladığı idelerdir. Algılama, düşünme, inanma, usamlama bu türden idelerin bazılarıdır. Bu ideler zihnin sadece kendi iç işlemleri üzerinde düşünülerek elde edilmektedir ve bu nedenle bu idenin kaynağı herkesin kendindedir.

Düşünüm ideleri zihnin kendi işlemi olup dikkat gerektiği için duyum idelerinden sonra gelmektedir. Dışarıdan gelen herhangi bir duyu idesi olmadıkça zihin düşünüm idelerini üretememektedir. Çocukluğun ilk yılları dışarıyı seyretmek ile geçmektedir. O zamanlarda insanlar dışarıdaki şeyleri tanımakta ve onların idelerini edinebilmektedirler. Olgun bir yaşa gelip zihinsel işlemler yapılabilecek duruma gelindiğinde düşünümün ideleri edinilmektedir. “...anlık kendi üstüne dönüp onları düşününceye ve onları kendi gözlemlerinin nesnesi yapıncaya dek zihinde açık, seçik ve uzun süren ideler bırakmaya yetecek derin izlenimler yapamazlar.”[Locke, 2017:101] Locke’un açıkça belirtmek istediği duyum deneyimine sahip olunmadan düşünüm deneyiminden söz edilemeyeceğidir.[Keha, 2011:31]

Basit İdeler

Basit ideler, zihinde tek biçimli bir görünüşten ibaret olan idelerdir. Bu ideler başka hiçbir ideye ayıramamaktadır. Bu nedenle bütün bilginin ana kaynağını basit ideler oluşturmaktadırlar. İdeler ontolojik olarak her daim basit yapıdadırlar.[Çelebi, 2017:42] Zihin bu ideleri duyular yoluyla nesnelerden edinmektedir. Bu edinme sırasında zihin pasif durumdadır. Zihnin burada edilgenliği söz konusudur. Ancak buradaki edilgenlikten zihnin hiçbir rolünün olmadığını anlaşılmamalıdır. Duyusal şeylerin duyu organları üzerinde yapmış oldukları etkileri almak ve bunlara açık olmak bile Locke için bir şeydir. Zihnin pasifliği derken söz edilen, zihnin bunları var ya da yok etmesinin olanaksız olmasıdır.[Zelyüt, 2017:66] Bir insanda ne denli zengin bilgi birikimi bulunursa bulunsun, en kapsamlı us bile bu basit ideleri kendisi bulamamakta ve

üretmemektedir. Bu nedenle bir kimse hiç tatmadığı ve kokusunu daha önce duymadığı ideler hakkında bir fikre sahip olamamaktadır. Bunları tasarlaması da olanaksızdır. Eğer hiç tadılmamış olan bir tadın idesi üretilebilseydi, bir kör de renk idesi veya sağır bir insanda seçik ses kavramları bulunması gerekirdi.

Locke basit idelerin kimisinin zihne tek duyu yoluyla girdiğini söylemektedir. Kırmızı, mavi, sarı gibi renk tonları yalnızca göz yoluyla zihne girmektedir. Her türlü ses yalnızca kulaklardan, her türlü tat damaktan, her türlü koku da yalnızca burundan zihne girmektedir. Eğer bu organlardan herhangi birine bir zarar gelecek olursa artık o organa ait duyuların algılarının zihne girebileceği bir kapı yani aktarılabileceği bir kaynak bulunamayacaktır. Kimi basit idelerde zihne birden çok duyu yoluyla girmektedir. Locke bunlara örnek olarak uzay, uzam, şekil, devim ve durgunluk idelerini vermektedir. Bu ideler zihne hem görme hem de dokunma duyusuyla algılanarak girmektedir. Üçüncü olarak zihne sadece düşünüm ile giren basit ideler bulunmaktadır. Burada zihin bakışını kendi içine çevirmekte ve bu ideler üzerinde kendi işlemlerini gerçekleştirip iç gözlemlerinin nesnesi olan ideler edinmektedir. Algılama veya düşünme ve istenç veya isteme en sık ortaya çıkan düşünüm ideleridir. Son olarak zihne hem duyum hem de düşünüm yoluyla gelen ideler bulunmaktadır. Burada ideler duyum ve düşünümün bütün yollarıyla zihne girmektedir. Haz veya hoşlanma veya karşıtı olan acı ve sıkıntı gibi ideler bu sınıflandırmada yer almaktadır.

Karmaşık İdeler

Karmaşık idelerde, basit idelerde olduğu gibi zihin pasif durumda değildir. Bu ideler zihin tarafından basit ideler kullanılarak bir araya getirilirler. Birden çok basit idelerin birleştirilmesiyle yapılan bu idelere Locke karmaşık ideler adını vermektedir. Zihinsel işlemler söz konusu olduğu için zihin burada aktif durumdadır. Zihin burada idelerin birbirleriyle bağlantısını kurar, bir araya getirir ve soyutlar. Bu işlemlerde sırasıyla zihnin etkinliği artmaktadır. [Zelyüt, 2017:67] Bütün genel ideler zihinde böyle yapılmaktadır. Zihin karmaşık ideleri yaparken birden fazla eylemde bulunmaktadır. Birleştirme, karşılaştırma, soyutlama, yan yana koyma bu işlemlerden bazılarıdır. Karmaşık ideler basit idelerden farklı olarak istençli şekilde yapılmış ola idelerdir. Zihin basit ideleri edindikten sonra artık dışarıdan duyular yoluyla gelen idelerle sınırlı kalmayıp zihinsel işlemler ile istençli olarak yeni karmaşık ideler üretmektedir. Bu zihinsel işlemler sayesinde duyum ve düşünümün kendisine sağlamış olduğu ideleri fazlasıyla aşan bir değiştirme ve çoğaltma gücü bulunmaktadır. [Locke, 2017:144]

Locke karmaşık ideleri üçe ayırmaktadır. İlki, kipler olarak adlandırılmaktadır. Kipler, kendiliklerinden var olma olasılığı taşımayan karmaşık idelerdir. Nasıl birleştirilmiş olurlarsa olsunlar ancak tözlerin eklentileri veya etkilenimleri olarak görülmektedir. Kipler arasında da bir ayırım bulunmaktadır. Basit olarak nitelendirdiği kipleri Locke, düzine gibi sadece aynı basit ide çeşitlerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuş, birbirine eklenen birçok seçik birimin idesi karmaşık ide olarak tanımlamaktadır. Karışık kipler ise birçok türden birçok idenin birleştirilmesiyle oluşan karmaşık idelerdir. Renk ile şeklin birleşmesinden oluşup, insanda

hoşlanma hissi uyandıran güzellik buna örnek verilebilir. İkincisi, tözler ya da cisimler olarak adlandırılmaktadır. Kendiliklerinden var olan seçik tikel şeyleri temsil etmek üzere birleştirilmiş olan basit ide topluluklarıdır. Burada her zaman ilk başta gelen töz idesidir. Bilinmemesine karşın var olduğuna inanılmaktadır. “belli türden bir şekil idesi ile devim, düşünme ve usamlama güçlerinin bileşiminin töz idesine eklenmesi de bir insanın olağan idesini yapar.”[Locke, 2017:145] Üçüncü ve son karmaşık ide bağıntıdır. Bir idenin bir başka ide ile karşılaştırılması sonucu elde edilmektedir. Herhangi bir ide ele alındığında anlık artık belirli nesnelerle sınırlı kalmamaktadır. Başka bir cisme bakarak onun ne durumda olduğunu görmesiyle mevcut ideyi kendi dışına taşımaktadır.

Locke ideleri basit ve karmaşık diye ayırarak bu şekilde yapısal bir incelemesini yapmış ve görüldüğü gibi zihne duyum ve düşünümünden gelmeyen hiçbir ide bulunmamaktadır. Öncelik duyuma verilse de bir insan kendi düşünceleri üzerine düşünüp fazlasıyla karmaşık olduğunu düşündüğü ideleri incelemeye kalkarsa ulaşacağı kaynaklar yalnızca duyum ve düşünümdür.

SONUÇ

Locke, doğuştan ideleri bu argümanlara verdiği yanıtlarla çürütmüştür ve artık bilginin yegane kaynağının deney olduğunu söylemek için önünü temizlemiştir. Locke bu argümanlara verdiği cevaplar doğrultusunda artık rahatlıkla zihnin doğduğumuzda boş bir levha olduğunu, zihnin ilk başta üzerinde hiçbir harf yer almayan, hiçbir ide bulundurmeyen boş bir kağıt olduğunu varsayar. Bunun sonucunda da bilginin bütün malzemesinin deneyden geldiğini söyleyebilmektedir.

Bu konuda da karşımıza 2 terim çıkmaktadır. Birisi ide diğeri ise deneydir. Locke ideyi zihnin düşünme sırasındaki nesnesi olarak tanımlanmaktadır. Deney ise, bu ideleri temin eden kaynaklardır. Biz zihnimizdeki ideleri ya dışarıyı gözlemleyerek deneyimleriz ya da duyu organlarının bize etkilerinden kaynaklanır. Burada deneyimi de ikiye ayırdığını görmekteyiz. Birincisi dış duyum olarak adlandırırken, ikincisi iç duyum olarak adlandırmaktadır. Locke bütün idelerimizin kaynağının bu ikisi olduğunu, deneyimden gelmeyen hiçbir idemizin olmadığını dile getirir. Ve insanların ilişki kurdukları değişik nesnelere göre de değişik ideler edinebildiğini söylemektedir. Bir insan ne kadar çok tecrübe kazanırsa bir konu hakkında düşüncesinin o kadar artacağını dile getirir.

Locke ide konusunda da yapısal bir ayrıma giderek ideleri basit ve karmaşık olarak ikiye ayırmaktadır. Bu ayrım incelendiğinde zihinde duyum ve düşünümün kaynaklık etmediği hiçbir idenin bulunmadığı görülmektedir. Bir ide ne kadar karmaşık görülse de basit idelere ayrıldığında deneyden geldiği görülecektir. Locke için duyum ve düşünümünden gelmeyen hiçbir idenin bulunmadığı açıktır.

KAYNAKÇA

CEVİZCİ, Ahmet, *17. Yüzyıl Felsefesi*, AFA Yayınları, 2007, Bursa

ÇELEBİ, Emin, John Locke'un İdeler Teorisi, Gece Kitaplığı, 2017, Ankara

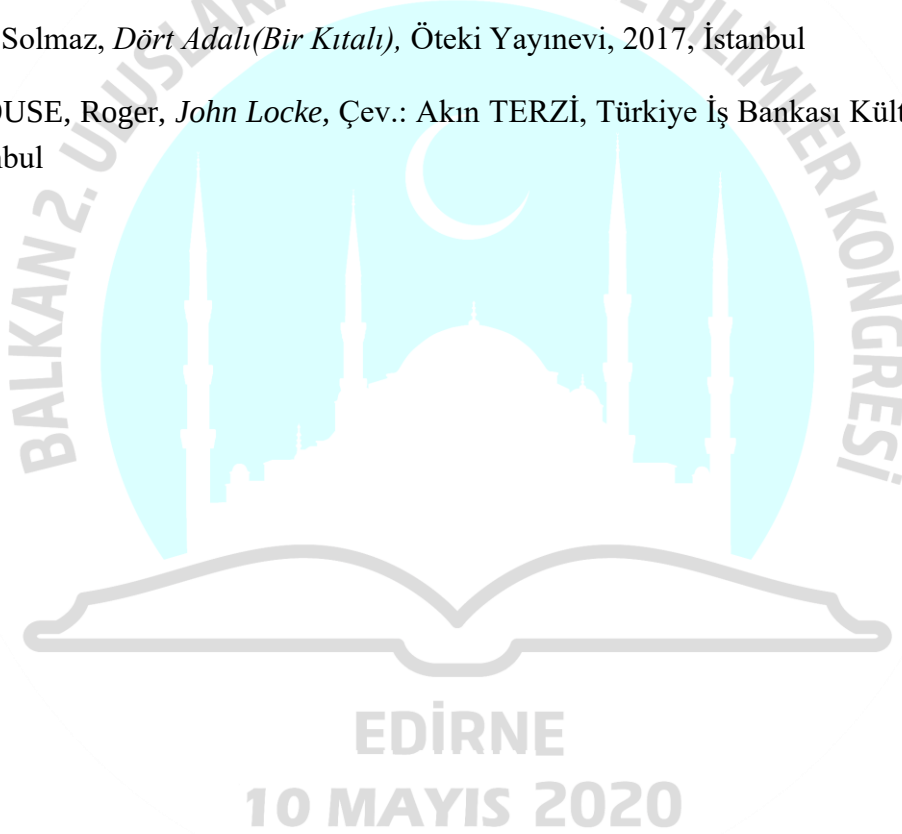
KEHA, Mine Kaya, *18. Yüzyıl İngiliz Empirist Filozoflarında Dil ve Anlam Sorunları*, PEGEM Akademi, 2011, Ankara

LOCKE, John, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, Çev.: Vehbi Hacikadiroğlu, Kabalcı Yayıncılık, 2017

LOCKE, John, *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler* Çev.: İsmail ÇETİN, Paradigma Yayınları, 1999, İstanbul

ZELYÜT, Solmaz, *Dört Adalı (Bir Kıtalı)*, Öteki Yayınevi, 2017, İstanbul

WOOLHOUSE, Roger, *John Locke*, Çev.: Akın TERZİ, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, İstanbul

KAZAK MASALLARININ EĞİTİCİLİK YÖNÜ

EDUCATIONAL ASPECTS OF KAZAKH TALES

Babjanova ANAR

Kazak Abılay Han Uluslararası İlişkiler ve Dünya Dilleri Üniversitesi

ÖZET

Kazak halk masalları, sözlü edebiyatın en eski ve en büyük dallarından biridir. Kazak halk masalları, babadan oğula ve antik çağlardan günümüze gelişim, büyüme ve ikmal sürecinde aktarılan Kazak folklorunun asil bir mirasıdır. Kazak halk masallarının asaleti, kökenlerinin çok eski olması nedeniyle, ancak zamanımızda giderek daha önemli hale geliyorlar. Masallar halkımızın tarihi, dünya görüşü, yaşam tarzı, gelenekleri, inançları ve inançları hakkında bilgi verir. Masallar Toplum geliştikçe insanların zihinleri büyür ve yaşam hakkındaki görüşleri değişir. Zamanımızın başarılarını görünce, insanların rüyalarının masallardaki somutlaşmış halini görüyoruz.

Kazakça'da masalın karşılığı "ertegi" gibi kavramla karşılanmaktadır ve halk nesrinin en önemli türlerinden birisidir. Masal anlatana Kazakistan'da "ertegişi" adı verilmektedir. Sözlü kültürün bir ürünü olan masallar nesilden nesile "ertegişilerin" yardımıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüz haberleşme araçlarının olmadığı devirlerde, geceleri balalara yani çocuklara hoşça vakit geçirmek amacıyla babaannesi ya da annesi tarafından anlatılmış.

Dinleyicilere estetik zevk ve kısa bir anlam vermek masalların ana hedefidir. Masalların birçok işlevi vardır. Hem eğitimsel hem de sanatsal, estetik, edebiyat hazinesidir ve tüm özellikleri bu niteliklerde kendini gösterir. Bu nedenle, muhteşem nesirlerin ana görevi, arsayı mümkün olduğunca toplanmış ve yaratıcı hale getirmektir. Kısacası, bir masalın tarihsel olması gerekmez. "Ertegişi", hikayeyi kaderiyle birleştirmemeye çalışır. Masallarda, basit bir insanın hayatı ve günlük hayatı büyülü renklerde sunulur. Çünkü bu türdeki sihir bir araç olarak kullanılıyor. Bir masalın ana çarpıcı kalitesi sıradan şeylerin abartılması olduğundan, hikaye anlatıcısı büyülü renklerde olan her şeyi tasvir etmek için çok çaba sarf eder. Masallardaki sihir ve güzellik, bir fikir ve bir hedef ile iç içedir. Ayrıca, türe ve arsaya bağlı olarak, peri masalları üç türe ayrılır:

- Hayvanlar hakkında hikayeler;
- Olağanüstü masallar,
- Batır masalları;
- Halk hikayeleri

EDUCATIONAL ASPECTS OF KAZAKH TALES

ABSTRACT

Kazakh folk tales are one of the oldest and largest branches of oral literature. Kazakh folk tales are a noble legacy of Kazakh folklore, which has been conveyed in the process of development, growth and replenishment from father to son and antiquity to the present day. The nobility of Kazakh folk tales are becoming increasingly important in our time, because their origin is very old. Fairy tales provide information about the history, worldview, lifestyle, traditions, beliefs and beliefs of our people. Fairy Tales As society evolves, people's minds grow and their views on life change. Seeing the successes of our time, we see the embodiments of people's dreams in fairy tales.

The equivalent of the tale in Kazakh is met with the concept of "ertegi" and it is one of the most important types of folk prose. The storyteller is called the "ertegi" in Kazakhstan. Tales, a product of verbal culture, have reached the present day with the help of "ertegishi" from generation to generation. In the times when there are no communication tools available today, it is told by grandma or mother in order to have a good time at the bala, that is, children at night. Giving listeners aesthetic pleasure and a short meaning is the main goal of fairy tales. Fairy tales have many functions. It is an educational and artistic, aesthetic, literary treasure, and all its features are manifested in these qualities. Therefore, the main task of magnificent prose is to make the plot as collected and creative as possible. In short, a fairy tale does not have to be historical.

"Ertegishi" tries not to combine the story with his fate. In fairy tales, the life and daily life of a simple person is presented in magical colors. Because this type of magic is used as a tool. Since the main striking quality of a fairy tale is exaggeration of ordinary things, the storyteller makes a lot of effort to depict everything that happens in magical colors. The magic and beauty

in fairy tales are teeming with an idea and a goal. Also, depending on the genre and the plot, fairy tales are divided into three types:

- Stories about animals;
- Fairy tales
- Batyr tales;
- Folk tales

Plan:

Giriş

- 1.Kazak masal türleri
- 2.Kazak Masallarının Eğitici Yönu
- 3.Kazakların bazı masallarından örnekler

Sonuç

ĞİRİŞ

Kazak halk masalları, genç kuşakı eğitmenin yanı sıra, halkının refahı, ana dilde düşünme ve konuşma, kültürel okuryazarlık, yazma becerileri üzerinde en büyük etkiye sahiptir. Buna ek olarak, Kazak halk masallarının kullanımı öğrencileri çeker, doğru konuşmayı öğretir, mantıksal düşünmeyi geliştirir.

Kazak masalları uzun zamandır Rus ve Kazak bilim adamlarının dikkatini çekti. Kazak masallarının Rusça'daki ilk yayınları 19. yüzyılın başlarına aittir. Seçkin Kazak bilgin, Kazak halkının aydınlatıcısı ve Rus kültürünün şefi Ualikhanov, halk sanatının ilk koleksiyoncularından biriydi. Kazak şairleri A. Kunanbaev ve I. Altynsarin ayrıca halk sanatının toplanması ve yaygınlaştırılmasıyla da uğraştı.

Halk hikayeleri, insanların asırlık bilgeliğini, daha iyi bir yaşam hayalleri, adalet ve görev kavramlarını içerir. Peri masalları anavatanlarına, insanlarına adanmış akıllı, basit işçileri yüceltiyor. Kazak masallarının en sevdiği kahramanlarından biri zeki, korkusuz, kurnaz, alaycı bir adam - sakal aldatıcı Aldar - Köse. Aldar-Köse, açgözlü, acımasız zenginleri kandırır (masallar “Aldar-Köse'nin harika bir ceket”, “Açgözlü satın alma ve Aldar-Köse”, “Aldar-

Kese ve şeytanlar”). Bazı masallarda, açgözlü koyların kazananları yetişkinler değil, çocuklardır (“Kırk Masallar”, “Yaşlı Adam ve Kızı”).

1.Kazak masal türleri

Olağanüstü masallar

Olağanüstü masalları en eski Kazak masallarıdır. Olağanüstü masalları yıllar boyunca birçok değişikliğe uğramıştır. Kazak masallarının karakterleri, "ay ağzılı, güneş gözlü" ile güzel veya altın saçlı kızların yanı sıra bir ejderha, yedi başlı bir yılan, dev bir siyah kuş, bir tulpar atı, altın bir kafa ve gümüş bir geyik. Bazıları masal karakterinin arkadaşları, diğerleri düşman. Bu karakterlerden bazıları bazen arkadaş, bazen de düşman. Bunlar arasında dağ tavus kuşu, sülün, kahin, adaçayı, bıyık, gizemli uçurum, yılanların kralı ve altın kafa bulunur.

Masalların özelliği sürekli değişiyor olmaları, yani bir türün diğerine değişmesidir. Sonuç olarak, birçok masal bir tür değişim geçirmiştir, çünkü bunlar peri masalları ve halk masallarının bir ara türüdür. Kahramanca şarkılar masalların planını, şiirini ve yapısını etkiledi. Kahramanların şarkılarında olduğu gibi, birçok masalın arsa satırlarında sürekli tanıtımlar ve sonuçlar vardır. Genellikle hikayenin başlangıcı masal kahramanın yaşlı ebeveynlerini ve doğumunu anlatır: yaşlanana kadar çocuğu olmayan yaşlı bir kadın, bir çocuk için tanrılara yalvarır, geceyi azizlerin başına yalvarır ve yalvarır. Yaşlı kadının isteği kabul edilir ve çocuk aşık olur. Masalın ana karakteri olur ve bir kahraman ve cesur bir savaşçı olarak büyür. Ve ana arsaya devam eden kahraman hakkındaki hikayenin sonunda, kahramanın ve etrafındaki kişilerin kaderi tartışılıyor. Sonuçtaki kahraman genellikle ana komplodaki kahramanın çocuğu veya kardeşi. Şimdi kardeşi veya babasının başladığı ve yapamadığı işi bitirmesi gerekiyor. Masalların konusu, birçok halkın ve ulusun hikayelerine ve Kazakların eşsiz hikayelerine dayanmaktadır. Hayatın gerçekliği estetik olarak fantastik masallara yansır.

Sözde "sihirli" masallar, karmaşık bir arsa, birçok kahraman macerası ile insanlar arasında çok popüler. Bu tür masalların örnekleri "Ayaz Bi" ve "Er - Töstik" koleksiyonuna yerleştirilebilir. Yerelliklerin, nehirlerin, göllerin (“İli ve Karatal”) adlarının kökeni hakkında efsaneler de çok yaygındır. Masalların öyküsü fantaziye dayanır, hayatta olmayan şeyleri anlatır. Kahramanlar, hayali canavarlar, kertenkeleler, bakır cadılar, devler ve onlara karşı savaşan kahramanlardır. Ayrıca insanlara yardım eden kanatlı tulparlar ve kuşlar da var. Masallar insanların hayallerini ve fantezilerini ifade eder, geleceğe olan güveni ifade eder. Masalın basit kahramanı, rüyasını

bilgelik, kurnazlık ve arkadaşlarının yardımı ile elde etme yolundaki tüm engellerin üstesinden gelir. Harika masallar: "Er Töstik", "Kerkula adında Kendebai", "İsta tas", "Altın saka", "Taşlar şehri".

Hayal gücü, masallarda kötülüğü fethetme gücüdür. Ya zayıf bir çocuk, yalnız fakir bir adam ya da çalışkan bir avcı ve keskin nişancı. İnsanlığın hayalleri, masallarda insana dost güçler tarafından tanınabilir. Örneğin, "altı aylık bir tulpar", uçan bir halı, vizyon sahibi bir kahraman, bıyık, bir fener insanın büyük hayallerini temsil eder. Doğanın sırlarını görme, tanışma ve keşfetme hayalinin peri masallarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Hayvanlar hakkında hikayeler

Hayvanlar hakkında masallar en eskileri arasındadır. Hayvanların görünüş veya davranışlarının bazı özelliklerinin yanı sıra varlıklarının nedenlerini açıklar. Bu masal grubunun ana özelliği, hikayeyi nedensel bir şekilde anlatmaları ve eski senkretizmi ve etiyolojik efsaneye yakınlığı korumalarıdır. Bu masallardaki hayvanların tanımı diğer ülkelerin masallarına benzer. Örneğin, bir tilki çok kurnaz, bir ikiyezlü, bir dolandırıcı, bir kurt ve bir kaplan şiddetli, karanlık, bir ayı esnek olmayan, ilkel vb.

Masal karakterleri kurtlar, bıldırcınlar, tilkiler, karıncalar, "Tilki ve keçi", "Aptal kurt", "Karınca ve bıldırcın" dır. Genellikle tüm hikaye bir hayvanın etrafında döner, örneğin bir tilki - kurnaz, kurnaz. Kazak masallarında tilki bazen yenilir. Örneğin, "Tilki ve Vinç" masalında, vinci ziyaret eden bir tilki açtır. Masalda "" aptallığı için avcılar eline düşer. Kazak halk masallarında karıncalar çalışkan, sabırlı ve zeki olarak tasvir edilir. Yorulmadan çalışıyor. Çok genç olmasına rağmen büyük bir gücü vardı. "Karıncaların memnuniyeti", "Bıldırcın ve karıncalar".

Halk masalları

Halk masallarının karakterleri sıradan insanlardır. İnsanların dürüstlüğünü, keyfilğini ve yaşamdaki zorluklarını anlatıyor. Bu masallar çok kısadır, araziler bir yöndedir. Halk hikayeleri, çobanların ve çobanların yaşamını tanımlar. Bu masalların tuhaflığı, gerçek ve gerçek yaşam durumlarının bir karışımı olmalarıdır. Halk hikayeleri arasında "Bozingen", "Ayı, tilki ve çoban", "Aslan ve insan" gibi küçük, eğitici masallar bulunmaktadır.

Batır masalları

Kahramanca masallar Kazakça edebiyatın ana türlerinden biridir, genellikle ayette ve bazen de kurguda. Peri masalları gibi birçok kahramanca hikaye antik çağlardan kaynaklanmaktadır. Fantastik masallar genellikle efsanevi ve şaşırtıcı hikayeler anlatırken, kahramanca masallar karakteri bireysel olarak övüyor ve kahramanların kahramanca eylemlerini abartıyor. Kahraman masallarının ana temaları, sevilen birine katılmak, çeşitli canavarlar ve canavarlarla savaşmak, ülke için düşmandan intikam almak için sonsuz kahramanlıktır. Hikaye, bu fantastik yaratıkların imajını, doğanın güçlerini, düşmanın yaşamını ve eylemlerini açıklıyor.

Tüm kahramanlık öyküleri antik çağda doğmadı, bazıları daha sonra ortaya çıktı ve genellikle kahramanca şarkıların nesir biçimi haline geldi. Temel dayanakları perilerin ve perilerin değiş tokuşu değil, aksine, Kazak kahramanları dış düşmanlarla savaştı ve kabileler birbirleriyle savaştı.

Kahramanca masalların kendi stilistik özellikleri vardır. Her şeyden önce, masallardan daha açıklayıcı unsurlar vardır. İkincisi, geniş olarak tarif edilen, karakterin düşmanla savaşıdır. Üçüncüsü, anlatım küfür kelimelerinden daha yaygındır, bu nedenle ritim ortaya çıkmaya başlar.

2.Kazak Masallarının Eğitici Yönü

Çocukların sanatsal ve yaratıcı yeteneklerinin gelişimi için halk masallarının çekiciliği şöyledir:

- a) masallarda, her çocuğun yaşadığı durumlar ve problemler vardır (engelleri aşmak, ebeveynleri kaybetmek, seçme ihtiyacı);
- b) masalın kahramanı kolektif bir görüntüdür ve çocuk onunla kolayca özdeşleşir, muhteşem bir etkinliğe katılır, bir kahraman gibi hisseder;
- c) Bir masalda, kural olarak, çocuğun “yaşama”, duygusal olarak yeniden çalışma, “uygun” ve gerçek hayata aktarma fırsatına sahip olduğu çeşitli durumlarda birçok davranış modeli sunulur.

Dinleme, masal okuma, karakterlerle empati sürecinde, çocuklar davranışların, duyguların nedenlerini anlamayı, diğer olası davranış yollarını anlama fırsatı bulmayı, sadece kişisel duyguları gösterme fırsatını elde etmeyi değil, aynı zamanda onları diğer insanların duygularıyla karşılaştırmayı da öğrenirler. Duyguların ve duyguların dolgunluğu, çocuklarda bir hikaye, şiirler, şarkı söyleme, dans, çizimler, sahnede masal karakterlerinin görüntüleri şeklinde tezahür etmelerini gerektirir.

Kazak kahramanları sadece cesaret, nezaket gibi insani niteliklerle değil, aynı zamanda kötülüğe karşı iyi hakimdir. Pozitif karakterler kahramanları, sıradan insanları ve kadınları içerir Kazak Kazak masallarında bilgeliğin bir başka tezahürü tahmin etme yeteneğidir. Kazak masalları çeşitlidir. İmkansız karakterleri ve imkansız durumları ile ayırt edilir.

Masalların öğretilmesi yoluyla çocuklara beslenmeyi aşlamak için, her şeyden önce, öğrencilerin masallara olan ilgisini arttırmak gerekir. Örneğin, "Er Töstik" masalı, birçok masal ile karşılaştırıldığında, içerik, arsa, cümle yapısı ve dil açısından eski bir masal olduğu anlamına gelir.

Diğer masalarda "Er Töstik" de iyi ve kötü karakterler var. Bazen eylemleri ve püf noktaları birbirine yakındır. Tek bir kötü adam olarak masalarda en yaygın hoş olmayan karakter bakır yaşlı bir kadındır. Herhangi bir masalda düşmanca ve dünya halklarının masallarında kötülüğün bir görüntüsüdür.

İlk hikaye gerçek hayattaki olaylarla başlar. Önümüzdeki kışın şiddetli olacağını erken hissederek, ülkenin atlarını kış için uzak bir sürüye sürükleyerek, Yernazar'ın çocuklarının yıllarca yokluğunu, Yaşlı kadının görünüşü, her şey doğru gibi görünüyor. Ancak tüm bunlar geleceğin ana etkinliğine bir giriş niteliğindedir. Arsa sistemindeki ilk bağlantı "Shanırak'ın kahkahasında uzanan bir kısrak sandığı" dır. Bir erkek olarak doğan çocuğun adı, masalın adı, hikayenin gerçeği ve mucizenin köklerinden biri kısrak kalbinde yer alır. Masal çizgisindeki ikinci bağlantı Ernazar'ın Surkuduk'a inişidir ve ondan korkan ve yayını yaramaz yaşlı kadına işaret eden Er Töstik'in ekini bırakır. Bundan sonra durum daha da kötüye gidecek. Önceki olaylara bakarsak, Er Töstik'in kardeşlerini, gezmeye gitmeyen bir sürü at, bir kısrak arıyoruz. Ernazar'ın dokuz çocuğu için bir kız arayışı ve evliliği halkın gerçek hayatına dokunurken, fantastik olaylar Er Tostik'ün inışıyle başlar.

3.Kazakların bazı masallarından örnekler

Altın Balta (Açgözlo olmanın zararları)

Fakir bir adam odun kesmek için zenginden baltasını ödünç alır. Baltanın ağzı su değirmenine düşer. İhtiyar değirmenci suyun içinden sırayla altın, gümüş ve demir ağızlı baltaları çıkartır. Fakir dürüst olduğu için altın ve gümüş ağızlı baltaların kendisine ait olmadığını söyler ve sadece ağızlı baltayı alır. Degimenci, fakirin dürüstlüğünü görünce ona altın ağızlı baltayı hediye eder. Altın balta sihirli olduğu için bolca odun keser ve böylece fakir zenginleşir. Zengin, fakirin varlıklı biri haline gelmesinden şüphelenir ve ondan anları öğrenir.

Zengin aynı yerde baltasını suya atıp değirmencinin yanına varır. Değirmencinin sudan ilk çıkardığı altın baltaya "benim baltam" diye sahip çıkınca ihtiyar, açgözlü adama kızar ve ona kendi demir baltasını verip gönderir. Fakir daha da zengin olurken, açgözlü zengin kıskançlığından hastalanır, işleri bozulur ve ölür.

İyilik ve kötülük (İyilik yapanın iyilik, kötülük yapanın kötülük bulması)

İyilik ve Kötülük, birlikte yolculuk ederken ata sırayla binmeyi kararlaştırırlar. Sıra Kötülük'e gelince o İyilik'i düşünmeden yoluna devam eder. İyilik ortada asılı kazan olan bir eve girer ve kazandan yemek yiyerek uyuya kalır. Bir süre sonra tilki, kurt ve aslan gelerek kazandan yemelin yendiğini fark ederler. İyilik, kurt ve aslanın konuşmalarından; -Bir çanak altının yerini öğrenir. -Zenginin kızının nasıl iyileştirileceğini öğrenir. -Zenginin atlarını yiyene hangi tayın yetişeceğini öğrenir. İyilik altınları bulduktan sonra kızı iyileştirip zenginden atları da alarak geldiği yere döner. Bir gün Kötülük İyilik'ten nasıl zengin olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Kötülük de kazandaki eti yer, çorbayı içer evin üzerine yatar. Tilki, aslan ve kurt yemeklerinin bir insan tarafından yenildiğini anlarlar, üç hayvan evin üzerine çıkarak Kötülük'ü parçalayarak yerler.

Kanbak Dede (Zekilik ve zekayı gerektiği yerde kullanabilmek, yeteneklilik, kurnazlık)

Bir varmış bir yokmuş

Masal masal imiş

Keçileri alaca imiş

Kırgavılı* kızıl imiş

Kuyruk tüyü uzunmuş

Çok çok eski bir zamanda Kanbak Dede adında bir dede varmış. Onun mala, mülke, evlada ihtiyacı varmış. O bir türlü fakirlikten kurtulamamış. Av avlayıp, balık tutup geçinip gidermiş. Rüzgar esse dede yuvarlanıp gidermiş. Bu yüzden ona Kanbak Dede diye de ad takmışlar.

Bunun da her gün avına yakalanan iki balıktan birisini bir tilki zorla alıp yermiş. Tilkinin bu zulmüne daha fazla dayanamayan dede, günün birinde tarım yapılan yeri görmek niyetiyle malını mülkünü sırtına alarak yola çıkmış. Yorulduğu zamanda sırtındaki eşyaları bir yere gömerek gitmiş. Bir yere gelince kestigi hayvanın kalın bağırsağını gömmüş. Bir yere de

bağırsak (tuluk) içindeki yoğgurdı gömmüş. Kanbak Dede arkasındaki yükleri bırakmadan önce yol alıyormuş. Bu yükleri gömünce rüzgarla uçarak bir yere konmuş. Etrafına şöyle bir bakınca, iki dağı birbirine çakmak gibi çaktıran bir dev görmüş.

Dev bu ihtiyara: "İhtiyar nereye gidiyorsun? Gel ikimiz gücümüzü sınavalım" deyip kazan büyüklüğündeki taşı gök yüzüne atmış, düşerken de cula tekrar kaparak:

"Haydi ihtiyar sende böyle yapsana" demiş.

Saşkın dede ne yapacağını bilememiş. Taşı kucaklayıp bir gv bir taşa bakmış:

O zaman dev: "eh, ne duruyorsun? Atsana" demiş. Dede: "Göge atarsam, gök dönüp yere mi düşer, yakalamadan düşürsem, yerin içine mi girer? Diye endişeleniyorum." Demiştir. İşte o anda dev koşarak gelmiş ve dedenin elinden tutarak: "Dede, boş ver atma, boşuna ölmeyelim" diye yalvaıp taşı bıraktırmış. Devlin geri zekalı olduğunu anlayan dede, cesaret ederek ona: "Gel, toprağın karın bağırsağını çıkaralım!" demiştir. Dev hızla koşarak bir yeri tepelermiş. Bunun üzerine toprak dirseğe kadar çatlamış, fakat hiçbir şey çıkmamış. Dede ise daha önce gömdüğü yeri gidip tepeleyince karın bağırsak çıkmış. Bunu gören dev çok korkmuş. İşte bundan sonra da Dede, deve: "Haydi gidip toprağın beynini çıkaralım" demiştir. Dev bütün gücüyle toprağı tepelemiş. Toprak yine dirseğe kadar çatlamış, fakat yine hiçbir şey çıkmamış. Dede bu defa da evvelce ayran gömdüğü yeri gidip tepeleyince pit diye yoğurt çıkmaz mı? Bunun üzerine dev daha çok korkmaya başlamış. Dev: "Bu dede ne kadar güçlü?" diye düşünmüş ve onun her dediğini yerine getirmeye başlamış."

"Zengin çocuk ve fakir çocuk" hikayesiyle, işin bir kişiye herhangi bir zorluğun üstesinden gelmeyi ve yaşam deneyimini kazanmayı öğrettiğini ve atasözünü "Çalışırsanız tembel olmayacaksınız, tatmin olmayacaksınız" diye kanıtlıyoruz.

"Pamuk Kız ve Kedi" masalı çok ilginç. Bu masalda, pamuklu bir kızın arkadaşı olan bir kedi, pamuklu bir kıza itaat etmez ve zulmü dışarı atar ve onu geri almak için birçok denemeden ve sıkıntıdan geçip zulüm için ödeme yapması gerekir. Burada bir kişi hata yapmak, her eyleme cevap vermeyi öğrenmek için yetiştirilir.

"Beş Keçi" hayvanlar hakkında bir masal. Çok ilginç ve çekici. Burada beş fakir keçi bir kar fırtınasında kalır ve bir kurtla karşılaşır. Sonra herkes birleşecek, refah ve birlik gösterecek ve kurttan kurtulacak. Bu masal, çocuklara birbirlerine, refah, birlik ve kardeşliğe yardım etmeyi öğretir. Masal "Yıl başında kavga eden hayvanlar" naifliğin ve acelenin faydalarını

anlatıyor. Orada çıplak deve yılın başından itibaren boş olacak ve hızlı fare yılın başlangıcı olacak. "Shyga berbai Shygaibai" hikayesi, fakir Aldar'ın açgözlü ve acımasız zenginleri nasıl kandırdığı hikayesini anlatıyor.

SONUÇ

Masal dinlerken karakterlerden mutlu ve üzgünüz. Örneğin, eski sözlü literatürde, masallarda, kahramanlar cesur ve zeki olarak tasvir edildi ve masallarda hayvanlar farklı şekillerde tasvir edildi. Günümüzde, yeni teknolojiler çağında, çocukların hayal gücünden sadece robotik makineler veya robotlar doğmaktadır. Bunu söylüyorum çünkü yabancı masallar genellikle televizyonda gösteriliyor. Kazak masalları vazgeçilmez bir eğitim aracıdır, bize yaşam hakkında anladığımız bir dille, zor durumlardan çıkmanın yollarını gösterirler. Masalları okuyarak iç dünyamızı geliştiririz ve yaratıcılık yaparız. Masallar, yaşamdaki davranışlarımızı ve ilişkilerimizi oluşturur, sabır, azim, gelecek için hedefler belirler ve onlara ulaşır. Kazak masalları nezaket, dürüstlük ve adalet öğretir. Bize kötülük, yalan ve kötülükten kaçınmayı öğretir. Barış, birlik ve uyumun her zaman geçerli olacağını gösterir.

Kaynaklar

Metin Ergun, Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi, Türk Dil Kurum Yayınları, Ankara .1997.

Üstün Dökmen. İletişim Gelişimleri ve Empati. Sistem Yayıncılık. İstanbul. 1997

Alpekin Ali Berat. Kazak Masallarından Seçmeler, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003

V. Propp, Masalların Biçimbilimi, B.F.S. Yayınları, İstanbul, 1985

Erman Artun, Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri, Kitapevi, 2006

Yavuz Muhsine Helimoğlu, Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Akşolakov T. vs., Kazak Edebiyeti, Rauan Baspası, Almatı, 2002.

Begalinova G.A., Kazak Madeniyetinin Özellikleri, Almatı, 2005

TÜRK MİLLÎ MÜCADELESİNİN YUGOSLAVYA KRALLIĞI BASININA YANSIMASI

Cemile TEKİN*

Özet

Basının, toplum hayatında ve toplumun bilinçlenmesinde büyük önemi olduğu açıktır. Milletlerin bilgi alma ve yönlendirilmesi işlevini de icra eden basın Türk Millî Mücadelesi noktasında tüm dünyada ve özellikle Avrupa basınında çeşitli yansımaları olmuştur. Bunlar arasında Yugoslavya Krallığının ve bu krallığa bağlı dönemin basınının bu konuya yer ayırdığı dikkati çeker.

Bu tebliğde, Yugoslav basın ve yayınında Atatürk'ün önderlik yaptığı Millî Mücadele dönemi sonrasındaki olaylarının yansımaları incelenmekte ayrıca Yugoslav basınının bu dönemde Anadolu'dan ne kadar haberdar olduğunun ve Anadolu'daki olaylar karşısında izlediği siyasetinin tanımlanması hedeflenmektedir. Atatürk'ün Milli Mücadeledeki önderliğinin öneminin Yugoslavya'da sonradan anlaşılmış olması, 19 Mayıs'ın Yugoslavya basınına bir "*Kurtuluş Harekâtı Başlangıcı*" olarak yansımaları ve bu nedenle basında kendine yeterince yer bulması sonucunu beraberinde getirmiştir. Böylece 1930 ve sonraki yıllarda Yugoslavya'da basılan kitap, dergi ve ansiklopedilerde Millî Mücadele hakkında pek çok bilgi bulunduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise bu harekâtın öneminin anlaşılmasına başlanması ve Kurtuluş Savaşı'nın Krallık Yugoslavya'nın yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti ile münasebetlerine yol açmasıdır.

Bu çalışmada bahsedilen konunun basına yansıyan tarafları ile ilgili örneklere de yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Milli Mücadele, Yugoslavya Krallığı, Atatürk, basın.

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, cemileh@hotmail.com ORCID:0000-0003-2694-3296

Giriş

Türk milletinin Mustafa Kemal önderliğinde dünyanın o dönemdeki en büyük güçlerine karşı verdiği Millî Mücadele’de elindeki en büyük güç liderinin askerî ve idarî dehâsı ile Türk milletinin istiklâl fikrine ve liderine olan inancıydı. Vatanın kurtuluşunun İstanbul’daki yönetimle mümkün olamayacağına kanaat getiren Mustafa Kemal’in 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkışından itibaren Türk milletinin ona olan inancı ve desteği Millî Mücadele’nin başlangıç noktasını teşkil eder. Mustafa Kemal’in önderliğinde verilen Millî Mücadele sadece cephelerdeki askerî olaylarla sınırlı olmayıp, halkın topyekûn katıldığı bir süreci temsil eder. Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışı Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından adeta bir “*milat*” olarak kabul edilir ve yeni kurulan devletin temellerinin “*bu çıkış noktası*” ile atıldığına inanılır. Nutuk adlı eserinde Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti’nin nasıl ve ne şartlarda kurulduğunu anlatmaya Samsun’a ayak basması ile başlar ve burada ülkenin içinde bulunduğu durumu tasvir eder¹.

Bilindiği gibi I. Dünya Savaşı sonrasında Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanmış ve bu antlaşmanın yedinci maddesine dayanarak galip devletler, İngiltere, Fransa ve İtalya Anadolu’nun kritik merkezlerini işgale başlamıştı. Ayrıca Yunanlılar da 15 Mayıs 1919’da İzmir’e asker çıkarmışlardı. Aynı tarihlerde Mustafa Kemal Samsun’da Rum çeteleri ve Türk halkı arasında meydana gelen çatışmaların sonlandırılması için Osmanlı Hükûmeti tarafından görevlendirilmiş ve kendisine Dokuzuncu Ordu Müfettişliği verilmiştir. Savaşmadan ülkeyi kurtarma politikası izleyen İstanbul Hükûmetine karşılık Mustafa Kemal, Anadolu’da işgalci devletlerin tutumlarına yönelik gelişen direniş hareketlerinin gerekliliğine inanmış ve tercihini işgalci devletlere karşı “*fiili mücadele yönünde*” belirlemiştir². Bu karar hem işgalci devletlere hem de İstanbul Hükûmetine meydan okumaydı. İşgallere karşı direnme kararı alanlar aynı zamanda İstanbul Hükûmetinin de karşısında yer almış oluyorlardı. İşgalci kuvvetlere karşı girişilen bu hareket “*Kurtuluş Savaşı*” ve bu dönem “*Millî Mücadele Dönemi*” olarak adlandırıldı.

Mustafa Kemal Çanakkale’deki başarıları nedeniyle halkın gözünde bir kahraman imajına sahipti ancak onun Anadolu hareketinin lideri olarak sivrilmesi 19 Mayıs ile birlikte oldu. Bu nedenle 19 Mayıs, Mustafa Kemal’in kaderi ile Türkiye Cumhuriyeti’nin kaderinin birleştiği tarihtir. Sonradan bu birleşme tarihinin “*yeni bir devlet*” ve “*yeni lider*” oluşumunun tarihini sembolize edecek olması önemlidir.

¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Söylev ‘Nutuk’*, Kurtuluş Yayınları, Ankara, 1997, s.1.

² Mustafa Kemal Atatürk, *a.g.e.*, s.12.

Anadolu’da bu kadar önemsenen bu tarihî olgu dışarıda nasıl algılanmaktaydı? Bu konuda bazı çalışmalar olsa da Yugoslavya Krallığı basınında Türk Millî Mücadelesi ve Atatürk konusunun yeterince araştırılan bir konu olduğu söylenemez. Bu açıdan burada bu boşluğun doldurulmasına kısmen katkıda bulunulmaya çalışılacaktır. Bu çalışma, Yugoslavya Krallığı basın ve yayınında Kurtuluş Savaşı sonrasındaki gelişmelerin yansımalarının incelemesi üzerine olacaktır. Yugoslav kamuoyu ve basınının, yani o dönemde çıkan gazeteleri, dergileri, kitapları ve ansiklopedilerinin 1919 Anadolu’su ve sonrasından ne kadar haberdar olduğu, bu gelişmelere karşı izlenilen tutum aktarılmaya çalışılacaktır. Çalışma, gazeteler, dergiler, kitaplar ve ansiklopediler olarak dört bölüm halinde tasniflenerek ele alınmıştır.

Ansiklopediler

Yugoslavya ansiklopedilerindeki Millî Mücadele ve Atatürk ile ilgili bilgi oldukça bilinen fakat hemen her ansiklopedide Türkiye’de 1919 yılında meydana gelmiş hadiselerden bahsedilmektedir. Böylelikle 1936’de basılmış *Leksikon Minerva Ansiklopedisi*’nde Mustafa Kemal Atatürk hakkında şu şekilde malumat verilmiştir: “1919’da Yunanlılara karşı yöneltilen Anadolu hareketinin başına geçti. İstanbul’daki hükûmete karşı kendi Millet Meclisini kurdu. 1920’de Ankara’da Meclis başkanı ve hükûmet başkanı olarak seçildi”³ Türkiye hakkında ise “İtilaf Devletleri’nin Türkiye’yi bölme planlarına karşı Mustafa Kemal direndi. Türkiye, Sevr Antlaşması’nı kabul etmedi. Küçük Asya’da Yunanlılara karşı zafer (1921)’de kazanıldı. VI. Mehmet’in tahttan indirilmesinden sonra 1923’de cumhuriyet ilan edildi.”⁴ Bu ansiklopedi, 1936’da Yugoslavya Krallığı’nda hazırlananlar arasında ilk ansiklopedi olup Atatürk ve Türkiye hakkında yazılan maddelerdeki bilgiler hayli objektif olarak gösterilmiştir.

Bunun dışında *Enciklopedija Jugoslavije/Yugoslavya Ansiklopedisi*’nde Yugoslavya ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler hakkında şu olumlu görüşe yer verildi: “Yugoslav Hükûmeti, 1919-1920 yıllarında İngiltere’nin, Türkiye’nin kalıntılarının üstünde bir ‘Yakın Doğu etki alanını’ oluşturmak istediğini anlamıştı ve Yugoslavya, 1920 Ağustos’unda Sevr’de İtilaf Devletleri ile Türkiye arasında kabul edilen antlaşmayı imzalamadı...”⁵ Yugoslavya Krallığı’nda neşredilen ansiklopediler arasında en detaylı yazılmış *Vojna enciklopedija/Askerî Ansiklopedi*’de Atatürk’ün 15 Mayıs 1919 yılında Üçüncü Ordu Müfettişi olarak tayin edildiğine dair bilgi verilmektedir. Ayrıca O’nun hakkında şöyle ifade kullanılmış: “Bağımsızlık taraftarı milli unsurları toplamayı başarıp Müttefiklerin ve özellikle Yunan ordusunun Anadolu’nun işgaline karşı Türk ordusunun direnişini yönetti. Mustafa Kemal

³ “Mustafa Kemal Atatürk”, *Leksikon Minerva*, Zagreb 1936, s. 936.

⁴ “Turska”, *Leksikon Minerva*, Zagreb 1936, s.1095.

⁵ *Enciklopedija Jugoslavije*, VIII, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1971, s. 219.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nda, Türk milletinin bağımsızlığını ve inkılâp hareketinin adımlarını atmıştır. Büyük askerî başarılarından dolayı mareşal rütbesine yükselmiştir.”⁶

Kitaplar

1936'dan bu güne uzanan süreçte bütün Yugoslavya ansiklopedi yazarları genel olarak Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk hakkında objektif yazılar yazmaktaydı. Bu nedenle Türkiye ve Atatürk'le ilgili bilgi almak isteyen eski Yugoslavya topraklarında yaşayan insanlar sağlam kaynak olarak neşredilmiş ansiklopedilere başvurabilmektedirler.

Yugoslavya Krallığı'nda Türk Millî Mücadelesi'ni konu edinen yayın organlarından biri kitaplardır. İtalyan siyasetçi ve diplomat Carlo Sforza'nın Hırvatçaya çevrilen *Neimari savremene Evrope* adlı kitabında şu bilgiler yer alıyordu: “*Bâb-ı Âlî, Mustafa Kemal'i İstanbul'dan uzaklaştırırsa her tehlikeyi ortadan kaldıracığına inanıyordu. Bu yüzden O'na Asya'da komutanlık görevini verdi. Ancak Bâb-ı Âlî, Kemal'in Anadolu'da daha da tehlikeli olabileceğini düşünmemişti. Mustafa Kemal, İzmir'in işgal edildiği haberini aldığı anda Samsun yakınlarındaydı. Halkı toplayıp ateşli konuşmalarla direnişe teşvik etti*”.

Yugoslavya Krallığı Başbakanı Milan Stojadinović (1935-1939), *Ni rat, ni pakt. Jugoslavija izmeğu dva rata/Ne savaš ne de itifak: İki savaš arasında Yugoslavya* adlı kitabında, “*Atatürk, Türk milli tarihinin en zor günleri ve her şeyin yitirildiğinin düşünüldüğü bir zamanda düşmanla hem içeride hem de dışarıda savaşmak pahasına da olsa sert bir karşı saldırı gerçekleştirdi. İngilizler ve Fransızlara karşı mücadeleyi başarıyla yürüttü. Sayı bakımından daha güçlü olan Yunanları yendi*.”⁷ diye yazmıştı.

Sosyolog yazar Mirko Kus-Nikolajev de Atatürk hakkında yazarlar arasındaydı; *Kamal Atatürk* adlı kitabında Kus-Nikolajev, Atatürk'ün Mayıs 1919 yılında Anadolu'daki Üçüncü Kolordu Müfettişi olduğunu yazmıştır. Kus-Nikolajev'e göre Atatürk'ün Anadolu'ya gidişi Türk Millî Mücadelesinin başlangıcıydı.⁸

Dergiler

Yugoslavya'da çıkan kitapların yanı sıra dergilerinde de Anadolu'da başlayan Millî Mücadele sırasında meydana gelen bir olaylara ilişkin olumlu yazılar yer almıştır. Onlardan biri de *Riječ* dergisinde yayımlanan makalede şöyle deniyor: “*Yunanistan, 1919 yılının Mayıs ayında İzmir'i işgal etti. Yunanlılar tarafından İzmir'in ve Anadolu'nun bir kısmının işgali, işgale karşı*

⁶ “Mustafa Kemal Atatürk”, *Vojna enciklopedija*, Vojnoizdavački zavod, C I, İkinci baskı, Belgrad 1970, s. 285.

⁷ Milan M. Stojadinović, *Ni rat, ni pakt: Jugoslavija između dva rata*, Rijeka 1970, s. 395.

⁸ Mirko Kus-Nikolajev, *Kamal Atatürk*, Zagreb 1939, s. 29.

olanların tepkisinin artmasına neden oldu. Bu süreçte oluşan hareketin başına Mustafa Kemal Paşa geçti.”⁹

Ayrıca *Katolička riječ* dergisinde şu görüşe yer verildi: “Osmanlı Devleti’nin kapitülasyonundan sonra, Mustafa Kemal Paşa, 1919 yılında hem Sultan’a hem de İngilizlere karşı çeşitli faaliyetler yürüttü. 23 Nisan 1920’de ordunun başında Anadolu’da iktidarı ele geçirdi. Büyük Millet Meclisi’ni Ankara’da toplanmaya çağırdı ve Meclis başkanı olarak seçildi. Böylece İstanbul’daki hükûmete açıkça karşı çıkıldı. Ardından Yunanlılara karşı Anadolu’da savaş başladı. Mustafa Kemal her iki cephede de kazandı ve Yunanlıları Anadolu’dan sürdü...”¹⁰

Gazeteler

Millî Mücadele ve Atatürk’ten ilk ve en fazla bahseden yayın organı gazetelerdir. Bunlar, Anadolu’da yaşanan olayları, çabuk ve dolaysız olarak Yugoslavya halkına aktarıyordu. Gazete tahlilleri, Türk halkının kurtuluş mücadeleleri ve buna karşı tepkilerin Yugoslavya Krallığı kamuoyunda ne çeşit bir yansıma oluşturduğunu göstermeye yardımcı olacaktır.

Yugoslavya Krallığı’nda 1919’da yayınlanmış ve dönemin en önemli gazeteleri olan *Novosti*, *Politika*, *Pravda*, *Samouprava*, *Vrijeme*, *Obzor*, *Jutarnji List*, *Beogradski Dnevnik*, *Beogradski Preporod* gazetelerinin Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos sayılarında Türkiye ile ilgili haberlerin içerikleri genel olarak şöyle özetlenebilir: Bu basın yayın organlarına göre, Atatürk’ün Samsun’a çıkışı, Osmanlı Devleti’nde en mühim gelişmelerden biri olan Yunan askerlerinin 15 Mayıs 1919’da İzmir’in işgal edilmesi idi. Yukarıda bahsedilen her gazete de bu olayı Yugoslavya Krallığı’ndaki halk ile paylaşmıştır¹¹. Osmanlı Devleti ve Türk milletinin bu hadise karşısındaki durumları, Yugoslavya Krallığı günlük gazetelerindeki yazılarda oldukça üzüntülü bir mevzu olarak gündeme gelmiştir. İlgili haberler “*Ayyıldız, İstanbul ile Küçük Asya’dan sonsuza kadar sürüldü*” başlıklarıyla yayıldı¹². Söz edilen gazeteler, daha sonraki hadiselerle ilgili Türk milletinin İzmir’de mücadele ettiğini ve Yunanlılara karşı askerî birimlerin silahlı mücadeleye başladığını ve İzmir’deki Yunan askerlerinin Türk askerlerine karşı zorluk çektiğini yazdı¹³.

Bunun dışında Yugoslav basın organları, 20-27 Mayıs tarihleri arasında Osmanlı döneminin bittiğini ve Anadolu topraklarının, Fransa, Yunanistan, İtalya ve diğer devletler tarafından

⁹ Grga Novak, “Deset godina Velike turske Narodne skupštine”, *Riječ*, S 15, Zagreb 1930, s.15.

¹⁰ “Mustafa Kemal Atatürk”, *Katolička riječ*, S. 46, Split 1938, s. 2.

¹¹ *Beogradski Dnevnik*, S. 130, Beograd 1919, s. 2; *Novosti*, S.134, Zagreb 1919, s. 1; *Obzor*, 18 Mayıs 1919, S.112, s. 2.

¹² *Novosti*, 19 Mayıs 1919, S. 135, Zagreb 1919, s. 1.

¹³ “Smirna gori: Turski vojnici napali grčku vojsku”, *Politika*, 19 Mayıs 1919, S.126, Beograd 1919, s.1.

paylaşıldığını duyurmuştu¹⁴. Buna göre, padişahın sadece İstanbul ile Anadolu'nun bir kısmı kontrolü altında kalmıştı¹⁵. Çıkan haberlere göre Yunanlılar, 1919 Haziran ayının başında Anadolu içlerine ilerlerken Türk ordusu karşı koymamıştı¹⁶. *Pravda* gazetesi Yunan ordusu tarafından İzmir'in işgal edilmesini haklı olarak görmüyordu ve Türk milletinin işgale karşı gösterdiği tepkiye hak vermişti. Bu gazeteye göre İzmir'in işgali “geçici bir şey değil, nihai bir şeydir”¹⁷.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında bile Yugoslavya'ya gelen haberler karşısında Yugoslav yayın organları, Türk bağımsızlık mücadelesi yanında yer alan bir tutum sergilemiş; Türk milletinin Yunanlılara karşı yaptıkları mücadelede haklı olduklarını savunmuştur.

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ve Millî Mücadele'nin başlangıcı ile ilgili haberler, Yugoslavya basınına oldukça geç yansımıştır. Bu konuyla ilgili yazılar 1919 yılının Ağustos ayı boyunca birtakım dergi ve gazetelerde bulunabilmektedir. Ancak Mustafa Kemal ve faaliyetleri hakkındaki haberler, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında gazetelerde yer bulmaya başlamıştır.

Osmanlı ordusunun silahsızlanması 23 Haziran 1919'da sona ermiş¹⁸; Paris Barış Konferansı'nda (18 Ocak 1919-21 Ocak 1920) Fransız başbakanı Georges Clemenceau, 28 Haziran 1919'da Osmanlı Devleti'ni ağır bir şekilde tenkit etmiştir¹⁹. Osmanlı Devleti'ni barış konferansında temsil eden heyetin ve Türkiye'nin geleceği zor durumdaydı²⁰. Fakat 14 Temmuz 1919'da çıkan Yugoslav basın organlarındaki haberlere göre koşullar değişmiş ve “Millî Kuvvetler” anlamına gelen Kuvâ-yı Milliye kurulmuştur.

Yugoslav basını, sonraki dönemlerde de Anadolu'daki olayları Yugoslav halkına aktarmaya devam etmekteydi. Belgrad'ta çıkan *Pravda* gazetesi Kuvâ-yı Milliye'nin ilk amacı ülkeyi düşman ordusundan temizlemek olduğunu bildirmiştir. Aynı gazete artık tüm Türkiye'de “birlikçi bir mücadele” fark edilmekte ve bu mücadelenin öncülerinin Mustafa Kemal ile Rauf Bey olduğunu yazmaktadır²¹.

¹⁴ “Raspada se Osmansko carstvo”, *Pravda*, 20 Mayıs 1919, S. 105, Beograd 1919, s. 2.

¹⁵ “Šta će biti s Turskom”, *Beogradski Dnevnik*, 26 Mayıs 1919, S. 131, Beograd 1919, s.1; “Raspad turskog Carstva”, *Obzor*, 22 Mayıs 1919, S. 115, Zagreb 1919, s.1.

¹⁶ “Grčka vojska neumorna: već je ušla u Smirnu”, *Pravda*, 1 Haziran 1919, S. 107, Beograd 1919, s. 2; “Pitanje Turske i Carigrada”, *Obzor*, 8 Haziran 1919, S. 132, Zagreb 1919, s.2.

¹⁷ “İzmir je više pripao Grčkoj”, *Pravda*, 27 Mayıs 1919, S.106, Beograd 1919, s.2.

¹⁸ “Konačno razoružana turska vojska”, *Politika*, 24 Haziran 1919, S. 131, Beograd 1919, s. 3.

¹⁹ “Odlučni ton antante protiv Turske”, *Novosti*, 29 Haziran 1919, S. 173, Zagreb 1919, s. 3.

²⁰ “Turskoj postavljene uslovi mira”, *Beogradski Preporod*, 18 Haziran 1919, S.143, Beograd 1919, s. 1.

²¹ “Protesti Turskog naroda protiv okupacije”, *Pravda*, 15 Ağustos 1919, S. 116, Beograd 1919, s. 2.

Diğer taraftan *Jutarnji list* gazetesinde 16 Ağustos 1919'da çıkan haber, Kuvâ-yı Milliye'nin "tehlikeli" olduğunu ve bir milliyetçi hareket olarak Paris Barış Konferansı'nda "büyük bir huzursuzluğa sebep olduğunu" yazmıştır²².

Beogradski Dnevnik gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'nın "büyük saygınlık ve popülerliği"nden bahsederek "Anadolu'daki tüm ordunun Mustafa Kemal'in hareketine sadık kaldığı gözüküyor" şeklinde yazmıştı²³. Fakat *Obzor* gazetesinde ise şöyle ifade edilmiştir: "Mustafa Kemal'in 'sözde' önderliğinde Anadolu'da vuku bulan güçlü milliyetçi hareketin gerçek lideri Enver Paşa'dır"²⁴.

Millî Mücadele döneminde Saraybosna'da çıkan *Vrhbosna* gazetesinde Millî Mücadele hakkında haberler şu şekilde yer almaktaydı. "Yunan başbakanı Venizelos'un talimatıyla Versay efendileri, Atatürk'e karşı Yunan ordusunu gönderdiler; fakat O, Yunanları tamamen yenip Türklere nadiren verilen bir unvan olan 'Gazi'yi aldı."²⁵

Diğer taraftan Belgrat'ta çıkan *Politika* gazetesinin 1922 tarihindeki yazısında Mustafa Kemal'in ifadesinin "Ankara'da kurduğu Meclis örgütüne benzeyen bir yapı dünyanın hiçbir yerinde bulunamaz. Bu sistemin dayandığı temel ilke bütün hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete verilmesi ve buna göre milletin kaderinin sorumlusu yine kendisidir." alıntısını göstererek şu şekilde yorum yapılmıştır: "Ankara meclisinin planladığı sisteme benzer sistem tüm dünyanın hiçbir yerinde mevcut değildir. Bu sistemin başlıca fikri, kayıtsız şartsız tam egemenlik millete sağlamak ve milletin kendi kaderini belirlemesidir."²⁶

Beogradski Preporod gazetesinde Türk Millî Mücadelesine ilişkin çıkan yazıda şu şekilde vurgu yapılmıştır: "Osmanlı Devleti, yalnız Avrupa kıtasında kendine ait topraklarını değil Anadolu'nun en kıymetli parçalarını da kaybetti. Fakat böyle adaletsiz barışa karşı Türk milleti, özverili ve korkusuzca karşı koymuş; bir taraftan silah öbür taraftan diplomasi yoluyla İngiltere'yi Kafkaslardan, İtalya'yı İstanbul ve Çanakkale Boğazı'ndan, Fransa'yı Güneydoğu Anadolu'dan çıkararak Yunanlıları yenmiş; denize dökmüştür. Üstelik Türk siyasetçilerinin Lozan Antlaşması'ndaki en büyük başarısı Batılı Devletleri Türk Devleti'nin egemenliğini kabul etmeye mecbur bırakmalarıdır."²⁷

²² "Opasan pokret Turaka", *Jutarnji list*, 16 Ağustos 1919, S. 2768, Zagreb 1919, s.1.

²³ "Nacionalni pokret Turskog naroda", *Beogradski Dnevnik*, 16 Ağustos 1919, S.140, Beograd 1919, s. 2.

²⁴ "Antanta i sudbina Turske", *Obzor*, 21 Ağustos 1919, S. 196, Zagreb 1919, s. 1.

²⁵ Anto Livajušić, "Mustafa Kemal Atatürk", *Vrhbosna*, S. 12, Sarajevo 1938, s. 2.

²⁶ "Sistem kojeg priprema novoosnovana Turska", *Politika*, S. 181, Beograd 1922, s. 2.

²⁷ "Konačno stvorena Republika Turska", *Beogradski Dnevnik*, S. 377, Beograd 1924, s. 2.

Sonuç

Türk Millî Mücadelesi, ilk dönemlerinde Yugoslavya Krallığı basın organlarında pek yer bulamamıştır. Ancak 19 Mayıs 1919 tarihinden çok sonra Yugoslavya Krallığı topraklarında ilgi görmeye başlanmıştır. Bununla birlikte 19 Mayıs 1919 Milli Mücadelesinin temeli olarak kabul edilmiştir. 1930 yıllardan sonraki dönemde ise Yugoslavya’da neşredilen kitap, dergi ve ansiklopedilerde Türkiye ile ilgili pek çok bilgi göze çarpmaya başlamıştır; çünkü bu tarihten sonra Türkiye’de yaşanan olaylar bağımsızlık hareketi olarak görülüp desteklenmiştir. Özellikle 1930’dan sonra Yugoslavya basınında yer alan neredeyse tek bir ses olarak kendini gösteren ve baskın bir söylem ile ifade edilen 19 Mayısın Türk halkı için gerçekçi olmasından daha çok sembolik önemine vurgu yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ATATÜRK, Mustafa Kemal, Söylev ‘Nutuk’, Kurtuluş Yayınları, Ankara 1997.

STOJADINOVIĆ, Milan M, *Ni rat, ni pakt: Jugoslavija između dva rata*, Rijeka 1970.

SFORZA, Carlo, *Neimari savremene Evrope*, Zagreb 1932.

KUS-NİKOLAJEV, Mirko, *Kamal Atatürk*, Zagreb 1939.

Makaleler

GODEC, Marko, “Nacionalna gibanja na Istoku“, *Kultura*, S. 5, Zagreb 1933, s.379-390.

KUS-NİKOLAJEV, Mirko, “Kamal Atatürk“, *Orbis*, Zagreb 1939.

LIVAJUŠIĆ, Anto, “Mustafa Kemal Atatürk“, *Vrhbosna*, S 12, Saraybosna 1938, s.268-269.

EDHEM, Miralem, “Turska republika“, *Slobodni dom*, S. 43, Zagreb 1923.

GRGA, Novak, “Deset godina Velike turske Narodne skupštine“, *Riječ*, S 15, Zagreb 1930, s.13-16.

Ansiklopediler

Enciklopedija Jugoslavije, VIII, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1971.

Hrvatska enciklopedija, C 6, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1999.

Leksikon Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974.

Leksikon Minerva, Zagreb 1936.

Vojna enciklopedija, Vojnoizdavački zavod, C 1, Belgrad 1970.

Gazeteler

“Mustafa Kemal Atatürk”, *Katolička riječ*, S. 46, Split 1938, s. 2.

Beogradski Dnevnik, S. 130, Beograd 1919, s. 2; *Novosti*, S.134, Zagreb 1919, s. 1; *Obzor*, 18 Mayıs 1919, S.112, s. 2.

Novosti, 19 Mayıs 1919, S. 135, Zagreb 1919, s. 1.

“Smirna gori: Turski vojnici napali grčku vojsku”, *Politika*, 19 Mayıs 1919, S.126, Beograd 1919, s.1.

“Raspada se Osmansko carstvo”, *Pravda*, 20 Mayıs 1919, S. 105, Beograd 1919, s. 2.

“Šta će biti s Turskom”, *Beogradski Dnevnik*, 26 Mayıs 1919, S 131, Beograd 1919, s.1;

“Raspad turskog Carstva”, *Obzor*, 22 Mayıs 1919, S 115, Zagreb 1919, s.1.

“Grčka vojska neumorna: već je ušla u Smirnu”, *Pravda*, 1 Haziran 1919, S. 107, Beograd 1919, s. 2;

“Pitanje Turske i Carigrada”, *Obzor*, 8 Haziran 1919, S 132, Zagreb 1919, s.2.

“İzmir je više pripao Grčkoj”, *Pravda*, 27 Mayıs 1919, S.106, Beograd 1919, s.2.

“Konačno razoružana turska vojska”, *Politika*, 24 Haziran 1919, S. 131, Beograd 1919, s. 3.

“Odlučni ton antante protiv Turske”, *Novosti*, 29 Haziran 1919, S. 173, Zagreb 1919, s. 3.

“Turskoj postavljeni uslovi mira”, *Beogradski Preporod*, 18 Haziran 1919, S.143, Beograd 1919, s. 1.

“Protesti Turskog naroda protiv okupacije”, *Pravda*, 15 Ağustos 1919, S. 116, Beograd 1919, s. 2.

“Opasan pokret Turaka”, *Jutarnji list*, 16 Ağustos 1919, S. 2768, Zagreb 1919, s.1.

“Nacionalni pokret Turskog naroda”, *Beogradski Dnevnik*, 16 Ağustos 1919, S.140, Beograd 1919, s. 2.

“Antanta i sudbina Turske”, *Obzor*, 21 Ağustos 1919, S. 196, Zagreb 1919, s. 1.

Anto Livajušić, “Mustafa Kemal Atatürk”, *Vrhbosna*, S. 12, Sarajevo 1938, s. 2.

“Sistem kojeg priprema novoosnovana Turska”, *Politka*, S. 181, Beograd 1922, s. 2.

“Konačno stvorena Republika Turska”, *Beogradski Dnevnik*, S. 377, Beograd 1924, s. 2.

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN MÜZİK EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ (Trakya Üniversitesi Örneği)

Öğr. Gör. Dr. Gül SAKARYA
Trakya Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Trakya Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan uluslararası öğrencilerin; demografik özelliklerinin, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel durumlarının ve bu öğrencilerin müzik öğretmenliği ders programında yer alan meslek bilgisi dersleri, genel kültür dersleri ve alan bilgisi derslerine yönelik görüşlerinin ortaya konmasıdır. Bununla birlikte söz konusu öğrencilerin eğitim-öğretim süreçlerinde karşılaşmakta oldukları sorunlar ve beklentiler tespit edilerek bu doğrultuda öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Nitel yaklaşım çerçevesinde olgubilim (fenomenoloji) deseninin kullanıldığı bu araştırmanın çalışma grubunu; Yunanistan (n=4) ve Azerbaycan (n=1) olmak üzere beş uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesi için ise betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri uygulanmıştır. Öğrencilerin, sorulara verdikleri yanıtlara ilişkin tema, alt tema ve kodların frekans değerleri belirlenerek tabloların altına yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, Trakya Üniversitesi'ni tercih sebeplerinin ağırlıklı olarak bulundukları ülkeye yakın olması ve üniversitenin uluslararası öğrencilere yönelik bir vizyonunun bulunması olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu öğrencilerin, ana dillerinin ve yükseköğretim öncesinde almış oldukları eğitimin Türkçe olması nedeniyle bazı meslek bilgisi dersleri dışında dil ve iletişim bakımından zorluklar yaşamadıkları ortaya çıkmıştır. Üniversitenin kendilerine sunmuş olduğu danışmanlık ve destek hizmetlerinin yeterli olduğu da öğrenci görüşleri doğrultusunda anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, müzik eğitimi alan derslerine ve diğer derslere ilişkin temel kazanımları büyük ölçüde yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bazı öğrenciler; özel yetenek sınavında icra etmiş oldukları bireysel çalgılarında, öğretim elemanı eksikliği nedeniyle alan değişikliğine gidilmesi zorunluluğunun ortaya çıktığını karşılaştıkları sorunlar çerçevesinde ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerin bir kısmının öğrenim gördükleri anabilim dalında lisansüstü program açılması halinde, bu programlara başvurmaya amaçladıkları diğer bir anlatımla akademik kariyer planlaması yaptıkları da araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

10 MAYIS 2020

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Öğrenciler, Yabancı Uyruklu Öğrenciler, Müzik Eğitimi, Güzel Sanatlar Eğitimi.

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılda, küreselleşen dünyanın sistematik süreçlerinin olağan etkileri sonucunda, eğitim-öğretim alanında ortaya çıkan yeni kavramlar dikkati çekmektedir. Küreselleşme, dünya genelinde ülkelerin birbirleriyle kültürel, siyasal ve parasal yönden ilişki ve etkileşim içerisinde olmasına bağlı olarak fiziki konum ve kültürel özellikler bakımından sınırların belirsizleşmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Özpolat, 2012). Eğitim-öğretim

alanındaki “uluslararasılaşma” kavramının bir sonucu olarak Türkiye’de bulunan üniversitelerde yabancı uyruklu öğrenci etkileşimleri kaçınılmaz şekilde artış göstermektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de birçok üniversitenin misyon ve vizyonu arasında uluslararasılaşma kavramı yerini bulmaktadır. Öğrenci hareketliliğinin, uluslararasılaşmanın en önemli unsurlarından biri olarak görüldüğü, yükseköğretimde küreselleşmenin ve kitlesel erişimin sağlanması bakımından da önemli olduğu söylenebilir (Çetinsaya, 2014, s. 143).

Trakya Üniversitesi, misyonu gereği uluslararası öğrenci etkileşimine yönelik stratejileri doğrultusunda diğer ülkelerdeki üniversitelerle işbirliği içerisinde gerek öğrencilerin gerek öğretim elemanlarının eğitim-öğretim etkinlikleri çerçevesinde bir araya gelmeleri noktasındaki hedefleri ile ön plana çıkmaktadır. Önceki yıllarda “yabancı uyruklu öğrenciler” şeklinde tanımlanmış olan uluslararası öğrenciler, öğrenim sürelerinin tümünde daimi veya bir bölümünde süreli olarak Erasmus ve Mevlana değişim programları kapsamında kurumlar arası anlaşmalar yoluyla uluslararası hareketliliğe katılmaktadırlar (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015, s.18). Bu kapsamda, hem öğrencilerin hem öğretim elemanlarının etkileşimde bulunması amacıyla uluslararası hareketlilik programlarının yanı sıra uluslararası öğrenci kapsamında diğer ülkelere daimi öğrenci kabul edilmekte ve çeşitli ülkelere öğrenci gönderilmektedir. Bir ülkenin vatandaşlığına veya daimi ikametgâh olanaklarına sahip olmayan öğrenciler başka bir ülkede eğitim almak için yeterliliklerini elde ettikleri takdirde o ülkede uluslararası öğrenci statüsünde kabul edilmektedirler (UNESCO, 2006, s.33). Trakya Üniversitesi’nin çeşitli alanlarda uluslararası öğrenciler tarafından en fazla tercih edilen üniversiteler arasında yer aldığı bilinmektedir (Çetinsaya, 2014, s. 156).

Uluslararası Öğrenci Kapsamında Batı Trakya Türkleri

Toplumsallaşma kavramı, bireylerin, bir toplumun üyesi haline gelmeleri sürecinde o toplumun özelliklerine ait davranışların tümünü bilinçli veya bilinç dışı şekilde öğrenerek o toplumla bütünleşme sürecidir (Fidan ve Erden, 1985, s.67). Göç nedeniyle bir toplumda birden fazla ve birbirinden farklı kültürel kökene ait insanların bir arada yaşamaları “çoğul toplum” kavramı ile ifade edilmekle beraber bunun bir sonucu olarak “azınlık”, “etnik köken” gibi tanımlayıcı kavramlar ortaya çıkmıştır (Berry, 1997). Kelime anlamı olarak sıradağlar anlamına gelen “Balkanlar”, Türk tarihinin önemli bir kolu olarak kabul edilmektedir (İnalçık, 2016, s.15). Özpölat (2012), yurt dışında yaşayan Türklerin, küreselleşme sürecinde Türkiye’nin diğer İslam ülkeleri, AB, Balkanlar, ABD ve diğer ülkeler ile ilişkilerinde yürütmekte olduğu politikalar kapsamında önemli bir rol oynamakta olduğunu ifade etmektedir.

Batı Trakya olarak ifade edilen bölge, coğrafi konumu bakımından Rodop, İskeçe (Xanthi) ve Meriç (Evros) şehirlerinden oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020). 19. ve 20. yüzyıllarda, savaşlar neticesinde sınırları yeniden çizilmiş olan Batı Trakya’daki Türk varlığının tarihi eski zamanlara dayanmaktadır (Yalınkılıç ve Yağmur, 2014). 1923 Lozan Barış Antlaşması sonucunda bu bölgede yaşamakta olan Türkler azınlık statüsünde değerlendirilmek suretiyle Yunan vatandaşı olarak kabul edilmiştir (Hüseyinoğlu, 2013). Türkiye’de, uluslararası öğrenci kapsamında Almanya, Yunanistan ve Bulgaristan’dan gelen Türk kökenli öğrencilerin yanı sıra Azerbaycan, Türkmenistan ve KKTC’den gelen öğrenciler de bulunmaktadır. Bu ülkelere gelen öğrencilerin, Türkiye’yi tercih etme nedenlerinin dil, tarih ve kültür bakımından yakınlık olduğu görülmektedir (Çetinsaya, 2014, s.153).

Aşağıda Trakya Üniversitesi Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı uluslararası öğrenci kontenjanlarının ülkelere ve yıllara göre dağılımı tablolastırılarak verilmiştir.

Tablo 1. Trakya Üniversitesi Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı Uluslararası Öğrenci Kontenjanlarının Ülkelere ve Yıllara Göre Dağılımı

Süre	Bulgaristan	Yunanistan	Kosova	Diğer Ülkeler	Genel kontenjan	Yıl
4	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	2	2	2013-2014
4	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	2	2*	2014-2015
4	1	1	Belirtilmemiş	1	3	2015-2016
4	1	1	Belirtilmemiş	1	3	2016-2017
4	2	1	1	1	5	2017-2018
4	1	1	1	-	3	2018-2019
4	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	10	10**	2019-2020

* Romanya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Arnavutluk, Yunanistan, Makedonya, Karadağ, Kosova.

**Romanya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Arnavutluk, Yunanistan, Makedonya, Karadağ, Kosova, Sırbistan, Moldova, Diğer AB Ülkeleri, Tüm ülkeler

Tablo1’de görüldüğü üzere, T.Ü. Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı’na 2013 yılından bu yana uluslararası öğrenci kontenjanı açılmaktadır. Kontenjan sayısı 2 öğrenci ile 10 öğrenci arasında değişmekle birlikte öğrenci alımı yapılacak ülkeler arasında Romanya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Arnavutluk, Yunanistan, Makedonya, Karadağ, Kosova, Sırbistan Moldova ve diğer AB ülkeleri yer almaktadır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin uluslararası öğrenci hareketliliği bakımından dünyada üçüncü büyük bölgesel paya sahip olduğu, diğer ülkelere giden öğrencilerin ivmelendirdiği hareketliliğin ise en çok Türkiye (52.000) ve Rusya Federasyonu (34.000) kaynaklı gerçekleştiği tespit edilmiştir (UNESCO, s. 44). Bununla birlikte, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısı 154.505 iken; Trakya Üniversitesi’nde Bulgaristan 437, Kosova 394, Makedonya 180, Türkmenistan 272 ve Yunanistan’dan gelen öğrenci sayısı 950 olmak üzere toplam 2753 öğrencidir (YÖK, 2020).

Bu bilgilerden hareketle, yirmi birinci yüzyıl dünyasında, diğer birçok disiplinde olduğu üzere eğitim alanında da ülkeler ve bu bağlamda kültürler arası hareketlilik önem taşımaktadır. Öğrenci değişim programları, farklı ülkelerde öğrenim görme vb. öğrenci hareketliliğinin Türkiye’de müzik eğitimi bakımından nasıl bir yerde konumlandığı, öğrencilerin bu duruma oryantasyonu ve içerisinde bulundukları müzik eğitimi sürecine ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi bu çalışmanın temel problem durumunu oluşturmaktadır. Çalışmanın problem cümlesi ise “Trakya Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı uluslararası öğrencilerinin, öğrenim gördükleri lisans programı ve bu programdaki uygulamalara ilişkin görüşleri nelerdir?” biçiminde oluşturulmuştur. Bu bağlamda, araştırmanın alt problemleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

Uluslararası öğrencilerin, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Uluslararası öğrencilerin aldıkları müzik eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?

Uluslararası öğrencilerin yaşadıkları sorunlar, beklentileri, kariyer planlamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve belge çözümleme yöntemleri ile kişilerin bir konuya bakış açılarının ve durumların gerçeği yansıtarak ve eklemlenerek ortaya konulduğu bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, s. 39). Bu çalışmalarda, kişilerin, toplum veya insanla ilgili sorunlara ilişkin yaklaşımı ve tanımlamaları sistemli bir

biçimde ifade edilir (Creswell, 2014, s.4). Genel anlamda nitel araştırmalar, kişiler veya olgular arasındaki ilişkilerin, etkinliklerin ve durumların niteliğinin ortaya konmasına yönelik çalışmalardır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011, s. 426). Bu araştırmanın deseni olgubilim (fenomenoloji) olarak belirlenmiştir. Olgubilim deseni, bilincinde olunan ancak detaylı şekilde deneyimlenmemiş ve bilgi dağarcı oluşturulmamış olayların, hallerin, konuların araştırılması anlayışına dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, s. 72). Olgubilim, kişi veya kişilerin bir olgu ile ilgili deneyimlerinin ortak özelliklerinin tanımlanmasıdır (Creswell, 2013, s.77). Fenomenolojik çalışmalarda araştırmacı, genellikle görüşme yoluyla, bireylerin belirli bir fenomene karşı çeşitli tepkileri veya algılarını araştırırken, katılımcılarının olaylara bakış açısı hakkında bir fikir edinmeye ve her bireyin kendi deneyimine ilişkin algılarının ve tepkilerinin özelliklerini ayrıntılı olarak tanımlanmaya ve açıklamaya çalışır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011, s. 432). Bu çalışmada, uluslararası öğrencilerin öğrenim gördükleri müzik eğitimi kurumuna ilişkin görüşleri nitel bir yaklaşım çerçevesinde ele alınması nedeniyle araştırma olgubilim (fenomenoloji) desenine uygun bir biçimde gerçekleştirilmiştir.

ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu, Trakya Üniversitesi Eğitimi Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan 5 uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun bu öğrencilerle sınırlı tutulmasının temel sebebinin, Trakya Üniversitesi'nin bulunduğu bölge itibarıyla uluslararası öğrencilere yönelik dış ilişkilere ilişkin anlayışının, özellikle de Balkan Ülkelerine yakınlığı ve geliştirmiş olduğu stratejilerin, Balkan Ülkeleri'nden gelen Batı Trakya Türklerince yanıt bulması olarak gösterilebilir. Araştırmanın bu bakımdan hem üniversitenin coğrafi konumu hem uluslararası öğrencilere yönelik vizyonu/misyonu ve geliştirdiği stratejiler bakımından özgül bir yönü olduğu söylenebilir. Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'na uluslararası öğrenci kapsamında başvuran öğrencilerin, ağırlıklı olarak Balkan ülkelerinden gelen Batı Trakya Türklerinden oluşması bu özgül duruma işaret etmektedir. Tablo 2'de söz konusu öğrencilerin demografik özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 2. *Uluslararası Öğrencilerin Demografik Özellikleri*

Öğrenciler	Uyruğu	Yaş	Sınıf	Cinsiyet	Bireysel Çalgısı	Mezun Olduğu Lise
Ö1	Yunanistan	22	1	Erkek	Piyano	Azınlık Lisesi
Ö2	Yunanistan	24	4	Erkek	Şan	Genel Lise
Ö3	Yunanistan	22	4+1	Erkek	Gitar	Müzik lisesi
Ö4	Yunanistan	21	2	Erkek	Şan	Azınlık Lisesi
Ö5	Azerbaycan	22	3	Erkek	Şan	Müzik Okulu

Her sınıfta 1'er uluslararası öğrenci bulunduğu anlaşılmakta ve bununla beraber 1 öğrencinin okulu uzatmış olduğu göz önüne alındığında anabilim dalında toplam 5 uluslararası öğrenci bulunduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşlarının 21 ile 24 arasında bulunduğu ve bireysel çalgılarının piyano, gitar ve ağırlıklı olarak şan alanında olduğu anlaşılmaktadır. Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türkleri, çoğunluğu oluşturmaktadır. Buna karşın 1 öğrencinin uyruğunun Azerbaycan olduğu görülmektedir. 2 öğrencinin lisans düzeyinden önce bir müzik okulunda öğrenim görmüş oldukları, diğer öğrencilerin ise lisans düzeyinden önceki müzik eğitimi süreçlerinin dışarıdan özel ders alma şeklinde gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. İki öğrencinin mezun olduğu lise türünün "azınlık lisesi" olduğu görülmektedir. Batı Trakya'da, Gümölcine Celal Bayar Azınlık Lisesi ve İskeçe Muzaffer Salıhoğlu Azınlık Lisesi olmak üzere iki azınlık lisesi bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020).

VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırmada uluslararası öğrencilerin demografik özelliklerini, sosyo- ekonomik ve sosyo-kültürel durumlarını, eğitimsel, deneyimsel ve mesleki kazanımlarını, eğitim öğretime yönelik görüşlerini, beklentilerini ve önerilerini ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme sorularından yararlanılmıştır. Görüşme, önceden belirlenmiş bir konu veya duruma yönelik iki veya daha fazla kişi arasında sözlü olarak gerçekleşen bir süreçtir (Karasar, 2016, s. 210; Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2019, s. 158). Yarı yapılandırılmış görüşmeler önceden belirlenmiş soruların yanıtlarının alınmasının yanı sıra ilgili konuda daha ayrıntılı veri toplamaya bir arada olarak tanınmaktadır (Büyüköztürk vd., 2019, s.160). Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla elde edilen veriler, içerik çözümleme ve betimsel analiz yoluyla tablolar oluşturularak yorumlanmıştır. İçerik çözümleme yoluyla, verilerin açıklanabilmesi adına çeşitli kavram ve ilişkilere ulaşılması amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.227). İçerik çözümlemede, veriler araştırmacı tarafından önceden belirlemiş tema ve kodların açıklanması şeklinde yapılacağı gibi verilerin çözümlenmesi sırasında oluşturabileceği temaların açıklanarak yorumlanması şeklinde de yapılabilir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011, s. 480). Betimsel analizde amaç, elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan tema ve alt temaların boyutlandırılarak yorumlanması yoluyla aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224).

BULGULAR VE YORUM

Sosyo- Ekonomik Boyuta İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 3. Uluslararası Öğrencilerin Sosyo- Ekonomik Durumları

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Görüş Bildiren Öğrenciler	f
Sosyo- Ekonomik Durum	Aylık Gelir	1000-15000 Euro	Ö (2,3,5)	5
		2.500-4000 Euro	Ö (1, 4)	
	İkametgâh	Ev	Ö (1,2,3,4,5,)	5
		Apart	-	
		Devlet yurdu	-	
		Özel yurt	-	
	Bursluluk	Alıyor	Ö (2)	5
		Almıyor	Ö (1,3,4,5)	
	Kısmi/ Yarı zamanlı bir işte çalışma	Yaz tatillerinde	Ö (1)	5
		Özel ders	Ö (2,4)	
		Müzişyenlik	Ö (3,5)	
	Sağlık Sigortası	Özel Sağlık Sigortası	Ö (2,4,5)	5
		Yok	Ö (1,3)	

Tablo 3'te öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının tespitine yönelik toplam beş alt tema oluşturulmuş ve temalar kodlanmıştır. Buna göre öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerinin 1000 euro ile 4000 euro arasında olduğu ve öğrencilerin tamamının kişisel evde ikamet etmekte olduğu, özel/devlet yurdu veya apartta kalmayı tercih etmedikleri görülmekte, bunun nedeninin

müzik öğrencisi olmanın yurttan kalmaya çalgı çalışma bakımından elverişli olmaması gösterilebilir. Öğrencilerin yalnızca 1'inin burs almakta olduğu görülmektedir. Ek olarak kısmi/yarı zamanlı bir işte çalışma durumunu 2 öğrenci özel bağlama dersi verdikleri yönünde ve 2 öğrenci ise müzisyenlik yaparak ek gelir elde ettiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte 3 öğrencinin özel sağlık sigortasının bulunduğu ve 2 öğrencinin ise sağlık sigortasının olmadığı anlaşılmaktadır. Sağlık sigortası bulunmayan öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

(Ö1) Şuanda yok ama yaptıracağım.

(Ö3) İlk geldiğim sene yaptırmıştım ama şuanda sigortam yok, yaptırmadım.

Burs alma durumlarına ilişkin öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

(Ö5) Burs başvurdum ama çıkmadı. Aileme yük olmak istemiyorum. Sahne alıyorum geceleri haftanın 6 günü. Bursum olsaydı çalışmama gerek kalmazdı.

Öğrenciler ikametgâh konusunda ilk yıllarda sıkıntılar yaşadıklarını ancak sonradan ikametgâh işlemlerinin kolaylaştığını ifade etmişlerdir. T.C. Kalkınma Bakanlığı (2020), ülkemizin öğrenci vizesi alınması konusunda en sorunsuz ülkelerden biri olduğunu ifade etmekte olup (s. 85), sağlık sigortası konusunda ise, öğrencilerin talepleri doğrultusunda sigortalarının yapılmakta olduğunu belirtmektedir (s.89).

Sosyo-Kültürel Boyuta İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4. Uluslararası Öğrencilerin Sosyo- Kültürel Durumları

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Görüş Bildiren Öğrenciler	F
Sosyo- Kültürel Durum	Öğrenci topluluklarına üyelik	Yok	Ö (2,3)	5
		Spor Toplulukları	Tenis Topluluğu	
		Sanat Toplulukları	Trakya Müzik Topluluğu	
		Diğer	Uluslararası Öğrenci Topluluğu	
			Popüler müzik Konserleri	
	Ders Dışı Etkinliklere Katılım	Konser	Ö (1,2,3)	5
			Klasik Müzik Konserleri	
		Tiyatro	Ö (4)	
		Sinema	Ö (4)	
	Dil ve İletişim	Katılmıyorum	Ö (5)	5
		Zorluk Çekme	Hayır	
			Bazen	
Akran ve Öğretim Elemanları ile ilişkiler		İyi anlaşıyorum	Ö (1,2,3,4,5)	5
		Anlaşamam	-	

Tablo 4'te uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel durumları dört alt tema doğrultusunda kodlanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre öğrencilerden 3'ünün tenis topluluğu, müzik topluluğu ve uluslararası öğrenci topluluğu olmak üzere çeşitli öğrenci topluluklarına üyeliklerinin bulunduğu, 2 öğrencinin ise herhangi bir öğrenci topluluğuna üye olmadıkları görülmektedir. Öğrencilerden 3'ünün ders dışı etkinliklerden yalnızca popüler müzik konserlerine katılım gösterdikleri, 1 öğrencinin ise klasik müzik konserleri, sinema ve devlet tiyatrosu temsilleri olmak üzere çeşitli ders dışı etkinliklere katılım gösterdiği anlaşılmaktadır.

1 öğrenci ise ders dışı etkinliklere katılmama nedenlerini okul ve diğer sorumlulukları dolayısıyla diğer etkinliklere vakit bulamaması şeklinde açıklamaktadır. Öğrencilerin çoğu dil ve iletişim konusunda akranlarıyla veya öğretim elemanları ile anlaşma noktasında zorluk çekmediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin önemli bir kısmını Batı Trakya’da yaşayan Türkler oluşturmakta ve bir öğrencinin de uyruğunun Azerbaycan olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin tamamının Türkçe bildikleri göz önünde bulundurulduğunda, dil ve iletişim becerileri bakımından zorluk çekmemeleri olağan bir durum olarak görülmektedir. Bununla birlikte insan ilişkilerinin olumlu olduğu yönünde görüş bildirmiş oldukları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin dil ve iletişim ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

(Ö1) Hayır, şuana kadar zorlanmadım. Çünkü azınlık okulunda Türkçe eğitim gördüm.

(Ö2) Evet, ilk sene çok belirgin zorluk yaşadım. Sonraki yıllarda gelişmeye başladı tabi ki de..

(Ö3) Azınlık ilkokulunda Türkçe eğitim aldığım için zorluk çekmedim.

(Ö4) Dil ile ilgili bir zorluk çektiğimi düşünmüyorum. Çünkü doğup büyüdüğüm şehir Türklerin çoğunlukta olduğu bir yer. Anadilimiz Türkçe. Aileden itibaren Türkçe eğitime başlıyoruz.

(Ö5) Sıkıntım olmuyor. Hatta tarihle ilgili eski kelimeleri daha iyi anlayabiliyorum. Sadece kendimi ifade ederken bazen heyecan yaptığımda zorlanıyorum. Bazen bana gülerler diye kaygılanıyorum. Çok fazla konuşmuyorum zaten. Bazı dersleri hiç anlamadığım oluyor. Mesela bilgisayar dersi, eğitim psikolojisi... Derslerde geçen hatta Türkçe bile olmayan kelimeleri genellikle anlayamıyorum. Bu derslerden kaldım zaten...

Eğitimsel, Deneyimsel ve Mesleki Kazanım Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 5. Uluslararası Öğrencilerin Eğitimsel, Deneyimsel ve Mesleki Kazanımları

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Görüş Bildiren Öğrenciler	F
Eğitimsel/ Deneyimsel ve Mesleki Kazanımlar	Müzik Eğitimi Geçmişi	Özel ders	Ö (1,2,4)	5
		Müzik Okulu	Ö (3,5)	
	T.Ü. Tercih Etme Sebebi	Yakınlık	Ö (1,2,4,5)	5
		Tavsiye/Tanıtım Üzerine	Ö (1,2,4)	
		Diğer	Ö (3)	
		Armoni	Ö (1,2)	
	Alan derslerine ilişkin kazanımlar/Görüşler	Müziksel İşitme	Ö (2,5)	5
		Okuma ve Yazma	Ö (2,5)	
		Solfej	Ö (1,2,4)	
		Deşifre	Ö (1,2,4)	
		Piyano	Ö (2,5)	
		Bireysel Çalgı	Ö (2,5)	
	Meslek Bilgisi Derslerine ilişkin kazanımlar/görüşler	Kazanımın olmadığı	Ö (3)	5
		Ön bilgi eksikliği	Ö (1,3,4)	
		Dil ile ilgili terim eksiklikleri	Ö (2,5)	
	Genel Kültür Derslerine ilişkin kazanımlar/görüşler	Tarih	Ö (1,2,3,4,5)	5
		Türkçe	Ö (1,2,5)	
		İngilizce	Ö (1)	
	Mesleki Hedefler	Müzik öğretmeni olmak	Ö (1,2,3,4,5)	5
		Akademik kariyer yapmak	Ö (3,4,5)	
		Kurs merkezi açmak	Ö (1,2)	

Tablo 5’te öğrencilerin eğitimsel, deneyimsel ve mesleki kazanımlarına yönelik ifadelerine yer verilmiştir. Buna göre 3 öğrencinin lisans eğitiminden önce müzik eğitimine yönelik geçmişinin

özel dersler ile sınırlı olduğu ve iki öğrencinin ise müzik eğitimi veren lise dengi okullarda eğitim almış oldukları anlaşılmaktadır. Trakya Üniversitesi'nde lisans eğitimi almayı tercih etme sebeplerinin ise bu üniversitenin bulundukları ülkeye yakın olması ve üniversitenin tanıtımı yoluyla kendilerine tavsiye edilmesi şeklinde ifade edildiği anlaşılmaktadır. Çeşitli eğitim fuarları aracılığıyla üniversitelerin tanıtımının yapılmasının, uluslararası öğrencilerin üniversite tercihlerinde, son derece etkili bir araç olduğu görülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015, s.57). Öğrencilerin, alan derslerine yönelik kuramsal ve uygulamaya dönük kazanımlarının ağırlıklı olarak armoni, müziksel işitme okuma ve yazma, solfej, deşifre becerisi ile bireysel çalgı ve piyano derslerine yönelik olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir. Eğitim Psikolojisi, Eğitim Felsefesi ve Eğitime Giriş gibi meslek bilgisi derslerine yönelik birtakım zorluklar çektiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin, bu zorlukların temel sebeplerini, derse yönelik ön bilgi eksikliği nedeniyle hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olması ve söz konusu derslerde geçen eğitim bilimlerine yönelik terimlerin ve sözcüklerin dağarlarında bulunmaması şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin Türkçe bilmeleri nedeniyle akranları ve öğretim elemanları ile dil ve iletişime yönelik zorluklar çekmediklerini ifade etmelerine karşın, bazı meslek bilgisi derslerine ilişkin kazanımlarının olmaması durumunun dil ile ilgili terimsel eksikliklerden kaynaklandığının altını çizmişlerdir. Öğrenciler, genel kültür derslerine yönelik kazanımlarının ağırlıklı olarak Tarih, Türkçe ve İngilizce derslerine yönelik olduğunu belirtmektedirler. Uyuğu Yunanistan olan öğrenciler ülkelerinde azınlık okullarında öğrenim gördüklerinden, söz konusu okullarda Tarih dersi müfredatlarında Türk tarihine yönelik bilgilerin bulunmadığını ve bu nedenle kendi tarihlerini öğrenmiş olmalarını önemli bir kazanım olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Türk dili derslerinin dil gelişimlerine katkı sağladığı yönünde görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler mesleki hedefleri kapsamında öncelikli olarak müzik öğretmeni olmayı hedeflediklerini vurgulamışlardır. Bazı öğrenciler öğretmenliğe ek olarak kurs merkezi açmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte 3 öğrencinin, lisans öğrenimi gördükleri anabilim dalında yüksek lisans yaparak akademik kariyer planlaması da yapmakta olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin üniversite tercihi yaparken göz önünde bulundurdıkları etkenlere ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

Ö1 Memleketime yakın olduğu için tercih ettim. Lisede sunumda tanıtıyorlardı üniversiteleri. Oradan tespit ettim.

Ö2 Yakın olduğu için. Maddi açıdan da çok fazla sıkıntı olmayacağı için Edirne'yi tercih ettim. Edirne'ye daha önce gelmemiştim. Çok yakın bir aile dostumuzun tavsiyesiyle Trakya Üniversitesi'ne geldim

Ö3 İ.T.Ü'ye puanım yetmediği için tercih ettim.

Ö4 Yunanistan'da yaşadığımız şehre yakın olduğu için. Trakya Üniversitesi yurt dışı Türkler başkanları ve üniversite çalışanlarından tanıdıklarımın tavsiyesi üzerine... Daha önceki arkadaşlarımdan da çok iyi şeyler duydum. Hocalar çok sıcakkanlı ve hakikaten yararlı dersler veriyorlar şeklinde yorumlar duydum.

Ö5 İstanbul'a yakın olmasını istedim. Türkiye'de kariyerimde Azerbaycan'a göre daha çok şey başarabilirim diye düşündüm. Burada daha çok bir şeyler yapma şansın var. İmkânlar daha geniş.

Genel görüşler

Tablo 6.Genel Görüşler, Sorunlar, Beklenti ve Öneriler

Tema	Alt Temalar	Görüş Bildiren Öğrenciler	f
Genel Görüşler, Sorunlar, Beklenti ve Öneriler	Danışmanlık hizmetlerine yönelik görüşler	Yeterli buluyorum	Ö (2,3,4,5)
		Fikrim yok	Ö (1)
	Öğretim elemanı eksikliği		Ö (2)
	Bireysel çalgısının değişmesi		Ö (2)
	Türk Musikisi derslerinin artırılması		Ö (1)
	Yüksek lisans açılması		Ö (4,5)
	Balkan ülkelerindeki üniversitelerle daha fazla etkileşim kurulması		Ö (3)

Tablo 6’da öğrencilerin eğitim öğretime yönelik genel görüşleri, sorunları ve beklentilerine yer verilmiştir. Buna göre öğrencilerin çoğunun üniversitenin kendilerine sağlamış olduğu danışmanlık hizmetlerinden yararlandığı ve bu hizmetleri yeterli bulduğu anlaşılmaktadır. 1. sınıf düzeyindeki bir öğrenci ise okula yeni başladığı için henüz danışmanlık konusunda bir fikri olmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerden bazıları özel yetenek sınavına bağlama ile girdiklerini ancak anabilim dalında bağlama alanında kadrolu öğretim elemanı bulunmadığından bireysel çalgısını değiştirerek farklı bir çalgı ile devam etmek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden 2’sinin anabilim dalında lisansüstü program açılması ve 1 öğrencinin diğer Balkan ülkeleriyle daha fazla etkileşim içinde olunması yönünde beklenti sahibi oldukları gözlemlenmektedir. Aşağıda öğrencilerin genel görüşlerine ilişkin ifadelerine yer verilmiştir:

(Ö1) Alan derslerinden Türk müziğine yönelik dersleri daha çok görsek daha iyi olurdu. Türk müziğini seviyorum ve daha çok Türk müziği bilgisi öğrenmek isterdim. Bağlama da çalıyorum.

(Ö2) Benim en büyük sorunum ben yetenek sınavına bağlama ile girdim ama şanla devam ettim ve bu durum benim biraz hevesimi kırdı açıkçası. Bunun olmaması için tabi hocaların olması gerekiyor. Bölümün kadrolaşmasında eksikler olduğunu düşünüyorum.

(Ö3) Danışmanlık hizmetlerini bundan iki sene önce yeterli bulmuyordum ama şimdi yeterli buluyorum. Eskiden ikamet konusunda sıkıntılar vardı. Ancak şimdi üniversite bununla ilgili birim kurdu ve sıkıntı yok.

(Ö4) Yunan vatandaşı olduğum için resmi kurumlarda zaman zaman işlerimin yapılmasının zorlaştırıldığı oluyor. Kişisel hayatımda değil ama toplum hayatımda bazı özel durumlarda ötekileştirme hissiyatına kapıldığım oluyor. Bölümde danışmanımız var. Rektörlükten de danışmanlık hizmeti veriliyor. Herhangi bir sorun olduğunda çözüm bulabiliyorum. Bir de bölüme yüksek lisans açılmasını isterdim.

(Ö5) Yüksek lisans açılması iyi olurdu.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen bulgular ışığında, söz konusu öğrencilerin Türkçeyi önceden bilmeleri sebebiyle akranlarıyla ve öğretim elemanlarıyla olan ilişkileri boyutunda dil ve iletişim

bakımından zorluk çekmedikleri tespit edilmiştir. Buna karşın bazı meslek bilgisi derslerinde terimlerin sıklıkla kullanılması nedeniyle bu dersleri anlamakta güçlük çektikleri ortaya çıkmıştır. Batı Trakya Türklerinin anadilinin ve kültürün korunması hususunda ciddi bir kararlılık içinde oldukları söylenebilir (Yalınkılıç ve Yağmur, 2014). Bu bakımdan öğrencilerin Türk kültürüne olan aşinalıkları sayesinde toplumsal ve kültürel bütünleşme sürecinde kayda değer bir zorluk yaşamamış oldukları tespit edilmiştir. Özdemir ve Demir (2018), kültürel farklılıklar bakımından zorluk çeken öğrencilerin genellikle Afrika ve Asya ülkelerinden gelen öğrenciler olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan Yağcı, Çetin ve Turhan (2013) ise öğrencilerin gelmiş oldukları ülkelerin, akademik zorluk düzeylerine etki etmediğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin çoğunluğunun lisans eğitimi öncesinde mesleki müzik eğitimi geçmişlerinin olmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, öğrencilerin mesleki eğitim süreçlerine özellikle nota/tartım bilgisi ve genel müzik teorisi bakımından önemli eksiklerle başlamış olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Özellikle lisans eğitiminde elde ettikleri kazanımların, bu becerilerin geliştirilmesine yönelik olması son derece anlamlı görünmektedir.

Öğrencilerin önemli bir kısmının, okul dışındaki kültürel ve sanatsal etkinliklere yeterince katılım göstermedikleri ortaya çıkmaktadır. Kültürel etkinliklere katılım ile kazanılan deneyimler öğrencilerin bulundukları şehir ve/veya ülkeye olan ilgi ve tutumunu olumlu yönde etkilemektedir (Simoni ve Georgoudaki, 2020). Bu bakımdan müzik öğrencilerinin kendi alanlarına ilişkin çeşitli etkinliklere aktif bir şekilde ve dinleyici olarak katılmalarının mesleki gelişimlerinde önemli bir rol oynayacağı söylenebilir.

Öğrencilerin üniversite tarafından kendilerine verilen danışmanlık desteğinden yararlandıklarını ve bu desteği yeterli buldukları ortaya çıkmıştır. Güçlü'ye (1996) göre uluslararası öğrencilerin, akademik danışmanlar ve öğretim üyeleri tarafından desteklenerek yüreklendirilmesi önemli görülmektedir.

Zavalsız ve Gündag'ın (2017) araştırmasında, öğrencilerin barınma konusunda zorluklar yaşadıkları ve büyük bir çoğunluğunun çeşitli nedenlerle yurttan kaldıkları vurgulanmaktadır. Bu çalışmada ise öğrencilerin tamamının evde kalmayı yurttan kalmaya tercih ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin barınma tercihlerinin çeşitli araştırmalarda farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu farklılığın, çalışma gruplarını oluşturan öğrencilerin uyruklarının, üniversitelerinin ve tabiatıyla yaşadıkları bölgelerin vb. demografik değişkenlerin çeşitlilik göstermesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte öğrencilerin kendi alanları ile ilgili kısmi/yarı zamanlı bir işte çalışmak suretiyle ek gelir elde etmekte oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin geleceğe dönük mesleki hedefleri arasında memleketlerinde veya Türkiye'de müzik öğretmeni olmak, kurs merkezi açmak ve akademik kariyer yapmak bulunmaktadır.

Araştırmanın sonuçları ışığında, uluslararası öğrencilerin kültürel ve mesleki gelişimleri göz önüne alındığında, bu öğrencilerin alan dışı etkinliklerle birlikte kendi alanları ile ilgili konser vb. etkinliklere, özellikle evrensel batı müziği ve klasik Türk müziği konserlerine daha fazla katılmaları teşvik edilebilir.

Küreselleşme kavramı farklı disiplinlerde olduğu gibi, müzik eğitimi alanında da yerini bulmuştur. Öğrencilerin, özel yetenek sınavında icra ettikleri çalgılara yönelik alanlardaki öğretim elemanı eksiklikleri nedeniyle zorluklar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Doğru bir planlama ile alan uzmanı öğretim elemanı istihdamlarının gerçekleştirilmesi ile öğrencilerin yaşadıkları bu zorlukların önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Özellikle sınavlara bağlama, ud, kanun gibi Türk müziğine yönelik çalgılarla katılan öğrencilerin, bireysel çalgılarının değişmesinin olabildiğince önüne geçilerek, bu öğrencilerin öğrenimleri süresince çalgı motivasyonlarının yüksek tutulması sağlanabilir. Lisansüstü programlar aracılığı ile öğrencilerin bir kısmı akademik kariyer yapmaya teşvik edilebilir. Ayrıca müzik alanında

uluslararası öğrencilere yönelik çalışmalar çeşitli değişkenler doğrultusunda ele alınarak artırılabilir.

KAYNAKÇA

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, kalite, uluslararasılaşma: Türkiye yükseköğretimi için bir yol haritası*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu. Erişim adresi:

Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (M. Bütün, ve. S. B. Demir, Çev. Ed.) Ankara: Siyasal.

Creswell, J.W. (2014). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları araştırma deseni*. (S. B. Demir, Çev. Ed.) Ankara: Eğiten.

Özdemir, A., Demir, K., (2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin gözünden Türkiye. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(4), 105-120.

Fidan, N. ve Erden, M. (1985). *Eğitime giriş*. Ankara: Alkım.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.

Güçlü, N. (1996). Yabancı Öğrencilerin Uyum Problemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12:101-110.

Hüseyinoğlu, A. (2013). *Balkanlardaki azınlıklar ve siyasi katılım: Batı Trakya Türkleri (Yunanistan) Örneği*, Burhan Sayılır (ed.). Türk Dünyası Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu (4-8 Kasım 2013), Eskişehir (Ankara: Matus Basımevi, 2013), 133-144.

İnalcık, H. (2016). Türkler ve Balkanlar. M. S.Kafkasyalı (Ed.), *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut. Cilt 2: Türkistan'dan Balkanlara* (9-40), Ankara: Tika Yayınları.

Özpolat, V. (2012). Küreselleşme sürecinde yurt dışındaki Türklerin önemi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 211-220.

Simoni, H. ve Georgoudaki, E. (2020). The University of Patras, Greece, its city, and international students: insights from multiple cartographic perspectives. *European Planning Studies*, 28(2), 213-233. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1632270>

UNESCO, Institute for Statistics. (2006). *Global education digest, comparing education statistics across the World*. <http://www.uis.unesco.org> sayfasından erişilmiştir.

Yağmur, K., Yalınkılıç, K. (2014). Batı Trakya Türklerinin Anadillerine ve Kültürlerine Karşı Tutumları. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 70, 283-308.

Yağcı, E., Çetin, S. Ve Turhan, B. (2013). Erasmus Programı ile Türkiye'ye Gelen Öğrencilerin Karşılaştıkları Akademik Güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 341-350.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YÖK. (2020). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. <https://istatistik.yok.gov.tr/sayfasından> erişilmiştir. Erişim Tarihi: 07.05.2020

T.C. Dış İlişkiler Bakanlığı. (2020). *Yunanistan'daki Türk Varlığı*. <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa> sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 06.05.2020

T.C. Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Araştırmaları Merkezi (2015). *Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerini Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi Araştırma Projesi Raporu* (Yayın No: 2936). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yuksekogretimin_Uluslararai%C4%B1lasmasi_Cercevesinde_Turk_Universitelerinin_Uluslararası_Ogrenciler_Icin_Cekim_Merkezi_Haline_Getirilmesi_Arastirma_Projesi_Raporu.pdf sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 03.05.2020

Zavalsız, Y. S. ve Gündoğ, E. (2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin sosyo-kültürel entegrasyonu (Karabük Üniversitesi örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 3168-3192.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

THE USAGE OF ONLINE PSYCHOLINGUISTIC METHODS IN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION (FLA) PROCESS

YABANCI DİL EDİNİM SÜRECİNDE PSİKODİLBİLİMSEL YÖNTEMLERİN KULLANIMI

Asst. Prof. Dr. Fatma Demiray AKBULUT

Bolu Abant İzzet Baysal University

ABSTRACT

Today, the number of individuals who acquire a foreign language through developing technology and new foreign language teaching methods and techniques is increasing day by day. In addition to traditional approaches to foreign language acquisition, the use of online methods and techniques has also begun to expand. Online techniques, which have taken place not only in the field of psychology, but also in an interdisciplinary field such as cognitive psychology, experimental psychology, psycholinguistics, linguistics and applied linguistics, have started to be emphasized in the literature. In addition, such studies guide researchers in the early stages of the learning process by providing direct information and data on cognitive processes or creating metacognitive awareness for second language learners in the field of psycholinguistics. The display of these cognitive and metacognitive awareness processes by researchers enables language to move away from theory and put it into practice. In this context, this study will provide a brief overview of what online experimental studies are and the necessary laboratory environment is to carry out these studies. In addition, it will provide an overview of the hardware and software to be used in the laboratory. It is hoped that this study will be a guide for second language researchers who are working on language processing, foreign language acquisition and psycholinguistics.

Keywords: Psycholinguistics, Online Techniques, Foreign Language Acquisition

ÖZET

Günümüzde teknoloji ve yeni yabancı dil öğretim yöntem ve tekniklerini geliştirerek yabancı dil edinen bireylerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Yabancı dil edinimine yönelik geleneksel yaklaşımlara ek olarak, çevrimiçi yöntem ve tekniklerin kullanımı da genişlemeye başlamıştır. Sadece psikoloji alanında değil, bilişsel psikoloji, deneysel psikoloji, psikodilbilim, dilbilim ve uygulamalı dilbilim gibi disiplinler arası bir alanda da yer alan çevrimiçi teknikler, literatürde vurgulanmaya başlanmıştır. Ek olarak, bu tür çalışmalar, bilişsel süreçler hakkında doğrudan bilgi ve veri sağlayarak veya psikodilbilim alanında ikinci dil öğrencileri için üstbilişsel farkındalık yaratarak, bu alanda çalışan araştırmacıları yönlendirmektedir. Bu bilişsel ve üstbilişsel farkındalık süreçlerinin araştırmacılar tarafından sergilenmesi, dilin teoriden

uzaklaşmasını ve pratiğe dökülmesini sağlar. Bu bağlamda, bu çalışma çevrimiçi deneysel çalışmaların ne olduğu hakkında kısa bir genel bakış sunacak ve bu çalışmaları yapmak için gerekli olan laboratuvar ortamlarını tanıttacaktır. Ayrıca, laboratuvarında kullanılacak donanım ve yazılımlar konusunda genel bir bakış sağlayacaktır. Bu çalışmanın dil işleme, yabancı dil edinimi ve psikodilbilim üzerine çalışan ikinci dil araştırmacıları için bir rehber olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Psikodilbilim, Çevrimiçi teknikler, Yabancı dil edinimi

1. INTRODUCTION

Today, there is an increase in the number of individuals who acquire foreign languages all over the world through developing technology and new foreign language teaching methods and techniques. While the traditional approaches to foreign language acquisition (FLA) may be successful mainly in the grammatical area, the use of online methods has expanded due to insufficient studies on language function, usage, and the foreign language acquisition. In this context, it is important to contribute to the theoretical and practical field of literature not only in the field of psycholinguistics, but also linguistics and language teaching.

FLA continues to be a problem that needs to be solved for years in our country. To find the main cause of this problem, there are numerous scientific, qualitative or quantitative studies in the literature based on experimental, non-experimental or survey studies. Many of these studies contribute to the field of FLA, however, some of them are lost by being outdated. In particular, FLA studies based on surveys are among the most frequently criticized quantitative studies in the literature. In this context, the use of methods and techniques in which human beings are examined individually, it is not possible to change the data, and the researcher cannot be misinformed, will contribute greatly to the field of FLA. Thus, it is thought that the use of online experimental methods and techniques will make a great contribution in terms of FLA in the literature.

Psycholinguistics, which aims to examine the relationship between linguistic phenomena and mental phenomena, takes into account the linguistic production and perception processes in the individual (Kıran, 2003: 13). Reflecting the relationship between language, culture and thought in language teaching, providing a learning environment in which the student can feel peaceful, increasing the desire to learn, eliminating fear of making mistakes can be shown as some examples of psycholinguistics in language teaching (Şahin, 2007). In this respect, it is an undeniable fact that language is considered as an interactive and psycholinguistic tool.

When experimental studies in literature are examined, it is seen that examining the complexity of human structure in the laboratory environment with online methods in psycho-linguistics and linguistics obtains very clear and accurate data (Bai et al., 2013; Juhasz and Rayner, 2003; Van der Schoot, Vasbinder, Horsley and Lieshout, 2008). A detailed, fast and easy data is presented by providing additional information to the language production tasks performed in computer environment with simultaneous measurement equipment. The inadequacy of linguistic studies and models in lexical context is one of the common problems faced by language educators as

well as language learners. In particular, the repeated approaches cannot provide permanent solutions to language teaching. The inadequacy of the education methods is also observed in national and international studies on the foreign language teaching in Turkey (Bayraktaroğlu, 2012; Demirel, 1999; Işık, 2008). From this point of view, in the process of foreign language acquisition and process, the use of real-time and online psycholinguistic techniques has become widespread. The main purpose of this study is to provide information about how laboratory-assisted, online experimental techniques can be applied in the field of language development and language acquisition. Another objective is to guide researchers to online techniques by providing detailed information on the use of these techniques. In particular, this study will seek answers to some questions such as the following.

- What are the advantages of online psycholinguistic experimental techniques used in foreign language acquisition?
- What laboratory and experimental software programs are necessary for the use of these techniques?

2. ONLINE PSYCHOLINGUISTIC TECHNIQUES IN FLA RESEARCH

2.1. Self-paced Reading and Listening

If the experiment to be conducted in foreign language research is presented with *self-paced reading*, the participants are asked to read the given sentences by separating them into words or phrases. The participants are asked to read the given word or phrase as quickly and accurately as possible and press the button to move on to the next word. The sentences presented generally include comprehension questions and participants are asked to answer these comprehension questions.

Another technique used in FLA research is *self-paced listening* technique. This technique presents an auditory presentation rather than a visual presentation and participants are asked to listen to the words or phrases that will be presented to them. The software package records every word or phrase of the participants. In addition, this technique provides more reliable results as it measures the response times of the participants in real time.

Self-paced reading and listening studies shed light on the researcher in many aspects of the FLA field. In short, thanks to this technique, the researcher can reach the most reliable way of answering many questions such as where the participants pause mostly while reading the sentences, where they make mistakes, and why they have difficulty in understanding comprehension questions. There are many researchers working in the field of self-paced reading and listening. For instance, Aydın and Cedden (2010) presented self-paced reading study based on sentence processing. In this study, reading time of Turkish sentences was compared to examine whether there are differences in processing the canonical SOV sentences, the scrambled SVO sentences where constituents move to post-verbal positions, and SVO clauses where post-verbal constituents are base generated. The results in this study suggest that due to longer reading times of SVO sentences, they require more processing costs compared to the canonical SOV sentences. Besides, Çakır (2017) collected data through Self-Paced Reading Task and a Grammaticality Judgment Test in the study and analysed the wh-adverbial & which-

NP construction asymmetry within island structures in Turkish. On the other hand, there are also studies that include comprehension questions after the sentence (Marinis, Felser & Clahsen, 2002; Felser, Marinis & Clahsen, 2003). Juffs and Harrington (1995) have used the sentence grammaticality judgement task in their study and provided an extra measure that can be evaluated independently or in relation to the reading times data.

2.2. Sentence Matching

Sentence matching can be used in assessment of the grammatical knowledge of advanced L2 learners, but may not be suitable for learners in lower proficiency levels or children (Roberts, 2012). Since this technique is only suitable for auditory stimuli, it is more appropriate to use it in studies involving listening or auditory components. One of the clearest examples of the sentence matching study with Turkish and Moroccan participants who are learning Dutch at the beginning level belongs to Verhagen (2009). The researcher examined verb placement and used negation in the study. The results show that Moroccan and Turkish learners of Dutch have fewer issues with post-verbal negation than with post-verbal adverbials. Another study related to sentence matching and processing in L2 development (Eubank, 1993) analyses the German word order experimentally. In Sentence Matching studies, the reaction times of the participants are obtained in milliseconds and provide convenience to the researcher. Gass (2001) presents a sentence-matching technique to determine notions of grammaticality of non-native speakers (NNS). The participants are native speakers (NS) of French and L2 learners of French. The participants performed a sentence-matching task (they respond to two sentences on the computer screen) focusing on three areas of French grammar: adverb placement, subject-verb agreement and clitic-pronoun placement. According to the results, the participants respond grammatical sentences faster than ungrammatical sentences. The results from the NSs of French show that when there is a high degree of difficulty in interpretation of ungrammatical sentences, sentence matching is a useful tool for determining grammaticality. For NNSs there is little evidence that sentence matching predicts grammaticality.

2.3. Cross-modal Priming

As an online technique used in FLA research, Cross-modal priming which relies on auditory stimuli is specifically useful to analyse language processing. Participants respond to the target stimulus presented to them as quickly and accurately as possible. This technique also provides a comparison of the reaction times of the participants' responses. This means that the faster response times show the higher the level of activation of the participants in the language. The cross-modal priming experiment (Swinney, 1979) is generally used to investigate antecedent reactivation in adult native speakers (Love & Swinney, 1996; Clahsen & Featherston, 1999; Nakano, Felser & Clahsen, 2002) and in FLA studies (Felser & Roberts, 2007; Marinis, 2018) or in bilingual research (Girbau, 2018). In FLA research, Felser and Roberts (2007) investigate the real-time processing of wh- dependencies by the help of cross-modal picture priming task. The participants are Greek-speaking learners of English and they are asked to respond to

different types of picture target stimuli. Marinis (2018) gives a distinct explanation about cross-modal priming technique in the study and presents information about the usage of this technique in lexical processing.

2.4. Eye-tracking

Eye tracking studies provide a tool for researchers to control the visual input of the mind. Voluntary or involuntary eye movement data will shed light on perceptual attention and selection processes before data processing. Eye tracking is the in-process monitoring and analyse the participants' eye movement. The voluntary or involuntary eye movement data presents an internal process of information, helps to understand how this process works, and also sheds light on variables such as attention, face perception, motion perception, screen perception, memory and eye-hand coordination. In the observation of these internal processes, information such as the focal point of the eye movement, where the participant looks and how the eye splashes can be obtained. In this way, it provides researchers with a road map to the mind. The concept appears to be quite simple, but the process and interpretation are very complex. One of the most important benefits of the eye tracking technique is that real-time data on the individual's comprehension method is available during the continuous output process, and therefore it can provide a broad perspective through brain visual maps in the language acquisition. Obtaining response times in eye monitoring studies is another point of interest for researchers.

In the literature, eye movement measurement is used for taking the responses of participants to newly encountered words (Godfroid, Boers & Housen, 2013), for analyzing the effectiveness of morphological studies (Clifton, Staub & Rayner, 2007) and for describing the relationship between reading skill and focused vocabulary (Van Der Schoot, Vasbinder, Horsley & Van Lieshout, 2008). Eye tracking is also used to: a) measure possible behavioural changes in education, b) analyse the mediating role of behavioural changes in the relationship between education and language acquisition performance, and c) measure continuity of acquired behaviour as a follow-up study.

In the literature, eye-tracking studies are mostly concerned with cognitive processes in the lexical field (Chace, Rayner and Well, 2005). There are studies suggesting that readers who are better at reading comprehension spend more time on key words in the reading passage than those who are insufficient (Van Der Schoot, Vasbinder, Horsley, & Van Lieshout, 2008). Word recognition studies based on five different variables such as word frequency, subjective affinity, word length, concreteness and age of acquisition (Juhasz and Rayner, 2003) are based on eye tracking studies that have been highly emphasized in the literature in recent years. Also, Bai et al. (2013) investigated whether a group of learners of Chinese as a second language facilitated the inter-vocabulary gap in their new vocabulary acquisition and observed that the participants were more comfortable in selecting words. Eye tracking studies include observing eye movements during reading and monitoring behavioural responses to verbal instructions during finding objects (Gordon, Hendrick, Johnson and Lee, 2006; Holsanova, Rahm and Holmqvist, 2006). Moreover, these studies shed light on studies such as reading / dyslexia problems,

language acquisition and process, sentence formation and sensory process (De Luca et al., 1999; Desroches, Joanisse & Robertson, 2006; Lisberger, Morris & Tychsen, 1987; Sauppe et al., 2013).

As can be seen, the eye tracking technique provides answers to many questions such as what individuals neglect, where they focus, why they blink at some points, or why they move faster or slower to another point. These studies also provide fast and easy data access by providing free head movement.

3. HARDWARE AND SOFTWARE FOR PSYCHOLINGUISTICS LABORATORY

In order to conduct online experiments, it is necessary to establish a quiet laboratory environment. In a psycholinguistic laboratory, the prioritized requirements for hardware and software equipment to be used for online experiments are desktop PC or laptop. These computers must support the necessary software. This software should control “the presentation of the visual and/or auditory stimuli and records the reaction times of the subjects; hardware and software for recoding and preparing auditory and/or visual stimuli is also a prerequisite” (Marinis, 2003:154). The most preferred ones are PsyScope for Macs and Nesu, E-prime and Superlab for PCs. Advantages and disadvantages of the mostly used programs are presented below so that language researchers can decide which option is the best for their research areas.

3.1. PsyScope X

PsyScope is a graphical user interface (GUI) software program running on AppleMacintosh computers. It gives an opportunity for designing, running and managing experiments to the researchers. It is free under the GNU license. It was developed by Cohen, Flatt, MacWhinney and Provost (1993) at Carnegie Mellon University. This program can present stimuli in texts, pictures or with sound and video. It can also record the reaction times by the help of mouse, keyboard, button box or voice key. The current version of PsyScope X is a universal free program and can be downloaded from <http://psy.ck.sissa.it/>. No additional hardware is needed to use this program.

3.2. Nesu

Nesu which is standing for “Nijmegen Experiment Set Up” is a simple program to design and run psycholinguistic experiments which can also be used in FLA research area. It includes visual and interactive tool so that the researcher can design trials in the experiments. It is also free and can be downloaded easily from the website <https://www.mpi.nl/tools/nesu.html>.

3.3. E-prime

E-Prime is a useful application which provides computerized experiment designing, data collection and also the analysis of this data. It gives an opportunity to get the reaction times in millisecond of data and demo version can be downloaded from <http://pstnet.com/products/e-prime/>. From the same website, it can also be purchased. The cost of E-prime ranges from \$995

for a single user system. Without design and analysis capability, it can be purchased from \$125 as runtime.

3.4. Presentation

Presentation is a stimulus delivery and experiment control software for designing psycholinguistic and neurolinguistic experiments and is available to download from <https://www.neurobs.com/>. It “does not use a graphical interface but is easily programmable with a description language and control language, which makes it rather more flexible than others” (Roberts, 2012:122).

3.5. Superlab

Superlab (<https://www.cedrus.com/superlab/>) is an experimental software program that enables the preparation of linguistic, psychological and psycholinguistic experiments and provides stimulus presentation and data collection. This program is a stimulus-response oriented software that can measure the response times of the participants during the experiment, receive the voice responses of the participants and also integrate into the eye tracking device required for eye-tracking studies. Finally, this program has the ability to measure responses to verbal, visual or multidimensional stimuli with a temporal sensitivity of under milliseconds, providing stimulus presentation and data collection.

3.6. Eye-tracking Systems

Eye tracking data is collected with fixed, portable or wearable eye tracking devices. Eye tracking devices generally include two common components: the light source and a camera. The light source is directed into the eye. The camera records the eye movements. These records are used to convert eye movements (focus, etc.) into data. There are different methods of revealing eye data. The most common is to analyse the visual area of one or more participants through an interface such as a computer screen. Each eye data observation is converted to a series of pixel coordinates. From this point, the presence or absence of eye data points in different screen areas can be observed. Such analyses are used to examine what features appear, the time of a particular situation that catches attention, how fast the eye moves, what content is observed.

The eye tracking system also provides information on where, how long and how many times users look on the screen, where their immediate or past attention is concentrated. With the help of this data which can be obtained from the eye tracking device numerically and visually, the researchers are informed about the interaction of the user with the interface and with the information obtained. Thus, it is aimed to make the works more efficient and effective. After the study is completed and the eye movements of the users are recorded during the test, analysis is performed according to the purpose of the study. The data provided by the program includes focus time, time to first focus, duration of first focus, number of focuses, number of tabs, number of mouse movements, and time to first mouse click. There is also the duration of each focus, the coordinate of each focus point in pixels on the screen, the distance of the user to the

screen during recording, the size of the user's pupils, and keyboard and mouse movements performed during operation.

Eye-tracking includes a sensor technology and gives an opportunity for the researchers to know where a subject is looking. It makes possible to understand human behaviour and enables hands-free interaction. Especially in FLA research where language processing is analysed, it enables to understand how decision-making occurs and what affects behaviour or emotions in language acquisition.

4. CONCLUSION

Nowadays, the language production tasks which were offered to individuals with the help of online methods include laboratory-assisted studies carried out simultaneously in the computer environment. They provide faster, easier and realistic data access and provide result-oriented approaches in real-time dimension. In the process of language production, the most important role in increasing the functionality of the foreign language or reaching the level of the native speaker is firstly to understand the main problem of this process. Due to the complexity of human structure in language acquisition, it is not possible to understand the difficulty in solving language acquisition difficulties through traditional studies or methods such as interviewing questions or conducting surveys.

Online research, which is presented in a laboratory environment, has been used in the fields of psycholinguistics and neuroscience as well as in linguistics and applied linguistics. In recent years, these kinds of studies are frequently seen in the field of psycholinguistics and applied linguistics, in the acquisition of the foreign language, in the studies of understanding the position or functioning of the foreign language in the brain, in the determination of the position of lexical storage and lexicography, in bilingualism or multilingualism. Moreover, such studies provide researchers direct information and data on cognitive processes or metacognitive awareness. All in all, this study tries to illustrate how psycholinguistic techniques can be used in FLA research and encourage researchers to work on experimental studies by attracting their interests to online and more reliable techniques.

REFERENCES

- Aydın, Ö., & Cedden, G. (2010). Sözdizim işlemlerinde sağa taşıma etkisi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (1).
- Bai, X., Liang, F., Blythe, H. I., Zang, C., Yan, G., & Liversedge, S. P. (2013). Interword spacing effects on the acquisition of new vocabulary for readers of Chinese as a second language. *Journal of Research in Reading*, 36, S4-S17.
- Bayraktaroğlu, S. (2012). Neden yabancı dil eğitiminde başarılı olamıyoruz. *Türkiye'de Yabancı Dil Eğitiminde Eğilim Ne Olmalı? 1. Yabancı Dil Eğitimi Çalıştayı Bildirileri*, 12-13.
- Çakır, S. (2017). The wh-adverbial & which-NP construction asymmetry within island structures in Turkish. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 13(1), 232-243.

- Chace, K. H., Rayner, K., & Well, A. D. (2005). Eye movements and phonological parafoveal preview: effects of reading skill. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, 59(3), 209.
- Clahsen, H., & Featherston, S. (1999). Antecedent priming at trace positions: Evidence from German scrambling. *Journal of Psycholinguistic Research*, 28(4), 415-437.
- Clifton Jr, C., Staub, A., & Rayner, K. (2007). Eye movements in reading words and sentences. In *Eye Movements* (pp. 341-371). Elsevier.
- Cohen, J., MacWhinney, B., Matthew, F., & Jefferson, P., (1993). PsyScope: A new graphic interactive environment for designing psychology experiments. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers*. 25 (2): 257–271. doi:10.3758/BF03204507
- De Luca, M., Di Pace, E., Judica, A., Spinelli, D., & Zoccolotti, P. (1999). Eye movement patterns in linguistic and non-linguistic tasks in developmental surface dyslexia. *Neuropsychologia*, 37(12), 1407-1420.
- Demirel, Ö. (1999). “Yabancı dili öğrenemiyoruz”. *Hürriyet Haberleri*. <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/anasayfa/6607825.asp?gid=171>. Last accessed 27 August 2017.
- Desroches, A. S., Joanisse, M. F., & Robertson, E. K. (2006). Specific phonological impairments in dyslexia revealed by eyetracking. *Cognition*, 100(3), B32-B42.
- Eubank, L. (1993). Sentence matching and processing in L2 development. *Second Language Research*, 9(3), 253-280.
- Felser C, Marinis T & Clahsen H (2003) Children’s processing of ambiguous sentences: A study of relative clause attachment. *Language Acquisition* 11: 127–63.
- Felser, C., & Roberts, L. (2007). Processing wh-dependencies in a second language: A cross-modal priming study. *Second Language Research*, 23(1), 9-36.
- Gass, S. M. (2001). Sentence matching: a re-examination. *Second Language Research*, 17(4), 421-441.
- Girbau, D. (2018). Direct object pronoun sentence processing in Spanish-English children with/without Specific Language Impairment and adults: A cross-modal priming study. *Journal of communication disorders*, 72, 97-110.
- Godfroid, A., Boers, F., & Housen, A. (2013). An eye for words: Gauging the role of attention in incidental L2 vocabulary acquisition by means of eye-tracking. *Studies in Second Language Acquisition*, 35(3), 483-517.
- Gordon, P. C., Hendrick, R., Johnson, M., & Lee, Y. (2006). Similarity-based interference during language comprehension: Evidence from eye tracking during reading. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 32(6), 1304.
- Holsanova, J., Rahm, H., & Holmqvist, K. (2006). Entry points and reading paths on newspaper spreads: comparing a semiotic analysis with eye-tracking measurements. *Visual communication*, 5(1), 65-93.
- Işık, A. (2008). Yabancı dil eğitimimizdeki yanlışlar nereden kaynaklanıyor?. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 4(2).

- Juffs, A., & Harrington, M. (1995). Parsing effects in second language sentence processing: Subject and object asymmetries in wh-extraction. *Studies in Second Language Acquisition*, 17(4), 483-516.
- Juhasz, B. J., & Rayner, K. (2003). Investigating the effects of a set of intercorrelated variables on eye fixation durations in reading. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 29(6), 1312.
- Kıran, Z. (2003). Dilbilimin Alanları. Günümüz Dilbilim Çalışmaları.
- Lisberger, S. G., Morris, E. J., & Tychsen, L. (1987). Visual motion processing and sensory-motor integration for smooth pursuit eye movements. *Annual review of neuroscience*, 10(1), 97-129.
- Love, T., & Swinney, D. (1996). Coreference processing and levels of analysis in object-relative constructions; demonstration of antecedent reactivation with the cross-modal priming paradigm. *Journal of Psycholinguistic Research*, 25(1), 5-24.
- Marinis, T. (2003). Psycholinguistic techniques in second language acquisition research. *Second Language Research*, 19(2), 144-161.
- Marinis, T. (2018). Cross-modal priming in bilingual sentence processing. *Bilingualism: Language and Cognition*, 21(3), 456-461.
- Marinis, T., Felser, C., & Clahsen, H. (2002, November). On-line processing of longdistance filler-gap dependencies by Chinese L2 learners of English. In *BU Conference article*.
- Nakano, Y., Felser, C., & Clahsen, H. (2002). Antecedent priming at trace positions in Japanese long-distance scrambling. *Journal of Psycholinguistic Research*, 31(5), 531-571.
- Roberts, L. (2012). Psycholinguistic techniques and resources in second language acquisition research. *Second Language Research*, 28(1), 113-127.
- Şahin, Y. (2007). Yabancı dil öğretiminin eğitilimsel ve dilbilimsel temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(22), 465-470.
- Sauppe, S., Norcliffe, E., Konopka, A. E., Van Valin, R. D., & Levinson, S. C. (2013). Dependencies first: eye tracking evidence from sentence production in Tagalog. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society* (Vol. 35, No. 35).
- Swinney, D. A. (1979). Lexical access during sentence comprehension:(Re) consideration of context effects. *Journal of verbal learning and verbal behavior*, 18(6), 645-659.
- Van Der Schoot, M., Vasbinder, A. L., Horsley, T. M., & Van Lieshout, E. C. (2008). The role of two reading strategies in text comprehension: An eye fixation study in primary school children. *Journal of Research in Reading*, 31(2), 203-223.
- Verhagen, J. (2009). Temporal adverbials, negation and finiteness in Dutch as a second language: A scope-based account. *IRAL-International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 47(2), 209-237.

TRANSACTIONAL DISTANCE IN LANGUAGE EDUCATION DURING THE COVID-19 OUTBREAK

Asst. Prof. Dr. Fatma Demiray AKBULUT

Bolu Abant İzzet Baysal University

ABSTRACT

Distance education has emerged as a result of social need, rather than being an alternative to classroom education. With the advent of distance education, the phenomenon of transactional distance (TD) has also begun to be addressed. In this context, this study aims to examine the perception of TD experienced with the compulsory distance education at universities after COVID 19 outbreak. Bolu Abant İzzet Baysal University, Translation and Interpreting department students participated in the study (N = 77). In order to measure TD perceptions, a questionnaire consisting of 31 items was presented to the students. The items in the survey are intended to measure the TD relationship between student-teacher, student-content, student-student and student-interface. The students have answered the questionnaire through IBUZEM (university distance education system) and the data obtained were analysed with descriptive statistics. According to the results, the interaction between student-teacher is much more successful than student-student, student-content or student-interface interaction in general meaning. Then, the answers given by the students for each course (Translation Studies, Linguistics, English Lexis) were divided into groups and the data were re-analysed with one-way ANOVA. According to the results, in the course of Translation studies, the TD status of the students is higher than the other courses. However, in courses such as English Lexis or Linguistics, students do not seem to experience the TD difficulty intensively, where the subjects are mostly based on theory, less practical or applied work and individual studies are more important.

Keywords: Transactional distance, distance education, foreign language teaching

ÖZET

Uzaktan eğitim, sınıf ortamında verilen eğitime bir alternatif olmak yerine, toplumsal ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitimin ortaya çıkmasıyla birlikte, işlemsel uzaklık olgusu da ele alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, bu çalışma, COVID 19 salgınının ardından üniversite eğitiminin zorunlu uzaktan eğitime geçmesiyle birlikte yaşanan işlemsel uzaklık algısını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümü öğrencileri katılmıştır (N=77). İşlemsel uzaklık algılarını ölçmek amacıyla, öğrencilere 31 maddeden oluşan bir anket sunulmuştur. Anketteki maddeler, öğrenci-öğretmen, öğrenci-içerik, öğrenci-öğrenci ve öğrenci-arayüz arasındaki işlemsel uzaklık algılarını ölçmeye yöneliktir. Öğrenciler cevaplarını, üniversite uzaktan eğitim sistemi olan IBUZEME yükleyerek vermişler ve elde edilen veriler betimleyici istatistik ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, öğrenci-öğretmen arasındaki etkileşim, öğrenci-öğrenci, öğrenci-

içerik ya da öğrenci-arayüz etkileşiminden çok daha başarılıdır. Ardından, öğrencilerin her ders için (Translation Studies, Linguistics, English Lexis) vermiş oldukları cevaplar gruplara ayrılarak, veriler tek yönlü ANOVA ile yeniden analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, çeviri uygulamasına yönelik olan derste öğrencilerin yaşamakta oldukları işlemsel uzaklık durumu diğer derslere oranla daha yüksektir. Ancak konuların daha çok teoriye dayalı olduğu, pratik ya da uygulamalı çalışmaların daha az yapıldığı ve bireysel çalışmaların daha önemli olduğu derslerde öğrenciler işlemsel uzaklık sorunsalını yoğun bir şekilde yaşamıyor gibi görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: İşlemsel uzaklık, uzaktan eğitim, yabancı dil öğretimi

1. INTRODUCTION

Developing and rapidly advancing technology and increasing human population all over the world brought many problems. Now in a rapidly growing world, a small problem that emerges at any place spreads rapidly and affects the whole world. The most important problem affecting the whole world these days is the COVID 19 outbreak. Like other countries in the world, Turkey has eventually been affected from this epidemic, many business sectors have been closed to prevent the rapid spread of the epidemic, and transportation systems have been restricted. From the perspective of education, schools have been closed and switched to distance education through TV channels or different platforms. Similarly, formal education has been suspended by universities. In these days, when we have left March and April behind, we see that the epidemic has affected whole world. All countries in the world aim to combat this epidemic and to get rid of it with the least amount of damage. In this context, various measures are taken to keep the national economy, health sector, education sector and public order at a certain level.

In the context of these measures, it is observed that there are many studies conducted or planned to be carried out regarding the universities. In Turkey, the formal education entirely stopped and switched to distance education system. Within the possibilities of universities, distance learning system was tried to be developed and many universities started to provide distance education to their students as of 23 March and it is stated that this process will continue throughout 2019-2020 Spring term. When looking at the overall process of distance learning, it can be seen that the main purpose is to prevent the long-term learning losses by ensuring the continuity of learning. In Turkey, the total population is approximately 83 million, the number of students is about 26 million and the number of university students is about 7.5 million (TEDMEM, 2020). However, although approximately 4 million students at the university level receive education via distance education or open education system, exams are held face to face, that is, the distance education system does not have much experience in the assessment stage. This will bring with it the inequality and injustice problem in the education system. Moreover, even with such a system, interface or infrastructure problems, the presence of students without access to the Internet, or students who do not have a personal computer are among the biggest disadvantages of distance education.

Thus, it can be said that it is not possible for distance education to replace formal education. As Bolliger and Halupa (2018) expressed,

“Online learning capability changed this; however, distance still remained a factor because online learning consisted primarily of asynchronous interactions. Technology has provided instructors with the ability to integrate synchronous online sessions, which has the potential to decrease levels of transactional distance; however, online learning still has not progressed to the point where learning experiences that occur when students and faculty are together in the same physical location can be approximated (p.299)”

For these reasons, the current education system provides some success in minimizing learning loss, while the assessment and evaluation phase remains uncertain. From this point, in this study, the transactional distance phenomenon that students experience during distance education will be discussed.

2. TRANSACTIONAL DISTANCE IN EDUCATION

The main reason behind the emergence of distance education is the effort to respond to the learning needs of individuals who cannot find the opportunity to receive face-to-face education (Beldarrain, 2006). In this process, distance education applications related to ICT have become an opportunity for individuals who cannot receive face-to-face education due to time or space-related obstacles (İlgaz & Aşkar, 2009). Distance education, which is defined as an educational activity that enables teachers, students and learning materials bring together from different places through the opportunities provided by ICT, is expressed with a distinction between teachers and students in terms of time and space (Gunawardena & McIsaac, 1996). However, it is also necessary to mention some difficulties encountered in the distance education process. For example, 330 education staff from 98 countries were asked their views about the priority intervention areas in education by OECD (2020) during the crisis process in which schools were closed. 84% of the participants stated that it is very important to ensure the continuity of the learning process of the students. Two other options considered to be very important by the participants were the professional support of teachers (77.9%) and the well-being of teachers (77.6%).

Another difficulty in this process is transactional distance (TD) reflections in the distance education process. Some researchers express that the most important factor in the distance education process is interaction (Durrington, Berryhill & Swafford, 2006; Littleton & Whitelock 2005). There are also researchers in the literature that emphasize the perception of TD (Dron, Seidel & Litten 2004; Moore, 1972; Moore and Karsley, 1996). Moore and Karsley (1996) define the perception of TD as a psychological and communicative gap that causes possible misunderstandings between students and teachers at different locations. Zhang (2003) expresses the TD in terms of factors that prevent students from actively participating in online classes. The researcher also defines TD as a cognitive, psychological, social, cultural, behavioral and / or physical remoteness, which prevents students from actively participating in online classes.

In the COVID 19 pandemic process, the TD problem can be said to be the biggest problem faced not only by teachers but also by students. Zhang (2003) states that TD consists of four sub-dimensions: student-interface, student-content, student-teacher and student-student interaction. Zhang (2003) emphasizes that these sub-dimensions are related to each other, but each sub-dimension should be handled differently. In this context, it is possible to divide the

problems experienced at the TD point into 4 groups based on Zhang's work. First, the TD between *student and teacher* should be addressed. With the start of the distance education process, many teachers started to learn distance education tools and to use technology more actively in order to be beneficial for their students. From the perspective of the teacher, many try to maintain their daily life in this process and try to reach their students through an education system that they have not probably encountered before, while trying to deal with the psychological difficulties because of epidemic itself. They want to support their students with different and diverse sources and want to overcome their learning deficiencies. In addition, since the methods and strategies used in distance education are different, ensuring the participation and motivation of students is also among the difficulties faced by teachers. In this process, while the learning difficulties of the students who have TD problems with their teachers increase, the quality of the education decreases and this situation may put pressure on both the student and the teacher.

A second TD is between *student and content*. This kind of TD may vary depending on the courses students take. In language education, while many contents are available for students, some contents which are apparently theoretical but mainly based on practice (e.g. speaking or translation studies) can be difficult to understand and to practice for students. At this point, both teachers and students may have problems, and asynchronous lessons have no appeal for students. If the lessons are held simultaneously, the teacher cannot insist that the students participate in the synchronous lessons, as the environment in which the students attend the lesson may not be suitable. All these problems can cause students to develop TD perception towards the content. Another type of TD is considered as the distance which *students* experience with *their classmates*. At this point, peer-work becomes almost impossible, and the communication between the students is rather limited. If students are shy because of their personal characteristics, they may have opportunities to learn from each other in formal education, but this may not be the case in distance education. Finally, the TD between *students* and the use of the *interface* is also considered as a problem in distance education. Although the use of the internet has become widespread today, students may still find it difficult to use the distance learning system, which is quite new to them, and their opportunities for technical support may be limited.

3. METHODOLOGY

3.1. Present Study

In the context of TD, the main aim of the present study is to examine the problems experienced by students who have switched from formal education to distance education (compulsory) and to examine how this process affects their learning of different courses with different contexts. Thus, the basic research question to be answered in this study is as follows.

What are the problems of Turkish EFL students with their teacher, content, friends, and the interface in the context of transactional distance during distance education after COVID19 outbreak?

3.2. Participants

This study was carried out with 77 Translation and Interpreting department students. Their ages are between 18 to 25 ($M=20.3$). Students taking the “Translation Studies course” are senior students, those who take the “Linguistics course” are sophomores and those who take the “English Lexis course” are freshmen. All of the courses are the continuation of the ones which were completed in fall term, thus the students are familiar with the content of the courses.

3.3. Instruments

Transactional Distance Questionnaire (TDQ) was quantitatively used to collect data. It was used to decide the problems of the students in terms of TD. The questionnaire was taken from the study of Paul, Swart, Zhang & MacLeod (2015) in which Zhang’s (2003) scale of transactional distance “which quantified the extent of the barriers, in light of the massive changes in today’s web-based learning environment” was updated (p.364). The questionnaire was sent to the students through IBUZEM online education system of the university. They were asked to answer the questionnaire and upload the documents to the same system. It contains 31 items and includes LİKERT-type scale, ranging from “completely agree” to “completely disagree”. The items have been divided into different categories as shown in Table 1.

Table 1. Transactional Distance Categories and Statements

Categories	Statements
ST: Transactional Distance between students and teacher	Statements 1 to 6
SC: Transactional Distance between student and content	Statements 7 to 12
SS: Transactional Distance between students and students	Statements 13 to 23
SI: Transactional Distance between students and interface	Statements 24 to 31

After the data was taken from the students, it was analysed through one-way ANOVA (by SPSS 20.0 programme) to see the transactional distance evaluation of the students from three different courses (Translation Studies, Linguistics and English Lexis). The reliability of the questionnaire was also calculated and it can be seen that it has a high degree of internal consistency reliability (Cronbach alpha=0.817) as seen in Table 2.

Table 2. Cronbach’s Alpha Reliability Results of TDQ

Cronbach’s Alpha	Cronbach’s Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,817	,839	31

4. RESULTS

In the context of TD, each item has been examined in itself before the courses taken by students are grouped (See Figure 1.). The results show that the communication between student-teacher is much more successful than student-student, student-content or student-interface interaction. In particular, almost all students answered the item of “the instructor generally answers the student’s questions” as “agree” or “completely agree”. When the student-content interaction is examined, the averages given by the students to the items are still high, but it is not as high as the student-teacher situation. On the other hand, considering the results related to student-student interaction, it can be said that students generally experience TD problem with other friends. Finally, when the items related to student-interface interaction are examined, it is seen that the students are generally abstaining but they also state that they are open to use internet (see also Table 3.)

Table 3. Descriptive Statistics of Transactional Distance Questionnaire

ITEM	N	Min	Max	Mean	SD	ITEM	N	Min	Max	Mean	SD
1	77	2	5	4,71	,604	17	77	1	5	3,38	1,077
2	77	1	5	1,64	1,191	18	77	1	5	3,84	1,065
3	77	1	5	3,73	1,059	19	77	1	5	3,13	1,250
4	77	2	5	4,52	,700	20	77	1	5	3,08	1,265
5	76	2	5	4,63	,650	21	77	1	5	3,71	1,099
6	77	2	5	4,53	,718	22	77	1	5	3,78	1,021
7	77	1	5	3,70	1,148	23	77	1	5	3,47	,995
8	77	1	5	2,13	1,250	24	77	1	5	3,42	1,463
9	77	1	5	3,40	1,103	25	77	1	5	3,68	1,251
10	77	1	5	3,95	,857	26	77	1	5	3,21	1,260
11	77	1	5	3,70	,904	27	77	1	5	3,68	1,057
12	77	1	5	3,60	1,042	28	77	1	5	3,75	1,349
13	77	1	5	2,96	1,229	29	77	1	5	2,30	1,257
14	77	1	5	2,69	1,320	30	77	1	5	3,91	1,194
15	77	1	5	3,78	1,034	31	77	1	5	1,90	1,033
16	77	1	5	3,40	1,184						

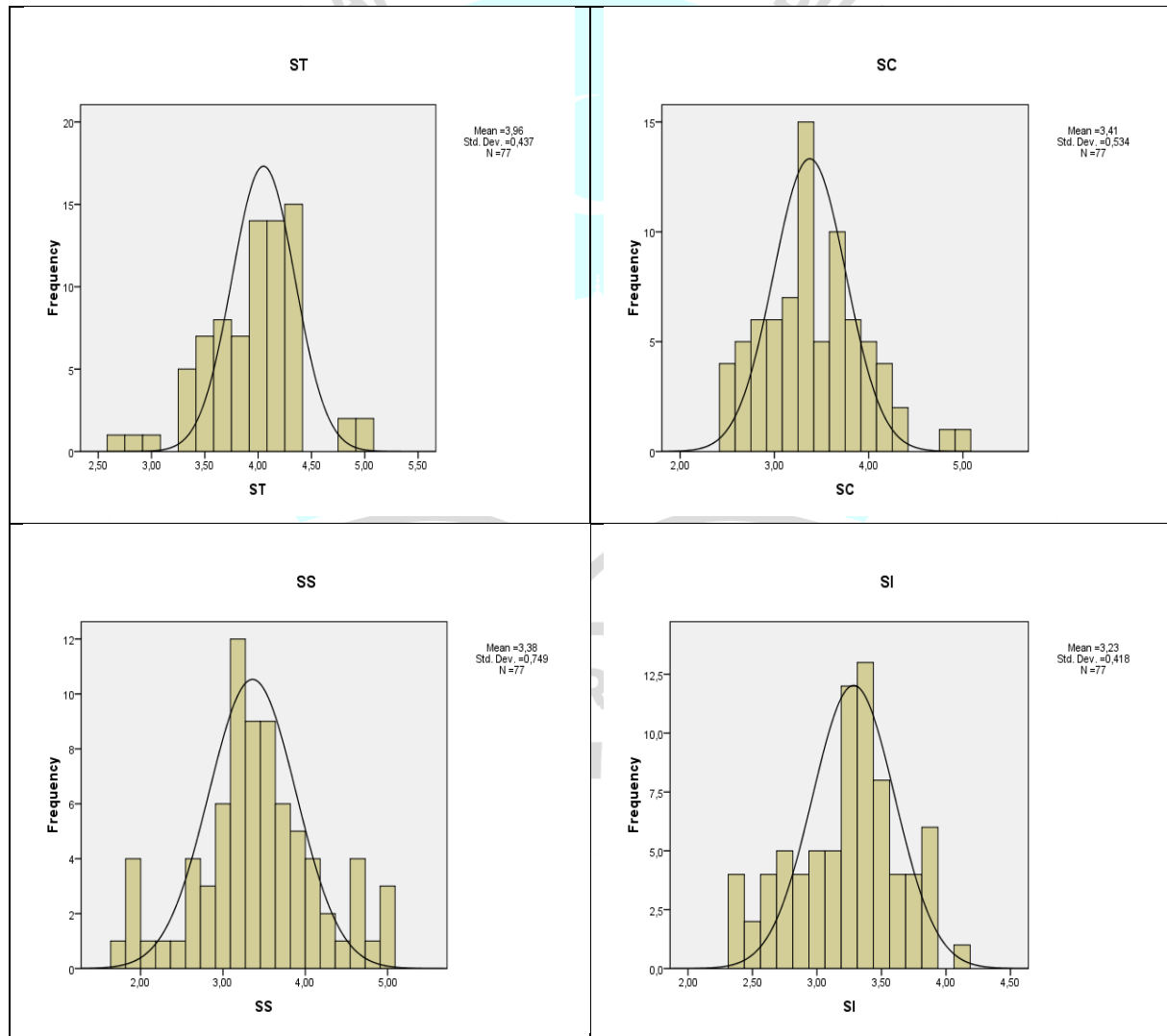

Figure 1. Histogram of Transactional Distance Questionnaire

4.1. Transactional Distance between Students and Teacher (ST)

After grouping the courses taken by the students, the results of the survey depending on the TD between students and teacher were examined. As seen in Table 4, while the student-teacher

communication was very successful in the courses of English lexis ($M = 4,11$) and Linguistics ($M = 3,95$), the interaction in Translation studies ($M = 3,56$) seems to be lower. According to the results, there is a significant difference between these three courses ($p = 0,001$) (see also Figure 2).

Table 4. ANOVA Results of TDST

ST: Transactional distance between students and teacher					
Groups	N	Mean	SD	F	p
Translation Studies	12	3,5694	,54336	7,911	,001
Linguistics	34	3,9559	,35369		
English Lexis	31	4,1129	,39060		
Total	77	3,9589	,43692		

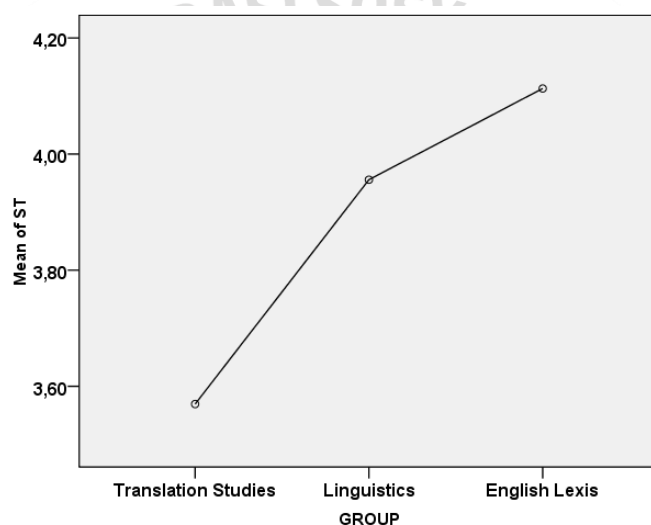

Figure 2. TDST Histogram with Different Courses

4.2 Transactional Distance between Student and Content (SC)

When the results of the TD between the student and the content are examined, it is seen that there is no significant difference between the groups as seen in Table 5 ($p = 0,211$). Considering the proportion between courses, student-content interaction in the courses of Lexis ($M = 3,52$) and Linguistics ($M = 3,38$) is more successful than Translation Studies ($M = 3,20$). However, the general perception of the students is still in low level toward the content of the courses (see Figure 3.).

Table 5. ANOVA Results of TDSC

SC: Transactional distance between student and content					
Groups	N	Mean	SD	F	p
Translation Studies	12	3,2083	,43881	1,587	,211
Linguistics	34	3,3873	,46732		
English Lexis	31	3,5215	,61725		
Total	77	3,4134	,53367		

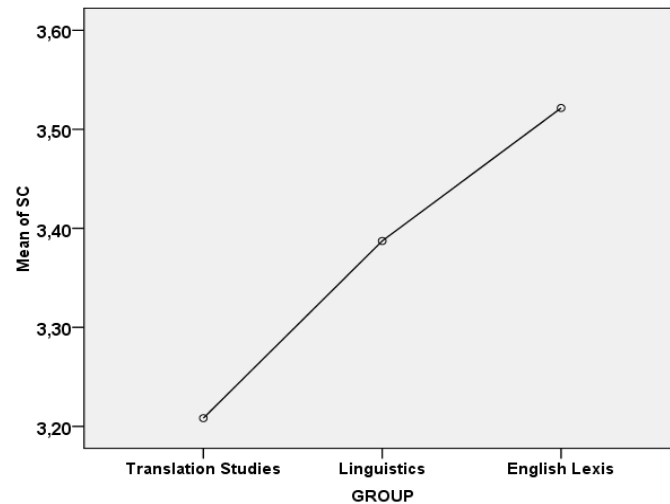

Figure 3. TDSC Histogram with Different Courses

4.3. Transactional Distance between Students and Students (SS)

When the questionnaire results are analysed to examine TD between students and students, it is seen that there is no significant difference between the courses ($p = 0,096$). However, as indicated in Table 6., when the numerical data and averages are examined, the TD among the 2nd year students in Linguistics ($M = 3,17$) is lower than the Lexis and Translation studies courses ($M = 3,54$; $M = 3,56$ respectively) (see also Figure 4.).

Table 6. ANOVA Results of TDSS

SS: Transactional distance between students and students					
Groups	N	Mean	SD	F	p
Translation Studies	12	3,5606	,73532	2,417	,096
Linguistics	34	3,1765	,75330		
English Lexis	31	3,5425	,71639		
Total	77	3,3837	,74946		

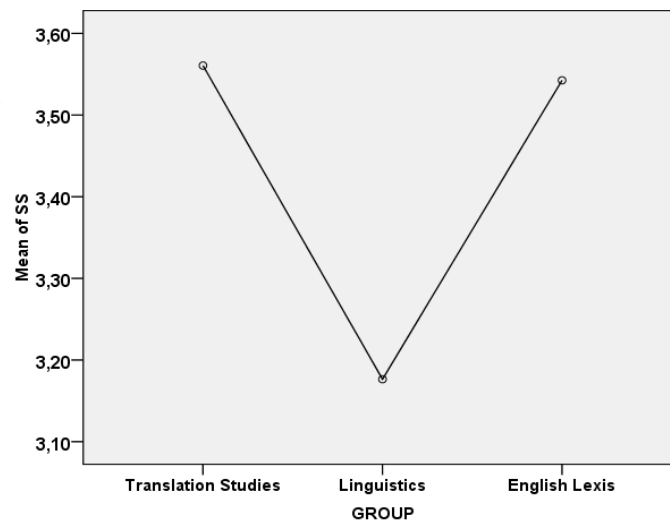

Figure 4. TDSS Histogram with Different Courses

4.4. Transactional Distance between Students and Interface (SI)

Finally, when the student-interface TD case is examined, ANOVA results show that there is no significant difference between the courses ($p = 0,520$). As seen in Table 7., although the average of Linguistics course ($M=3,17$) is lower than other courses in terms of numerical ratio, it is seen that students are generally “undecided” or “agree” for Lexis and Translation studies courses ($M=3,25$; $M=3,32$, respectively) (see also Figure 5.).

Table 7. ANOVA Results of TDSI

SI: Transactional distance between students and interface					
Groups	N	Mean	SD	F	p
Translation Studies	12	3,3229	,42123	,659	,520
Linguistics	34	3,1728	,45437		
English Lexis	31	3,2540	,37843		
Total	77	3,2289	,41823		

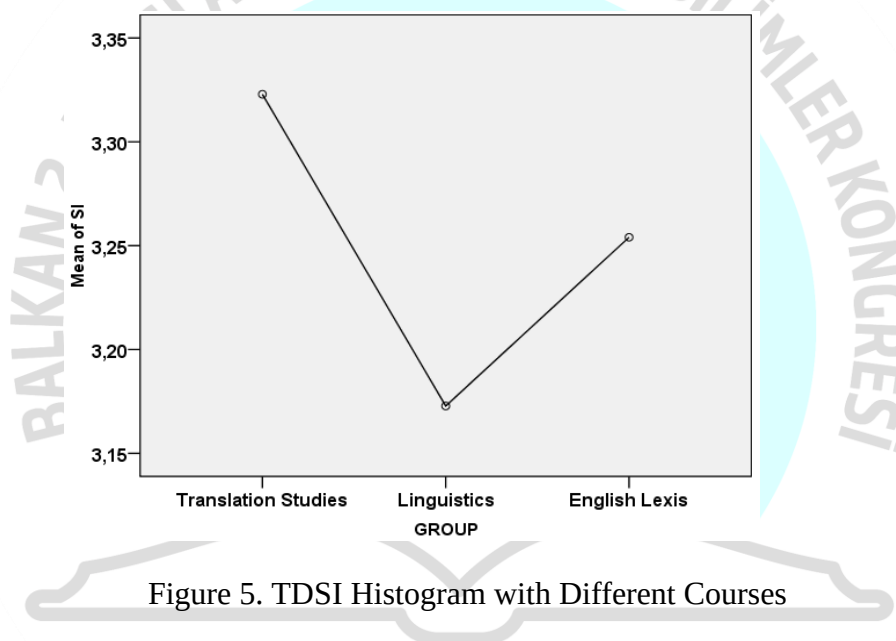

Figure 5. TDSI Histogram with Different Courses

5. DISCUSSION AND CONCLUSION

In this study, student-teacher, student-content, student-student, and student-interface interaction in the context of TD were examined and the answers of the students were grouped according to the courses they have taken. The results of the study show that the case of TD between student-teacher is at a better level than the others. TD between student-student, student-content and student-interface interactions in Translation Studies course which includes the most practical studies is higher than the other courses. However, in Lexis or Linguistics courses, students do not seem to experience the TD problem intensively in which subjects are more theory-based, less practical or applied, and individual studies are more important. At this point, it should be noted that different materials can be taken in case of prolonging this process by providing new materials for practice lessons, using a new interface or providing more authentic learning-teaching environment.

From the perspective of the *teacher*, there are difficulties in terms of the using technology, the stability of the students in the continuation and participation of the lesson, and the continuity of the subjects in any course. In this regard, during the COVID 19 outbreak, some guidance should be given to educators. Hamilton, Pane and Steiner (2020) state that teachers should not rush to use new tools during this process, they should try to use existing teaching materials, textbooks or online platforms. In addition, the researchers state that the number of students should be kept low in the interviews to be held remotely and so the interviews will be more efficient. In addition, the researchers emphasize that teachers should cooperate with their students and state that they should be in contact with their colleagues.

In terms of *students*, problems such as accessing the internet, using the interface, lack of communication and interaction with classmates, and not being able to reach the teacher can be experienced. Undoubtedly, an interruption in education poses anxiety, especially for senior students. At this point, the biggest responsibility falls again on the educators. If the process is prolonged, some interactive studies should be carried out for students to access information, collaborate with classmates and encourage individual learning.

All in all, the greatest contribution of this process was the opportunity for individual development for teachers who did not have experience in distance education, and they gained new experience and skills. Therefore, after the end of this process, formal education that does not require implementation can be developed in a blended form of distance education, a new education-training process can be created, and the distance between student and teacher can be minimized by providing more resource that is efficient. Thus, the information gained during this process can change the type of tools and materials and it is possible to make the content more efficient and effective.

REFERENCES

- Beldarrain, Y. (2006). Distance education trends: Integrating new technologies to foster student interaction and collaboration. *Distance Education*, 27(2), 139-153.
- Bolliger, D. U., & Halupa, C. (2018). Online student perceptions of engagement, transactional distance, and outcomes. *Distance Education*, 39(3), 299-316.
- Dron, J., Seidel, C., & Litten, G. (2004). Transactional distance in a blended learning environment. *ALT-J, Research in Learning Technology*, 12(2), 163-174.
- Durrington, V. A., Berryhill, A., & Swafford, J. (2006). Strategies for enhancing interactivity in an online environment. *College Teaching*, 54(1), 190-193.
- Gunawardena, C., & McIsaac, M. (1996). Distance education. In Jonassen, D. (Ed.), *Handbook of Research for Educational Communications and Technology* (403-437). New York: Simon and Shuster Macmillan.
- Hamilton, L. S., Pane, J. F. ve Steiner, E. D. (2020, 2 April). Online doesn't have to mean impersonal. Retrieved from <https://www.rand.org/blog/2020/04/online-doesnt-have-to-mean-impersonal.html>

- İlgaz, H. ve Aşkar, P. (2009). Çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında topluluk hissi ölçeği geliştirme çalışması. 3. *Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu*. 7-9 Ekim, Trabzon, Türkiye.
- Littleton, K., & Whitelock, D. (2005). The negotiation and co-construction of meaning and understanding within a postgraduate online learning community. *Learning, Media and Technology*, 30(2), 147-164.
- Moore, M. G. (1972). Learner autonomy: The second dimension of independent learning. *Convergence*, 5(2), 76.
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (1996). Distance education: A systems view. Toronto: Wadsworth.
- OECD. (2020). A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. Retrieved from https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126988-t63lxosohs&title=A-framework-to-guide-an-education-response-to-the-Covid-19-Pandemic-of-2020
- Paul, R. C., Swart, W., Zhang, A. M., & MacLeod, K. R. (2015). Revisiting Zhang's scale of transactional distance: Refinement and validation using structural equation modeling. *Distance Education*, 36(3), 364-382.
- TEDMEM (2020). Retrieved from <https://tedmem.org/vurus/covid-19-okullarin-kapatilmasi-ve-sonrasi>
- The International Task Force on Teachers for Education 2030. (2020). A.G.E.
- Zhang, A. M. (2003). *Transactional distance in web-based college learning environments: Toward measurement and theory construction* (pp. 1-234). Virginia Commonwealth University.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

SOSYAL MEDYADA LİNÇ KÜLTÜRÜ: PANDEMİ KAPSAMINDA YAPILAN “EVDE KAL” ÇAĞRILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Emre ÖZERGİN

Selçuk Üniversitesi

Hatice YILMAZ

Selçuk Üniversitesi

ÖZET

Teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla beraber bireyler sosyal medya mecralarını kamusal alan olarak görmeye başlamıştır. Bu mecralarda sosyalleşen bireyler beğenilmek, saygı görmek, kendini göstermek, dikizlemek gibi dürtülerini tatmin etmek amacıyla sosyal medyaya yoğun ilgi göstermiştir. Sosyal medya kullanımı yaygınlaştıkça bireylerin gerçek kamusal alanlarda kabul edilen kimi rolleri sosyal medyaya taşıdıkları görülmektedir. Bireyin kendini ifade etmekte, zamanda ve mekanda özgürlük sağlayan sosyal medya platformlarında gün geçtikçe biz ve öteki ayrımı belirginleşmeye başlamıştır. Anonim bir kitlenin üyesi olan birey buna duyduğu güven ve kabul görme içgüdüleriyle ötekini dışlamaktadır. Birey tek başına gerçekleştiremeyeceği eylemleri kendisi gibi düşünen topluluklar içinde daha kolay gerçekleştirmektedir. Bu durum nefret söylemlerine, bireyin kendini rahatlatmak adına ötekine saldırmasına sebep olmaktadır. Böylece günümüzde linç kavramının sosyal medyadaki tezahürleri görülmektedir. Linç bir kavram olarak ilk defa Amerika’da karşımıza çıkmaktadır. Siyahilere uygulanan şiddeti betimlemek amacıyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Linçin özdeşleşilen ve yabancılaşılın arasında yaşanan bir kitle psikoloji ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Biz ve öteki etrafında toplanan bireyler olumsuz bir durum karşısında ötekiden bir günah keçisi belirleme eğilimindedir. Bireyler afetler, hastalıklar, şanssızlıklar gibi birçok kötü durumda “günah keçisi” seçmekte ve onu kurban etmektedir. Bütün kötü gidişatın sorumluluğu bu kişiye yüklenmekte ve birey kendini rahatlatmaktadır.

Bu çalışmada bulunduğumuz pandemi döneminde Covid-19 yayılımını önlemek adına Instagram üzerinden yapılan “Evde Kal” paylaşımları incelenmiştir. Seçilen dört ünlü isimin (Pınar Altuğ, Burak Özçivit, Demet Akalın, Demet Özdemir) “Evde Kal” çağrılarına gelen

yorumlar üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Seçilen nefret söylemi, kendini rahatlatma, ötekine tahammülsüzlük kategorileri üzerinden paylaşımlar incelenmiştir. Çalışma sonucunda bireylerin ünlüler tarafından yapılan “Evde Kal” çağrıları karşında tahammülsüzleştikleri görülmektedir. Yorumlarda maddi olarak ötekileştirilen ünlülerin zenginlikleri ve refah yaşamları üzerinden linç edildikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Linç, Sosyal medya, Instagram

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve hızla yayılan internet kullanımı bireylerin gerçek yaşamlarındaki olgulara sosyal platformlara taşınmasına sebep olmuştur. Web 2.0 ile dolaşıma giren yeni bir hayattan söz etmek mümkündür. Bireyler dolaşıma giren bu sanal dünyada kendilerini daha özgür hissedebilmektedir. Kendilerini olmak istedikleri birer birey olarak lanse etmek sanal dünyada oldukça kolaylaşmaktadır. Bireyler beğenilme, ilgi görme, takdir edilme gereksinimi sanal dünyada karşılamakta kendilerine sanal gerçeklikler oluşturmaktadır. Tıpkı gerçek yaşamda olduğu gibi bireyler sosyal mecralarda da gruplaşmakta kendilerine kolektif kimlikler inşa etmektedir. Öyle ki kolektif kimlik kodları her zaman beğeni ve ilgi getirmemekte kimi zaman fiziksel linç sosyal medyada söylemsel, sembolik bir linçe dönüşmektedir. Birey edindiği kolektif kimlik ışığında “biz” bilinci oluşturmakta “ötekine” saldırıda bulunmaktadır (Gül, 2017:463).

Linçe, sosyal ağlar arasında en çok kullanılan Instagram’da rastlamak oldukça kolaydır. Instagram 2010 yılında Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuştur. Fotoğraf ve video paylaşım uygulaması olan Instagram özel mesaj özelliği ile kullanıcılara sohbet etme imkanı da sunar. Instagram günümüzün en popüler görsel paylaşım platformu halini almıştır. 2012’de Facebook tarafından satın alınan platform iki yıllık süreçte ivmesini hızla arttırmıştır. Instagram Temmuz 2018 itibariyle bir milyar takipçiye ulaşmıştır. Türkiye en çok Instagram kullanan ülkeler arasında 36 milyon aktif kullanıcıyla dünyada 5. sırada yer almaktadır (Sputniknews, 2019). Instagram fotoğraf ve video paylaşımına olanak sağladığından linç için gereken ortamı sağlamaktadır. Hayatların her anının paylaşılması bazı kesimleri rahatsız etmektedir. İnsanlar Instagram’da sergiledikleri fiziksel özellikleri ve pahalı yaşamlar neticesinde çoğu kez linçe uğramaktadır.

Ötekine duyulan nefret ve sosyal medyada linç kavramı

Linç kavramının ilk olarak Amerika’da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ku Klux Klan üyeleri tarafından siyahilere uygulana şiddeti betimlemek amacıyla kullanılmıştır. Linçi uygulamaya başlayanların gruplaşan sıradan klan üyeleri olmaları dikkat çekicidir (Bora, 2016: 9). Linç kavramının sözlük anlamına bakıldığında “Birden çok kişinin kendilerine göre suç olan bir davranışından dolayı herhangi bir kişiyi yargılamasız, taşla, sopayla vb. araçlarla döverek öldürmesi.” Şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Linç kavramının uygulama biçimine bağlı olarak iki farklı isimle anıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki şiddetin sembolik olarak gerçekleştiği “sembolik linç” bir diğeri ise aslında sözlük anlamına karşılığını veren fiziksel olarak zarar verme eğiliminin gösterildiği “fiziksel linç” olgusudur. Sembolik şiddet fiziksel şiddeti barındırmayan durumlara gönderme yapmaktadır. Fiziksel linç kısa süreli gerçekleşirken, sembolik linç daha birden fazla kişi tarafından birden fazla bireye uygulanabilmektedir. Sembolik linçte amaç karşıdaki bireyi ötekileştirmek, dışlamak gibi ona zarar verecek eylemlerde bulunmaktır (Aytaç, 2009, s.182).

Linç kavramı sosyal medyaya taşındığında sembolik linçe dönüşmekte karşıdakini psikolojik olarak yıpratmaya odaklanmaktadır. Ötekine duyulan kin sosyal medyada nefret söylemleri, aşağılama, günah keçisi ilan etme, dışlama gibi şekillerde tezahür etmektedir (Türk, 2017: 463). Sosyal medyanın doğası gereği birey sosyal medyada bedensel olarak değil söylemleriyle yer almaktadır. Kullanıcıların kültürel kodları ve medyanın sunduğu ürünlerle beraber düşmanca, ırkçı, İslamofobik, ayrımcı birçok söylem sosyal mecralarda dolaşıma çıkarak sosyal medyada da linçin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Farklı olanı ötekileştirmeyi meşru bir zemine oturtan bu gruplar sosyal medyanın özgürlük sağlayan (zaman, mekan ve ekonomik) yapısı gereği linçi çok daha aktif ve çekinmeden gerçekleştirmektedir (Binark, 2010). Sosyal etki yaklaşımı doğrultusunda bireyler her zaman kendine yakın hissettikleri ve benzerlik gördükleri bireylerle grup oluşturmaktadır. Bireyler aynı mekan üzerinde bu bir sosyal mecrada olabilir, biz duygusuna kapıldıkları anda sosyal olarak bir birliktelik oluşturmaktadır (akt. Narmanlıoğlu, 2016: 66). Biz duygusuyla bütünleşen gruplar kendilerinden görmediklerini ötekileştirmekte, dışarda bırakmakta ve linç etme eğilimi göstermektedir. Rakibe duyulan saldırganlık ve düşmanlık hisleri gittikçe büyümektedir. Taylor ve arkadaşları (2010), ötekine duyulan kinin ve ortaya çıkan nefret söylemlerinin sebeplerini 3 başlıkta açıklamaktadır:

Önyargılar: Bu durum duygusallık içermektedir. Rakip görülenler birey olarak değil bulunduğu toplum içerisinde değerlendirilmekte, ötekileştirilmekte, saldırıya uğramaktadır.

Kalıp yargılar: Bir grup üyelerine atfedilen en yaygın özellikleri içermektedir. Bu yargılar bilişseldir.

Ayrımcılık: bireylerin sadece bulundukları kolektif kimlik sebebiyle çeşitli kötülöklere maruz kalması durumudur.

Sonuç olarak bireyler kendi bulundukları ve özdeşleştikleri grupların bulundukları kolektif kimliklerin herhangi bir sebeple maddi veya manevi dışarısında kalan rakiplerini ötekileştirerek çeşitli saldırı mekanizmaları geliştirmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel veri analizi olan içerik analizi kullanılmıştır. Nitel analizlerde sıkça başvuru olan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişim alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla başvuru olan yöntem metin tabanındaki anlamları belirlenen kategoriler doğrultusunda analiz etmektir. Bu çalışma içinde bulunduğumuz pandemi döneminde alınan tedbirler kapsamında yapılan “evde kal” paylaşımlarına odaklanmıştır. 1 milyon takipçi ve üzerinde olan hesaplar arasından rastgele 4 ünlü seçilmiş ve “evde kal” paylaşımlarına gelen yorumlar incelenmiştir. Yorum sayıları fazla olan bu hesapların tüm yorumlarını incelemek zor olacağından belirlenen kategoriler çerçevesinde 5’er yorum incelenmiştir.

AMAÇ

Sosyal medya ile alakalı yapılan bazı çalışmalar ötekileştirme, ayrımcılık, dışlama, nefret söylemi gibi kavramların sosyal ağlara taşındığını saptamıştır. Günümüzde sosyal medya da linç kavramı sürekli gündeme gelmektedir. Neredeyse her gün bir fenomenin linçe uğradığını görmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı içinde bulunduğumuz pandemi döneminde yapılan “evde kal” paylaşımları üzerinden linç kültürünü ortaya koymaktır.

BULGULAR

Fotoğraf 1 : Burak Özçivit Evde Kal Instagram Paylaşımı

Burak Özçivit Instagram’da 14,9 milyon takipçiye sahip bir oyuncudur. Covid-19 kapsamında yaptığı “Evde Kal” çağrısına 13.018 yorum yapılmıştır. Yorumların çoğunda ekonomik açıdan ötekileştirildiği ve nefret söylemlerine maruz kaldığı görülmektedir. Paylaşımlara gelen yorumlar arasından seçilen nefret söylemi, kendini rahatlatma, ötekine tahammülsüzlük içeren rastgele 5 adet yorum seçilmiştir.

Kullanıcı

Yorum

aysegulfidanciapaydın	Senin eve sığar tabii.. Müstakil.. Bahçe var.. Teras var.. Manzarasızda olmaz tabii.. Hayat eve sığar neden sığmasın !!
Agirlgirlhasnoname2808	Size kolay gelir tabii ki..İş sorunu yok.. Faturalar nasıl ödenecek..Öyle poz çekerek boğaz doymuyor hayatta!!
Osmanunal.0156	İyi hoş evde kalalım ama çalışmadığımızda ailemize kim bakacak ya da eve kim ekmek getirecek. Senin gelirin iyi olduğu için hayat eve sığar diyorsun ama ne yazık ki paran olmazsa ailene bakamazsan hiçbir yere sığamazsın
ayhancn	Kardeş bu kadar para kazanıyorsun böyle bir zamanda ülken için hiç mi fedakarlık yapmazsın ?? Seni bu halk bir yerlere getirdi vesile oldu sende vesile olanlar için bir şeyler yapmaya çalışsan o zaman paranın hakkını veriyor derdik..
muratmdx	Haydi Türkiyem diyorsun ya Sn Özçivit borçlarımı ödemek ve bir süre evde kalıp hayatı idare etmem için 5000 dalar rica ediyorum!

Tablo 1: Burak Özçivit Paylaşımına Gelen Yorumlar

Tablo 1. De gelen yorumlar dikkate alındığında takipçilerin ünlü kişiyi ötekileştirdikleri görülmektedir. Yorumda bulunan bireyler Burak Özçiviti'in fazla para kazanmasından duydukları şikayetleri kimi zaman kinayeli söylemler kimi zaman açık bir dille ifade etmektedirler. Maddi olanakları kısıtlı bireyler kendi "biz" bilinciyle kendinden farklı olanı sembolik olarak linç etmektedirler.

Fotoğraf 2: Pınar Altuğ Evde Kal Instagram Paylaşımı

Oguzhantopal34	Evde zeytin yok kalsak 1 dert kalmamak 1 dert SSK'mız yok sosyal haklarımızda yok yevmiyeyle 4 kişi bakan bireyiz nasıl kalalım evde!
e.altun34	Sendeki para bizde olsa bir ömür evde kalırız. Bizde öyle para yokk. Çalışmak zorundayız! Öyle evde kal demekle olmuyor.
Ersin7644	Para ver de kalalım o zaman !
S_inan_3636	Unutmayın ki sizi fakirler ünlü etti. Sizlerin onlara destek vermeniz gerekiyot onlar olmasa siz böyle zengin ve rahat bir hayat süremezdiniz. Ama kime söylüyotum neyse ya boşver kime neyi anlatıyorum!!
Onur_kilit	Pınarcım herkesin evi senin gibi şömineli değil! Bari sen yapma..

Tablo 2: Pınar Altuğ Paylaşımına Gelen Yorumlar

Pınar Altuğ Instagram hesabını 1,4 milyon kişi takip etmektedir. Eski Türkiye güzeli olan Altuğ oyuncu olarak da ismini duyurmuştur. Evde Kal paylaşımını 969 yorum yapılmıştır. Tablo 2’de dikkat çeken nokta tablo 1 ile benzer niteliktedir. Takipçiler ünlü ettiklerini düşündükleri kendilerinden çok daha yüksek gelirli bireylerin evde kal çağrılarına tahammül edememektedir. Bu ünlüleri seviyor ve takip ediyor olsalar da maddi olarak onlardan daha üst standartları olması düşük gelir seviyesine sahip grubu rahatsız etmektedir. Böylece ötekileştirme, dışlama, tahammülsüzlük gibi durumlar ortaya çıkmaktadır.

Fotoğraf 3: Demet Özdemir Evde Kal Instagram Paylaşımı

Ep206131	Evde kal demek kolay. Bizimde villamız yok ki havuzumuz olsun bahçesinde spor yapalım!
Memati.2516	Ulan havuzunun boyutu bizim evden büyük siz kimsiniz evde kal diyorsunuz!
Fur.kanozkan	Evde kal diyor ama kendisi evde değil! Villa da bilmem kaç metrekare havuzlu. Verdiği poza bak sonradan görme hava atıyor!
Aras_demry	Tabi sizin bankada paranız bide onun faizi var , yazın girecek havuzunuz var güneşlenecek bahçeniz var bende senin yerinde olsam böyle derim
Hakkcelik04	Sen 60 metrekarede kal da evde kal yazabilecek misin görelim!

Tablo 3: Demet Özdemir Paylaşımına Gelen Yorumlar

Oyuncu Demet Özdemir Instagram’da 9,4 milyon civarında takipçiye sahiptir. Evde Kal paylaşımlarında ilklerden olan paylaşım oldukça ses getirmiş Instagram’ı da aşarak Twitter’da Türkiye gündemine girmiştir. Havuz önünde verdiği evde kal paylaşımı oldukça tepki çeken Özdemir sahip olduğu maddi varlıklar sebebiyle takipçileri tarafından linç edilmiştir. Yorumlar genelde havuza gönderme yaparken bizim yaşadığımız evlerde kal da görelim şeklinde tepkiler yağmıştır. Ayrıca havuz önünde poz vermesinin görgüsüzlük olduğu konusunda da oldukça yorum almıştır.

Fotoğraf 4: Demet Akalın Instagram Evde Kal Paylaşımı

Sevgi.gumus22	Avuç avuç para kazanıp akıl almaz evlerde oturup durumu olmayanları düşünür gibi evde kal mesajlarını bırakın. Lüks içinde yaşayıp akıl vermeyin. Suç sizde değil aslında bizde ki sizi bu duruma getirdik.
Nail_merve	Sizin için evde kalmak kolay banka hesaplarında çuvalla paragariban napacak işe gitmezse eve ne getirecek evde kal evde kal!
Bora.gurur.svg	Arabayla gezip evlerinize kebabçılar çağırıp bide utanmadan insanlar işsiz parasızken paylaşan sahne başına milyarları götüren ufacak kızızaa milyarlık araba alın sonra burda evde kalın diyin pes doğrusu valla sizin gibi insanlara!
Ferit8343	Sizde para çok nasıl olsa evde kal demekle olmuyor milletin anası ağlıyor
Aysun.ceng	Demet Akalın'ın tuzu kuru millet yarına ne yiyeceğim diye düşünüyorlar bugün ne yesek diye maalesef düzen böyle

Tablo 4: Demet Akalın Instagram Paylaşımına Gelen Yorumlar

Şarkıcı Demet Akalın Instagram’da 9,3 milyon takipçiye sahiptir. Evde Kal paylaşımı 1.884 yorum alan Akalın’ın da takipçileri tarafından iştisamlı hayatı sebebiyle linçe uğradığı görülmektedir. Daha önceki paylaşımlarda evine kebabçı çağırın, evde kal paylaşımı yaptıktan sonra dışarda görüntülenen Akalın da takipçileri tarafından halkın dışında kalan halktan olmayan olarak linçe uğramıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Hızla gelişen teknoloji ve internet kullanımının bireylere çeşitli özgürlükler sağladığı bilinmektedir. Yaşanan gelişmeler sonrası hayatımıza giren akıllı telefonlar internete erişimi de son derece kolaylaştırmıştır. Bunca hızlı gelişim ve dönüşüm yeni iletişim ortamlarının oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Web 2.0 ile beraber ortaya çıkan sosyal medya platformları sayesinde bireyler varlıklarını sanal ortamlarda da sürdürmektedir. Sosyal medya platformları bireye sağladığı özgürlük sayesinde kısa zamanda milyonlarca kişiye ulaşmıştır. Sosyal medya da mekan, zaman kısıtlaması olmaması ve bireyin kendi içeriklerini oluşturmasına izin vermesi kullanıcılara kolaylık sağlamaktadır. Kullanım kolaylığı ve özgürlüğünün yanında bireylerin görülme, dikizleme, beğenilme, deşarj olma gibi birçok ihtiyacını da karşılaması onu kısa zamanda bir kamusal alana dönüştürmüştür.

Bireylerin yeni kamusal alanı olan sosyal medya reel yaşamda karşımıza çıkan birçok kavramın sanal aleme taşınabilmesine de zemin oluşturmuştur. Bunlardan birini oluşturan linç

kavramı fiziksel olarak linçin uygulanmadığı sosyal medya da sembolik linç olarak kendini göstermektedir. Toplumda bireyler her zaman kendilerine yakın hissettikleri (maddi, manevi) kendinden gördükleri bireylerle biz bilincine ulaşmaktadır. Sonuç olarak bir araya gelinen bu gruplar ve grupların normları doğrultusunda kolektif bir kimlik kazanmaktadır. Bu durumla günümüzde sosyal medyasında da sıklıkla karşılaşmaktadır. Bu noktadan sonra biz ve öteki ayrımı kimi zaman sosyal medya da linçe sebep olmaktadır. Instagram bir fotoğraf paylaşım platformu olarak bireylerin kendi hayatlarını sergilemelerine olanak sağlamaktadır. Çoğu zaman ihtişamlı hayatların, etkinliklerin sergilendiği Instagram’da kişiler fiziksel görünüşleri ve son derece zenginlik kodları içeren paylaşımlarıyla tepki çekebilmektedir. Bu tepkiler zamanla onları öteki, zengin, bizden olmayan olarak nitelendiren gruplar tarafından linçe dönüşmektedir.

Bu çalışma içinde bulunduğumuz pandemi döneminde alınan tedbirler kapsamında yapılan “evde kal” paylaşımlarına odaklanmıştır. 1 milyon takipçi ve üzerinde olan hesaplar arasından rastgele 4 ünlü seçilmiş ve “evde kal” paylaşımlarına gelen yorumlar incelenmiştir. Yorum sayıları fazla olan bu hesapların tüm yorumlarını incelemek zor olacağından belirlenen kategoriler çerçevesinde 5’er yorum incelenmiştir. Yapılan analiz doğrultusunda bireylerin ünlü ve kendilerine göre maddi olarak öteki ve zengin olarak nitelendirdikleri ünlülerin evde kal söylemlerine tahammül edemedikleri belirlenmiştir. Bireyler genelde çalışmak dışarda olmak zorunda olduklarını, ünlülerin banka hesaplarının dolu olduğunu, ihtişamlı evlerinde oturdukları için toplumun geri kalanını anlayamayacakları konusunda sitem etmektedirler. Öyle ki bireyler sosyal mecralarda beğendikleri hesapları takip etme eğilimindedir. Fakat görülmüştür ki beğendikleri ünlüleri dahi “bari sen yapma” evde oturursak aç kalırız şeklinde linç etmektedirler. Yorum sahipleri bu kadar zengin bireylerin kendilerini anlayamayacaklarını düşünerek onları ötekileştirmekte ve nefret söylemlerinde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Aytaç, A.M. (2009). Kitle ve siyaset: kalabalıkların yönetimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Binark M, 2010. Nefret Söyleminin Sosyal Medyada Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Bora T, 2008. Türkiye'nin Linç Rejimi, Birikim Yayınları, İstanbul.

Narmanlıoğlu H, 2016. Yurttaştan Nettaşa, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Taylor S, Peplau D ve Sears D, 2010. Sosyal Psikoloji 2.baskı, Çev: Ali Dönmez, İmge Kitabevi, İstanbul.

Türk G, 2017. Medya Çağında İletişim, İstanbul, Çizgi Kitabevi, s.463-470

DİJİTAL TOPLUMUN SOSYOLOJİSİ**Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Solmaz****İnönü Üniv. Fen-Edb Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,****Öz**

Araştırmanın amacı, dijital dünya ile sosyolojiyi bir araya getirmektir. Bunun için dijital dünyanın bireyler, ilişkiler ve temel toplumsal kurumlar üzerindeki yol açtığı değişimlere, dönüşümlere yer verilmiştir. Yöntem açısından doküman incelemesi tekniğine müracaat edilmiştir ve yapmış olduğumuz araştırmanın diğer bilim insanlarının ulaştığı sonuçlarla desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmadan dijital dünya ile uzlaşmamız gerektiği, bunun kaçınılmaz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılması elzem olan şey, dijital dünyanın kullanıcılarının daha bilinçli hale gelmelerini sağlamaktır. Bunun için okullarda dijital dünya ile ilişkili derslere ağırlık verilmesi, eğitimi tamamlamış veya bir şekilde okul hayatından uzaklaşmış kimseler için de Halk Eğitim Merkezleri vasıtasıyla bilgilendirici etkinlikler düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Abstract

The aim of the research is to put together the digital world with sociology. For this, the changes and transformations on individuals, relationships and basic social institutions caused by the digital world are given place. In terms of method, the document analysis technique has been applied and it is aimed to support our research with the results of other scientists. It was concluded from the research that we have to compromise with the digital world and that it is inevitable. What is essential is to enable users of the digital world to become more conscious. For this, it was concluded that it is necessary to focus on the lessons related to the digital world in schools, and to organize informative activities for those who have completed their education or have somehow left school life through Public Education Centers.

Giriş

2014 yılında dünya üzerinde 2,5 milyar insanın internet kullandığı bunlar içindeki 1,8 milyar insanın ise sosyal medya hesaplarının olduğu açıklanmıştır (Kuyucu, 2016: 74). 2015 itibarıyla dünya nüfusunun önemli bir bölümü interneti aktif şekilde kullanmakta olup dünyada 3 milyardan fazla (nüfusun % 42,3) internet kullanıcısı bulunmaktadır. Türkiye’de ise 46 milyondan fazla kişi (nüfusun % 56.7) internet kullanıcısıdır. Bu kadar yaygın bir şekilde

kullanılan internet, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunduğu çok önemli bir sosyal alana dönüşmüştür (Yelpaze-Ceyhan, 2015: 26).

Dünyada 2015 yılının ilk çeyreğinde aktif bir sosyal medya hesabına sahip kişi sayısı 2.08 milyar olmuştur. Sosyal medyayı mobil ortam aracılığı ile kullanan kişi sayısı ise 1.69 milyar olmuştur (Kuyucu, 2016: 75). We Are Social ve Hootsuite tarafından Ocak 2017’de 238 ülkeden toplanan verilerle hazırlanan “Digital in 2017 Global Overview” raporunda dünyanın yarısından fazlasının en az 1 akıllı telefon kullandığı, 2.80 milyarının aktif olarak sosyal medya kullandığı ölçümlenmiştir. Yine aynı raporda Türkiye’de 71 milyon mobil kullanıcı sayısının olduğunu, 2016’ya kıyasla 2017’de yüzde 14 artışla 6 milyon artan sayı ile yaklaşık olarak 49 milyon kişinin de sosyal medya kullanıcısı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ülkemizde en çok kullanılan sosyal medya platformlarının sırasıyla Youtube, Facebook, Instagram, Twitter ve Whatsapp olduğu ifade edilmiştir (Olçay, 2018: 93).

Bauman’ın ve Lyon’un belirttiği gibi yapılması gereken şey, içinde bulunduğumuz dönemde yaşamımızı bu kadar çok etkileyen yeni iletişim araçlarıyla asıl olarak da dijital dünyayla uzlaşmak, onun sosyolojisini yapabilmektir. “Aksi takdirde büyük önem taşıyan kültürel faaliyet yığınlarını araştırmakta ve teorize etmekte” isabetli davranamayacağımızı iddia ediyorlar ve en azından “başlangıç olarak, teknolojik bağımlılık gibi basit bir gerçeğin, dikenine katlanmaya değer sosyal açıklama güllerinin içine dâhil edilmesi”ni öneriyorlar (Bauman ve Lyon, 2016: 49; Dönmez, 2016: 785).

Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde dijital kelimesinin Türkçe karşılığı “sayısal” olarak belirtilmiş ve verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterildiği kavram olarak tanımlanmıştır. Buradan hareketle kelime anlamı olarak dijitalleşme “sayısallaştırma”, dijital dönüşüm de “sayısal dönüşüm” olarak ifade edilebilir (Olçay, 2018: 92). Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız sayısal (dijital) kelimesinin anlamı parmakla sayılabilen herhangi bir şey demektir. Teknolojik olarak anlamı ikili düzende (0 ve 1) sunulmuş anlamına gelmektedir (Çatak, 2015: 10).

Baudrillard’a göre imgeler teknoloji ile birlikte sistematik bir şekilde yok olmuşlardır. İmgelerin yok olması analog teknolojilerden sayısal teknolojiye geçişle birlikte tamamlanmıştır. Baudrillard sayısal teknolojiyle ilgili olarak, “Zihinsel evren ve düşüncenin ulaşabildiği her yer sonunda sayısallaştırılmaya boyun eğebilir” diyerek bugün bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle sayısallaştırılan şeylerin ipuçlarını bize vermektedir. Gerçektende bugün sosyal medya ile değerlerin, duyguların bile sayısallaştırılmalarına, tüm bu

soyut kavramların bile göstergelere dönüştürülmelerine tanık olmaktayız (Metin-Karakaya, 2017: 112). İmgenin maruz kaldığı en son şiddet biçimi sayısal hesap ve bilgisayar aracılığıyla *yoktan var edilen* sentetik imgedir çünkü sentetik fotoğraf üretme işlemi sırasında, referans görevi yapan bir şey olmadığı için gerçeğin var olmasına da gerek kalmamakta, imge bir sanal gerçeklik şeklinde üretilmektedir (Baudrillard, 2012: 23).

Sayısal ya da daha genelinde sentetik imgenin ne bir “negatifi” vardır ne de “kaydedildikten bir süre sonra” görülebilme olasılığı. Bu imgede ne ölen bir şey vardır nede ortadan kaybolan bir şeyler. Sentetik imge bilgisayar, cep telefonu programlarının ürünüdür (Baudrillard, 2012: 24-25). Böylece giderek daha çok ağırlık merkezinden (dünyadan) uzaklaşıyoruz. Kütleleriyle orantılı hızlarda birbirlerinden uzaklaşan galaksi sistemleriyle bu noktada birleşiyoruz. Çünkü yer çekim yasası yalnızca sistemler içinde geçerlidir. Bunun dışında her yerde karşı çekim, olumsuz çekim vardır. Ağlar içinde harekete geçen gücümüzü kendi bedenimizin devinimsizliğinden, öznenin ve dünyanın maddi tözünün ortadan kaldırılmasından almıyorsak başka nereden alacağız? (Baudrillard, 2006: 54).

Günümüzdeki bireylerin karakteristik özelliklerini tanımlamak için Marc Prensky 2001 yılında yeni nesil öğrencileri “Digital Natives” (Dijital Yerli) olarak tanımlamıştır. Dijital yerliler, bilgisayar dilinin, video oyunlarının ve internetin yerli konuşanları, yani kullanıcılarıdır. Dijital yerliler 1980’den sonra doğan ve şu an hepsinin ağ bağlantılı dijital teknoloji kullanma becerileri olan bir nesildir. Dijital dünyaya doğmayan, hayatlarının sonraki dönemlerinde dijital hayatla karşılaşma imkânı bulan “Digital Immigrants” (Dijital Göçmen)’ler ise teknolojinin büyük etkilerine maruz kalan kesimlerdir (Prensky, 2001: 1–2; Palfrey-Gasser, 2008: 1–4; Akikol, 2018: 5-6). Dijital yerliler genel olarak literatürde Y ve Z kuşaklarını kapsar. Farklı tarihlerin esas alınması ve bu durumun da doğal karşılanması gerektiğiyle birlikte genel olarak kuşaklar Gelenekselciler veya Sessiz Kuşak (1930-1945) ya da (1927-1945), Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964) ya da (1946-1965), X Kuşağı (1965-1976) ya da (1965-1979), Y Kuşağı (1977-1994) ya da (1979-1999), Z Kuşağı (1994 ve sonrası) ya da (2000 veya sonrası) doğanlar şeklinde sınıflandırılmaktadır (Kuyucu, 2014: 57-60; Göncü, 2018: 593). Y Kuşağı 2025 itibariyle dünya çalışan nüfusunun yüzde 75’ini oluşturacak ve 2018 yılı itibariyle bir önceki nesilden daha fazla harcama gücüne sahip olmuş olan bir nesildir. Çeşitli belirsizliklere şahit olmuş ve internet, telefonlar ile Facebook’un hayatlarını önemli oranda değiştirdiği, en fazla çeşitliliğe sahip eğitilmiş nesildir. Y Kuşağı adını İngilizce ’deki “why” kelimesinden almıştır. İngilizcede “neden?” anlamına gelen “why” kelimesi Y harfi ile sesteş olduğundan kuşak adını bu kelimedenden almıştır. Y Kuşağı hayatın her

alanını sorgulayan irdeleyen ve yükümlülükleri eleştiren yapısı ile bu adı alırken “why” kelimesi ile özdeşleşmesine neden olmuştur (Kuyucu, 2014: 58-59). Z kuşağının üyeleri daha da gelişkin araçlar olan tabletlerin, bilgisayarların, akıllı telefonların dünyasına doğmuşlardır. Y kuşağında kolektiflik daha baskın ve birlikte eylemek, hareket etmek önemli iken Z’de bireysellik egemendir. Y kuşağı sorgulayan, karşı gelen insanlardan oluşur iken Z kuşağı normatiflik yönü baskın olan insanlardan oluşmaktadır. Trafik, sağlık vb. kurallara bir Z kuşağı üyesi, Y’ye göre daha kolay uyum sağlar. Y kuşağındaki düşünmenin ayırt edici özelliği eleştiri ve sorgulamayla ilişkiliyken, Z kuşağının mensuplarının düşünce biçimi hızla ilişkilidir. Başka deyişle Z kuşağının üyeleri Y’ye göre daha hızlı düşünür ve hareket ederler. Başka farklılıkları sıralamak mümkün olmakla birlikte Y ve Z’nin ortak olarak paylaştıkları bir şey vardır, o da dijital dünyadır. Bu anlamda dijital yerliler Y ve Z ile, dijital göçmenler ise Sessiz, Bebek Patlaması ve X kuşaklarıyla ilişkilidir. Biz de bir anlamda Y ve Z kuşağının dünyasını anlatmaya çalışacağız.

Bireylerin ve İlişkilerin Dönüşümü

Günümüzdeki sosyal ilişkileri, kurumları ve süreçleri açıklamak için özellikle dijital dünya ile sosyolojinin yaklaşması gerekir. Çünkü belittiğimiz bu alanlarda dijital dönüşümün etkilerini doğrudan görmek mümkündür. Postanın egemen iletişim tarzı olduğu bir dünya ile, gazetenin, radyoların ve televizyonların dünyası nasıl aynı olmazsa aynı şekilde internetin, bilgisayarların, tabletlerin, cep telefonlarının egemen iletişim biçimleri olduğu bir dünya da diğerlerinden farklıdır. Gerek ilişkilerin hızı, yaygınlığı gerekse de bu ilişkileri gerçekleştirenlerin konumları oldukça farklılaşmıştır. Yalnızca çok ihtiyacı olması durumunda posta ile iletişim kuran veya kendisine gönderilen mektubu ise uzun süre sonra alabilen kimseden, tek taraflı etkileşimi içeren gazetelerin, radyoların ve televizyonların okuyucusu, dinleyicisi veya izleyicisi olan bireyden artık çok daha etkileşimli ilişkiler kurmakla kalmayan, içerik de üretebilen ve bunu paylaşabilen öznelerin hakim olduğu bir dünyada yaşıyoruz ya da öyle zannediyoruz.

Dijital dünyada karşılaşmış olduğumuz şeylerden birincisi bedeninin ve etkilerinin yok oluşudur. Bir telefon açmak, sesle iletişim kurmak anlamına gelir ama e-posta gönderdiğinizde bu tip bir somutlaştırmanın izi bile kalmaz (David Lyon, Gözetlenen Toplum, Kalkedon Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, 2006, s. 34). İletişim içinde olanlar birbirlerinin ses tonunu duymaz, yüz ifadelerini kaçırmazlar, vücutlarının duruşunu bilmezler. Fakat bir şakanın, yüz ifadesi veya ses tonu olmadan sadece yazıyla anlaşılabilir bir tarafı yoktur (Sayar, 2016: 763-764).

Geleneksel toplumlardaki ilişkilerde kişiler fiziksel bedenleriyle toplumun diğer üyeleri için erişilebilir konumdadırlar genellikle onlarla aynı yerde yaşarlar. Aynı mekân içerisindeki

ilişkilerde ise birbirlerinin elini tutma, gözlerine bakma vb. davranışlar vardır. Oysa dijital mekânda bireyler yüzyüze etkileşime geçmekten ziyade internet kodları ve göstergeleri yoluyla iletişimde bulunurlar. Mimikler ve ifadelerin yerini resimler ve ifadelerin resmedilmiş şekilleri alır (Sayar, 2016: 61; Yazıcı, 2015: 1106; Metin-Karakaya, 2017: 115). Gülen yüz gibi harf karakterleriyle belirlenmiş semboller, görülmeyen yüzün yerine geçerler. Siborg dokunuşlarla kıtalar arasındaki sevgiliye öpücük gönderebilir veya iş arkadaşınızla el sıkışabilirsiniz (Erdem, 2010: 59, 82).

Politika

Foucault, modern toplumun en karakteristik özellikleri olarak “gözetimi” belirlemiştir. Modern toplumu diğerlerinden ayıran şey, onda gözetimin ve denetlemenin büyük bir önem kazanmasıdır. XVII. yüzyıldan itibaren modern toplum Büyük Kapatılma deneyimini yaşamıştır (Foucault, 2003: 102). Modern toplumun üyeleri hapishanelere, hastanelere, atölyelere, okullara, kışlalara kapatılmıştır. Tüm bu kurumlarda egemen olan mimari ise “panoptikon” olmuştur. Bentham tarafından öncelikle hapishanelerde uygulamaya çalışılan bu model başarılı bulunarak diğer kapatılma mekânlarında da geçerli olmuştur. Bu mimarinin temel özelliği denetimin en az maliyete indirgenmesidir, çoğunluğun azınlık tarafından gözetlenmesidir. Ortasında bir kule, onun etrafında ise oval bir bina oluşturan mahkûmların hücreleri yer alır. Hücrelerin bir kuleye bakan, bir de dışarıya bakan iki camı vardır. Mahkûmların bütün davranışları dışarıya bakan cam nedeniyle içeriye sızmış olan ışık sayesinde görülebilmektedir. Mahkûmlar çoğunlukla perdesi çekili halde olan kule tarafından denetlenip denetlenmediklerini, orada bir kimsenin bulunup bulunmadığını dahi bilmemektedirler (Foucault, 2011a: 181; Foucault, 2011b: 135). Bundan dolayı ceza almak istemiyorlarsa sürekli olarak gözetlendiklerini düşünmeli ve ona göre hareket etmelidirler.

Panoptikon’un yerini alan sinoptikon, superpanopticon, ban opticon gibi kavramlar iktidarların artık ağlarda örgütlendiğini, yeni egemenlik biçimlerinin dijital ortamlarda gerçekleştiğini gösterir. Castells (2016: 74)’in de belirttiği üzere dijital dünyanın gözetlenme biçimi de ağlar içerisinde gerçekleşmektedir. Google’da, internet explorer’de, amazon’da aradıklarınız vasıtasıyla denetim altına alınırsınız. Amazon, ihtiyaç duyduğu verileri toplar ve müşterilerini “sizin için seçilenler” ya da “istek listesi” şeklinde karşınıza çıkarır (Bauman-Lyon, 2016: 140). Facebook ve Instagram’da herkese aynı reklam gelmez, bireylerin daha önce yaptıkları aramalara göre reklamlar gelir. Araba bakanlara araba, ev veya arsa bakanlara konut veya emlak, telefon arayanlara telefon reklamlar çıkar.

Dijital dünyada çoğunluğun azınlık tarafından denetlendiği gözetim sisteminden çoğunluğun azınlığı gözetlediği ama daha önemlisi çoğunluğun bilerek, isteyerek kendisinin görülmesini istediği kendin yap tarzı gözetimlere geçilmiştir. Descartes'in "Düşünüyorum öyleyse varım" sözünün güncel uyarlaması "görülüyorum (izleniyorum, fark ediliyorum, kaydediliyorum) öyleyse varım"a dönüşmüştür (Bauman-Lyon, 2016: 49; Akikol, 2018: 14; Dönmez, 2016: 784). Baudrillard'ın şu sözleri, adeta genelde sosyal ağ sitelerinde ve özelde Facebook'ta gerçekleşen bu iletişim kültürü için söylenmiş gibi duruyor: *"Her şeyin görünür, saydam, kendini beğendirme, varlığına, bilgisine inandırmaya mahkum edilmiş olduğu bir ortamda şeylerin özü reklamcı bir görünüm kazanmaktadır"* (Korkmaz, 2013: 115).

Ahlak

Geçmiş toplumlarda bazı farklılıklar olsa da genel olarak onların genelinde egemen olan şey özel alan-kamusal alan ayrımıydı. Özel alan gizli kalması gereken, aile üyelerinin hatta aile üyelerinin de hepsinin bilmemesi gereken mahrem ilişkileri içeriyordu. Mahrem samimi, herkesçe bilinmemesi gereken gizli şeyleri ifade ediyordu. Mahremiyet kelimesi ise mahrem kelimesinden türemiştir ve bir şeyin gizli hali, gizli yönü anlamına gelir (Akikol, 2018: 13). Mahremiyet kişinin kendine ait olan ve kişiye özel kalıp kalmayacağına onun kendisinin karar verebileceği bilgi ve ilgilerle sınırlıdır (Korkmaz, 2013: 116). Bireylerin yalnız kalma ve diğer bireylerin, grupların, örgütlerin, devletin gözetiminin veya müdahalesinin olmamasını talep etme hakkıdır (Acılar-Mersin, 2015: 105).

Önceki toplumlarda egemen olan şey mahrem sır gibi saklamaktır. Oysa dijital dünyada egemen olan şey saklamak, gizlemek değil ifşa etmek, paylaşmak, görünür kılmaktır. Bireyin kendini gönüllü olarak sergiliyor oluşu tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar doğal bir şekilde sokulmuş ve günlük yaşamın bir parçası haline getirilmiştir. Çünkü birey bu uzamda kendini sergilediği ve paylaştığı sürece vardır. Vatandaşlığın en önemli koşulu teşhirdir (Erdem, 2010: 133). Artık Büyük biraderden korkmuyoruz tersine Büyük birader gözlerini üzerimize çevirsin diye çıldırıyoruz. (Medin, 2016: 788). Kendini görünür hale getirmenin, sürekli paylaşma gereksiniminden alınan hazzın karşısına ise dikizlemeden alınan haz yerleşmiştir. Başkalarının teşhir etmiş olduğu paylaşımları takip etme, bunları gözetleme ve bundan haz alma çoğu insanın gündelik yaptığı şey haline gelmiştir.

Mahremiyetin yitimiyle mi yoksa yeni biçimiyle mi karşı karşıyayız? Bugün profilin *mekânsal mahremiyetini*, profilde yer alan cinsiyet, doğum günü, memleket bilgisi, ilişki durumları vb. şeylerin *bilgi mahremiyetini*, gizlilik ayarlarının yani nelerin paylaşılacağı, nelerin görüleceği

veya görülmemesi gerektiğiyle ilgili ayarların ise *kişisel mahremiyeti* oluşturduğu yönünde üç yeni mahremiyet biçimlerinden de söz edilmektedir (Korkmaz, 2013: 117). Hangisinin doğru olduğunu şu an için söylemek mümkün değildir fakat kesin olan bir şey varsa, mahremiyet algısının dönüşüme uğramasıdır. Özel alan ile kamusal alan arasındaki ilişkilerin akışkanlaşmasıdır.

Kamusal Alan

XVII. yüzyıldan itibaren özellikle gazeteler vasıtasıyla oluşan ve ekonomik sorunlarla ilişkili olan bir kamusal alan, XVIII. yüzyıldan itibaren Almanya’da kahvehanelerde bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları edebi bir kamusal alan, XIX.yüzyıldan itibaren ise ağırlıklı olarak politik sorunların tartışıldığı siyasal bir kamusal alan oluşmuştur. Üç türünü vermiş olduğumuz kamusal alanı Habermas, müzakere sürecinin gerçekleştiği yer olarak anlar. Geniş kamu kesimlerini ilgilendiren sorunlarla ilişkili olarak insanların bir araya gelerek sahip oldukları fikirleri, kanıları müzakere edip ortak bir kanaate ya da fikre eriştikleri yerlerdir (Habermas, 2003: 183). Müzakere sürecinde yaşadıkları sorunlara dair fikirleri, kanıları (opinion’ları) olan insanlar bir araya gelip fikir alışverişinde bulunurlar ve buradan genel bir fikre ya da kanaat’e (public opinion’a) ulaşırlar. O zaman kamusal alanın Habermas açısından üç belirlenimi olduğunu söylemekte bir sakınca yoktur: Kanı-müzakere-Kanaat. Ancak Habermas artan medya ve iletişim araçlarıyla birlikte egemen olan şeyin artık görünür olmak, tanınır olmak olduğunu da belirtir. Habermas açısından medya araçlarının artan gelişimiyle birlikte karşılaşılan şey sıradan insanların yaşadıkları sorulara dair fikir yürütmeleri, müzakere ediminde bulunmaları değil; ünlü kişilerin sürekli olarak ön plana geçmek, tanınır olmak yönünde etkinliklerde bulunmalarıdır.

Habermas’a benzer şekilde Arendt de kamusal alanı herkese açık, insanların sınırlama olmaksızın uyum içinde bir araya geldikleri, birlikte hareket ettikleri yer olarak tanımlar. Arendt, kamusal alanı, doğal ya da verili bir alan olarak değil, eylem ve konuşma yoluyla oluşturulan, insan yapımı bir alan olarak değerlendirir. Kamusal alanın eylem ve konuşma yoluyla oluşturulması, bu alanın belli bir alanla sınırlandırılmadığını, bireylerin söz ve eylemde bulundukları her yerde oluşturulabilecek potansiyel bir alan olduğunu gösterir (Yeniçiftçi, 2016: 268; Turgut-Arslantürk, 2014: 145-146).

Hem Habermas hem de Arendt kamusal alanı sözün ve müzakerenin alanı olarak önemserler. Fakat bizlerin onların söylediklerinin ötesinde bir şeyler belirtmemiz lazım. Yaşadığımız sorunlara etkili çareler almak için bir araya geldiğimiz kamusal alanları, dijital dünya ile

bütünleştirip ona göre hareket etmeliyiz. Bunun için insanların bir araya geldikleri, olgular ve olaylar hakkında yorumda bulundukları alanları yeni kamusal alanlar olarak görmemiz gerekir. Bu şartları yerine getiren şeyler ise bloglar ve sosyal medya araçlarıdır (Erdem, 2010: 49; Sayar, 2016: 767). Çünkü her ikisinde de paylaşılan içeriklerle ilişkili olarak insanlar yorumlarda bulunurlar, kendi kanılarını öne sürerler. Başkalarının yorumlarıyla karşılaşırlar ve böylelikle onlarla çatışmalar yaşayacakları gibi ortak kanaatlere de ulaşırlar.

Ekonomi

1998 yılında Brian Winston, “İnternetin ürün ve hizmetleri satmakta önemli bir metot olacağı fikrini destekleyecek çok az kanıt vardır” demiştir. Ancak bugün dünyada internete 3 milyardan fazla kişi bağlıdır ve sadece ABD’de 2012 yılında e-ticaret siteleri 231 milyar dolarlık satış yapmıştır. 2013 yılında ABD’deki internet reklamlarının gelirleri 42.8 milyar doları bulmuş ve gazete, radyo, dergi ve açık hava reklamcılığından elde edilen gelirleri geride bırakmıştır. (Zengin, 2015: 7).

Para transferlerini, altın alım-satımlarını, fatura ödemelerini ve daha birçok şeyi dijital uzamdaki bankacılık işlemleri vasıtasıyla yapmaktayız. Yiyecek-içeceklerimizi, giysilerimizi, elektronik araç-gereçlerimizi, mobilyalarımızı ve daha birçok şeyi bugün internetten almaktayız. Örneğin Facebook’taki “Marketplace”, oldukça popüler uygulamalardan birisidir. Kullanıcılara yer bilgilerine bağlı olarak öncelikle yakınlarından uzak yerlere kadar araba, telefon, giysi, arsa vb. ilanlarını yayınlamaktadır. Kullanıcılar da reklamları inceleyip satıcıyla etkileşime geçip satın alabilirler ya da daha sonraki bir zamana erteleyebilirler (Erdem, 2010: 90). Yine araba ilanları için “Sahibinden”, “Arabam” gibi siteler belirtilebilir. Kitap için “Kitapyurdu”, “İdefix”, “Amazon” vb. siteler belirtilebilir.

Oldukça fazla sayıda üyesi bulunan sosyal medya araçlarının geniş kesimlere anlık ve kolay bir şekilde, çok az maliyetle ulaşmayı mümkün kılması sebebiyle büyük alışveriş merkezleri televizyonlara, radyolara, basılı yayınlara reklam için harcamış oldukları ücretin çok daha azına buralarda kendi ürünlerinin reklamını yapabilmektedirler. Sosyal medyayı reklam açısından büyük şirketler oldukça avantajlı bulduklarından kendilerine ait hesaplar açıp, buralarda ürünlerini güncel olarak paylaşmaktadırlar (Kuyucu, 2016: 76; Özmen, 2018: 137-138; Taşdemir, 2011: 646).

Medya ve ekonomik hayat arasında giderek karmaşık hâle gelen bir ağ oluşur. Medya ve işletmelerin dâhil olduğu bu ağ içerisinde reklamlar ekonomik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Zira medya, ilgi çekici yayınlar yaparak takipçilerini arttırdığında (okuyucu, dinleyici, izleyici) daha fazla tüketiciye ulaşmayı sağlayabilir. Tüketicilerin medya kuruluşunu tercih

etmeleri ve bunun artarak devam etmesi ise işletmelerden daha fazla reklam alabilmelerini sağlar. Bu şekilde medya ve işletmeler arasında reklam üzerinden karşılıklı *bağımlılık* ilişkisi oluşu (Aydeniz, 2012: 63).

Sosyal medya reklamlarının diğer reklam çeşitlerine tercih edilmesinin nedeni hem daha etkili hem de daha ekonomik olmalarından kaynaklanır. Hatta bu süreçte markalar kendi ürünlerinin reklamını yapacak ünlülerden, fenomenlerden de yararlanırlar. Etkileyici görünümüleriyle ünlüler onların ürünlerini az bir maliyetle kendi takipçilerine paylaşırlar. Sosyal medyada reklam için kullanılan fenomenler çoğunlukla genç kadınlardan oluşur, eğitim düzeyleri yüksektir ve genellikle bekârdırlar (Aslan, 2016: 41).

Daha önemlisi artık bildiğimiz anlamıyla fiziksel olarak varlığına dokunduğumuz ve hissettiğimiz paraların yerini bitcoin’ler almaktadır. Artık mülkiyet de somut olarak sahip olunan bir şey değildir. Yeni hak ve mülkiyet biçimleriyle karşı karşıyayız. Dijital dünyadaki şirketlerin örneğin Google, Youtube, Facebook vb.’nin ve onların sunmuş oldukları hizmetlerin mülkiyet konusuna haline gelmelerine şahit olmaktayız.

Eğitim

Geleneksel eğitimin hep hantal hem de maliyetli olduğunu anlıyoruz. Bunun için de paket programların ve uzaktan eğitimin artan önemini görüyoruz. 2019 yılının sonunda başta Çin’in Hubei Eyaletinin Wuhan kentinde ortaya çıkan ve bu makalenin yazıldığı dönemde de dünyanın her yanını sarmış olan covid-19 virüsünün bulaşmasının en önde gelen nedeni olarak sosyalleşme gösterilmektedir. Tıpkı diğer virüsler gibi covid-19 da sosyal etkileşimle birlikte yayılmaktadır fakat onlardan daha hızlı bir şekilde bulaşmaktadır. Bundan dolayı uzmanlar ile yöneticiler “evde kal!”, “sosyal izolasyon”, “self izolasyon” gibi kavramlar vasıtasıyla vatandaşları uyarmaktalar ve sosyal etkileşimi en aza indirmeye dolayısıyla virüsün daha çok sayıda insana bulaşmasına engel olmaya çalışmaktalar. Covid19’un yol açtığı riskler nedeniyle hükümetlerin okulların tatil edilmesi ve eğitime uzaktan devam edilmesi yönünde karar almaları da bu açıdan önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı TRT ve EBA (Eğitim Bilişim Ağı) vasıtasıyla öğrencilere öğrenmeleri gereken konuları sunarken, üniversiteler de Uzaktan Eğitim altyapısıyla derslerini ve sınavlarını yapmaktalar. Uzun vadede eğitimin bu yönde değişeceği zaten düşünülmüyordu fakat sadece Türkiye değil bütün dünyada da covid19 dolayısıyla bu süreç daha hızlandı ve öne alındı. Şimdi dünyanın birçok yerinde hükümetler uzaktan eğitimden yana bir tavır sergilemektedirler, ilerde de böyle olup olmayacağını bilmiyoruz. Belki şimdilik yeterince temellendirilemeyecek olsa da şu anda gördüğümüz şey teknolojik gelişmelere bağlı olarak eğitimin her geçen gün uzaktan eğitime ve paket programlara doğru evrilmesidir.

Uzaktan eğitim programında dersler yazılı, sözlü veya görüntülü olarak gerçekleşmektedir. Bu yüzden dersi anlatan öğretim elemanına öğrenciler eş zamanlı olarak soru sorabilmektedirler (Çatak, 2015: 84). Geleneksel sınıf eğitimlerinden farklı olarak uzaktan eğitimde öğrenci daha merkezdedir. Geleneksel sınıf eğitimlerindeki öğretmende bulunan kontrol öğrenen kişiye geçmiştir. İnternet üzerinden yapılan uzaktan eğitim programları, televizyon üzerinden yapılan uzaktan eğitim programlarına göre daha etkileşimlidir. Televizyondan yapılan uzaktan eğitimde etkileşim yoktur. Öğrenci sadece belirlenen saatlerde dersleri izlemek zorundadır. Ayrıca internette gerçekleşen uzaktan eğitim ile öğrenciler öğretmenle kolaylıkla iletişim kurabilme şansına sahiptir. Öğretmen derse katılan bütün öğrencileri görebildiği gibi öğrenciler de birbirlerini görebilmekte, anlamadıkları konuları rahatlıkla sorabilmektedirler (Çatak, 2015: 45).

Dijital dünyada artık “kitap kokusu”nu alamıyoruz. Çünkü basılı kitapların, dergilerin yerini elektronik kitaplar, dergiler vb. yayınlar almaktadır. Eskinin kalın ve taşımakta zorlandığımız “o koca” sözlüklerden de kurtulduk diyebiliriz çünkü elektronik ortamda istemediğimiz kadar sözlük vardır: TDK, Tureng, Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük ve daha niceleri. Yine hacimlerinden ötürü şikayet ettiğimiz, cilt cilt ağır ansiklopedilerin yerini wikipedia gibi dijital ansiklopediler almaktadır.

Sedat Kaplanoglu tarafından 1999 yılında kurulan Ekşi Sözlük, 2014 yılı itibarı ile 21 milyonun üzerinde entry ve 3 milyonun üzerinde başlığa sahip bir sözlüktür (ekşisözlük, 2014). 2002 yılında basılan “ekşi sözlük” kitabı ve 2005 yılında çıkarılan “ekşi dergi” (Kaplanoglu, ty) sitenin artan popülerliğini arttırmıştır (Göçoğlu, 2014: 50).

Wikipedia. com, kuruluşundan itibaren “ağ üzerinde konuşlandırılan bir içerik örneği” olarak *Britannica* ya da *Larousse* gibi geleneksel ansiklopedilerden farklılaşmıştır. Bu farklılaşmanın en belirgin niteliği mekânsal düzlemle ilişkilidir. Geleneksel ansiklopedilerin oluşturulabilmesi için bilgilerin fiziksel olarak derlenip belli bir akışa göre bir araya getirilerek sıralanması ve fasikül denilen ciltler hâlinde bir araya getirilmesi gerekirdi. Wikipedia.com’da bütün bu bilgiler dijital ortamda bir araya getirilmekte ve dijitalleştirme işleminin gerçekleştiği mekân ise fiziksel mekândan farklıdır (Polat, 2016: 419-420).

Yine yapılan pek çok çalışmada sosyal medyanın özelde ise Twitter’ın iş birlikli öğrenmeyi destekleyen bir uygulama olduğu anlaşılmıştır. Böyle bir uygulamanın hem öğrenci hem de öğretmen açısından iş birlikli öğrenmeyi kolaylaştırdığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin bir araya gelme zorunluluğunu ortadan kaldırırken, öğretmenlere ise tüm grubun çalışmasını kontrol etme olanağı sağlamıştır (Odabaşı vd., 2012: 96).

Sanal Müzeler

Yorucu ve maliyetli müze gezilerin o sıkıcı ritüellerinden de kurtulduk diyebiliriz çünkü onların yerini sanal müzeler almaktadır. Başka deyişle bugün elektronik ortamlarda geniş ölçekli müzeler kurulmaktadır. Sanal müzeleri gezerken kişi gitmesinin mümkün olmadığı, uzak yerlerde bulunan sergi ve müzelerde bulunan sanat eserlerinin dijital temsillerine ulaşabilmektedir. New York'ta bulunan Metropolitan Museum of Art'ın web sayfası ziyaret edildiğinde müzenin çeşitli galerilerine girilebilir, hatta müzenin hangi katını dolaşmak istediğinizi bile seçebilirsiniz. Fransız devleti 25 sene önce başlattığı bir projeye Fransa'da bulunan 130,000 sanat eserinin görebileceği bir sanal müze oluşturmuştur (Sayar, 2016: 767).

Türkiye'de de insanların pandemi nedeniyle evde kaldıkları bu günlerde sanal müzeleri online gezme olanakları vardır. Tarihin izlerini anlık olarak gezip görebilecekleri sanal müzeler bir tık uzaklarında yer alacak şekilde düzenlenmiştir ve sanal müze gezintileri 7/24 kesintisiz olarak yapılabilir. Böylelikle göremedikleri tüm müzeler hakkında bilgi sahibi olabilirler. Bu müzelere örnek olarak “Anadolu Medeniyetler Müzesi”, “Ankare Resim ve Heykel Müzesi”, “Antalya Müzesi”, “Ayasofya Müzesi” ve daha birçoğu gösterilebilir (https://www.yerelnet.org.tr/muze/sanalmuzegez/?gclid=EA1aIQobChMI1Y6gnfaV6QIVRLDtCh2m0QA-EAAYASAAEgJyFPD_BwE).

Sonuç ve Eleştiri

Bizim gibi Batı dışı toplumlar bilimsel ve teknolojik gelişmelere direnmenin bedelinin ne kadar ağır olduğunu fazlasıyla gördü. Aynı hatayı yapmak istemiyorsak dijital dünyaya ve onun ürünleri olan sosyal medyaya karşı olumsuz bir tavır içerisinde olmamalıyız. Aksine onunla istenilir bir tarzda ilişki kurmanın yollarını keşfetmeliyiz. Fiziksel ve sosyal ortamlardaki ilişkilerin tek önemli gerçek olduğunu savunup dijital dünyayı ihmal edecek veya fiziksel ve sosyal ortamlardaki ilişkileri ortadan kaldıracak ve bizleri dijital dünyaya hapsedecek tarzdaki ilişkilere karşı çıkmalıyız. Fiziksel ve sosyal dünyadaki ilişkilerimizi engellemeyecek aksine onu kolaylaştıracak, zenginleştirecek şekilde sosyal medyayı kullanmanın yollarını öğrenmeliyiz. Sosyal medyanın aynı mekânda bulunmayan, birbirlerinden oldukça uzakta bulunan insanlar arasında da etkileşim kurmayı mümkün kıldığını görmemiz gerekir. Yakınımızda bulunamayan, yüz yüze görüşemediğimiz veya her an böylesi bir ilişki kurmamızın mümkün olmadığı insanlar ile ilişkiler kurmak veya devam ettirmek açısından sosyal medyanın gerçekten büyük bir imkân taşıdığının farkında olmalıyız.

Sonuncu olarak yapmamız gereken şey özellikle yeni nesilleri bu konuda sağlıklı bir şekilde eğitmektir. Bu eğitim iki basamaktan oluşur. Bunlardan ilki, gençlerin gündelik başka deyişle fiziksel ve sosyal ortamlarındaki ilişkilerinde mümkün mertebe onların sosyalleşmelerini sağlamak, bu anlamda herhangi bir eksikliğin oluşmasına fırsat vermemektir. Gençlerin sosyalleşmeleri ve yüz yüze iletişim becerilerini arttırabilmeleri için okul içi sosyal etkinlikler atırılabilir, grup çalışmalarına ağırlık verilebilir (Çapan-Sarıçalı, 2016: 64). İkincisi ise fiziksel ve sosyal ortamdaki eksiklikleri giderdikten sonra dijital dünya ile daha sağlıklı ilişki kurmaları için bizatihi sosyal medya ve onların kullanımına dair gençleri bilinçlendirmektir. Bu konuda bilime ve bilgiye fetişleştirici bir bakışla yaklaşmamalıyız. Dijital dünyaya, sosyal medyaya ve mahremiyete dair gençlere dersler vermeliyiz. Eğitimini yarıda bırakmış veya tamamlamış olanlara ise Halk Eğitim Merkezleri vasıtasıyla bilgilendirme etkinlikleri düzenlemeliyiz.

KAYNAKÇA

- ACILAR Ali ve S. Mersin (2015): “Üniversite Öğrencilerinin Facebook Kullanımı İle Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14-Sayı: 54, 103-114.
- AKİKOL, Rahime (2018): “Kadın Dijital Göçmenlerin Facebook Kullanımı ve Mahremiyet İlişkisi”, *Istanbul University Journal of Communication Sciences*, Cilt: Belirtilmemiş-Sayı: 54: 1-36.
- ASLAN, Alev (2016): “İnstagram Fenomenleri ve Reklam İlişkisi: İnstagram Fenomenlerinin Gözünden Bir Değerlendirme”, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3-Sayı: 2, 41-65.
- AYDENİZ, Hedyettullah (2012): *Meydayayı Kavramak*, T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Nakış Ofset, İstanbul.
- BAUDRILLARD, Jean (2006): *Kusursuz Cinayet*, Çev: Necmettin Sevil, Ayrıntı Yayınları, II. Basım, İstanbul.
- BAUDRILLAR, Jean (2012): *Neden Her Şey Hala Yok Olup Gitmedi*, Çev: Oğuz Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt ve D. Lyon (2016): *Akışkan Gözetim*, Çev: Elçin Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, II. Basım, İstanbul.
- CASTELLS, Manuel (2016), *İletişim Gücü*, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ÇATAK, Serhat (2015): *Türkiye’de IPTV’den Sosyal TV’ye Dönüşüm*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo Televizyon Bilim Dalı, İstanbul.

DÖNMEZ, İbrahim Hakan (2016): “Görülüyorum Öyleyse Varım” Çağında Yaşamak!”, TRTakademi, Cilt:1-Sayı:2, Temmuz 2016, 782-785.

ERDEM, Elif (2010): *Elektronik Medya ve Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Ağlar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilimdalı, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (2003): *Cinselliğin Tarihi*. Çev: Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (2011a): *Entelektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar 1*. Çev: Işık Ergüden-Osman Akınhay-Ferda Keskin, III. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (2011b): *Büyük Kapatılma: Seçme Yazılar 3*. Çev: Işık Ergüden-Ferda Keskin, III. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

GÖÇÖĞLU, Volkan (2014): *Kamu Politikası Ve Sosyal Medya İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

GÖNCÜ, Semih (2018): “Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Çerçevesinde Y Kuşağının WhatsApp Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, *Trt Akademi*, Cilt: 3-Sayı: 6, 590-612.

HABERMAS, Jürgen (2003): *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, Çev: Tanıl Bora-Mithat Sancar, İletişim Yayınları, V. Baskı, İstanbul.

KORKMAZ, İlhan (2013): “Facebook ve Mahremiyet: Görmek ve Gözetle(n)mek”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: Belirtilmemiş-Sayı: 5, 107-122.

KUYUCU, Mihalıs (2016): “Instagram Radyonun Gizemini Öldürdü mü? Radyo Kullanıcıları ve Radyo Programcılarında Instagram Kullanımı”, *Ulakbilge*, Cilt: 4-Sayı: 7, 69-97.

MEDİN, Burak (2016): “Dikizleme Günlüğü: Kendimizi ve Komşularımızı Gözetlemeyi Niçin Bu Kadar Sevdik?”, *TRTakademi*, Cilt:1-Sayı:2, 786-789.

METİN Osman ve KARAKAYA, Şeref (2017): “Jean Baudrillard Perspektifinden Sosyal Medya Analizi Denemesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19-Sayı: 2, Aralık 2017, 109-121.

ODABAŞI H. Ferhan, MISIRLI Ö., GÜNÜÇ S. ..., EROL O. vd. (2012): “Eğitim için Yeni Bir Ortam: Twitter”, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, Cilt: 2-Sayı: 1, 89-103.

- OLCAY, Sümeyye (2018): “Sosyalleşmenin Dijitalleşmesi Olarak Sosyal Medya ve Resimler Arasında Kaybolma Bozukluğu: Photolurking”, *e-Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi*, Cilt: 2-Sayı: 2, 90-104.
- ÖZMEN, Ebru (2018): “Sosyal Medya ve Modanın Dijitalleşmesi Arasındaki İlişkiyi Tanımlamaya Yönelik Bir Durum Çalışması: Y Kuşağı Örneği”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt: Belirtilmemiş-Sayı: 29, 128-150.
- PALFREY, J., and U. Gasser (2008): *Digital Born*, Basic Book, New York
- POLAT, İ. Hakkı (2016): “Dijital-Siber-Sosyal; Yeni Bir Medyadan Yeni Bir Yaşam Alanına Dönüşüm”, *TRTakademi*, Cilt:1-Sayı:2, 408-424.
- PRENSKY, M. (2001): “Digital Natives, Digital Immigrants”, *On the Horizon*, Cilt: 9-Sayı: 5, 1-6.
- “Sanal Müze Gez”,
https://www.yerelnet.org.tr/muze/sanalmuzegez/?gclid=EAIaIQobChMI1Y6gnfaV6QIVRLDtCh2m0QA-EAAYASAAEgJyFPD_BwE, Erişim Tarihi: 02.05.2020
- SAYAR, Kemal (2016): “Dijital Toplum”, *TRTakademi*, Cilt:1-Sayı:2, 762-775.
- TAŞDEMİR, Erdem (2011): “Bütünleşik Pazarlama İletişimi Temelinde Sosyal Medya”, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt: 6-Sayı: 3, 645-665.
- TURGUT Hasan, ARSLANTÜRK Gülten (2014): “ ‘İsonomia’yı Yeniden Düşünmek: Ekşi Sözlüğün Kamusal Olma Potansiyeli”, *Atatürk İletişim Dergisi*, Cilt: Belirtilmemiş-Sayı: 6, 139-164.
- YAZICI, Tülay (2015): “Kişilerarası İletişimde Anlık Mesajlaşma Uygulamalarının Yeri: WhatsApp Uygulaması İle İlgili Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Cilt: 1-Sayı: 4, 1102-1119.
- YELPAZE İsmail, E. Ceyhan (2015): “ Facebook Kullanıcılarının Kişilik Özellikleri ile Facebook Kullanım Örüntülerinin İlişkisi: Bir Gözden Geçirme Çalışması”, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, Cilt: 5-Sayı: 2, 24-53.
- YENİÇIKTI, T. Nagihan (2016): “Halkla İlişkiler Aracı Olarak Instagram: Sosyal Medya Kullanan 50 Şirket Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt: 9-Sayı: 2, 92-115.
- ZENGİN, A. Mücahid (2015): *Markaların Facebook İletişimlerinin Tüketicilerin Marka Tutumu Ve Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisi: Bir Deneyisel Araştırma*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Reklamcılık Ve Tanıtım Bilim Dalı, Konya.

ŞÜKRÜ TUNAR'IN UŞŞÂK MAKAMINDAKİ OYUN HAVASI İCRÂSININ TAHLİLİ

ANALYSIS OF THE “OYUN HAVASI” PERFORMANCE IN UŞŞÂK MAQAM OF ŞÜKRÜ TUNAR

Arş. Gör. Muhammed Gani ŞAHİNOĞLU

Ardahan Üniversitesi

ÖZET

Osmanlı Döneminde 18. yüzyılın sonlarında Türk mûsikisine giren klarnet, bandolarda kullanılarak batı müziği etkisiyle icrâ edilmiştir. 20. yüzyılda İbrahim Efendi tarafından ilk defa klarnet ile Türk mûsikisi icrâsı gerçekleşmiştir. İbrahim Efendi'den sonraki dönemde Şükrü Tunar en önemli isim olmuştur. 20. yüzyıl Türk mûsikisi tarihinde hem bestekârlığı hem de klarnet icrâcılığı açısından Şükrü Tunar'ın önemli bir yeri vardır. Kendinden sonraki icrâcıları da etkileyerek ekol olan Tunar, Türk mûsikisinde klarnet tavrının nasıl olduğunu ilk ortaya koyan kişi olmuştur. Şükrü Tunar'ın biyografisi, bestekâr kimliği ve klarnet icrâcılığına yönelik yazılı kaynaklara ulaşmak için literatür taraması, sanatkârın klarnet oyun havası icrâsına ulaşmak içinse arşiv taraması yapılmıştır. Bu araştırmada, Türk mûsikisi klarnet icrâsı tavrının kazanımı için önemli rol oynayan Şükrü Tunar'ın oyun havası icrâsındaki tavrı özellikleri tespit edilerek söz konusu farklılığın ortaya konulması amaçlanmaktadır. Şükrü Tunar'a ait olan Uşşâk makamındaki oyun havasını, kendisinin icrâ etmiş olduğu biçimi ile notaya alınarak TRT repertuarındaki nüshası ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonrasında teknik, melodik ve nazari açıdan incelenerek Şükrü Tunar'ın icrâ özellikleri süsleme teknikleri, tartımsal çeşitlemeler, ezgisel çeşitlemeler, üfleme teknikleri ve müzikal ifade unsurları basamakları doğrultusunda tahlil edilmiştir. Araştırmada, ulaşılan bulgular ile bilimsel geçerlilik ve güvenilirlikle saptanan veriler ışığında Şükrü Tunar'ın icrâ tavrı, klarnet meraklıları ve icrâcılarının kullanımına sunulmak maksadı ile müşahhas bir şekilde çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk Mûsikisi, Şükrü Tunar, Klarnet, Uşşâk, Oyun havası, İcrâ Tahlili

ABSTRACT

The clarinet, which entered the Turkish music with the effect of western music at the end of the 18th century, was performed in bands. Turkish music clarinet was performed by İbrahim Efendi in the 20th century for the first time. Şükrü Tunar has been the most important name in the period after İbrahim Efendi. Şükrü Tunar has an important place in the history of 20th century Turkish music both in terms of composing and clarinet performance. Tunar, who was accepted as a school by influencing the performers after him, was the first person to demonstrate clarinet attitude in Turkish music. It was conducted a literature scan to access written resources for Şükrü Tunar's biography, composing and performance, and it was performed an archive scan to access the “Oyun Havası” performance. In this research, by determining the characteristics about performance of Şükrü Tunar, who plays an important role in the performance attitude of Turkish music clarinet, is aimed to reveal the difference in question. The note in the TRT

repertoire of “Oyun Havası” in Uşşâk makam belonging to Şükrü Tunar was compared with the form he performed. This comparison has been handled theoretically and melodically, and the performance characteristics of Şükrü Tunar were analyzed in accordance with the steps of musical ornamentation techniques, rhythmic variations, melody variations, blowing techniques and musical expression elements. In the light of the findings obtained in the research and the data determined with scientific validity and reliability, the performance of Şükrü Tunar was examined in order to present it to the use of clarinet enthusiasts and performers.

Keywords: Turkish Music, Şükrü Tunar, Clarinet Performance, Uşşâk, Oyun Havası, Performance Analysis

GİRİŞ

Şükrü Tunar 1907 yılında Edremit’te doğmuştur. Hasan adlı bir işçinin oğludur. İlkokuldan başka bir öğrenim görmemiştir. Babası ile amcalarının askere alınması ve yoksul bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla ailenin geçim yükü tamamen onun omuzları üzerine binmiştir. Mûsikîye düşkünlüğü çocuk yaşlarda başlamıştır. İlkokul sıralarında iken tenekeden yapılmış bir düdük ile mûsikî hayatına başlayan Tunar, o dönemlerde Edremit’e gelen bir bando takımında klarneti görmüş ve bu çalgıya gönül vermeye karar vermiştir. On üç yaşındayken tedarik ettiği altı anahtarlı basit bir klarnet ile çalışmalarını sürdürmüş, I. Cihan Harbi yıllarında askere gidenleri bu klarneti çalarak uğurlamıştır. Sonra eline geçirdiği bir nota kitabından kendi kendine nota öğrenmiştir. Geçim sıkıntılarında dolayı önce ailesi ile beraber İzmir’e sonrada kendisi İstanbul’a göç etmiştir. İki yıl İzmir’de yaşayan Şükrü Tunar, o süreç içerisinde İzmir Mûsikî Cemiyeti’ ne gitmiş ve orada bulunan hocalardan faydalanmıştır. İstanbul göçü sonrasında iki yıl boyunca Üsküdar Mûsikî Cemiyeti’ne devam ederek Kazım UZ’ dan makam, usûl ve nazariyat dersleri almıştır. Maddi sıkıntılarında dolayı mûsikînin yanında bir süre Kadıköy’de sobacılık yapan Tunar, Kazım UZ aracılığı ile mehter takımına yazılmıştır. Türk mûsikisinde yetişmiş en büyük klarnet sanatkârlarından biri olan Şükrü Tunar ilk İstanbul radyosunda Mesud Cemil’in ilgisi ile fasıllarda çalmıştır. 1938 yılında hizmete giren yeni Ankara radyosunda çalışmaya başlamış ve bir süre hizmet ettikten sonra istifa ederek bir daha resmi görev almamıştır. Çok iyi bir refekat sazı olan Tunar, üslûbu, sağlam perde baskıları, ustalıklı kullandığı taksim tekniği ve çalgıdan çıkardığı kadife gibi seslerler gerçek bir ün sağlamıştır. İcrâcılığının yanında bestekârlığı da olan Şükrü Tunar, askerliği sırasında yirmi sekiz yaşında iken Uşşâk makamında “Geçti muhabbet demi ağla gönül, yan gönül” güfteli eseriyle ile bestesini yapmıştır. Bilinen eserleri bir peşrev, iki saz semâîsi, elli beş şarkı ve birkaç tanede oyun havası formundadır. Radyoda, konserlerde ve çeşitli sahnelerde 46 yıl klarnet icrâcılığı yapmıştır. Esmer tenli, başı açık, orta boylu, tıknaz tipli, terbiyeli, nazik, ağbaşı, az konuşan biri olan Şükrü Tunar, 15 Temmuz 1962’de Cumhuriyet Gazinosu’nda Zeki Müren’e eşlik ederken geçirdiği bir kalp krizi sonucu sahnede vefat etmiştir. 17 Temmuz 1962 Şişli Câmii’nde kılınan cenaze namazından sonra dostları, sanatkâr arkadaşları ve sevenlerinin elleri üzerinde son yolculuğuna uğurlanmıştır (Özalp, 2000: 312-313).

2. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu çalışmada, kaynak tarama, arşiv tarama ve doküman inceleme sonucu elde edilen veriler, içerik analizi yönteminin kategorisel türü kullanılarak tahlil edilmiştir. Çalışmada Şükrü Tunar’ın icrâ ettiği Uşşâk Oyun Havası notaya alınmış, bu icrânın TRT repertuarındaki notası ile karşılaştırılarak teknik açıdan tahlili yapılmıştır. Bu doğrultuda Şükrü Tunar’ın oyun havası icrâsının teknik analizinde, süsleme tekniklerini kullanarak yaptığı süslemeler, tartımsal

çeşitlemeler, ezgisel çeşitlemeler, icrâsındaki üfleme teknikleri ve müzikal ifade unsurları tespit edilmiştir.

Bu bölümde, Şükrü Tunar'ın Uşşak Oyun Havası icrâsının teknik ve müzikal tahlili için belirlenmiş olan bulgular nota örnekleri verilerek incelenmiş ve yorumlanmıştır.

2.1. Şükrü Tunar'ın Uşşak Oyun Havası İcrâsında Kullandığı Süslemeler

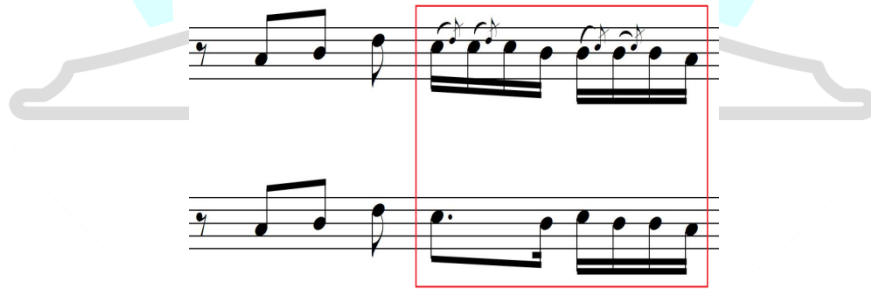
2.2. Süsleme Tekniklerini Kullanarak Yaptığı Süslemeler

2.2.1. Çarpma

Çarpma “Değerini asıl notadan önce veya sonra alan yay ya da parmak darbesi ile icrâ edilen kısa değerdeki notalardır. Çarpma genel olarak üzeri çizili küçük sekizlik nota ile gösterilmektedir” (Yahya Kaçar, 2012: 126). Şükrü Tunar Uşşak Oyun Havası icrâsında 6. 7. 10. 12. 14. 15. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 29. 36. 39. 40. 41. 42. 46. 47. 48. 51. ve 52. ölçülerde çarpma süsleme tekniğini kullanmıştır Eser icrâsındaki çarpma süsleme tekniğini kullanarak yaptığı süslemeleri; değerini kendinden önceki notadan alan çarpmalar, değerini kendinden sonraki notadan alan çarpmalar ve vurkaç çarpmaları olarak sınıflandırabiliriz.

2.2.1.1. Değerini Kendinden Önceki Notadan Alan Çarpma

Değerini kendinden önceki notadan alan çarpmalarda asıl nota kuvvetli zamana, çarpma notası ise zayıf zamana denk gelir. Çarpma kendinden önceki notaya bağ işaretini ile bağlanmaktadır (Gürel, 2019: 7). Şükrü Tunar Uşşak Oyun Havası icrâsında kullandığı, değerini kendinden önceki notadan alan çarpma örnekleri ikili porte biçiminde yazılmıştır. (Bkz. Ek:1) Üst porte Şükrü Tunar' ın icrâ biçimini, alt portede ise eserin asıl halini ifade etmektedir. Şükrü Tunar Uşşak Oyun Havası icrâsında 6. 7. 10. 12. 14. 15. 17. 19. 20. 21. 23. 24. 29. 36. 41. 46. 47. ve 48. ölçülerde değerini kendinden önceki notadan alan çarpma süsleme tekniğini kullanmıştır. Şükrü Tunar' ın Uşşak Oyun Havası icrasındaki kullanmış olduğu değerini kendinden önceki notadan alan çarpma örnekleri:

Örnek 1

Örnek 2

Örnek 3

2.2.1.2. Değerini Kendinden Sonraki Notadan Alan Çarpma

Değerini kendinden sonraki notadan alan çarpmalarda asıl nota; zayıf zamana, çarpma notası ise kuvvetli zamana denk gelerek meydana gelmektedir. Şükrü Tunar Uşşak Oyun Havası icrâsında 17. 18. 22. 23. 24. 29. 36. ve 42. ölçülerde değerini kendinden sonraki notadan alan çarpma süsleme tekniğini kullanmıştır. Şükrü Tunar'ın Uşşak Oyun Havası icrâsındaki kullanmış olduğu değerini kendinden sonraki notadan alan çarpma örnekleri:

Örnek 1

Örnek 2

2.2.1.3. Vurkaç Çarpma

Sıra ile inilen perdelerde, perdeden hemen sonra, icra edilen makam dizisine uygun olarak, bir üstteki perdeye yay ya da parmak darbesi ile çarpılarak duyurulan bir süsleme türüdür (Gönül, 2010: 41). Şükrü Tunar Uşşak Oyun Havası icrasında 39. 40. 51. ve 52. ölçülerde vurkaç çarpma süsleme tekniğini kullanmıştır. Şükrü Tunar'ın Uşşak Oyun Havası icrasındaki kullandığı vurkaç çarpma örneği:

Örnek

Yukarıda yapılan tespitler doğrultusunda, Şükrü Tunar'ın Uşşak Oyun Havası icrâsında “çarpma” süsleme tekniğine oldukça fazla yer verdiği görülmektedir. Değerini kendinden önce alan çarpma, değerini kendinden sonra alan çarpma ve vurkaç çarpma türlerini icrâsında kullandığı ve söz konusu türlerden en sık değerini kendinden önce alan çarpma türünü kullandığı anlaşılmaktadır. Şükrü Tunar kullandığı değerini kendinden önce alan çarpma türünü genel olarak makamın durucu seslerinde ve güçlüsünde, değerini kendinden sonra alan çarpma ve vurkaç çarpma türünü ise makamın karar sesi esas alınarak hareketli seslerinde kullandığı anlaşılmaktadır. Şükrü Tunar kullanmış olduğu çarpma seslerinin tamamında icrâ ettiği Uşşâk makamı dizisindeki sesleri kullandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Şükrü Tunar, yan yana gelmiş iki aynı notanın arasına bir üst notayı çarpma olarak kullanarak Türk mûsikîsi geleneğinde var olan benzer notalar arasında bir üst ses ile çarpma üslubunu devam ettirdiği söylenebilir.

2.2.2. Glissando/Kaydırma

Genel olarak tuşe üzerinde bir sestten diğer sese parmağı kaldırmadan icrâ etme şeklidir. Eserin hızına göre hızlı ve yavaş olabilir (Yahya, 2005: 147). Nota yazısında kısaltma şeklinde “gliss. yada aşağıya burgu işareti” olarak gösterilir. Şükrü Tunar Uşşak Oyun Havası icrâsında 4. 6. ve 46. ölçülerde glissando süsleme tekniğini kullanmıştır. Şükrü Tunar'ın Uşşâk Oyun Havası icrâsında kullandığı glissando süsleme tekniğinin örnekleri:

Örnek 1

Örnek 2

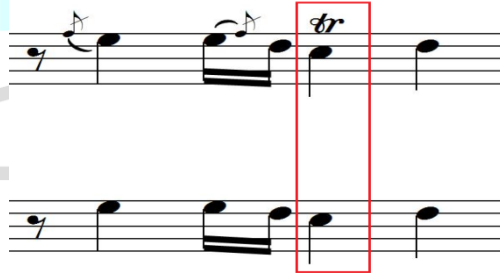

Örnek 3

Şükrü Tunar, icrâsında genel olarak inici melodi yapısına sahip notaların geçişleri için ve 3. örnekte ise karar sesi esas alınarak muhayyer perdesine doğru çıkıcı bir geçiş sağlamak için glissando süsleme tekniğini kullanmıştır. Glissando süsleme tekniğinin kullanımında en sık karşılaşılan sorunlar ulaşılmak istenilen perdenin doğru duyurulamaması ve glissando içerisindeki ve sonrasındaki seslerin icralarının hatasız bir şekilde icrâ edilememesidir. Şükrü Tunar icrâsında uygulamış olduğu glissando süsleme tekniğinde söz konusu sorunlardan uzak, nitelikli bir icrâ yapmıştır.

2.2.3. Tril

Notanın üstünde “tr” harfleriyle kısaltılan esas nota ile bir üst nota arasında gerçekleşen çok çabuk bir değişimdir ve bu değişimin süresi, üstünde bulunduğu notanın değerine eşittir (Feridunoğlu, 2004: 85). Tril tekniği bir parmak belirli bir sese basarken, ikinci bir parmağın da aynı pozisyon üzerinde bulunan büyük ya da küçük ikili konumundaki üst sesi ana sesle dönüşümlü olarak hızla icrâ etme şeklinde uygulanır. Şükrü Tunar, Uşşâk Oyun Havası icrâsında 29. ve 36. ölçülerde tril süsleme tekniğini kullanmıştır. Şükrü Tunar’ın Uşşâk Oyun Havası icrâsında kullandığı tril süsleme tekniğinin örneği:

Örnek

Şükrü Tunar icrâsında dörtlük değerdeki notalarda tril süsleme tekniğini kullanmıştır. Şükrü Tunar tril süsleme tekniğini makamın güçlü perdesine geçerken kullanmıştır. Tril süsleme tekniğini kullandığı notanın değer süresi dışına çıkmadan oldukça hızlı bir şekilde bir üst nota ile değişimi açıkça duyabiliyoruz. Şükrü Tunar tril süsleme tekniğini uygularken üfleme bölmediği ve tek dil ve nefes hareketi içerisinde tril süsleme tekniğini uyguladığı notanın süresini tamamladığı tespit edilmiştir.

2.2.4. Grupetto

Herhangi bir notanın alt ve üst derecelerini çalarak, yapılan süsleme tekniğidir. ∞ işareti ile gösterilir. Şükrü Tunar Uşşâk Oyun Havası icrâsında 41. ölçüde grupetto süsleme tekniği uygulamıştır. Tercih ettiği grupetto süsleme tekniği örneği şu şekildedir;

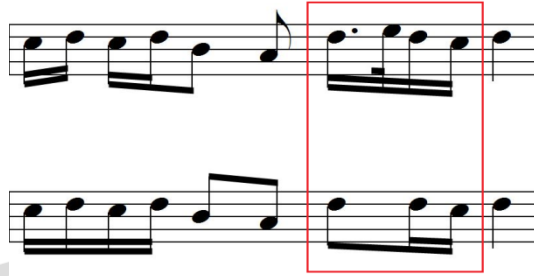

Örnek

Şükrü Tunar, icrâsında diğer süsleme tekniklerine nazaran grupetto'ya daha az yer vermiştir. Muhayyer perdesi üzerinde onaltılık notalarla motifteki melodik yapıyı zenginleştirmek amacıyla olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2.3. Ezgisel Çeşitleme

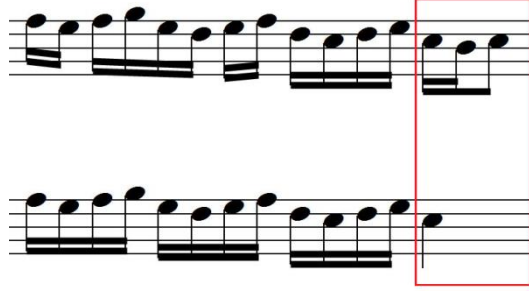
Eserin usulünü bozmaksızın yapılan, asıl notanın önüne veya arkasına ilave edilen sekizlik, onaltılık, otuz ikilik değerindeki notalardır. İlave notalar tek ya da daha fazla olabilir. İlave nota kullanarak yapılan süslemelerde ölçü sayısı değişmez. Şükrü Tunar Uşşâk Oyun Havası icrâsında 2. 4. 6. 7. 10. 12. 14. 15. 20. 24. 42. ve 43. ölçülerde ilave nota kullanarak süsleme yapmıştır. Şükrü Tunar'ın Uşşâk Oyun Havası icrâsındaki ilave notalar kullanarak yaptığı süsleme örnekleri:

Örnek 1

Örnek 2

Örnek 3

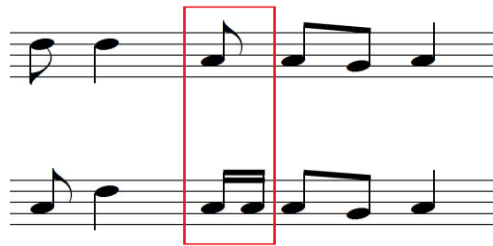
Şükrü Tunar'ın icrâsında dörtlük ve sekizlik değerindeki notaların sürelerini kısaltarak onaltılık değerindeki notaları ilave etmesine bakıldığında Şükrü Tunar'ın icrâsının içindeki melodik zenginlik açıkça görülmektedir. Şükrü Tunar genel olarak ilave notaları esas notanın önüne eklemiş ve esas notanın bitişik seslerini kullanarak oluşturduğu ilave notaları esas notaya bağlamıştır.

2.4. Tartımsal Çeşitleme

Tartım değişikliği oluşturarak yapılan süslemeler, eserin usulünün darplarına denk gelen tartımları oluşturan notaların dışında ilave nota kullanmadan eserdeki notaların sürelerini değiştirerek oluşan tartımlarının değiştirilmesiyle oluşur. Şükrü TUNAR'ın Uşşak Oyun Havası icrasında 17. 21. 45. ve 50. ölçülerde tartım değişikliği oluşturarak süslemeler yapmıştır. Şükrü TUNAR'ın Uşşak Oyun Havası icrasında tartım değişikliği oluşturarak yaptığı süsleme örnekleri:

Örnek 1

Örnek 2

Şükrü Tunar tartım değişikliğini çok sıklıkla kullanmamıştır. Sekizlik değerindeki notaları onaltılık değerinde icrâ etmiştir.

2.5. Üfleme Teknikleri

2.5.1. Staccato

“Staccato terimi İtalyanca ‘ayırarak’ anlamına gelen staccato sözcüğünden gelir. Bu terimin kısaltılmış yazılışı “stacc.”tır. Staccato, kısa kısa, kesik kesik çalma demektir” (Uçan, 2005: 110). Staccato tekniği nota üzerinde nokta işareti (.) ile gösterilmektedir. Şükrü Tunar Uşşâk Oyun Havası icrâsında 17. 18. 21. ve 22. ölçülerde bu tekniği kullanmıştır. Şükrü Tunar’ın Uşşâk Oyun Havası icrâsındaki kullandığı staccato tekniği örnekleri:

Örnek 1

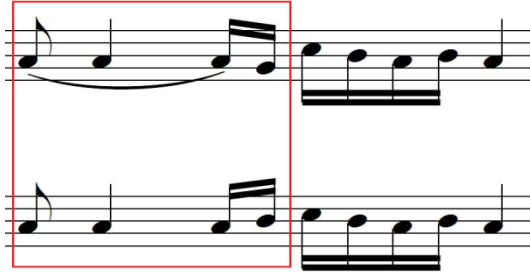
Şükrü Tunar’ın genel itibariyle staccato üfleme tekniğini eser içerisinde motif, cümle sonlarının olduğu bölümlerde kullandığı görülmektedir. Bu bulgu, özellikle makamın güçlü perdesi üzerinde eserde var olan motif, cümle vb. yapıların ifadesini güçlendirmek ve bu bölümlerin sonlanıp yeni bir motif ya da cümlenin başladığını belirtmek amacıyla kullanılmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

2.5.2. Legato

Bir veya birkaç sesin kesintisiz olarak üflenmesine ve değiştirildiği belli olmayan üfleme şekline Legato denilmektedir. Şükrü Tunar’ın Uşşâk Oyun Havası icrâsında 6. 8. 16. 20. ve 24. ölçülerde tartım değişikliği oluşturarak süslemeler yapmıştır. Tercih ettiği legato üfleme tekniği örneklerinden bazıları şunlardır:

Örnek 1

Örnek 2

Şükrü Tutar, icrâsında diğer süsleme tekniklerinden daha çok legato üfleme tekniğini kullanmıştır. Legato üfleme tekniğini belirli bir düzen içerisinde değil melodik cümleleri oluşturan cümleciklerin ilk ve son notasına göre kullanmıştır.

2.6. Şükrü Tutar'ın Uşşak Oyun Havası İcrâsındaki Müzikal İfade Unsuru

2.6.1. Rallentando/Ağırlaşarak

Normal tempodan derece derece ağırlaşarak uzaklaşmaya ya da yavaşlamaya Rallentando denir. Şükrü Tutar' ın Uşşak Oyun Havası icrâsında 51. ve 52. ölçülerde tartım değişikliği oluşturarak süslemeler yapmıştır. Tercih ettiği Rallentando müzikal ifade unsuru örneği şu şekildedir:

Örnek

Şükrü Tutar, icrâsında yalnızca müzikal ifade unsuru olarak Rallentando'yu kullanmıştır. Karar sesi ve yeden arasında kısa bir seyir yaparak yürük bir eser olmasından dolayı bitiş hissiyatı vermek üzere derece derece ağırlaştırarak eseri sonlandırmıştır.

SONUÇ

Bu araştırmada, Şükrü Tutar'ın Uşşak Oyun Havası icrâsı sırasında yaptığı süslemelerin daha iyi anlaşılması ve icrâ ile nota arasındaki farklılıkların ortaya konulabilmesi amacıyla verilen nota örneklerinde; alt porte Şükrü Tutar'ın icrâsı, üst porte analiz edilen eserin asıl notası şeklinde gösterilmiştir. Bu doğrultuda ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tahlil edilen eserin aslının neredeyse tamamında düzum hatası olduğu,
Şükrü Tutar'ın icrâ sırasında ezgisel-tartımsal çeşitleme, çarpmalar, süsleme teknikleri ve üfleme teknikleri ile yaptığı icrâsal zenginliğin olduğu,
Tartımsal Çeşitleme ile yaptığı motiflerde, onaltılık nota değerindeki notayı sekizlik olarak icrâ ettiği,
Ezgisel çeşitleme kullanarak yapmış olduğu süslemelerde, iki nota arasını farklı notalar ile doldurma biçimini kullanarak yaptığı,

Şükrü Tunar'ın icrâsında yaptığı ezgisel çeşitlemelerde, onaltılık değerdeki notalara ağırlık vermiş ve dörtlük notaların sürelerini kısaltıp, sekizlik ve onaltılık değerdeki notaları ilave ederek oluşturduğu,
Ezgisel Çeşitleme yapmış olduğu süslemelerdeki notaları, esas notaya bitişik seslerdeki notalardan oluşturduğu,
Şükrü Tunar'ın icrâsındaki, bir notanın değerinden alınıp diğer notaya ekleme işlemiyle oluşturulan tartım değişikliği ile yapılmış süslemelerin olduğu,
Şükrü Tunar'ın bu eser icrâsında kullandığı üfleme tekniklerinin Legato ve Staccato olduğu,
Kullandığı bu iki üfleme tekniğinin kullanım sıklığı bakımından sıralaması şöyledir: legato ve staccato olduğu,
Şükrü Tunar'ın Uşşâk Oyun Havası icrasında glissando, tril, grupetto süsleme tekniklerini kullandığı,
Bu süsleme tekniklerinin kullanım sıklığı bakımından sıralanışı; glissando, tril, grupetto şeklinde olduğu,
Glissando süsleme tekniğini genel olarak inici ezgilerde üst notadan alt notaya geçişlerde kullandığı,
Şükrü Tunar icrâsında dörtlük değerdeki notada tril süsleme tekniğini kullandığı,
Şükrü Tunar icrâsında süsleme teknikleri türlerinden en az kullandığı süsleme tekniği grupetto olduğu,
Şükrü Tunar icrâsında kullanılan çarpmalarda, değerini kendinden önceki notadan alan çarpma, değerini kendinden sonraki notadan alan çarpma ve vurkaç çarpma türlerinden; değerini kendinden önceki notadan alan çarpma türünü daha sık kullandığı,
Şükrü Tunar, değerini kendinden önce alan çarpma türünü yan yana gelmiş iki aynı notanın arasına bir üst nota ile sıklıkla kullandığı, sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Feridunoğlu, L. (2004). Müziğe Giden Yol, İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri, İstanbul.
- Gönül, M. (2010). Nevres Bey' in Ud Taksimlerinin Analizi ve Ud Eğitimine Yönelik Alıştırmaların Oluşturulması, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Gürel Murat. (2016). Nubar Tekyay'ın Keman Taksimlerinin Tahlili, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara
- Özalp, M. N. (2000). Türk Mûsikîsi Tarihi II. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Say, A. (2010). Müzik Ansiklopedisi, Besteciler, Yorumcular, Eserler, Kavramlar, Müzik Ansiklopedileri Yayınları, Ankara.
- Yahya, G. (2005). Ud Metodu, Yurt Renkleri, Ankara.
- Yahya Kaçar, G. (2012). Türk Mûsikîsi Üzerine Görüşler (Analizler ve Yorumlar), Maya Akademi, Ankara

Tahlili Yapılan İcrânın Kaydı

Uşşâk Oyun Havası- (<https://www.youtube.com/watch?v=kPU9CVcs6wU>)

Ek-1

UŞŞAK OYUN HAVASI

Beste : Şükrü TUNAR

Notaya Alan : M. Gani ŞAHİNOĞLU

Şükrü TUNAR'ın
icrası

Düyek

Nota

The image displays a musical score for two staves, spanning measures 9 to 15. The notation is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody is composed of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. Measure 9 starts with a quarter rest followed by a series of eighth notes. Measures 10 through 14 continue with similar rhythmic patterns, including some sixteenth-note runs. Measure 15 features a more complex rhythmic structure with a half note and a quarter note. The score is presented in a clean, black-and-white format.

The image displays a musical score for two staves, measures 17 through 23. The notation is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody is written on the upper staff, and the accompaniment is on the lower staff. The score consists of six systems, each with two staves. Measures 17-18, 19-20, 21-22, and 23-24 are shown. The melody features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together, with some rests. The accompaniment consists of a steady eighth-note pattern in the lower register.

The musical score consists of two staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The score is divided into measures 25 through 32. Measures 25-26 and 32-33 show a consistent rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. Measures 27-28 and 30-31 show a similar pattern but with a different melodic line. Measures 29 and 31 show a more complex melodic line with a trill and a sharp sign. Measure 32 shows a final melodic line with a sharp sign.

The musical score consists of two staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The score is divided into measures 34 through 41. Measures 34 and 35 show a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. Measures 36 and 37 introduce a more complex melody with eighth and sixteenth notes, including a trill in measure 36. Measures 38 and 39 continue the melodic line with eighth and sixteenth notes. Measures 40 and 41 show a final melodic phrase with eighth and sixteenth notes, including a trill in measure 40.

43

43

46

46

48

48

51

Ağırlaşarak.....

51

AĞRI YÖRESİNE AİT KADIN HALAYLARININ MÜZİK VE OYUN YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

THE INVESTIGATION OF WOMEN HALAYS OF AĞRI REGION
IN TERMS OF MUSIC AND FOLK DANCE

Arş. Gör. Muhammed Gani ŞAHİNOĞLU

Ardahan Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmada, yüz yıllardan beri çeşitli toplumları bünyesinde barındıran ve aynı zamanda çevre illerle de ciddi bir etkileşimde bulunan Ağrı ilinde yaşayan insanların, geleneksel oyun ve müzik kültürleri içerisindeki halk oyunlarında icrâ edilen kadın halayları incelenmiştir.

Halayın yörelere göre değişen çeşitleri, müzik ve oyun biçimleri vardır. Ağrı yöresinde oynanan halay, eski dönemlerde dini açıdan bakıldığında sadece kadınlar ya da sadece erkekler tarafından oynanmıştır. Belli bir süre sonra kadın ve erkeklerin birlikte oynamaları için akraba olmaları ya da aralarında bir çocuk bulundurarak oynamaları normal karşılanmıştır. Bu durumda yörede kadın halayları, erkek halayları ve karma oynanan halaylar olmak üzere üç çeşit halay ortaya çıkmıştır.

Araştırmada elde edilen verilere göre Ağrı yöresinde bar ve halay türlerinin oynandığı ancak halay türünün daha etkili olduğuna ulaşılmıştır. Yörede halay türünde icrâ edilen oyunların içerisinde sadece kadınlara özgü olan oyunlar ve müzikler incelenmiştir.

Ağrı yöresinde icrâ edilen kadın halaylarını bütün bir şekilde ifade etmek amacıyla, onların nasıl oynandığı, oyuncuların oyun içerisinde hangi materyaller kullandığı, bir sonraki motife geçerken ne gibi komutlar verdikleri ve bu komutun kim tarafından verildiği gibi konular ele alınmıştır. İcrâsı esnasında hangi eşlik çalgıları kullanıldığı ve ne tür ortamlarda icrâ edildiğinden söz edilmiştir. Yöredeki kadın halaylarında hangi konuların işlendiği ve icrâ edilen eserlerin hangi makam ve usûl de olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağrı, Halk Oyunları, Halay, Müzik,

EDİRNE

10 MAYIS 2020

ABSTRACT

In this research, it were investigated the Women Halays performed in folk dances in traditional game and music cultures of people living in Ağrı, which has been hosting various societies for hundreds of years and at the same time interacting with the surrounding provinces.

Halay has music and folk dance styles that vary according to the regions. Halay which was played in Ağrı region, was played only by women or only men when viewed from a religious perspective. After a certain period of time, it was considered normal for men and women to be relatives to play together or to play with a child. In this case, namely women halays, men halays and mixed halays, three types of halays appeared.

According to the data obtained in the research, Bar and Halay types play in Ağrı region, but Halay type is more effective. Between the folk dances performed in the region in the type of Halay, only the folk dances and musics specific to women were examined.

The subjects such as how they were played, what materials were used in the game, what command words were given when moving to the next motif, and who gave this command words were discussed in order to express all the women halays performed in Ağrı region. Also, it was mentioned which accompaniment instruments were used during the playing of the melodies and in what kinds of environments they were performed. It has been determined which topics are dealt with in women halays in the region and in which maqam and rhythmthe works are in.

Keywords: Ağrı, Folk Dances, Halay, Music

GİRİŞ

Ağrı yöresinde geçmiş zamanlarda çalgı icrâcılarının bulunmadığı veya ulaşımının zor olduğu köy gibi kırsal kesimlerde deme-çevirme (halaya, türkülerine hâkim iki ya da daha fazla kişi girerek birinin söylediğini diğeri veya diğerlerinin tekrarlaması) geleneği ile oyunlar oynanmıştır. Eski zamanlarda düğün, kına gecesi, özelliklede kış gecelerinde yapılan oturak alemi gibi çeşitli eğlenceler bölgede iklimin sert olmasından küçük köy odalarında, ahırlarda vb. yerlerde yapılmıştır. Çalgı icrâcılarının olmadığı ve ulaşımın da zor olabileceği mümkün olan bu küçük mekânlarda deme-çevirme geleneği yeterli olmuştur. Ancak zaman ve mekân genişlemesi doğrultusunda teknolojinin de etkisiyle ulaşım kolaylaşmış çevre illerden gelen çalgı icrâcıları bu yörede etkin rol oynamışlardır. Bu icrâcılar bölgede yeni icrâcılar yetiştirmiş ve çalgı icrâcıları artmıştır. Bu gelişimler ile yüz yıllardan beri birçok toplumu bünyesinde barındıran ve aynı zamanda çevre illerle de ciddi bir etkileşimde bulunan bu yörede Bar ve Halay olmak üzere iki yeni oyun türü ortaya çıkmıştır. Yörede oynanan bu türler içerisinde insanların birbirileriyle olan ilişkileri ve doğayla olan mücadelelerini, bazı canlıların taklitleri ve kahramanlık anlatılmaktadır. Yörede oynanan oyunlarda balık tutma, çiçek toplama, kız kaçırmaya, bazı kutsal sayılabilecek hayvanların yürüyüşü gibi bazı hareketler ve çeşitli mitolojik motifler bulunmaktadır. Yörede yaygınlık kazanan Bar ve Halay türleri içerisinde Halay daha etkili olmuştur.

Halay

Türk halk oyunları içerisindeki en önemli türlerden biri olan “Halay” hakkında birçok tanım yapılmıştır. Bunların bazıları şöyledir:

Büyük Larousse ansiklopedilerine bakıldığında, halayın toplu halde çeşitli biçimlerde bağlı bir dizi oluşturularak güfteli ya da güftesiz ezgiler eşliğinde sergilenen halk oyunlarına verilen genel bir ad olduğunu ve Anadolu’nun bir çok yerinde, özellikle de Güney Doğu Anadolu bölgesinde yaygın olan bir halk oyunları türü olduğunu görmekteyiz (Büyük Larousse c.8:

4950). Temel Britannica ansiklopedilerine bakıldığında da Davul ile zurna eşliğinde dizi halinde oynanan bir oyun olduğunu, Oyuncalardan başta oynayan kişiye “halay başı” sonda oynayan kişiye “pöççük” denildiği ve genellikle ağırdan başlayarak hızlanan bir halk oyunları türü olduğunu görmekteyiz (Temel Britannica c.8: 1214).

“Halay, üç ya da daha çok sayıda oyuncu ile ağırdan başlayarak gittikçe hızlanan, yönetici komutu ile oynanan, bağımlı oyunların genel adıdır” (Demirsipahi, 1975: 239).

“Halay, en az iki kişiden başlayarak yerin müsaadesi ve sayısı nispetinde kadrosu genişleyebilen toplu oyunların adıdır” (Gazimihal, 1941: 99).

“Halaylar, genellikle Orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toplu olarak oynanan, en az üç kişiden başlayıp, genişleyebilen, toplu olarak düz dizi bir şekilde el ele tutuşarak ya da halka teşkil ederek, kadın erkek ayrı ayrı oynanabildiği gibi karma olarak da oynanabilen, kendine özgü ritimleri bulunan, figürlerinin büyük çoğunluğu ayak hareketlerinden oluşan halk oyunlarının genel adıdır. Tamamen ilkel törelerin yansıdığı bir türdür. Oyunların kaynağı, törenlerdeki konu, taklittir. Taklit ise konuyu içerir” (Sivrikaya, 2002: 7).

Ağrı Yöresinde Halay ve Kadın Halayı Örnekleri

Bir geçiş bölgesi olan Ağrı, din, dil, ırk, ve hiçbir görüş ayrımı gözetmeden bir çok topluma ev sahipliği yapmış ve yapmaktadır. Bölgede en çok nüfusa sahip olan Türk, Kürt, Azeri, Terekeme, Karapapak, Ermeni ve İran Acemleri toplumlarından da sürekli etkileşim içerisinde olmasından kaynaklı olarak oldukça renkli bir kültüre sahip olmuştur. Ancak bir süre sonra Türk ve Kürt nüfuslarının bölgeye hâkim olduğu görülmüştür. Bu toplumların kültürel etkileşimi ile yörede önemli bir müzik ve oyun kültürü ortaya çıkmıştır. Bu oyun ve müzik kültürü içerisinde en fazla Türk, Kürt ve Azeri toplumlarının etkisi olduğu görülmüştür.

Halay oyunlarının yörelere göre değişen çeşitleri, müzik ve oyun biçimleri vardır. Eski dönemlerde dini açıdan bakıldığında muhafazakâr bir şehir olan Ağrı’da oynanan halay oyunları, sadece kadınlar ya da sadece erkekler tarafından oynanmıştır. Çünkü dinen kadın ile erkeğin birbirilerinin ellerinden tutması mekruh olarak görülmüştür. Belli bir süre sonra kadın ve erkeklerin birlikte oynamaları için akraba olmaları ya da aralarında bir çocuk bulundurarak oynamaları normal karşılanmıştır. Akrabalık veya bir çocuğun olmaması durumunda araya şal benzeri uzun bir materyal kullanılarak oynanmıştır. Bu durumda yörede kadın halayları, erkek halayları ve karma oynanan halaylar olmak üzere üç çeşit halay ortaya çıkmıştır. Yörede oynanan halay oyunlarında başta oynayan kişiye sergovend (halay başı), sonda oynayan kişiye poççük (halay sonu) denir. Halay başı ve halay sonu materyal olarak mendil kullanılmaktadır. Bazı tiyatral halay oyunlarında sepet, çiçek, odun, tas vb. gibi materyaller kullanılmaktadır. Oyuncular genellikle tey ve pey gibi terennümler ile bir sonraki motife geçiş komutları verirler. Komutlar genellikle Halay başı tarafından verilir. Oyunlar omuzdan, belden, elden (halay tutuşu) veya serçe parmaklardan tutularak oynanır. Yöredeki halaylarda aşk, sevgi, aşiret kavgası, hüznün ve hasret konuları işlenmiştir.

Yörede icrâ edilen halay oyunları müzikal olarak incelendiğinde genel olarak Nim Sofyan, Yürük Semai ve Sofyan usûllerinin kullanıldığı görülmüştür. Bunların içerisinde en yaygını Yürük Semai usûlüdür. Bunun sebebi ise Azeri Kültüründe altı zamanlı ritimlerin fazlasıyla yaygın olması ve kültürel etkileşimden kaynaklı bu yörede de etkili olmasıdır. Kadın halaylarının eşliğinde icrâ edilen eserler de genellikle yürük semai usûlündedir. Yörede oynanan

kadın halaylarının eşliğinde icrâ edilen eserlerin, genellikle Uşşâk makamı ve Hüseyîni makamı olduğu görülmektedir. Eserlerin icrâlarında bağlama, tulum, dilli kaval, dilsiz kaval, klarnet, zurna, davul, tef, erbane (arbane), bendir, akordeon ve mey çalgıları kullanılmaktadır. Yöreyle ait halay oyunları düğünlerde, oturak meclislerinde, sâdıç ve kına gecelerinde, asker uğurlamalarında, sünnet törenlerinde, halk oyunları yarışmalarında, gösterilerde, bahar kutlamalarında ve tarihi önem arz eden günlerde icrâ edilmektedir.

Aşağıda Ağrı yöresine ait kadın halayları içerisinde yer alan örnek eserler bulunmaktadır. Makam tahlilleri İsmail Hakkı ÖZKAN'ın Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri kitabından, usûl tahlilleri ise Prof. Dr. Mehmet Gönül'ün Türk Müziği Solfej-Makam-Usûl-Dikte Alıştırmaları kitabından faydalanılarak yapılmıştır.

ÇİMEN ÇİÇEK

Kaynak: İbrahim ALTIN
Yöre: Ağrı

Derleyen: Okyay KÖSEGİL
Notaya Alan: M. Gani ŞAHİNOĞLU

Okyay Kösegil tarafından aktarılan “Çimen Çiçek” adlı eser, İbrahim Altın tarafından icrâ edilen kayıttan notaya alınmıştır. Eser “Halay” formundadır. Eser, Türk Mûsikîsinde Hüseyinî makamı dizisi seslerinde icrâ edilmiştir.

Eserin ait olduğu makam ve usûl özellikleri aşağıda gösterilmiştir.

Hüseyinî Makamı Dizisi

Makam Özellikleri	“Çimen Çiçek” adlı Eserin Tahlili	İsmail Hakkı Özkan’a göre, GTSM’ inde Hüseyinî Makamının Oluşumu
Karar Perdesi	Nevâ (Re)	Dügâh (La)
Güçlü Perdesi	Hüseyinî (Mi)	Hüseyinî (Mi)
Yedeni	Rast (Sol)	Rast (Sol)
Donanımı	Si bir koma bemol segâh perdesi (segâhtan daha pest (Uşşâk) basılır.) ve fa bakiye (dört koma) diyez eviç perdesi	Si bir koma bemol segâh perdesi (segâhtan daha pest (Uşşâk) basılır.) ve fa bakiye (dört koma) diyez eviç perdesi
Dizi Bileşenleri (4’lü ve 5’li)	Hüseyinî 5’li + Uşşâk 4’lü	Hüseyinî 5’li + Uşşâk 4’lü
Seyir Karakteri	İnici-Çıkıcı	İnici-Çıkıcı

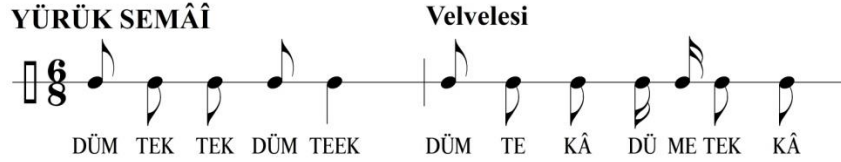
Çimen Çiçek adlı Eserin Makam Tahlili

Eser, seyre makamın kararı olan dügâh perdesi ile başlamıştır. Karar ile hüseyinî perdesi arasındaki atlamaların, gerdaniye ile hüseyinî perdesi arasındaki atlamaların ve güçlü perdesi olan hüseyinî perdesinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Cümle sonlarında nevâ perdesi ile kalışlar görülmesi, Uşşâk makamı belirtisi hissettirmektedir. Ancak eserin genel seyri bakımından Hüseyinî makamı daha uygun olacağı düşünülmektedir. Eser, kararın dördüncü derecesi olan nevâ perdesi ile sonlandırılmıştır. Eserin ses aralığının rast ve gerdaniye perdesi arasında olduğu görülmektedir.

Tabloya bakıldığında Çimen Çiçek adlı eserin dizi oluşturacak genişlikte bir ezgi aralığına sahip olduğu ve Hüseyinî makamı yapısında olan karar üzerinde var olan Hüseyinî 5’liye Uşşâk 4’lü ile aynı olduğu görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında tahlili yapılan Çimen Çiçek adlı eserin makamının İsmail Hakkı Özkan’a göre, GTSM makamlarından olan Hüseyinî makamının özelliklerini büyük ölçüde taşıdığı, bu doğrultuda eserin makamının Hüseyinî makamı olduğu kanaatine varılmıştır.

Çimen Çiçek adlı Eserin Usûl Tahlili

“Çimen Çiçek” adlı eser, altı zamanlı Yürük Semâî usûlündedir. Eser, Yürük Semâî usûlü düzümlü gereğince 3+1+2 şeklinde notalanmıştır.

Çimen Çiçek adlı Eserin Oyun İcrâsı

Baharın gelmesiyle duyulan mutluluk ile beraber kadınların çimenler içerisindeki çiçekleri toplarken yaşadıkları sevinç anı anlatan bir oyundur. Eserin eşliğiyle sergilenen oyun, yörede sadece kadınlar tarafından oynanmaktadır. Bu oyun, düz ve üçleme olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Oyun içerisinde sepet ve çiçek materyalleri kullanılır. Oyuna sağ ayak öne basılacak şekilde başlanır. Sol ayak sağ ayağın önüne basılır daha sonra tekrar sol ayak sağ ayağın önüne basıldıktan sonra sol ayak tekrar sağ ayağın önüne basılırken iki diz birden öne doğru hafifçe bükülür. Daha sonra sol ayak geri basılır sağ ayak sol ayağın dışına parmak ucuyla basılarak hareket tamamlanır. Üçleme aynı hareketin ileri gidilerek yapıldıktan sonra sol ayakla topa vurur gibi iki defa öne doğru uzatılarak adım tamamlanır. Ağrı ve ilçelerinde bu oyuna rastlamak mümkündür.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

DANELİ KADIN BAŞLIĞI

Kaynak: Aydın KASAR
Mirze SEVEN
Rıza SEVEN

Derleyen: Aydın KASAR
Notaya Alan: M. Gani ŞAHİNOĞLU

Aydın Kasar tarafından aktarılan “Daneli Kadın Başlığı” adlı eser, Mirze Seven ve Rıza Seven tarafından icrâ edilen kayıttan notaya alınmıştır. Eser, yörede “Kofî Dâne” olarak bilinmektedir. Eser “Halay” formundadır. Eser, Türk Mûsikîsinde Hüseyinî makamı dizisi seslerinde icrâ edilmiştir.

Eserin ait olduğu makam ve usûl özellikleri aşağıda gösterilmiştir.

Hüseyinî Makamı Dizisi

Makam Özellikleri	“Daneli Kadın Başlığı” adlı Eserin Tahlili	İsmail Hakkı Özkan’a göre, GTSM’ inde Hüseyinî Makamının Oluşumu
<u>Karar Perdesi</u>	Hüseyinî (Mi)	Dügâh (La)
<u>Güçlü Perdesi</u>	Hüseyinî (Mi)	Hüseyinî (Mi)
<u>Yedeni</u>	Rast (Sol)	Rast (Sol)
<u>Donanımı</u>	Si bir koma bemol segâh perdesi (segâhtan daha pest (Uşşâk) basılır.) ve fa bakiye (dört koma) diyez eviç perdesi	Si bir koma bemol segâh perdesi (segâhtan daha pest (Uşşâk) basılır.) ve fa bakiye (dört koma) diyez eviç perdesi
<u>Dizi Bileşenleri (4'lü ve 5'li)</u>	Hüseyinî 5'li	Hüseyinî 5'li + Uşşâk 4'lü
<u>Seyir Karakteri</u>	İnici-Çıkıcı	İnici-Çıkıcı

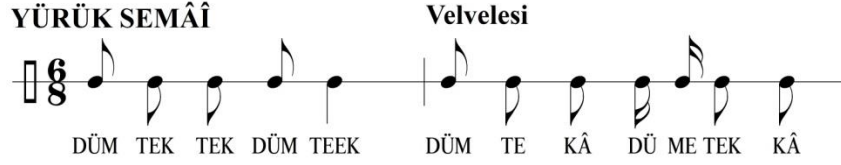
Daneli Kadın Başlığı adlı Eserin Makam Tahlili

Eser, seyre makamın kararı olan dügâh perdesi ile başlamıştır. Karar ile hüseyinî perdesi arasındaki atlamaların, gerdaniye ile hüseyinî perdesi arasındaki atlamaların ve güçlü perdesi olan hüseyinî perdesinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Eser, güçlü olan hüseyinî perdesi ile sonlandırılmıştır. Eserin ses aralığının dügâh ve gerdaniye perdesi arasında olduğu görülmektedir.

Tabloya bakıldığında Daneli Kadın Başlığı adlı eserin dizi oluşturacak genişlikte bir ezgi aralığına sahip olmayıp yalnızca Hüseyinî makamı yapısında olan karar üzerinde var olan Hüseyinî 5'lisi ile aynı olduğu görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında tahlili yapılan Daneli Kadın Başlığı adlı eserin makamının İsmail Hakkı Özkan’a göre, GTSM makamlarından olan Hüseyinî makamının özelliklerini büyük ölçüde taşıdığı, bu doğrultuda eserin makamının Hüseyinî makamı olduğu kanaatine varılmıştır.

Daneli Kadın Başlığı adlı Eserin Usûl Tahlili

“Daneli Kadın Başlığı” adlı eser, altı zamanlı Yürük Semâî usûlündedir. Eser, Yürük Semâî usûlü düzümlü gereğince 3+1+2 şeklinde notalanmıştır.

Daneli Kadın Başlığı adlı Eserin Oyun İcrâsı

Eserin eşliğiyle sergilenen oyun, yörede sadece kadınlar tarafından oynanmaktadır. Bu oyun, yürüme, yaylanma (esneme) ve parmak ucu vurma olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Oyuncular oyuna sağ ayakla başlayıp bir adım ileri giderek oldukları yerde iki defa yaylanmaktadırlar. Bu motif sıralı adımlar ile üç defa tekrar ettirilir. Dördüncü adımda sol ayak ile parmak ucunda aynı motif icrâ edilir. Dönüşte ise sol ayak ile başlayıp üç adım yürüme ve yaylanma ile geri gelerek dördüncü adımda sağ ayak ile parmak ucunda aynı motif yapılarak oyunun icrâsını gerçekleştirirler. Eller serçe parmaklardan tutularak oynanır. Oyun kesintisiz bir şekilde sağ tarafa doğru devam ettirilir. Ağrı, Taşlıçay, Tutak ve birçok köy düğününde bu oyuna rastlamak mümkündür.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

SONUÇ

Ağrı yöresinde eski dönemlerde saz icrâcılarının bulunmadığı veya ulaşımının zor olduğu köy gibi kırsal kesimlerde deme-çevirme (halaya, türkülerine hâkim iki ya da daha fazla kişi girerek birinin söylediğini diğeri veya diğerlerinin tekrarlaması) geleneği ile oyunlar oynandığı, Deme-Çevirme geleneğinin yerini Bar ve Halay türlerinin aldığı, Yörede etkili olan Bar ve Halay türleri içerisinde Halay'ın daha etkili olduğu, Eski dönemlerde bu yöredeki dini yaklaşımlardan dolayı kadın ve erkeğin el ele oynayamadığı, bu doğrultuda oynanan halay oyunları, sadece kadınlar ya da sadece erkekler tarafından oynandığı ancak belli bir süre sonra kadın ve erkeklerin birlikte oynamaları için akraba olmaları ya da aralarında bir çocuk bulundurarak oynamaları normal karşılandığı, Akrabalık veya bir çocuğun olmaması durumunda araya şal benzeri uzun bir materyal kullanılarak oynandığı, Ağrı yöresinde icrâ edilen Halay oyunlarının kadın halayları, erkek halayları ve karma halaylar olmak üzere üçe ayrıldığı, Yörede oynanan oyunlarda balık tutma, çiçek toplama, kız kaçırma, bazı kutsal sayılabilecek hayvanların yürüyüşü gibi bazı hareketler ve çeşitli mitolojik motiflerin bulunduğu, Yöredeki oyun ve müzik kültürü içerisinde Türk, Kürt, Azeri, Terekeme, Karapapak, Ermeni ve İran Acemleri'nin etkileri olduğu ancak en fazla Türk, Kürt ve Azeri toplumlarının etkisi olduğu, Halay oyunlarında başta oynayan kişiye Sergovend (halay başı), sonda oynayan kişiye ise Poççık (halay sonu) denildiği ve bu kişilerin her ikisinin de materyal olarak mendil kullandığı, Oyuncuların genellikle tey ve pey gibi terennümler ile bir sonraki motife geçiş komutları verdiğini ve bu komutların genellikle halay başı tarafından verildiği, Bazı tiyatral halay oyunlarında sepet, çiçek, odun, tas vb. gibi materyaller kullanıldığı, Oyunların omuzdan, belden, elden (halay tutuşu) veya serçe parmaklardan tutularak oynandığı, Yöredeki halay oyunlarında aşk, sevgi, aşiret kavgası, hüznün ve hasret konularının işlendiği, Yöredeki halaylarının düğünlerde, oturak meclislerinde, sâdıç ve kına gecelerinde, asker uğurlamalarında, sünnet törenlerinde, halk oyunları yarışmalarında, gösterilerde, bahar kutlamalarında ve tarihi önem arz eden günlerde icrâ edildiği, Kadın halaylarının genellikle güftesiz olduğu, Kadın halaylarının genellikle Uşşâk ve Hüseyinî makamında olduğu, Kadın halaylarının genellikle Nim Sofyan, Sofyan, Yürük Semai, usûllerinde olduğu, en fazla Yürük Semai üsûlünün kullanıldığı, Yöredeki halay oyunlarında eşlik çalgısı olarak bağlama, tulum, dilli kaval, dilsiz kaval, klarnet, zurna, davul, tef, erbane (arbane), bendir, akordeon, org ve mey çalgılarının kullanıldığı, Kadın halaylarının genellikle 4 veya 5 ses aralığı içerisinde olduğu, Kadın halaylarının tam anlamıyla makam anlayışını karşılamadığı ancak makam dizileri içerisinde yer aldığı, sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Ataman, S. Y. (1975). *100 Türk Halk Oyunları*, İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları, Tifdruk Matbaacılık Sanayi A.Ş. Basımevi.

Büyük Larousse C.22: 11310

Demirsipahi, C. (1975). *Türk Halk Oyunları*, Ankara: Tarih Kurumu Basımevi.

Gazimihal, M. R. (1941). *Halk Rakslarımızdan Halaylar*, Ülkü Dergisi, Cilt:3, Sayı: 5.

Gönül, M. (2017). *Türk Müziği Solfej-Makam-Usûl-Dikte Alıştırmaları*, Ankara: Gece Kitaplığı.

Özkan, İ. H. (2014). *Türk Mûsikîsi Nazariyatı Ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, (Onüçüncü Basım). Ankara: Ötüken Neşriyat.

Sivrikaya, S. (2002) *Notalarıyla Elazığ Yöresi Halkoyunları Müzikleri*, İstanbul: Ecem Matbaası,

Tecer, A. K. (1993). Oyunlarımızın Bölge Ve Tipleri Hakkında Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde Yayınlanan Makaleler, Tek Ofset, Şubat

Temel Britannica, C.8

Kaynak Kişiler:

Aydın KASAR - Eski Ağrı Halk Eğitim Merkezi Müdürü ve TRT Muhabiri.

Mirze SEVEN – Zurna İcrâcısı.

Rıza SEVEN – Davul İcrâcısı.

İbrahim ALTIN – Zurna ve Mey İcrâcısı.

Miraç DELİGÖNÜL - Müzik Öğretmeni ve Halk Oyunları Eğitmeni

Serhat TALAY – Müzik Öğretmeni ve Halk Oyunları Eğitmeni

EDİRNE
10 MAYIS 2020

HİNDUSTAN İNANÇSAL MÜZİĞİ VE METİNLERİNDE ZAMAN KAVRAMININ İŞLENİŞİ

Öğr. Gör. Dr. Şebnem SENÇERMAN

Ege Üniversitesi

Özet

Bu çalışma Hint kültüründe zamanın ve dolayısıyla varoluşun kavramsallaştırılmasının Hindustan (Kuzey Hindistan) inançsal metinleri ve müziğindeki görüngülerini araştırmaktadır. Hint kültürünün seçilmesinin nedeni Hinduizm’de sesin, varoluşun nedeni ve kendisi olduğuna inanılmasıdır. Bu durum bizi Hint müziğiyle Hindu kültüründeki zaman ve varoluş kavramları arasında bir bağ olabileceği varsayımına götürür.

Çalışmanın ilk bölümünde Hint kültüründe zaman ve varoluş kavramları ile temel ahlaki ilkeler kısaca ele alınır. İkinci bölüm Hindu inançsal ve ahlaki ilkelerini belirlemede önemli yeri olan Ramayana destanının bu kavramlar ve ilkeleri yansıtmaları açısından incelenmesine ayrılmıştır. Üçüncü bölümde ise genel olarak Hindustan müziğinin ve özel olarak da inançsal bir müzik stili olan *dhrupad*’ın temel ritimsel ve temporal özellikleri literatürden yararlanılarak ortaya konmuştur.

Çalışmanın sonuç bölümünde Ramayana destanındaki olay örgüsü ile Hindustan müziği ve *dhrupad* stili ritmik ve temporal yapısının ve özelliklerinin Hindu kültüründe zaman ve varoluşun kavramsallaştırılmasında görülen yapı ve özelliklere benzerliği ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hindustan müziği, Hinduizm, varoluş, zamanın kavramsallaştırılması, *dhrupad*, Ramayana.

Giriş

Zaman kavramı çoğu kez bir kültürde varoluşun nasıl kavramlaştırıldığıyla yakından ilgilidir; dolayısıyla, dinsel inanç ve ahlak gibi, kültürün önemli sayılabilecek öğeleriyle ilgili ipuçları verir. Zaman ve varoluş kavramları kültürle göre farklılıklar gösterebilir ve belli bir kültürün ürünleri o kültürün temel kavramlarına yaslanılarak üretilir. Özellikle zamanı kullanan bir sanat türü olan müziğin bir kültürdeki zaman kavramından etkilenmemesi zor görünmektedir. Blacking, Noam Chomsky’nin üretimci dönüşümsel dil bilimi alanında kullandığı “yüzey yapı” (*surface structure*) ve “derin yapı” (*deep structure*) kavramlarından yararlanarak, bir müzikte sesler arasında kurulan ilişkilerden doğan yapıyı “yüzey yapı”, bu müziği üreten sosyokültürel yapıyı ise “derin yapı” olarak niteler. Bu yapılar aynı kültürel dizgenin ürünleridir (Blacking, 1971, Aktaran Sençerman, 2017: 26). Blacking’in kültürel dizgeyi kavrayışını benimsersek,

zaman ve varoluşa ilişkin kavramlar derin yapıya, aynı kültürde üretilen yazınsal ve müziksel ürünlerde kullanılan ritimsel ve temporal yapılar, ilişkiler, kalıplar ise yüzey yapıya aittir. Bu çalışmada ele alınan derin yapı Hindu kültüründe zaman, varoluş kavramları ve temel ahlaki ilkelerdir ve yüzey yapıyı incelemek üzere bu kültürün ürünleri olan Hindistan (Kuzey Hindistan) destanı Ramayana ve Hindistan müziği seçilmiştir. Çeşitli kültürel ürünler bu açıdan incelenerek, bulguların ele alınan kültürün zaman kavramıyla anlamlı bir bağ içinde olup olmadığına bakılabilir. Geniş bir örneklemede tutarlı sonuçlar elde edilebilirse, kültürel ürünlerden yola çıkarak kültürün zamanla ve dolayısıyla varoluşa ilgili temel kavramlarını tahmin etme konusunda bir adım atılmış olur.

Bu çalışmada Hindu kültürünün seçilmesinin nedeni, Hinduizm’de sesin, varoluşun nedeni ve kendisi olduğuna inanılması, bunun da bizi Hint müziği ile Hindu kültüründe zaman ve varoluş kavramları arasında bir bağ olabileceği varsayımına götürmesidir. Hindistan müziğinin seçilmesinin nedeni ise dini ve ahlaki açıdan önemli sayılan üç destanın da (Mahabharata, Ramayana ve Harivamsha) Kuzey Hindistan’a ait olmasıdır. Destanlarda anlatılan öyküler genellikle tartışılmak istenen temel kavramların somutlaşmasına yardım eder. Bu özellikleriyle destanlar, incelemek istediğimiz kavramların anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Bu nedenle ilk bölümde bu kavramlar kısaca açıklanmış ve izleyen bölümde Ramayana destanı konuyla ilgili olarak çözümlemeye çalışılır.

Çalışmanın diğer kısmında ise Hindistan müziğinin usülleri diyebileceğimiz *talalar* ve bu ritm kalıplarında görülen temporal değişiklikler (*laya* ve *laykari*) ve inançsal bir müzik sitili olan *dhrupadın* ritimsel, temporal, dokusal ve çalgısal özellikleri anlatılır.

Sonuç bölümünde ise Hindu kültüründeki zamana, varoluşa ve temel ahlak ilkelerine dair kavramların Ramayana destanı ve Hindistan müziğindeki görüngüleri ile bunlar arasındaki koşutluklar ortaya konur.

Hint Kültüründe Zaman, Varoluş ve Ses

i. Hint Kültüründe Zaman

Hintliler için zaman çizgisel değildir. Geçmiş, şimdi ve gelecek hepsi birdir. Zaman değil, içinde yaşadığımız dünya değişir. Her şeyin özü aynıdır, değişmez ve olayların akışından etkilenmez. Hintliler ‘aynı nehirde iki kez yıkanılmayacağı’ fikrine katılmazlar. Onlar için nehrin akışı değil, kendisi önemlidir. Nehrin nehir olma özelliği akışıyla değişmez. Olaylar çok olabilir ama öz tektir ve değişmez. (Nakamura, tarihsiz: paragraf 1)

ii. Hinduizm’de Sesin Varoluşla İlgisi ve Varoluşsal Döngü¹

Hinduizm’de varoluş ve ses arasında bir bağ olduğuna inanılır. Hindu dini metinlerine göre evren tanrı Brahma’nın zillerini birbirine çarpmasından ya da Şiva Tandava’nın (Danseden Şiva) davuluna vurmasından doğmuştur (Danielou 1964:219, Aktaran Simms, 1993:69). Her iki şekilde de evrenin (Hintçe’de evren anlamına gelen *jagat* “hareket eden” demektir) varolma nedeni de, evrenin kendisi de titreşimdir. Evren Nada Brahman ya da Vac (Sözcük) gibi değişik sözcüklerle adlandırılır. Evren, yaratılışı başlatan ilk titreşimden türemiş bir matristir. Bu dünyada gördüğümüz bütün biçimlerin ana maddesi, özü bu titreşimdir ve bu biçimler sürekli bir hareket içindedirler. Boşluğa, hiçliğe ait ya da tanrısal, ruh gibi diyebileceğimiz bu titreşimler yeryüzünde hava ve su gibi maddeler yardımıyla sese dönüşür. Bu yüzden her bir biçimin kendine özgü bir titreşimsel özü, dolayısıyla kendine özgü bir adı vardır. Sanskritçe sözcükler, sözcüğün atıfta bulunduğu titreşimsel yapıyı temsil eden işitsel semboller olarak görülür (Hopkins 1971:20, Aktaran Simms:70).

Hindu metinlerinde sesle ilgili pek çok gönderme bulunur. Sayısı oldukça kabarık örneklerden bir kaçışöyle sıralanabilir: Örneğin Chandogya Upanishad’ın ilk iki bölümü mantrik hecelerin neye karşılık geldiğini anlatır. Mandukya Upanishad’da ise OM mantrasının fonolojisi ile bilinç düzeylerinin sıralandırılması arasındaki bağlantılardan söz edilir. Manusmrti’de ise elementler ile beş duyu arasında hiyerarşik bir ilişki kurulur ve bütün elementlerin ötesini algılayabilen bir duyudan bahsedilir. Toprak, kokuya karşılık gelir ve tüm duyular tarafından algılanır. Ateş, görme duyusuna karşılık gelir, ne tadılabilir, ne de koklanabilir. Hiyerarşinin en tepesinde boşluk vardır ve sese karşılık gelir. İşitme duyusu bütün elementleri algılama gücüne sahiptir; çünkü bütün öteki elementler boşluğun titreşimsel olarak farklılaşmış halleridir. İşte bu yüzden evrenin bilgisine ses ve işitmeyle ulaşılabilir.

İlk ermişler önce “Veda”ları gaipten duymuşlardır. Hindistan’da sözlü bilgi aktarımı önem taşır. Vedalar (bilgi) aslında şarkı gibi söylenecek ilahilerdir. Bu ilahilerin nasıl söylendiği içeriği kadar önemlidir. Vedaları koruyan ve aktaran Svadhyaya sözlü geleneği “evrenin çevresinde döndüğü bir eksen olma özelliğini taşır” (Staal 1961:11, Aktaran Simms :70). *Mantrayoga* ilminde ise gerçekliğin titreşimsel doğasından ve sesin yeterlilik ve simetriklik özelliğinden sonuna kadar yararlanılır. Mantranın doğru biçimde yinelenmesi bedendeki ruhsal merkezlerin harekete geçmesini ve çeşitli varoluş durumlarıyla evrensel matriste yükselmeyi,

¹ Bu başlık altındaki metin şu makalenin bazı bölümleri yazar tarafından özet çeviri yapılarak oluşturulmuştur: Simms, Robert. (1993) Aspects of Cosmological Symbolism in Hindusthani Musical Forms. *Asian Music*, 24(1) (Autumn, 1992- Winter, 1993) 67-89. <http://www.jstor.org/stable/834450> Son Erişim: 01/05/2009 16:59

matrisle uyumlu hale gelmeyi ve bazı ruhani kişilerin sonunda ilk sözcükle, yani *Vac* ile, başka deyişle Mutlak Sessizlik'le buluşmasını sağlar.

Hinduizm, evrenin yaratılışını, öz ve madde arasındaki ilişkileri, kozmik zaman ve uzamı geniş ve ayrıntılı bir biçimde işlemiştir. Aslında bu ilkeleri anlatan tek bir kutsal metin yoktur. Pek çok kutsal Hindu metninde bunlardan söz edilir: Mahabharata, Bhagavata gibi Vedik metinler, Vishnu Purana vs.

Bu ilkelerden en bilineninin zaman içindeki varoluş döngüsü olduğu söylenebilir. Mutlak Öz'den yaratılma anından itibaren, ortaya çıkan evren Öz'den giderek artan bir hızda ayrılarak aşağı düşer, bu hız daha önceden belirlenmiş olan en yüksek sınırına ulaştığında ise düşüş biter, döngü yeniden başlar. Bunu bir taşın yere atılıp tekrar alınmasına benzetebiliriz. Atılan taş artan bir ivmeyle yere düşerken onu yere atan elden o ivmeyle uzaklaşır ve yere ulaştığında yeniden yerden alınıp yere atılır. Hindu öğretilerinde kozmik döngünün nedeni ve amacı böyle bir Tanrısal Oyun'a bağlanır.

Döngüler ve alt döngülerin karmaşık sıradüzeni (hiyerarşisi) özenle tanımlanmıştır. Ana hatlarıyla göze atılacak olursa: Tüm döngü, on eşit parçaya ve eşit olmayan dört *yugaya* (çağa) bölünmüştür. Yukarıda yaptığımız taş benzetmesine paralel olarak, yugalar giderek azalan zaman birimleri içerir. Birinci çağ, *krtayuga*, dört zaman birimi; ikinci çağ, *tetrayuga* üç, *daparayuga* iki, ve şu anda içinde olduğumuz çağ *kaliyuga* ise yalnızca bir zaman birimi içerir. Dört yuganın döngüsü bir *mahayuga*'yı oluşturur. Mahayuga'dan çok daha geniş zaman birimlerini içeren döngülerden de söz edilse de bizim buradaki amacımıza hizmet eden *mahayuga*yla sınırlı kalabiliriz.

Mahayuga'nın özelliği, kozmik yasa ve düzenden (*dharma* ya da daha eski metinlerde *krta*) sapma eğiliminde oluşudur. *Dharma* doğayı yöneten yasaları, yaşamın genel gidişini yöneten kuralları kapsar. Bunların içinde tanrısal yasalar, gerçeklik, gerçek, doğruluk da vardır. *Dharmadan* sapış, *dharmadan* düşüş, özden yaratılmanın ve özün bir görünümü olmanın doğal sonucu olarak görülebilir. Saf ruhun maddeye ve biçimlere, birliğin çokluğa, içgüdüsel zekanın mantıksal açıklamalara dönüşmesi sırasında bu düşüş, ya da sapış kaçınılmazdır.

Onun için *krtayuga* (ya da doğruluk çağı anlamında *satyayuga*) özden ayrılmış olsa da, *dharmanın* dengede durduğu, dingin, basit, zamanın işlemediği insanların ölümsüz olduğu bir çağdır. Mutlak Öz'ün en yakın yansıması oluşuyla Altın Çağ'dır. En uzun *mahayuga* döngüsüdür.

Tetrayuga Altın Çağ'ın bittiğini gösterir. Düşüş başlamıştır. Ölüm ve doğum olguları başlar. Kozmik denge bozulmuştur. Saf niteliğin maddeleşerek niceliğe dönüştüğü çağdır. Mutlak Öz'den ayrılma büyük ölçüde gerçekleşse de, şeyler hala saftır, görece hala *dharma* ile uyum içindedir. Tanrılar müzik ve sahne sanatlarını insanlara bu çağda tanıtmışlardır.

Dvaparayuga çöküş dönemine girilen çağdır. Düşüş ivmesi ve kötülük artmıştır, *dharmadaki* dengesizlik artmış, insan ömrü kısalmış, nicelik nitelikten önemli hale gelmiştir.

Mahabharata savaşının sonundan itibaren ise şu anda da içinde bulunduğumuz *kaliyuga* çağı başlar. Başka bir adı da “didişme çağıdır”. Maddeleşme ve cisimleşmenin cehennemine doğru iniştir. En kısa *yugadır*. Sosyal düzenin bozulması, geçiciliğin artması, hız, karmaşa, insan ruhunun manevi çöküşü bu çağın özelliklerini oluşturur. Mahabharata’da *dharmanın* geleneksel görüntüsü dört ayağı üzerinde sağlam duran bir inek ya da boğadır; çağlar ilerledikçe üç ayaklı, iki ayaklı ve *kaliyuga* çağında tek ayaklı kalır, yere düşmesi artık kaçınılmaz olur. (Mahabharata XII. 232. 23-24, Manusmrti 1.80-82. Aktaran, Simms:73).

Dharma’nın yeniden ayağa kalkması, yeniden oluşturulması için belli bir hiyerarşi içinde yer alan yıkım ve çözünme aşamalarından geçilmesi gerekir. Bunlar insan yaşamı ve ölümünü içeren mikrokozmik döngülerden, evrenin yok edilmesi ve yeniden yaratılmasına; Brahma’nın hayatının sonundan, Mutlak- Ötesi Varoluşa uzanan bir çeşitlilik gösterir. Bu yüzden *kaliyuga* çağında yaşanan düzensizlik de aslında kontrol altındadır ve kozmik planın bir parçasıdır.

iii. Hint Dillerinde Zaman ve Varoluş Kavramları

Zamanın ve varoluşun döngülerle kavramsallaştırılması Hint dillerine de yansımıştır. Bu durum dile de yansımıştır. Sanskritçe’de beş zaman kipi olmasına rağmen bunların arasındaki ayrım belirgin değildir ve çoğu kez birbirinin yerine kullanılmıştır. Modern Hintçe’de ‘kal’ sözcüğü hem ‘dün’ hem de ‘yarın’ anlamına gelmektedir. ‘*parson*’ sözcüğü ise hem ‘öbür gün’ hem de ‘evveli gün’ demektir. Anlam ancak bağlamdan çıkarılabilmektedir. (Nakaramura, tarihsiz: paragraf 17)

Klasik Hint dillerinde ‘*bhu*’ hem ‘dönüşmek’ hem de ‘var olmak’ demektir. ‘Dönüşmek’ anlamına gelen tek bir sözcük yoktur. ‘Dönüşme’ ‘var olma’nın başka bir şeklidir. ‘*Bhu*’ kökünden türemiş bir isim olan ‘*bhava*’ hem ‘doğma’ hem ‘var olma’ demektir. Diğer bir deyişle dönüşmek doğmaktır (paragraf 2).

Ramayana Destanında Zaman, Varoluş ve Ahlaki İlkeler

2. i. Ramayana Destanında Varoluş Döngüsü: Değişmeyen Öz- Bedenlenme- Öz’e dönüş

Ramayana destanında özün aynı kaldığı ama şekil değiştirebileceği düşüncesini destekleyen bölümler vardır. Yeniden bedenlenme, destanda çok sık rastlanılan bir olgudur. Tanrı Vishnu kral Daşaratha’nın dört oğlu olarak bedenlenir: yarı Vishnu olan Rama; çeyrek Vishnu Bharata; son çeyreği paylaşan Lakshmana ve Şatrughna’dır (Valmiki,2002:40). Başka başka bedenlerde var olmak, Vishnu’nun özünü oluşturan koruyucu tanrılık özelliğini değiştirmez. Yarı Vishnu olan Rama dünyadaki kötülüklerin kaynağı Ravana’yı yok etmeye çalışır. Ravana’nın görevlendirdiği ifrit Mariça, altından bir geyiğe dönüştüğünde ifrit olma özelliği değişmez, kötülüğe hizmet eder. Rama’nın karısı Sita onun yardımıyla kaçarılır (ss.122-126)

Vishnu'nun bedenlenmesi Öz'den kopuşu, dinginliğin bozuluşunu temsil eder. Vishnu tek iken dörde bölünmüş; Öz maddeye, birlik çokluğa dönüşmüştür.

Ayrıca yedi bölümden oluşan Ramayana destanında da *mahayuga* döngüsünün özelliklerini kısmen bulabiliriz. İlk iki bölümünde kötülüklerin kaynağı Ravana'nın sadece adı geçer, Rama'nın kötülükle savaşıacağı bellidir ama savaş ve kaos henüz başlamamıştır; 30 bin yıllık hükümdarlıklardan söz edilir; karakterlerin soyları, birbirleriyle ilişkileri, beş ilkenin önemini vurgulayan olaylar anlatılır. Üçüncü bölümde Ravana'nın hileyle Sita'yı kaçırmayla savaş hazırlıkları başlar. Dördüncü bölüm bittiğinde destanın yarıdan fazlası bitmiştir ve hala savaş, olay sıklığı görülmemektedir. Beşinci bölümde savaş başlar; altıncı bölümde Rama'nın düşmanları birbiri ardına ona saldırır, kötülük, hile ve ölüm artar. Yedinci bölümde ise Sita toprağa dönerek tanrıça Lakshmi, Rama tekrar tanrı Vishnu olur ve yeryüzünde hayat biter; döngü biter, daha doğrusu, yeniden başlamak üzere hazırdır.

ii. Ramayana Destanında Zaman Kavramı: Döngüsellik ve Kader

Hintliler, davranış ilkelerini dini kitaplara, destanlara, efsanelere ve hayvan öykülerine dayandırmışlardır. Bu yapıtların temelini oluşturan beş saygı kuralı² gibi insan yaşantısına dair ilkeler öncesiz ve sonrasızdır; bu nedenle bu yapıtlar zamanın dışındadır ve dolayısıyla tarih kapsamında ele alınmaz.

Bu destanlardan biri olan Ramayana'da zaman sıralamasına pek önem verilmemiştir. Ermişler geçmiş, şimdiyi ve geleceği yoga gücüyle bir anda görürler. Destanı anlatan Valmiki'nin geçmiş mi bugünü mü anlattığı çok açık değildir. Valmiki ermişler ermişi Narada'ya 'bu dünyada en erdemli kişi, doğruyu yanlışı bilen, hep doğru konuşan, tüm canlılara dost, bilgili, yakışıklı, benliğini ve öfkesini bastıran ve savaşmayı bilen kişi kimdir?' diye sorar ve Narada o kişinin Rama olduğunu söyler ve ona tüm öyküyü anlatır. Olacaklar zaten baştan bellidir. Valmiki bütün olayları yoga gücüyle ayrıntılı olarak görür, destanı yazar, destan bittiğinde ise yanında Rama'nın oğulları Lava ve Kuşa vardır. (ss. 29-32) Bunu çizgisel bir zaman anlayışıyla yorumlamak istersek tutarsız ve mantıksız bulabiliriz. Rama Valmiki'yle eşzamanlı yaşıyor idiye Narada'nın öyküyü baştan sona anlatamaması gerekirdi; eğer olup bitmiş olaylardan söz ediliyorsa, Rama'nın oğullarının artık Valmiki'nin çile yerinde değil, sarayda olmaları, en azından Valmiki'nin ezberletmek ve müzik eşliğinde söyletmek istediği destanı çoktan ezberlemiş olmaları gerekirdi.

Hint kültüründe zaman çizgisel değil döngüseldir. Başlangıç aynı zamanda sondur. Tekrar tekrar doğmak, döngünün yinelenmesi hareketin yönünü belirsiz hale getirir. Baştan sona mı ya da sondan başa mı hareket edildiği önemsizleşir. Rama, tanrı Vishnu'dan bir parça almıştır, ölünce yine Vishnu olur; aynı şekilde karısı Sita, Toprak Ana, tanrıça Lakshmi'nin yeniden bedenlenmesidir, topraktan doğar, destanın sonuna doğru toprağın onu içine çekmesiyle

² Beş temel ilke: 1) Uyuğun krala itaati 2) Çocukların babaya itaati 3) Kardeşlerin büyük kardeşe itaati 4) Kadının kocasına itaati 5) Öğrencinin öğretmene itaati

yeniden toprak olur (s.280). Aslında Sita'nın topraktan doğması onun toprağa döneceğini kesin kılar.

‘Şimdi’, yani döngünün aynı noktaya gelmesini sağlayan olaylar, sonu değiştiremez, ama değişmeyen özün ve davranış ilkelerinin doğruluğunun ve değişmezliğinin anlaşılması için yaşanmak zorundadır.

Destan boyunca, yapılmak üzere olan yanlışlara karşı kahramanları uyaran birileri vardır, ya da olacaklar rüyada görülür. ‘Şimdi’ hem olanlardan hem olacaklardan etkilenir. Sita'nın kaçırılışı sırasında Rama'nın kardeşi Lakshmana Sita'nın isteği üzerine Rama'nın peşinden gittiği altın geyiğin aslında ifrit Mariça olduğunu bilir, hem Sita'yı hem Rama'yı uyarır. Rama'nın sesini taklit ederek kendisinden yardım isteyen de Mariça'dır, bunu da bilir; Lakshmana'nın hilelerin farkında olması Sita'nın kaçırılmasını engellemez. Aslında Sita'nın kaçırılması Tanrı Brahma isteğidir (s.127), çünkü Rama ve Ravana'nın savaşı, Rama'nın savaşı kazanması için bir neden gereklidir.

Özellikle kötü karakter Ravana, Rama'yla savaşında her seferinde bir kardeşini ya da oğlunu kaybetmesine her seferinde de birileri tarafından uyarılmasına rağmen kaderini, Rama tarafından öldürülmeyi, daha baştan belli olan sonunu değiştirememiştir.

Lakshmana, ağabeyi Rama'ya itaat etmemiş, ne olursa olsun Sita'yı yalnız bırakmaması gerekirken, hileyi de bile bile Sita'nın ısrarlarına dayanamayarak, Rama'yı bulmaya gitmiştir. Beş ilkeden birininin, ağabeye itaat ilkesinin çiğnenmiş olması kötü sonuçlar doğurmuştur. Savaş çıkar. Savaş kaostur. Kaostan kurtulmanın yolu ise beş ilkeye bağlı kalarak mücadele etmekten geçer.

Hindustan Müziğinde Ritimsel ve Temporal Kavramlar ve Özellikler³

3.i. Tala

Saat tiktaklarının sürgit aynı devam etmesinden doğan ritim çizgisel bir özellik taşır. Başa dönme duygusunu uyandıracak şekilde yapılandırılan bir ritim kalıbının yinelemeli ve döngüsel olduğu söylenebilir. *Tala* döngüsel bir ritim kalıbıdır. *Tala* ile haftanın günleri arasında bir analogi kurulabilir. Çünkü hafta kavramında hem yinelenme hem de başa dönme söz konusudur.

Hindustan müziğinde en küçük zaman birimi *ksanadır*. Bunlar bir araya gelerek, *matraları*; *matralar* değişik sayılarda bir araya gelerek *angaları*; *angalar* birbirine eklenerek *talaları*

³ Bu başlık altındaki metin (başka bir atıf gösterilmedikçe) kaynakçada da yer alan B.C. Deva'nın *Indian Music* adlı kitabının “Tala-The Rhythmic Cycle” başlıklı IV. Bölümünün bazı kısımlarının yazar tarafından yapılmış özet çevirisidir.

oluşturur. *Talaların* oluşmasında döngüsellik özelliği esas alınır. *Talaların* her bir döngüsüne *avarta* adı verilir.

Her *talada* *angalar* eşit sayıda *matra* içermeyebilir. Hindustan müziğinde kullanılan belli başlı *talalar* aşağıda gösterilmiştir:

<i>Deepchandi</i>	$3+4+3+4=14$	
<i>Chautal</i>	$2+2+2+2+2+2=12$	<i>dhrupad</i> ve <i>dhamar</i> stillerinde
<i>Dhamar</i>	$5+2+3+4=14$	<i>dhrupad</i> ve <i>dhamar</i> stillerinde
<i>Roopak</i>	$3+2+2=7$	
<i>Jhaptal</i>	$2+3+2+3=10$	
<i>Ektal</i>	$4+4+2+2=12$	
<i>Jhumra</i>	$3+4+3+4=14$	
<i>Trital (Tintal)</i>	$4+4+4+4=16$	
<i>Tilvada</i>	$4+4+4+4=16$	

Deepchandi, *Dhamar* ve *Jhumra* aynı gibi görünmektedir. Hatta *Trital* ve *Tilvada*'da *matra* sayılarının eşit olduğu görülür. Farkı yaratan *matraların* içinde farklı mikro-bölünmelerin olmasıdır, buna *gati* denir. *Gatiler* de sayılarına göre adlandırılır: *dugun* (ikili), *trigun* (üçlü) ve *chaugun* (dörtlü) gibi.

Hindustan müziğinde zaman zaman vuruş atlanarak, şarkının sözlerinin ya da bir sazın vuruşlarının ritmin vuruşlarıyla tam olarak örtüşmemesi sağlanır. Bu türlü zaman yapılandırılmasına *vishama* denir; nota veya vuruşlarla *matralar* tam üst üste geliyorsa, bu da *sama* diye adlandırılır. *Vishamanın* iki türü vardır: *ateeta* ve *anagata*. *Ateetada* nota, söz ya da vuruş *matra* vuruşundan önce, *anagatada* ise sonra gelir. Aşağıda ‘*’*talay*ı ‘x’ ise vuruş ya da notayı simgelemek üzere *sama*, *anagata* ve *ateeta* gösterilmiştir:

Sama	*...*...*
	x...x...x...
Anagata	*...*...*
	x...
Ateeta	*...*...*
	x...

Hindustan müziğinde her *matranın* ilk vuruşu vurgulanır. *Avartanın* ilk vuruşuna *sam* denir. Bu vuruş, döngünün hem başlangıcı hem sonudur. Bu nedenle davulun vuruşuna ve kompozisyonun alt çeken (prominent) notasına denk getirilerek önemi vurgulanır. Sanatçı varyasyonlar, doğaçlamalar ve süslemeler yaptıktan sonra ustaca *samın* olduğu noktaya geri dönmesi gerekmektedir. Sanatçının ustalığı, vuruş atlamalar, sektirmeler, geriden ya da önden gitmelerle yaptığı şaşırtmacalara rağmen zamanda en ufak bir sapma olmadan *sama*, yani başladığı yere geri dönebilmesinde; bir müzik grubunda ise müzisyenlerin *sama* aynı anda düşebilmelerindedir.

Sam kadar önemli diğer bir öge ise *khalidir*. Vuruşun olmadığı boşluktur. Burada el çırpılmaz, vurmaliya vurulmaz. Batı müziğindeki es ile karşılaştırılrsa da, kavram olarak tam karşılığı es değildir. Hint müziğinde eğer eylem varsa vuruş/nota vardır, yoksa vuruş/nota da yoktur. Bu *talaların* adlarına da yansımıştır. *Trital* ya da *Tintal* ‘üç kez el çırpma’ demektir. Dört *matradan* oluşmasına rağmen adlandırma el çırpma sayısına göre yapılmıştır. *Khali* genellikle döngünün ortasında yer alır. İlk bölümün bittiğine, yani *samın* yaklaştığına dair bir uyarıdır. Önemi döngünün neresinde olduğumuzu, *sama* uzaklığımızı anlamamızı sağlamasındadır.

Talaların her biri *thekası* ile bilinir. Genellikle tabla gibi bir vurmali saza yapılan her darbeye *bol* denir ve her *bola* yansılmalı (onomatopoeic) hecelerle ad verilmiştir: dhin, na, trika, ta vb. Aşağıdaki şekilde *Trital* (*Tintal*) adlı *talanın* *thekası* görülmektedir⁴; “x” *sam*’dır ilk vuruştur, “0” *khali*’yi gösterir ve *khali*’de el çırpılmaz:

^xDha Dhin Dhin Dha | ²Dha Dhin Dhin Dha | ⁰Dha Tin Tin Na | ³Na Dhin Dhin Dha |

Tablacı *thekayı* önce hiç değiştirmeden çalar, ama sonra varyasyonlar yapabilir. Herhangi bir *talanın* *thekası* hem müzisyenler hem de dinleyiciler tarafından bilinir. Şarkının tablasız bölümü varsa, müzisyen ya da izleyiciler el çırparak ya da parmak sayarak ritim döngüsünü takip eder; ancak tablanın çalındığı bölümlerde *tala* ve *theka* zaten tablayla belirlendiğinden buna pek gerek duyulmaz.

3.ii. Temporal Değişiklikler: *Laya* ve *Laykari*

Batı müziğinde tempo bir ritmin vuruşları arasında geçen zamanın azalması ya da çoğalmasıyla değişir. Başka bir deyişle, aynı ritim, aynı vuruş sayısı ile daha kısa bir zaman dilimine sığdırıldığında tempo hızlanır, tam tersi olduğunda tempo yavaşlar. Hindustan müziğinde ise temporal değişiklik *taladaki* doku sıkılaştırmalarıyla yapılır. *Talının* en büyük döngüsel birimi olan *avartanın* süresinde bir değişiklik olmaz, ancak *avartayı* oluşturan *matraların* daha küçük zaman dilimlerine bölünmesiyle tempoda artış izlenimi yaratılır. *Tala* alt yapı olarak düşünülebilir. *Tala* değişmez, ama üst yapıda ritm dokusu sıklaşır. *Laykari*, doku yoğunluğunu,

⁴ Courtney, David “Theka” http://www.chandrakantha.com/articles/indian_music/theka.html

yani, *tala* ile üst yapıda gerçekleşen değişiklikler arasındaki ilişkiyi; *laya* ise bu doku değişiminin psikolojik olarak hızlanma ya da yavaşlama olarak algılanışını, yani tempoyu gösterir. Temel olarak yavaştan hızlıya doğru üç *laya* vardır: *vilambit*, *madhya* ve *drut*. Bugün farklı pratikler gözlemlense de, en azından temporal değişikliğe ilişkin kavramlar Hindistan müziğinde teorik olarak böyle açıklanmaktadır (Clayton, 2000:49).

3.iii. *Dhrupadda* Temporal Değişiklikler

Dhrupad Hindistan müziğinin eski özelliklerinin korunduğu, dini önem taşıyan bir stildir. Bu özellikleri dolayısıyla Hindistan müziğiyle zaman ve varoluş kavramları arasındaki ilişkileri araştırırken temporal değişiklikleri bu stilde gözlemlemek Hindistan müziğinin çeşitlenip değişmeden önceki durumunu çözümlememize yardımcı olacak, öteki türlerin zaman içinde nasıl değişimler gösterdiğine de ışık tutabilecektir. Bu değişim ve çeşitlenmelerin nasıl ve neden olduğu elbette bu çalışmanın sınırlarını aşan bir araştırma gerektirmektedir.

Dhrupad dan önce mutlaka *alap* icra edilir. *Alapta* çoğunlukla ritm olmaz, varsa da serbest ritm söz konusudur ve *vilambit laya* (ağır tempo) ile seslendirilir. Vurmalı çalgı eşliği yoktur, yalnızca tanpura ile arpej yapılır. Vurmalı çalgılar olmasa da, *nomtom*, *rena* gibi anlamsız sözcüklerin birim zamana düşen hece sayısında giderek bir artış olması, *layanın alapın* sonuna doğru hızlandığı izlenimi vermektedir. *Alaptan* sonra *jor* (ya da *jod*) gelir, *jorda* henüz *tala* ve vurmalı çalgı yoktur ama çizgisel bir ritm vardır. *Joru* izleyen *jhala jordan* daha hızlı bir tempoda seslendirilir.

Bir ritim kalıbı içermeyen, yani *anibaddha* olan *alaptan* sonra *jor* ve *jhala* yerine dört bölümlü *prabanddhaya* da geçilebilir. *Prabanddha* belli bir *tala* içermesi ve *pakhavaj* adı verilen vurmalı çalgı eşliğinde çalınması itibariyle *nibaddha*, yani ritim kalıbı içeren bir kompozisyon sayılır. *Prabanddha* eşit sürelerde olmayan dört bölümden oluşur: şarkının yaklaşık yarısı kadar süren seyrek ritmik dokuda (*vilambit laya*) olan *sthayi*; dokunun *sthayiye* göre daha sıkı olduğu (*madhya laya-orta tempo*) *antara*; ve şarkının kalan çeyreğini sonuncusu daha kısa olmak koşuluyla paylaşılan, ritmik dokunun en sıkı (*madhya* ve *drut laya-hızlı tempo*) ve varyasyonların en çok olduğu *abhog* ve *sanchari* seslendirilir.

Sonuç

Hindu metinlerinde ve Ramayana Destanında zamanın ve varoluşun ele alınışıyla Hindistan inançsal müziğindeki ritmik ve temporal özellikler arasında şu paralellikleri bulmak mümkündür:

Tala değişmeyen özü, iyi karakterlerin de, kötü karakterlerin de uyduğu davranış ilkelerini temsil ediyor gibidir, bu değişmeyen öz, *theka* içinde pek çok döngüye girer. *Theka* bu özün tecellisi olan döngülere benzetilebilir. Seslerle anlatılıyor olması da bu düşüncüyü desteklemektedir. Döngünün içinde varyasyonlar olması, ilkelere uyulmadığı durumların ortaya çıkması ilkelerin özüne, değişmezliğine bir zarar ya da yarar getirmez. Öz aynı kalır,

tala uygulamalardan bağımsız bir tasarım oluşuyla, müzisyenin yaptığı varyasyonlardan etkilenmez. *Tala*, kalıbın her başa dönüşünde yeniden bedenlenen Vishnu'ya benzetilebilir.

*Angalar*ın eşit sayıda *matralar*dan oluşmaması da yaşamda payların eşit dağıtılmadığı fikriyle örtüşmektedir. Tanrı Vishnu'nun dört ayrı bedende varolması ama hepsinde eşit miktarda var olmaması buna bir örnek oluşturabilir. Ramayana'da özellikle dörde bölme sık görülen bir durumdur. Ancak bütün, önce eşit olarak ikiye, sonra eşit olarak bir daha ikiye bölünür, kalan çeyrek de ikiye bölünür ama eşit olup olmadığı belirtilmez. Bu da bize kast sistemini çağrıştırmaktadır. İnsanlar dört kasta ayrılmıştır, eşit yeteneklerde değildir ve bulunulan kasttan çıkmak ancak önce ölmek, sonra yeniden doğmakla mümkündür. Kastın özü değişmez.

Sam ise döngünün hem başlangıcı hem sonudur. Müzisyenlerin dönüp dolaşıp gelecekleri nokta budur. Ne çok döngü olursa olsun, *thekadan* sapılarak senkoplar, şaşırtmacalar yapılsa yapılsın *sama* dönüleceği bellidir. Bütün müzisyenler hep birlikte *sama* düşeceklerdir. Destanda da olacaklar baştan bellidir. Bu da bize Hint kültüründe kader inancıyla ilgili ipuçları vermektedir.

Khali döngünün farkına varmamızı sağlayan bir uyarıdır. Destanda da kahramanlar yaklaşan bir tehlike veya sonlarıyla ilgili olarak rüyalarında ya da başkaları tarafından uyarılmalarına karşın sonlarını değiştirememişlerdir. *Khali* yaklaşan sonu işaret eder. *Khali* olmasa *sam* herhangi bir vuruş haline gelebilir, *tala* çizgisel yapıya yaklaşabilirdi. Boş bir nota olan *khalinin* bu derece önemli olması Hint kültüründe varlık kadar hiçliğin de önem taşıdığına, diyalektik düşüncenin var olduğuna işaret ediyor olabilir.

Vishama, (*talayla* nota veya vuruşların denk düşmemesi) müzisyenler arasında kaosa yol açabilir. Kaos ancak ilkelere uyararak düze çıkarılabilir. Değişmeyen özü ve ilkeleri temsil eden *talayı* iyi bilen bir müzisyen, birçok doğaçlamadan, varyasyondan sonra hiçbir hileye kanmayıp döngünün hem sonu hem de başı olan *sama* öteki müzisyenlerle aynı zamanda ulaşmayı bilir, uyum sağlanmış olur.

Ramayana Destanı'nda tanrı Vishnu'nun dört bedende cisimleşmesinde söz konusu olan oranlar (yarım, çeyrek, çeyreğin eşit ya da eşitsiz ikiye bölünmesi), *Mahayugada* dört çağın süreleriyle ilgili oranlar (ilk çağ 4/10, ikinci çağ 3/10, üçüncü çağ 2/10 ve şimdinin de içinde olduğu son çağ 1/10) ile metnin gövdesinde incelenen *prabanddhanın* benzer süre oranlarıyla (*sthai* 10/20, *antara* 5/20, *abhog* 3/20 ve *sanchari* 2/20) dörde bölünmesi arasında bir paralellik gözlemlenmektedir. *Prabanddhanın* bölümleri mahayuganın *yugaları* gibi uzundan kısaya sıralandıkları gibi, aynı zamanda yavaştan hızlıya, sadeden karmaşığa doğru gider.

Dhrupadda alap kısmı Öz'den kopuşun başladığı, artık sessizliğin bozulduğu *krtayuga* çağını temsil ediyor gibidir. Hatırlayacak olursak, *krtayuga* en uzun çağdır; zaman işlemeye başlamamıştır ya da fark edilmeyecek kadar yavaş hareket etmektedir. İlk çıkışından itibaren çok fazla değişime uğramamış olduğu düşünülen *dhrupadda*, *alapın* en uzun bölüm olması, bu

bölümde müzikte zamanı vurgulayan vurmali çalgıların yer almaması ile *kr̥tayugaya* atfedilen özelliklere paralellığı dikkati çekmektedir.

Mahayuganın şimdiyi kapsayan son dilimi *kaliyugada* kötülük, hile ve geçiciliğin artmasının *dhrupaddaki* karşılığı *talada* görülen çeşitlemeler, *vishamalar* olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, *Ramayana Destanı*'nı altıncı, yani dinginlik öncesi kaosu anlatıldığı bölümünde Rama'nın birbiri ardına gelen düşmanlar ve hilelerle mücadelesinde sık sık birilerinin öldürmesi destandaki olay dokusunun sıklaştığını, geçiciliğin ve hilenin arttığını göstermektedir. Benzer şekilde, *prabanddhada* da döngünün son çeyreğini oluşturan *abhog* ve *sancharide drut laya* hissedilmekte, *taladan* sapma hissini veren *vishamalarda* artış görülmektedir.

Rama'nın tekrar Vishnu'ya dönüşmesi; karmaşık, *kaliyugadan* sonra *kr̥thayugaya* dönülmesi gibi, sessizlikten başlayan müzik de sessizliğe dönmektedir.

Hindu metinlerindeki zaman ve varoluş kavramları, *Ramayana Destanı*nda zamanın ve varoluşun ele alınışı ve Hindistan inançsal müziğindeki ritmik ve temporal özellikler arasında bulgularan bu paralellikler, Hindu kültürel dizgesinin temelinde, yani derin yapısında bulunan kavramsal yapıların bu dizgeye ait kültürel ürünlerde, yani yüzey yapıda gözlemlenebileceğini göstermektedir.

Kaynakça

Blacking, John. (1971). Deep and Surface Structures in Venda Music. *Yearbook of the International Folk Music Council*, 3. 94-95. <http://www.jstor.org/stable/767458> Son erişim: 21.11.2015 08:05.

Clayton, Martin, (2000). *Time in Indian Music: Rhythm, Metre, and Form in North Indian Rag Performance*. Oxford: Oxford University Press.

Courtney, David. Theka. http://www.chandrakantha.com/articles/indian_music/theka.html Son erişim: 27.05.2009 20:31.

Danielou, Alain. (1964). *Hindu Polytheism*. London:Routledge Keagan & Paul.

Deva, B.Chaitanya. (1990) *Indian Music*. Indian Council for Cultural Relations, reprint, New Delhi: Indraprastha Press,

Hopkins,Thomas, J. (1971). *Hindu Religious Tradition*. Encino Ca :Dickerson Publishers

Nakamura, Hajime, Notion of Time in India. <http://www.drury.edu/ess/Culture/indian.htm> Son Erişim: 30.09.2009 19:37.

Sençerman, Şebnem. (2017). Zurna Pratikleri ve Kültürel Kimlik-Turgutlulu Abdal Zurnacılar Örneği. Yayımlanmamış doktora tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Simms, Robert. (1993) Aspects of Cosmological Symbolism in Hindusthani Musical Forms. *Asian Music*, 24 (1). (Autumn, 1992- Winter, 1993) 67-89. <http://www.jstor.org/stable/834450>
Son Erişim: 01/05/2009 16:59.

Staal, Fritz. (1961). *Nambudiri Vedic Recitation*. The Hague: Mouton.

Valmiki. (2002). *Ramayana Hint Destanı* (çeviren ve özetleyen: Korhan Kaya). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

EMPOWERMENT THROUGH MUSIC: THE CASES OF AUSTRALIAN ABORIGINALS AND PAKISTANI SUFIS IN BRITAIN

Şebnem Sençerman, PhD

Ege University

ABSTRACT

One of the aims of social sciences may be set as trying to find out, if any, similarities in the diverse individual and/or collective human behavior in order to make the totally unpredictable, somewhat predictable. As social sciences are not equipped with experimental devices to collect data, examination of similar mechanisms and strategies employed by different communities with similar socio-political setting to attain similar gains may help us to achieve this elusive aim. In this context, this paper will focus on the role of cult-born songs and chants in empowerment of two different communities, namely native Australian and migrant Pakistani Sufis living in Britain, both of whom had to undergo a series of psychological, social and geopolitical changes during the Colonial Era and may be said to be in need of reconstructing their identity and making a space to revive and reproduce their own culture, now, in globalized, Post-colonial Era.

This paper first dwells briefly on the experiences of the two communities through the Colonial and Post-Colonial Era, which set the scene for the struggle for empowerment. An important part of this struggle involved claiming their land back (in the case of native Australians) or trying to territorialize the places they immigrated to (in the case of Pakistanis). The paper, next, strives for establishing similarities between the cults of the native Australian and the Pakistani -Dreamtime and Sufism, respectively- in terms of how they relate songs or chants to possession of land.

Keywords: Dreamtime, Sufism, Native Australians, Pakistani Sufis, empowerment through music.

Introduction

One of the aims of social sciences may be set as trying to find out, if any, similarities in the diverse individual and/or collective human behavior in order to make the totally unpredictable,

somewhat predictable. As social sciences are not equipped with experimental devices to collect data, examination of similar mechanisms and strategies employed by different communities with similar socio-political setting to attain similar gains may help us to achieve this elusive aim. In this context, this paper will focus on the role of cult-born songs and chants in empowerment of two different communities, namely Australian Aborigines and migrant Pakistani Sufis living in Britain, both of whom had to undergo a series of psychological, social and geopolitical changes during the Colonial Era and may be said to be in need of reconstructing their identity and making a space to revive and reproduce their own culture, now, in globalized, Post-colonial Era.

This paper first dwells briefly on the experiences of the two communities through the Colonial and Post-Colonial Era, which set the scene for the struggle for empowerment. An important part of this struggle involved claiming their land back (in the case of Australian Aborigines) or trying to territorialize the places they immigrated to (in the case of Pakistanis). The paper, next, strives for establishing similarities between the cults of the Aborigines and the Pakistani - Dreamtime and Sufism, respectively- in terms of how they relate songs or chants to possession of land.

A Brief Look at What Necessitated the Empowerment of the Australian Aborigines

As the indigenous inhabitants of Australia, Aboriginal Australians had their own style of living and culture on their own land until the British colonized the continent. In the official website of Australian War Memorial, how Australian Aborigines lost their lives and land in the conflicts that took place in the Colonial Period is summarized as quoted partially below (Colonial Period, 1788-1901, 1997):

British settlement of Australia began as a penal colony governed by a captain of the Royal Navy. Until the 1850s, British regular troops garrisoned the colonies. One role of the troops was to guard Australia against external attack, but their main job was to maintain civil order, particularly against the threat of convict uprisings, and to suppress the resistance of the Aboriginal population to British settlement (paragraph 1). [...] At first, the Aborigines tolerated the settlers and sometimes welcomed them. But when it became apparent that the settlers and their livestock had come to stay, competition for access to the land developed and friction between the two ways of life became inevitable (paragraph 9) [...] About 20,000 Aborigines are believed to have been killed in the wars of the frontier, while many thousands more perished from disease and other consequences of British settlement. Aboriginal Australians were unable to restrain the tide of European settlement; although resistance in one form or another never ceased, the conflict ended in their dispossession (paragraph 10).

The British assumed that Australian Aborigines did not own the land because the natives did not cultivate the land, they had no fences around it, nor held they any legal document declaring ownership. However, each tribe had a well defined and guarded territory where they could

gather food and hunt before the white settlers came to the continent. British settlers dispossessed Australian Aborigines without compensation or a treaty and started to exploit the land and most Aborigines were forced to live on government reserves or missions under the control of churches. Moreover, “many thousands of Indigenous children [who are now called ‘Stolen Generation’] were taken away from their parents, made government wards, and trained as domestic servants for farm workers. They were paid poor wages and had very few rights (Tudball, 2000:73-74).” Tudball summarizes the assimilationist policies of Australian governments and the resistance and gains of Australian Aborigines before and in 1960s as follows:

Until the 1960s Australian governments had little respect for and knowledge of the rich cultural traditions of Aboriginal and Torres Strait Islander peoples. They tried to ‘assimilate’ Aboriginal people into white society and make them adopt white culture and lifestyles. However, they underestimated the powerful links of the Aboriginal people with their land and culture and the strength of the traditions that are still being passed through the generations in oral stories, music, dance and art.

In the 1960s Aboriginal people began to speak out, demanding land rights, respect for sacred sites and greater self-determination. In 1967, a national referendum was held which resulted in all Indigenous Australians being counted in the census for the first time and having the right to vote. Since then, pride in being Aboriginal has been reasserted, and nationwide organizations are calling for reconciliation (p.74).

On 13 February 2008, Prime Minister Kevin Rudd made a formal apology in the parliament to Australian Aborigines in the name of the Australian governments for laws and assimilationist policies resulted in ‘profound grief, suffering and loss’. Since the government did not offer any compensation to accompany the apology Aboriginal leaders called it a “cut-price sorry”. “Blackfellas will get the words, the whitefellas keep the money,” summed up Noel Pearson, a respected Aboriginal leader, in The Australian newspaper. (Asia Pacific:Australia Apology to Aborigines, 2008)

Regaining Territory through Dreamtime Songs

In Australian Aboriginal communities, the concept of ‘Dreaming’ seems to be in the centre of the culture as it is conceived as the origin of laws and social rules, art and daily activities. What exactly Dreaming is researched through fieldwork carried out by various anthropologists and psychologists. In this paper, however, the focus will be on the empowering effect of ‘Dreamtime songs’ resulted from Dreaming accompanied by the concept of ‘travel’ because these two in particular are related to each tribe’s marking their own borderlines and claiming their land back from the government. This empowering effect of Dreamtime songs will be discussed referring to the literature which is the product of fieldwork done by distinct social scientists.

First, let's take a look at how Dreaming is defined and functions in indigenous population of Australia. In Bradley's (1988: xi) study, Mussolini Harvey, a senior Yanyuwa man, explains what Dreamings are and how they function as maps:

White people ask us all the time, what is Dreaming? This is a hard question because Dreaming is a really big thing for Aboriginal people. In our language, in Yanyuwa, we call the Dreaming *Yijan*. The Dreamings made our Law or *narnu-Yuwa*. This Law is the way we live, our rules. This Law is our ceremonies, our songs, our stories; all of these things come from the Dreaming ... The Law was made by the Dreamings many, many years ago and given to our ancestors and they gave it to us [...] The Dreamings named all of the country and the sea as they travelled, they named everything that they saw. The Dreamings gave us our songs. These songs are sacred and we call them *kujika*. These songs tell the story of the Dreaming as they travelled over the country, everything the Dreaming did is in the songs ... These songs are like maps, they tell us about the country, they are maps which we carry in our heads.

As can be inferred from the quote, Dreamtime songs are the ultimate origin of knowledge of the land and life on the very land since it is an outcome of ancestors' 'travel' on it. Aboriginal people pass this knowledge on through these songs which serve as collective memory. Another inference is an implicit claim of the land. Aboriginal ancestors gave a name to everything on the land so they were the first owners of it and in fact, naming appears to be conceived as a kind of creating; and knowing seems to equal with owning and owning gives identity and power.

The function of Dreamtime songs in an Aboriginal community is also summarized by Eric Maddern (1998:595) as follows:

'Long song cycles, accompanied by clapsticks, boomerangs or handclapping, were traditionally the main carriers of knowledge, identity and power in Aboriginal society. These songs are thought to have been composed in the 'Dreaming'- the time, so Aboriginal people say, when the world was first created; when ancestral beings emerged from the earth and embarked on epic journeys across the ground, creating and naming the landscape as they travelled. [...] They are literally 'songmaps', containing details of the whereabouts of food and water. During initiation an individual would learn the songs which described his or her area of country. The songs were therefore both symbols of a person's identity and signs of ownership. They functioned as deeds to the land.

In the Post-Colonial Era, especially in the late 1960s, being aware of the power of Dreamtime songs, Aborigines claimed their land back through singing their songs. They worked with white musicians and they arranged their music in popular forms such as Rock or Blues while keeping the lyrics traditional.

In June 1971, the white North Australian folk singer Ted Egan released a 45' record (by RCA Records) comprising two land rights songs, a ballad called 'The Gurindji Blues' on Side A and

‘The Tribal Land’ on Side B. At the event organized to introduce the record, the Gurindji leader Vincent Lingiari first briefly introduced himself in English: “My name be Vincent Lingiari, came from Dagaragu, Wattie Creek Station.” and he continued to speak in his own indigenous language followed by his own translation into English:

I came down ‘ere to ask all this fella here about the land right. What I got, story from my old father or grandpa, that land belong to me, belong to Aboriginal man before the horse and cattle come over on that land, where I’m sitting now. Well, that’s what I bin keepin’ on my mind. Now I still got it on my mind. That’s all the word I can tell you (Atwood, 2003: 259).

In the quoted part of Lingiari’s speech, it is openly stated that the land Dagaragu belongs to the Gurindji, not to the white men, and the stories about the land recited by the ancestors are declared as evidence for this. As Singley (2016) states, “The Gurindji Blues brought together a diverse range of groups and individuals to further the cause of the Gurindji people and of Indigenous land rights in Australia (paragraph 8).” and it was also aimed at fundraising (paragraph 6). The resistance of the Gurindji which was, in fact, started by Lingiari in 1966 with a walk and strike protesting the poor wages and living conditions of pastoral workers provided by the employer, Lord Vestey, paid off after about nine years and the Gurindji were handed the land back in 1975. The lyrics of the song lay down the poor conditions the indigenous tribe suffering from and criticises the indifference of the government to the situation (Singley, 2016):

The Gurindji Blues

Verse 1

Poor bugger me
Gurindji
Me bin sit down this country
Long time people Lord Vestey
All about land belonging’ to we
Poor bugger me
Gurindji

Verse 2

Poor bugger blackfeller this country
Long time work no wages we
Work for good old Lord Vestey
Little bit plour, chugar[sugar] and tea
For Gurindji
From Lord Vestey
O poor bugger me

Poor bugger me
Gurindji
My name Vincent Lingiari
Me talk allabout Gurindji
Daguragu place for we
Home for we
Gurindji

But poor bugger blackfeller this country
Gov'ment boss him talk long we
Build you house with electricity
But at Wave Hill for can't you see
Wattie Creek belong to Lord Vestey
O poor bugger me
Poor bugger me
Lingiari
Still me talk long Gurindji
Daguragu place for we
Home for we
Gurindji

Poor bugger me
Gurindji
Up come Mr Prank Hardy
Abschol too and talk long we
Givit hand long Gurindji
Buildim house and plantim tree
Long Wattie Creek
For Gurindji

But poor bugger blackfeller this country
Gov'ment law him talk long we
Can't givit land long blackfeller see
Only spolim Gurindji
O poor bugger me
Gurindji

Poor bugger me
Gurindji

Peter Nixon talk long we
Buy your own land Gurindji
Buyim back from Lord Vestey
O poor bugger me

Poor bugger blackfeller Gurindji
Spose we buyim back country
What you reckon proper fee
Might be plour, chugar and tea
From Gurindji
To Lord Vestey
O poor bugger me

Having been able to take the ancestral land back with the help of Grundji Blues, an Jawoyn band Blekbala Mujik started another project of writing a land right song in a more traditional way (based on cultural practices where creation of any work of art) in order to reclaim Katherine Gorge National Park, or Nitmiluk. As quoted in Gibson and Dunbar-Hall's article (2000: 46), Apaak Jupurrula explains the process of writing the song 'Nitmiluk' as follows: "We slept on that earth and it protected us. Our lifestyle revolved around that place and old people came telling us of its importance. One night we were strumming around the camp fire and the song and words came from the wind into our collective mind" (CAAMA, n.d.:2). The land Nitmiluk was handed over to Jawoyn people in 1989 for the reason that the lyrics of the song 'Nitmiluk' are shown as the proof that the community had 'created' the land before British settlers came. As Davis and Prescott (1992:2 in Gibson & Dunbar-Hall, 2000: 51) point out: "place names are usually recited or sung.... and the language in which they are publicly uttered confirms the identity of the group that holds primary rights in the territory."The recitation of the names of beings and place names in song in the language/s associated with a site is a significant role of Aboriginal song. The lyrics of the song Nitmiluk are as follows:

Nitmiluk

Verse 1

In the beginning
There was nothing on this land
An echo came from the past
Gandayala breathed the fire of life [Dreamtime figure]
Whistling sounds were heard
Bolong made the waters flow [Dreamtime figure]
In the distance land formations stirred
It turned into life

Chorus Nitmiluk! Nitmiluk!

You're the father of the land

Break the chains and help to set me free

Nitmiluk! Nitmiluk!

You're there for one and all for one

We honor you-we depart in harmony

Verse 2

Mungana's taken you [Ab. Eng. = white man]

There was nothin' we could do

A fight took place in court

Gibson and Dunbar-Hall: Nitmiluk

It seemed that we had won

The Bunggul's been revived [trad. song and dance]

People praise your mighty name

A jury gave the answer

You're free for everyone

Chorus Nitmiluk! Nitmiluk!...

Verse 3

Forgive the white man

They're our brothers and our sisters

Let's join hands together

Share one earth forever

Teach the young our culture

Be happy and be peaceful

This land's for you

This land's for me

Take pride, it is yours, it is ours

Chorus Nitmiluk! Nitmiluk! ...

The land right songs 'The Gurindji Blues' and 'Nitmiluk' both have the capacity to empower the indigenous Australians in several ways. The latter connotes the coming into existence of Nitmiluk (Gibson & Dunbar-Hall, 2000:52) whereas the former indicates that the land in concern belonged to the Aboriginals long before the white man came. Both songs refer to the land's more recent past of dispossession and reclamation. In this way, the songs not only write a "Dreaming" history, but make references to Colonial attitudes and activities in relation to the land claimed back. And the history continues to be written to inform the next generation about the important figures in their past, so in both songs the names of white researchers who helped them in their struggle, namely Hardy, Gibson and Dunbar-Hall were mentioned. "The three verses present a story-line reducible to: creation or possession; dispossession; land rights

claim/court action; return of land and/or cultural revival; hopes for the future. The specific events/factors/names of this story-line are the elements through which land ownership and identity are expressed” (Gibson & Dunbar-Hall, 2000:52).

A Brief Look at What Necessitated the Empowerment of British Pakistani Sufis

Pakistan has been a cradle of distinct cultures since 300,000 or more years ago (Pakistan:History, n.d.: paragraph 1). Different religions such as Buddhism, Hinduism and, with Arab conquest in the eighth century, Islam prevailed in the region (paragraph 2). Until the British took complete control of the subcontinent in 1857, Greeks, some central Asian tribes and the Moghul Empire (16th-17th centuries) dominated the South of Asia, including almost all of present-day Pakistan.

As a national Muslim identity grew, the tension between the Hindu and Muslims increased and All India Muslim League was established in 1906 but the dispute between the Indian Congress Party and the League could not be settled. A campaign for a separate Muslim state launched in the 1930s led by Muhammad Ali Jinnah, leader of the Muslim League. In the official website of the Commonwealth partition of Pakistan and the sociopolitical developments that followed are described as follows (Pakistan: History, n.d.):

Pakistan was created, as an Islamic state, out of the partition of the UK’s Indian Empire, at independence in August 1947. It originally consisted of two parts, West Pakistan (now Pakistan) and East Pakistan (now Bangladesh), separated by 1,600 km of Indian territory. Partition was followed by war with India over Kashmir and the mass migration of Muslims, Hindus and Sikhs to resettle within the new borders, an upheaval which led to violence, financial loss and death on a large scale. With the arrival of Indian Muslims and departure of Pakistan’s Hindus and Sikhs, Pakistan became an almost entirely Muslim society [...] In 1956, Pakistan became a federal republic. It has been under military rule for long periods. Its first Prime Minister, Liaquat Ali Khan, was assassinated in 1951. In 1958, martial law was declared and political parties abolished. General (later Field Marshal) Ayub Khan became President in 1960 and allowed a form of guided ‘basic democracy’. However, failure to win the 1965 war against India and accusations of nepotism and corruption undermined his position (paragraph 6).

In the 1950s and 60s, many immigrants came from Pakistan to Britain to reach for a better life as their income will multiply the one in their home country as much as thirty times in Britain. They either hoped to bring their families to Britain when financially secure or to save money to live at higher living standard with their families back in Pakistan. Another reason for emigration of the Pakistanis to Britain, particularly during the partition was to escape the communal violence mostly on religious grounds. “A less-known reason why many Muslims left Pakistan was the construction of the Mangla Dam which flooded the surrounding farmland in the early

1960s. A British company involved in the construction, compensated those who lost their homes by arranging permits for them to emigrate to the UK” (BBC Religion & Ethics, 2002).

Sufis Sacralizing Space by Chants in Britain

Werbner (1996: 310) describes Post-Second World War migration from Pakistan to Britain as ‘a reversal of demographic flows (back from the colonies to the center). She agrees with Gupta and Ferguson’s (1992) with that “global disintegrations of space are followed by acts of reintegration or reterritorialization” as seen in the case of Pakistani Sufis in Britain “having appropriated space through the ritual transformation of home spaces into moral spaces.” The rituals of *julus* (procession) and *zikr* (remembering/saying the name of God) in this sense have the power to sacralize the streets Pakistanis pass through during these rituals. Werbner describes *julus* and *zikr* as follows:

Twice a year, winding their way through the streets of Birmingham, Manchester, or London's immigrant neighborhoods, processions of Muslim men celebrate anniversaries of death and rebirth. As they march they chant the *zikr*, the remembrance of God. In chanting this, they sacralize and "Islamicize" the very earth, the buildings, the streets, and the neighborhoods through which they march to Ghamkol Sharif Masjid.

As the men march they recite the *zikr*. Melodiously, La ilaha illa Allah (Allah is God) or, more stridently, Allah- Hu, Allah-Hu (God is present). Now and then the chanting is interrupted by the same loud, high-pitched calls of the loudspeakers mounted on the cars, to which the marchers respond with answering refrains:

Nara-i takbir! [Say He is Greatest!]
Allahu akbar! [God is Greatest!], comes the answer from the assembled men.
Nara-i risalat! [Say prophethood!]
Ya Rasul Allah! [Oh Prophet of God!], comes the answer.
Zindapir! [The Living Saint!]
Zindabad! [Live forever!], comes the refrain.
Mera pir! [My saint!]
Zindabad!
Tera pir! [Your saint!]
Zindabad!
Islam zindabad! [Islam live forever!]
Zindabad!
Darbar-e-Alia Ghamkol Sharif! [the Lodge Ghamkol Sharif (Zindapir's headquarters)!]
Zindabad!

The periodic procession of Pakistani Sufis through the streets of their cities may be conceived as an act of empowerment, “which inscribes and reinscribes space with sanctity” and “public display of collective identity” (Gupta and Ferguson,1992:11 in Werbner,1996:311) in order to be socially visible away from the home country and culture.

Sufi Abdullah, qhalifa of Zindapir, head of a Naqshbandi regional cult in Britain explains the importance of zikr as follows:

It is written in the Qur'an that you must do the zikr [remember God] when you are standing, when you are walking, when you are lying down. According to the Hadith, when you walk along saying the zikr, then everything, including people and objects and things of nature, will be your witness on the Day of Judgment that you have performed the zikr... even the stones and buildings. It is said in the Hadith that once you have said the zikr stamping on the earth, the earth will wait for you to come back again (Werbner:323).

The importance of zikr also was also expressed by Zindapir, living saint, in the following way while he was explaining how he built his lodge, Ghamkol Sharif Mosque, near the Kohat hills:

“When I first came here, the land was barren and hostile and it had never witnessed the name of Allah. Yet look at it today, a green and pleasant land [abad-cultivated, populated], all due to the faith in Allah of one man [i.e., himself]. No one had ever worshiped here since the creation of the world. It was a wild and dangerous place, a place of lions [my son saw a lion]. Now the earth is richer in religion than many other places. One man is the cause of it all. One man came here and did the zikr, and this place became a place of habitation. [Zindapir said this as a rhyme: sirf yeh jagah abad hai, ek admi ki waja see.]

Werbner (1996: 313)explains why periodic religious ritual of Pakistani Sufis, julus and zikr, observed in British cities “may be regarded as an act of human empowerment” as follows:

Sufism is a movement in space that Islamicizes the universe and transforms it into the space of Allah. This journey empowers a saint as it empowers the space through which he travels and the place where he establishes his lodge. Zindapir’s lodge is now thought to stretch from Karachi in the south to Abbotabad in the north, and from Lahore in the east to Birmingham and Manchester in the far West.

The lodge hosts thousands of Naqshbandi pilgrims. Furthermore, it became a legendary place among Naqshbandis: One of the builders took part in the construction claims that even the pigeons performed zikr in the yard of Ghamkol Sharif. “Given the complex symbolic connotations that space and place are endowed with, this religious spatial ‘conquest’ effected by a transnational Sufi regional cult may be regarded as an act of human empowerment” (Werbner,1996: 309).

Concluding Comments

Both communities examined in this paper, namely Australian Aborigines and Pakistani Sufis in Britain, have suffered from dispossession of their native land in the Colonial Era and are now trying to make a space for living their own culture, seeking empowerment through their sacred songs and chants, roots of which are in their cults.

The data collected in the studies covered suggest a number of similarities between the two cults in conceptualizing journeys, songs and chants. First, in both cults, words to be sung are considered as the words of the creator(s) and for this very reason, they are sacred and undeniable. For the Aborigines, their ancestors created the places and by walking on them giving each entity a name; therefore, we can say that all the words, the whole language belong to their ancestors and Dreaming. In Sufism, on the other hand, ‘Allah’, God, is the main source of the words to be chanted although the name of a living saint, Zindapir, or the name of a mosque, or lodge, Ghamkol Sharif are included in the chants since Zindapir is considered as a superhuman saint who is believed to have the grace of God and to have created such a beautiful sacred place like a paradise where guests are given a feast for free anytime they visit it.

Second, in both cults a journey takes place to make the land a sacred place of their own, by blessing it with sacred words first. Ancestors are believed to have done this in Dreaming whereas saints like Zindapir and then his followers do in Sufism. Zindapir even seems to play the role of the ancestors in Dreaming. In this regard, the similarity between the lyrics of the song Nitmiluk and the words of Zindapir shown in the table below is striking:

The words of Nitmiluk	The words of Zindapir
In the beginning	When I first came here, the land was barren and hostile
There was nothing on this land	and it had never witnessed the name of Allah.
An echo came from the past	Yet look at it today, a green and pleasant land
Gandayala breathed the fire of life [Dreamtime figure]	[abad-cultivated, populated],
Whistling sounds were heard	all due to the faith in Allah of one man [i.e., himself].
Bolong made the waters flow [Dreamtime figure]	No one had ever worshiped here since the creation of the world.
In the distance land formations stirred	It was a wild and dangerous place, a place of lions [my son saw a lion].
It turned into life	Now the earth is richer in religion than many other places.
Chorus Nitmiluk! Nitmiluk!	One man is the cause of it all. One man came here and did the zikr,
You're the father of the land	and this place became a place of habitation.
Break the chains and help to set me free	[Zindapir said this as a rhyme: sirf yeh jagah abad hai, ek admi ki waja see.]
Nitmiluk! Nitmiluk!	
You're there for one and all for one	
We honor you-we depart in harmony	

Another parallelism is that the songs and chants associate a story from the collective past. These songs seem to be the proof of their being in the past, the manifestation of being in the present and the hope to continue to exist in the future helping them restore or (re)construct their collective identity which may summon them together and give them strength to struggle for their social and political rights. The words of the songs or chants are considered so powerful that both communities believe that they utter the name of their sacred places in a song or chant publicly, they can claim rights over it implicitly or explicitly (or even re-gain the land -as was the case with the Aborigines).

As Blekbala Mujik's principal singer/songwriter Apaak Jupurrula argues how effective music is as a tool to convey political messages to a larger community (McCabe, 1996 in Gibson & Dunbar-Hall, 2000:44):

Music is perhaps one of the few positive ways to communicate a message to the wider community. Take, for example, politicians. They address an issue but people will only listen if they share those particular political views. Music has universal appeal. Even if you have your critics, people will still give you a hearing .

We may come to a conclusion that music has social and political significance in construction and performance of identities; the empowerment of individuals and communities; and acts of struggle and resistance. If music is born in a cult; in other words, if rooted in a belief system, it may be expected to be an important tool for the disadvantaged communities or groups to assure the continuity of their struggle and succeed in gaining or re-gaining social or (geo)political rights.

References

Asia Pacific:Australia Apology to Aborigines. (2008). BBC News (2008, 02 13):

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7241965.stm> Accessed: 12 /20 /2008

Attwood, Bain. (2003). *Rights for Aborigines*. Sydney :Allen & Unwin.

Bradley, John J. (1988). *Yanyuwa Country: The Yanyuwa People of Borroloola Tell the History of Their Land*. Richmond, VIC: Greenhouse Publications.

BBC Religion & Ethics (2002). BBC Home: <http://www.bbc.co.uk/religion/islam/history/uk2.shtml> Accessed :12/20/2008

Colonial Period, 1788-1901. (1997). Australian War Memorial: <http://www.awm.gov.au/atwar7colonial.asp> Accessed 12/20/2008

Davis, Stephen and Prescott, John. (1992). *Aboriginal Frontiers and Boundaries in Australia*. Melbourne: Melbourne University Press.

Gibson, Chris and Dunbar-Hall, Peter. (2000). Nitmiluk: Place and Empowerment in Australian Aboriginal Popular Music. *Ethnomusicology*, 44, 1. 39-64.

<http://www.jstor.org/stable/852654> Accessed: 19/11/2008 15:16

McCabe, K. (1996). In Tune with the Times. *The Daily Telegraph*. 26 January.

Maddern, Eric. (1988) 'We Have Survived': Aboriginal Music Today. *The Musical Times*, 129, (1749). 595-597. <http://www.jstor.org/stable/966788> Accessed: 12/11/2008 16:01

Singley, Blake. (2016). Song fort he Gurindji. AIATSIS (Australian Institute of Aboriginal and Torres Islander Studies). <https://aiatsis.gov.au/news-and-events/blog/song-gurindji> [Accesed 21/05./2020 05:42](#)

Tudball, Libby. (2000). Thomson of Arnhem Land- A Study Guide. Australian Teachers of Media (ATOM) <https://www.nfsa.gov.au/collection/curated/thomson-arnhem-land> Accessed: 05/15/2020 12:19

Werbner, Pnina. (1996). Stamping the Earth with the Name of Allah: Zikr and the Sacralizing of Space among British Muslims, *Cultural Anthropology*, 11, 3. 309-338. <http://www.jstor.org/stable/656297> Accessed: 22/11/2008 10:22

Pakistan:History. (n.d.) The Commonwealth <https://thecommonwealth.org/our-member-countries/pakistan/history> Accessed: 21/05/2020 07:41

EDİRNE
10 MAYIS 2020

KİMLİKSİZLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE POP MÜZİK

POP MUSIC IN TURKEY IN UNIDENTIFICATION PROCESS

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait Halim GENÇOĞLU

Ardahan Üniv. / Güzel Sanatlar Fak. / Türk Müziği Temel Bilimler Bl.

Özet

Türkiye’de 1960’lardan itibaren Avrupa ve Amerika menşeli müziklerin uyarlaması yoluyla başlayan pop müziğin, kendine has özellikler meydana getirerek müstakil bir tür olması 1970’lerin sonlarına rastlar.

Türk Pop Müziği olarak adlandırılan bu tür, Avrupa ve Amerika menşeli müziklere Türkçe sözler giydirme işini artık terk etmiş ve geleneksel müziklerinden faydalanarak kendi toplumunun algısıyla yapılandığı müzikal kalıplarından doğan moledileri Türkçe sözlerle bütünleştirmiştir. Bu bağlamda gerek Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği’nin sözel ve müzikal kalıpları gerekse bu gibi geleneksel müziklerin konuları Türk Pop Müziği adına üretilen müzikal ürünlerin temasını oluşturmuştur.

1980’li yıllara kadar belli bir müzikal kültür, terbiye ve bilinciyle gelen Türk Pop Müziği piyasası, çeşitli çarpık popüler akımların etkisiyle bu elitizmini yitirme sürecine girmiştir.

Müstakil bir tür olmayı başarmış, müzikalite bakımından Avrupa ve Amerika’da üretilen pop müzik ürünleriyle boy ölçüşen Türk Pop Müziği, bu yozlaşma sürecini 1990’lı yıllara kadar sürdürmüş, 90’lı yıllarda görülen yeniden yapılanma çabalarını da aşarak 90’lı yılların ikinci yarısından günümüze değin tüm özelliklerini ve müzikalitesini kaybederek kimliksizleşme boyutuna ulaşmıştır.

Popüler eğilimlerin toplumsal beğenileri, tercihleri ve bireysel algıyı belirlediği günümüzde Türk Pop Müziği fiilen varlığını yitirmiş, belli bir kültüre, geçmişe ve bilince dayanmayan, müzikal öğelerin çarpık şekilde kullanıldığı bir müzik piyasası egemen olmuştur.

Bu çalışmada; sanatsal bir tür olarak kimlik kazanan ancak özgün değerlerini yitirerek yok olma sürecine giren Türk Pop Müziği’nin başlangıçtan günümüze kadarki başkalaşım süreci ele alınmıştır.

Çalışma; 1960’lardan beri olmak üzere yarım asırdan fazla sürede Türk toplumunun medenî algısını ve dünyayla bütünleşmesini sağlayan Türk Pop Müziği’nin kimliksizleşmesinin ve müziğe yığın kültürünün hâkim olmasının nedenlerini ortaya koyması, bu kültürel ve sanatsal zafiyeti önlemenin çarelerine dikkat çekmesi bakımından önemlidir.

Çalışmada; kaynak tarama, analiz ve kritik gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda; Türk Pop Müziği’nin tarihsel seyri ile müzikaliteyi belirleyen unsurlar ortaya konulmuş ve müziğin bireysel algıyı, toplumsal kültürü ve varlığı, ayrıca toplumlararası saygınlığı belirlediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Pop Müziği, Müzikalite, Bireysel Müzik Algısı, Müzik ve Kültür

Absract

Pop music, which began in Turkey in the 1960s through the adaptation of European and American Music, has become a unique musical form by forming its own characteristics towards the end of the 1970s.

This musical form called Turkish Pop Music, has now abandoned the work of dressing Turkish lyrics to European and American music and has integrated moledies from musical structures that it has structured with the perception of own society by using its traditional music. In this context, both the verbal and musical structures of Turkish Folk Music and Turkish Art Music and the subjects of such traditional music formed the theme of musical products produced for Turkish Pop Music.

The Turkish Pop Music market, which came with a certain musical culture, training and awareness until the 1980s, entered the process of losing this elitism with the effect of various distorted popular trends.

Turkish Pop Music, which has managed to become a separate genre and matches the pop music products produced in Europe and America in terms of musicality, continued this degeneration process until the 1990s. Overcoming the restructuring efforts seen in the 90s, it has lost its all features and musicality from the second half of the 90s to the present and has reached the level of identitylessness.

Turkish Pop Music has actually lost its existence, in today's society where popular trends determine social acclaims, preferences and individual perception. And it has dominated a music market, which is not based on a certain culture, history and consciousness and where musical elements are used in a distorted manner.

In this study; it is discussed the metamorphosis process of Turkish Pop Music, which gained an identity as an artistic genre but lost its original values and entered the process of extinction.

The study is important because it draws attention to the remedies to prevent this cultural and artistic weakness and deals with the reasons why the stack culture dominates the music and the unidentification of the Turkish Pop Music, which has provided the civil perception of the Turkish society and its integration with the world, for more than half a century since 1960.

In the study; it were used qualitative research methods such as source scanning, analysis and critical.

In the results of the study; the historical course of Turkish Pop Music and the elements of musicality have been revealed and it has been understood that the music determines the individual perception, social culture and presence, as well as the intercommunal dignity.

Keywords: Turkish Pop Music, Musicality, Individual Music Perception, Music and Culture

KİMLİKSİZLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE POP MÜZİK**Giriş**

Medeniyet olarak gelişme ve çağı yakalama çabalarının uzantısı olarak Türk Müziği'nin -kısa süreli- bir denetim getirilmesiyle halkın 1930'lu yıllarda Mısır ve Arap müziklerine ilgi göstermesi ile bazı bestecilerin bu müziklere Türkçe sözler yazarak yapılan uyarlama veya daha sonraki dönemlerde, 1960'lı yıllarda iletişim ve medya teknolojilerinin yaygınlaşması ve kültürel küreselleşmenin getirisi olan Avrupa Pop müziğinin uyarlaması döneminin ardından

1970’li yıllarda kendi kimliğini kazanan Türk Pop Müziği, esas anlamda pop müzik öğeleri ile Türkçe sözlerin bütünleşmesi ile meydana gelmektedir.

Pop müzik öğeleri ifadesinden kasıt; Avrupa menşeli enstrümanlar, Avrupa müziğinden devşirme müzikal motifler olmakla birlikte bunların Türk geleneksel müziklerine âit çalgılar, makam, usûl, müzikal motif, ayrıca söyleyiş-yorum biçimi gibi özelliklerle bütünleşmesi müstakil bir tür niteliği kazanmış Türk Pop Müziği’ini oluşturmaktadır.

Günümüzde toplumun müzikal duyumunu etkilemenin ötesine geçen Türk Pop Müziği’ni, dönemsel olarak; 1960-1970 uyarlama dönemi, 1970-1980 kimliklenme dönemi, 1980-1990 dönüşüm ve tutunma dönemi, 1990-2000 yeniden doğma dönemi ve 2000’den sonrası için kimliksizleşme dönemi şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Türkiye’de Pop Müziğin Dönüşüm Süreci

İlk dönemde Avrupa ve Amerika’dan alınan pop parçalarının müzikleri için Türkçe sözler yazılmış, bu parçalar toplumun bilhassa elit ve genç kesimi tarafından beğenilerek dinlenmiş ve takip edilmiştir. Bu müzik ithalatında sadece pop parçaları değil caz ve tango gibi modern parçalar da alınmış ve ülke dinleyicisine sunulmuştur. Türk Pop Müziği’nin kuruluş dönemini ifade eden bu dönemi Ayten Alpman, İlham Gencer, Erol Büyükburç ve ayrıca Erkin Koray ve Barış Manço, devamında Tanju Okan, Alpay (Nazikioğlu), Ajda Pekkan, Ömür Gökse ve beste yönünden Fecri Ebcioğlu gibi besteci ve yorumcular açmıştır.

1950’lerden itibaren tüketimin artması, ithal ürünlerin piyasalarda yer alması ve yapılan Amerikan yardımlarının da etkisiyle Amerikan tarzı bir yaşam biçimi benimsenmeye ve yayılmaya başlamıştır. (Kuyucu, 2014; 42; “Özbek, 1998; 168-169”dan alıntı)

Türk Pop Müziği’nin gelişmesinde 1961 tarihi, büyük öneme sahiptir. “Bak Bir Varmış Bir Yokmuş” şarkısı, Türk Pop Müziği’nin ilk şarkısı olarak kabul edilmektedir. 1961 yılında Fecri Ebcioğlu’nun yazdığı sözlerle müziği Bob Azzam’a âit olan batılı bir şarkı ilk defa İlham Gencer tarafından Türkçe sözler ile yorumlanmış ve taş plak olarak piyasaya sürülmüştür. (Kuyucu, 2014; 44)

Bu dönemde ayrıca Anadolu Rock adı verilen Türk Halk Müziği etkisinde Rock Müzik temelli Türkçe sözlü bir tür hâkim olmuştur ki Barış Manço, Erkin Koray, Cem Karaca, Fikret Kızılok, Moğollar, Ersen ve Dadaşlar gibi birçok sanatçı ve yorumcu gurup, bu dönemin başını çeker.

1970-1980 dönemi; Türk Pop Müziği’nin kendi özelliklerini belirlediği, gerek beste ve yorumlama gerekse sahne kullanımı bakımından özgün bir tarz oluşturduğu, kimlik kazandığı dönemdir. Uyarlama döneminin dar çerçevesi aşılmış, Türk Müziği öğeleri daha yoğun olarak kullanılmakta ve Türk Pop Müziği alt türleri olan müstakil bir müzikal yapı kazanmıştır. Bu anlamda Anadolu Rock türü dahi Türk Pop Müziği’nin bir alt türü olarak belirmiştir. Öyle ki Anadolu Rock müzik temsilcileri, Hafif Müzik diye de adlandırılan Türk Pop Müziği’nin yumuşak motiflerini ve enstrümanlarını kullanmakta, Barış Manço’nun “Ben Bilirim, Gül Pembe” şarkılarında olduğu gibi pop türünde şarkılar da söylemektedirler.

1970’lerden sonra gelişen uzunçalar (LP) ve kaset teknolojisi, en önemlisi 1976’da Plaksan firmasının ilk yerli kaset üretimine başlaması Türk Pop Müziği’nin gelişimi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. (Kuyucu, 2014; 45)

Bu dönem, gerek kendine özgü bir kimliğe sahip olarak yeniden doğan bir türü ifade etmesi gerek üretilen parçaların müzikalitesi ve niceliği yönünden de önemlidir. Ayrıca gelişime dönük yeni arayışlar da devam etmektedir.

Erkin Koray'ın 1976 yılında çıkarttığı "Arap Saçı" adlı şarkı, bugün sıklıkla kullanılan bir yöntem olan doğu stili ile çalınmış yaylı sazların rock müzik orkestrasıyla birlikte kullanılmasına ilk örnektir. Şarkı sözleri ile orkestral kullanım birbirleriyle örtüşmektedir. (Ulusoy ve diğerleri, 2017; 12) Bu dönemde önceki yorumcular da bulunmakla birlikte Ayla Dikmen, Atilla Atasoy, İskender Doğan, Asu Maralman, Ersan Erdura, Yasemin Kumral, Nilüfer vd. gibi birçok yorumcu etkindi. Ayrıca Rana-Selçuk Alagöz, Güzin-Baha gibi ikili gruplar bu dönemde başlayan bir sunum özelliğidir.

1980'li yıllara yaklaşıldığında Bülent Ortaçgil ve müziğe bir müddet ara verip yeni bir tarzla dönen Fikret Kızılok gibi yorumcu ve besteciler, "folk-caz-blues-soft rock" gibi türlerden oluşmuş bir türde üretimde bulunmuşlardır.

1980-1990 dönemi; Türk Pop Müziği üretiminin bir yandan devam ettiği diğer yandan da kırdan kente göç ve ekonomik-sosyal-siyasal dalgalanmaların yoğun olduğu, müzik alanında ise fantezi, arabesk gibi duygusal demogojiye dayalı türlerin piyasaya hâkim olduğu bir dönüşüm dönemidir. Arabesk müzik Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur gibi isimler tarafından 1970'lerde müzik piyasasında görülmüş olsa da diğer türleri gölgede bırakacak dereceye ulaşmasını 1980-1990 döneminde aramak gerekir. Nitekim toplumun bir yandan ekonomik ve sosyal buhranları diğer yandan teknoloji ve küresel gelişimi aynı anda idrak ettiği bir ikilem dönemidir. Yıldırım Gürses, Selami Şahin gibi hafif müzik ve yeni nesil sanat müziği alanlarında üretimde bulunmuş besteci ve yorumcuların aynı niteliği koruyan besteleri dışında tamamen ticarî amaçla hareket edip sanatsal kaygı güdülmeyen taverna müziği, gelişigüzel arabesk ve fantezi parçalar gibi yığın müzikleri; Türk Pop Müziği'nin gelişimini her yönden baltalamıştır. Beste ve aranjelerin kırdan kente gelerek ekonomik olarak düşük sınıflardaki kitlelere göre özensizce yapıldığı bu dönemde Arif Susam, Atilla Kaya, Cengiz Kurtoğlu, halk müziğinden devşirme Burhan Çağan, İbrahim Tatlıses, ayrıca Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay, Müslüm Gürses, ayrıca piyasa fenomeni denilebilecek Yunus Bulbul, Mahmut Tuncer gibi isimler; ülkenin müzik algısında bugün dahi izleri devam eden deformasyon döneminin temsilcileridir. Bununla birlikte bu isimlerin birkaçının ürettiği parçalar veya yorum nitelikleri değerlendirilebilir idiyse de dönemin müzik piyasasının amaç ve istekleri, İbrahim Tatlıses, Burhan Çağan gibi yorumcuları kendi süzgecinde eritmiştir.

Müzik tüketiminin geniş kitlelere yayılmasının ardında yatan en önemli neden, müziğin, dinleyicilere, gerçek yaşamda bulamadıkları doyumları sağlamasıdır. Bunu yaparken bu gereksinimlerin toplumun var olan koşullarından ya da kısaca efendi-köle, egemen-bağımlı ilişkisinden kaynaklandığını söylemez, tam tersine bu ilişkiyi olduğu gibi benimsetmeye çalışır. (Aydoğan, 2004; 211)

1990-2000 dönemi; bir yandan önceki dönemde hâkim olarak görülen içe kapanık, bitkin, kentin zorluklarına alışmaya ve hayatta kalmaya çalışan algıya bağımsızlık kazanıp yeniden yapılanması ve diğer yandan belli bir kültür seviyesinde yaşamaya alışmış kesimin 80'li yılların verdiği tükenmişlik ve yokluk algısından sıyrılarak eski niteliğini geri kazanma çabasının bütünleşmesi ile müzikalitede bir sıçrama olarak ifade edilebilir.

1970’lerdeki nitelikli müziğin yeni motif ve teknolojilerle modernize edilmiş biçimi olan 90’lar Türk Pop Müziği’nin müzikalitesini; köklü bir müzikal geçmişe ve altyapıya sahip olan Harun Kolçak, Kayahan, Sezen Aksu, Yıldız Tilbe, Nazan Öncel, Aşkın Nur Yengi, Tarkan, Tayfun, Demet Sağıroğlu gibi besteci ve yorumcular zirveye taşımışlardır. Bu dönemde şarkıcıların da sahnelere günlük sade kıyafet, dağınık saçlar, yırtık pantolon ve doğal tavırlarla çıkması, Amerika kökenli Punk ve Grunge müzik türlerinin etkisiyledir. Bu türde özellikle Nirvana grubu, müzikal efektleri ve sahnesiyle tüm dünyayı etkilemiştir.

Ancak 1990’lı yılların ikinci yarısından sonra müzik piyasasında yaşanan arabesk-fantezi filizlenmesi ve manken şarkıcılık kavramı; müzik eğitimi almayan ve/veya herhangi bir yeteneğe sahip olmayıp müzikte uygulanan serbest ve denetimsiz piyasa ortamının kendi dinamikleri ile artık telâfisi güç bir kültürel ve müzikal kimliksizleşme sürecini başlatmıştır.

Piyasa sunulan parçaların müzik-söz-altyapı elemanlarının uygunluğu, üretilen parçaların niteliği, toplumun kültürel ve geleneksel değerleriyle ilişkisi gibi hususlar, son çeyrek asırlık dönemin kültür, sanat ve ahlâkî kaygılarını yansıtmamakta, bireysel inisiyatife bırakılmaktadır. Yapımcılar, menajerler ve aranjörler üçgeninde de durum aynıdır. Ticârî amacın ve sürüm anlayışının egemen olduğu, günümüzü de içine alan bu dönemde Türk Pop Müziği, anlamsızlık ve içiçe geçmişliğin geri dönülmezliğini idrâk etmektedir.

Öyle ki bugün hâlen üretim ve yorum faaliyetinde bulunabilecek olan birçok nitelikli sanatçı medyanın ilgisini çekmezken; müzikal algısını ve tercihlerini artık ikinci plana atan yarı eğitilmiş topluma Ajdar, Alevna Tilki gibi piyasa fenomenleri açık bir dayatmayla sunuluyor. Bu bilinçli veya bilinçsiz hareket tarzı, gelişme gayreti içinde olup kabuğuna sıkıştırılan toplumun müzik beklentilerinin sıfırlanmasına neden olmaktadır.

Bazı nitelikli şarkıcıların zaman, konjonktür ve dinleyici zevkine uymayan yanlış şarkı seçimleri de bu bozuk gidişatın bir göstergesidir. Nitekim Tarkan’ın “Sorma Kalbim” gibi kısa ve sıradan motiflerden kurulu durgun, üzüntü temalı şarkısı veya “Yolla” gibi aynı motifin monotonluk oluşturacak kadar bir perde civarında tekrarı ve karar hissi vermeyen şarkısı dinleyicilerin müzikal duyularının tatmini için oldukça yetersizdir. Bununla birlikte ses özelliği ve yorum niteliğince çok daha düşük olan Alevna Tilki’nin “Sen Olsan Bari” adlı parçasında makamsal müzik motifi ve bağlama sesi duyurularak elde edilen nitelik veya Mabel Matiz’in “Öyle Kolaysa” adlı parçasında dikkat çekici entrümantasyon kullanılması, usul değişimleriyle bölümlerdeki tema ayrımlarının belirginleştirilmesi suretiyle sağlanan müzikalite; bu gibi stüdyo imkânlarının üstün nitelikteki yorumcular için neden yapılmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Sonuç

1960’lı yıllarda ülkemize giren Türk Pop Müziği’ni dönemsel olarak on yıllık bölümlere ayırmak mümkün olmaktadır. Nitekim 1960’dan 2000’li yıllara değin farklı özellik ve dönüşüm-başkalaşım evresi geçiren Türk Pop Müziği, son yirmi yılda belli bir kimlik ifâde etmemekte, durağan bir hâl göstermektedir.

Sanatsal kültür ve müzikalite bakımından üstün derecede besteci ve yorumcular yetişmesine rağmen Türk Pop Müziği’nin bir yok olma ve tükenme sürecine sokulması; popüler kültürün ürünü olması yönüyle halkın her kesiminin dikkatini çekebilen ve sunum özellikleriyle toplum üzerinde etkisi olan bu türün akıbetinin bilinçli olarak bu hâle getirildiği şüphesini

uyandırmaktadır. Dünya toplumlarının küreselleşme ve dijitalleşme sonucunda özden kopmama ve kendini kaybetmeme çabasıyla gelenek ve kültürlerine bağlanmaları söz konusuysa geleneksel her türlü varlığını; müziğini, sanatını, edebiyatını hemen hemen unutma aşamasında olan toplumumuzun hiç olmazsa son yarım yüzyılda kendine özgülediği Türk Pop Müziği'nin dahi tüm yönleriyle kaybolması; kültürel bilinç açısından endişe vermektedir. Yeni neslin teknoloji görgüsü nispetinde bilimsel ve kültürel bilince sahip olması için tüm gelişim evrelerinde eğitim-öğretim uygulamalarının azâmî kalite ve ciddiyetle gerçekleştirilmesi geleneksel olan ve gelenekten doğan her türlü kültür, sanat, müzik, edebiyat ürününün devâmı için gereklidir.

Kaynakça

Aydoğan, Filiz (2004), "Popüler Kültür ve Popüler Müzik", *İletişim Fakültesi Dergisi*, sy. 20, s. 207-213

Kuyucu, Michael (2014), *Müzik Dünyasını Anlamak*, 2. Baskı, İstanbul: Zinde Yayıncılık

Ulusoy, Özgür ve diğerleri (2017), "Popüler Müzikte Konsept Sorunu", *Aydın Sanat Dergisi*, Yıl 3, sy. 6, s. 1-16

BİLİMSSEL METODSUZLUK BAĞLAMINDA MÜZİKTE RİVÂYETPERESTLİK**BELIEVERS IN RUMORS IN MUSIC IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC
METHODLESSNESS****Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait Halim GENÇOĞLU****Ardahan Üniv. / Güzel Sanatlar Fak. / Türk Müziği Temel Bilimler Bl.****Özet**

Bir bilginin nesnellik, güvenilirlik, geçerlilik, kısaca bilimsel değer ifade etmesi sistematik bir düzene yani metoda bağlıdır. Her bilim alanı kendine özgü bir çalışma sistematığına, metoda sahip olmak suretiyle bilimsel geçerlilik kazanmakla birlikte bir bireyin ifadelerinin değer ve tutarlılık taşıması da bir metod dahilinde olmasını gerektirir.

Günümüzde gerek bilimin kümülatifliği ile bilgi evreninin gelişmesi gerekse teknolojik imkânların artması dolayısıyla bilgi sunumunun küreselleşmesi, bilimsel metoda ilişkin bilincin her bireye kazandırılması ve bilgi iletişiminin güvenilirliğinin sağlanması gereğini beraberinde getirmiştir. Nitekim bugün esasen bilimsel alanlara ait olan bilgilerin, bilimsel eğitim ve bilince sahip olsun veya olmasın herkesçe ifade ediliyor olması toplumsal bir etik zafiyet olduğu gibi doğru ve güvenilir bilginin kaynağını belirginlikten uzaklaştırmaktadır.

Bu bilimsel ve toplumsal etik sorunsal; bilimsel çalışmaların uzantısı olarak sanat alanlarına da sirayet etmekte; doğruluk ve tutarlılıkla değerlendirilmiş bilginin öğrenilmesini imkânsız veya karmaşık hâle getirmektedir. Öyle ki bilhassa tarih, din, tıp ilimlerinde olduğu gibi müzik tarihine dâir birtakım bilgilerin herhangi bir sistematığa uymaksızın hele ki toplumun aydın sayılan akademisyen, gazeteci, yazar gibi kimselerce sarf edilmesi; söz konusu tutarsızlık ve methodsuzluğun izdüşümüdür.

Bu çalışma; bilimsel nitelik ve etiğe zarar veren, bu bağlamda müzik biliminde bilgi kirliliğine sebep olan birtakım beyanları sistematik tutarlılık bakımından değerlendirilmek amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışma; bilimsel metodun gereklerini, bilimde etik değerlerin önemini, müzik biliminde metoda bağlı tutarlı bilginin ne şekilde belirleneceğini incelemesi bakımından önemlidir.

Çalışma sonucunda müzik biliminde tutarlı bilginin üretilmesi ve edinilmesinin koşulları belirlenmiş, birtakım yayınlarda görülen rivâyet niteliğindeki methodsuz bilgiler örneğinde müzik biliminde bilirkişiliğin kriterleri konusuna dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzikbilim, Metodoloji, Müzikte Eleştiri, Bilimsel Bilgi ve Rivâyet

Abstract

Whether an information expresses objectivity, reliability, validity, or scientific value for short depends on a systematic order, namely method. While each field of science gains scientific validity by having a unique study systematic, method; the value and consistency of an individual's statements depend on their methodicality.

Today, due to the development of the information universe with the cumulative of science and the the globalization of information presentation by increasing the technological possibilities have brought with it the necessity to gain awareness about scientific method to every individual and to ensure the reliability of information communication.

Indeed, the fact that the information that belongs to scientific fields is expressed by everyone, whether scientific education and consciousness, is a social ethical weakness as well as to get away from the obvious. the source of correct and reliable information. This scientific and social ethical problematic; while it also spreads into the fields of art as an extension of scientific studies, makes impossible or complex to learn knowledge valued with accuracy and consistency. Such that, especially as in history, religion and medical sciences, information about music history is expressed without any systematic, especially by the society, who are regarded as intellectuals, journalists, writers; is the projection of inconsistency and methodlessness.

This study has been prepared in order to be evaluated in terms of systematic consistency, a number of statements that harm scientific quality and ethics and cause information pollution in music science.

The study is important in terms of examining the requirements of the scientific method, the importance of ethical values in science, and how to determine the consistent information related to the method in music science.

As a result of the study, the conditions for the production and acquisition of consistent information in music science were determined and was highlighted the subject of the criteria of expertise in music science in the example of methodless information seen in some publications.

Keywords: Musicology, Methodology, Criticism in Music, Scientific Knowledge and Rumor

BİLİMSEL METODSUZLUK BAĞLAMINDA MÜZİKTE RİVÂYETPERESTLİK**Giriş**

Bilimsel araştırma faaliyetlerinde izlenecek yol, bakış açısı biçimi, kaynaklara ulaşma, bulgu ve verileri değerlendirme vs. gibi aşamalar, bilimsel bilgi ve deneyime dayalı olarak ortaya konulmuş kurallara göre yapılmakla değer, fayda ve itibar ifade eder. Bunun gibi müzikbilim araştırmaları da sistemli bir yönleme, yani müzikoloji metodolojisine tabidir.

Metodoloji (yöntembilim), bir çalışmanın bilimsellikte temellendirilmesi için ön koşul olmakla birlikte bilimsel çalışma yapan kimselere de bilgiye ulaşmada kolaylık sağlar. Bu suretle bilimsel çalışma ve bilgiye ulaşma sürecinde zaman ve enerji isrâfı ile maddî kayıplara katlanılmamış olur.

Bilimsel literatür, bilimsel çıktılarının toplamını ifade eden müdevvenâtı oluşturur. Bu yekün herhangi bir bilim alanında ortaya konulan yazılı literatür olmakla birlikte konferans, bildiri, rapor, röportaj gibi çeşitli biçimlerde sözlü olarak yapılan demeçleri de kapsar.

Yazılı veya sözlü olarak yapılan her türlü çalışma ve sunumların bilimsellik ifade etmesi, tam anlamıyla güvenilir olması için belli bir metoda dahil olması elzemdir. Bu bakımdan herhangi bir biçimde bilimsel faaliyet yapan kimselerin metoloji bilgisine, bilimine, kültürüne, kısacası bilimsel bakış açısına sahip olması gerekmektedir.

Nitekim medyada ve internet ortamında muazzam bir veri sunumu yapıldığı hâlde bunların güvenilirlik teşkil etmemesi, belli bir metodoloji kaygısı güdülmemesi dolayısıyladır.

Ancak bu bilimsellik ve güvenilirliğin olması gerektiği konferans, bildiri, rapor, röportaj gibi sözel sunumlarda bazen metodoloji ile bağdaşmayan değerlendirmelerin ve beyânların görülmesi, bilim evrenindeki bilgi kirliliğini meydana getirmektedir. Bununla birlikte yazılı ve görsel medya yoluyla kamuoyuna sunulan, çeşitli alanlarda bilirkişi sıfatıyla bilgi verenlerin, önerilerde bulunanların konuşmaları da bilimsellikten uzak öznel yargılar olabilmektedir ki toplum üzerinde etkili olmaları sebebiyle tam anlamıyla bir denetim buhranı ve başıboşluktur. Öyle ki toplumu ve bireyleri kültürel, sosyal, ahlâkî, siyhî vb. alanda yanlış yönlendirmek, telâfi edilemez sonuçlar doğuracaktır.

Bu itibarla her türlü bilgi akışında belli bir metoda, prensibe, sistematığa bağlı olarak hareket etmek sıradan vatandaşın dahi riayet etmesi lazım gelen bir bilinç meselesidir. Bir toplumun medenîleşmesi ve her yönden gelişmesi ancak bu bilinç dahilinde mümkün olacaktır. Hele ki bilim insanlarının, bilirkişi olarak toplum önünde bulunanların, eğitim kurumlarında ders veren kimselerin öznel, duygusal, gelişigüzel tahmine dayanan beyânları her yönüyle zarar ve zafiyet ifade ettiğinden sıkı bir denetim ve kontrol mekanizmasına bağlanmalıdır.

Müzikbilimsel çalışmalar en temel anlamda sistematik müzikoloji metodolojisi çerçevesinde yapılmalıdır.

Bilgiyi sınıflandırma yöntemi olarak da adlandırılan bu metodda; bilgiler, ilgili alana yararlı olacak şekilde ve modern çağın gerektirdiği tarzda sınıflandırılır. Böylece okuyucu, kendisini ilgilendiren kısma bakarak ilgili yeri okuyabilecektir. (Uslu, 2009; 52)

Ancak ilk aşama olarak elde edilen bilginin bilimselliği, tutarlılığı ve mantıksallığı adına bilimcinin kaynakları doğru değerlendirmesi, dönem analizini yapabilmesi, duyduğu bilgileri antropolojik ve psikolojik süzgeçten geçirmesi şarttır.

Aksi takdirde sunulan bilgiler bilimsellikten uzak, âdetâ kulaktan dolma bilgilerin bir dönüşümünden ibâret olacaktır.

Müzikte Rivâyetperestlik Örnekleri

Bilimsel literatürü meşgul eden birçok örnek, sanat alanlarında da en az o oranda görülmektedir. Bunun sebebi, kaynak bakımından nitelikçe sağlam bir geleneğe sahip olmamak, söylentiye ve hâkim gücün ifâdesine inanmak, sorgulamadan bağlanmaktır.

Başlıbaşına bilimsel methodsuzluk anlamına gelen bu durum, müzikbilimi literatürünü bilgi kirliliğine boğmaktadır. Olaylara ve olgulara bakış açısını sakatlayan bu bilgi kirliliği, yaklaşım hatalarıyla dolu birçok ifade şekliyle çeşitli ortamlarda sunulduğunda, müzik okullarında ders olarak okutulduğunda bilimsel zafiyet kaçınılmaz olmaktadır.

Mâdem ki müzik insan emeğinin ürünüdür; elle tutulur, gözle görülür malzemesi vardır, o hâlde bu malzemenin gerçekten sağlam ve açık görüşlü değerlendirmelerle ele alınması gerekir. Bilimsel araştırmalarda değerlendirmeler bir düzenle, tutarlı ve disiplinli yaklaşımlarla yapılmalıdır. Bu da ancak bilimsel metodlarla mümkündür. (Uslu, 2006; 3)

Bilgi kirliliğine sebep olan yaklaşım hatalarına; bilhassa müzik tarihi, müzik sosyolojisi, müzikpolitik ve folklor ile ilgili değerlendirmelerde düşülmüştür ki bilimsel olmayan rivâyet niteliğindeki bu bilgiler hâlen birçok kimse tarafından metodolojiye aykırı olduğu fark edilmeksizin zikredilmektedir.

Metodolojik açıdan yaklaşım hatası ifade eden birkaç örneğe değinelim:

Osmanlı Dönemi'nde müzik teorisi hakkında bilgi veren edvâr adlı risâleler; diğer eserlerde olduğu gibi belli bir ekole bağlı olarak yazılırdı. Öyle ki bir yazara âit müzik risâlesinde bulunan bilgiler, o ekolün kurucusunun yazdığı baş kaynakla birçok benzerlik taşır. Bu benzerlikler; edvârda bulunan konular, teorik bilgilerin kapsamı gibi yönlerden olabilir. Fakat bu benzerliklerin ötesinde yazar, kendi öğrendiği, icât ettiği, ürettiği birçok veri ve bilgiyi de risâlesine kaydederdi. Böylece ortaya çıkan risâle; bir ekole mensup olup yazarın kendisine âit müstakil bir eser olarak değerlendirilmelidir. Zira o risâle; ekolün kurucusuna âit eserin bir nüshâsı olmamaktadır ki istinsah (kopya etme) ayrı bir faaliyettir.

Ancak bugün müzik tarihi alanında araştırma yapanların bu gibi benzer eserleri bir ekolün kurucusuna âit eserin nüshâsı olarak değerlendirerek ne yazık ki metodolojik bir hata olarak bu fikirde ısrar etmesi doğru bilgiden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu suretle ortaya çıkan hatalar silsilesi sebebiyle müzik literatürü, metod bakımından bozuk birçok hükümle muhataptır.

Öte yandan müzik tarihi alanında yapılan bilimsel çalışmalarda nüshâların doğru değerlendirilememesi, karşılaştırma metodunun uygulanmasında zafiyet ve çeviriyazım sakatlıkları olarak görülebilmektedir.

Birçok araştırmacı tarafından çalışılan Abdülkâdir Merâgî'nin Makâsıdül Elhân adlı eseri hakkında bazı çalışmalarda verilen bilgilerde bu gibi yaklaşım problemleri görülmektedir: Öncelikle bu çalışmaların birçoğunda Makâsıdül Elhân adlı eserin 15 nüshâsı listelenmişse de bu nüshâların içeriğinde bulunan bilgilerin ve küçük notların farklılıklar arz etmesi; bu çalışmaların bilimsel metodolojiye yeterince riâyet etmediği anlamına gelir.

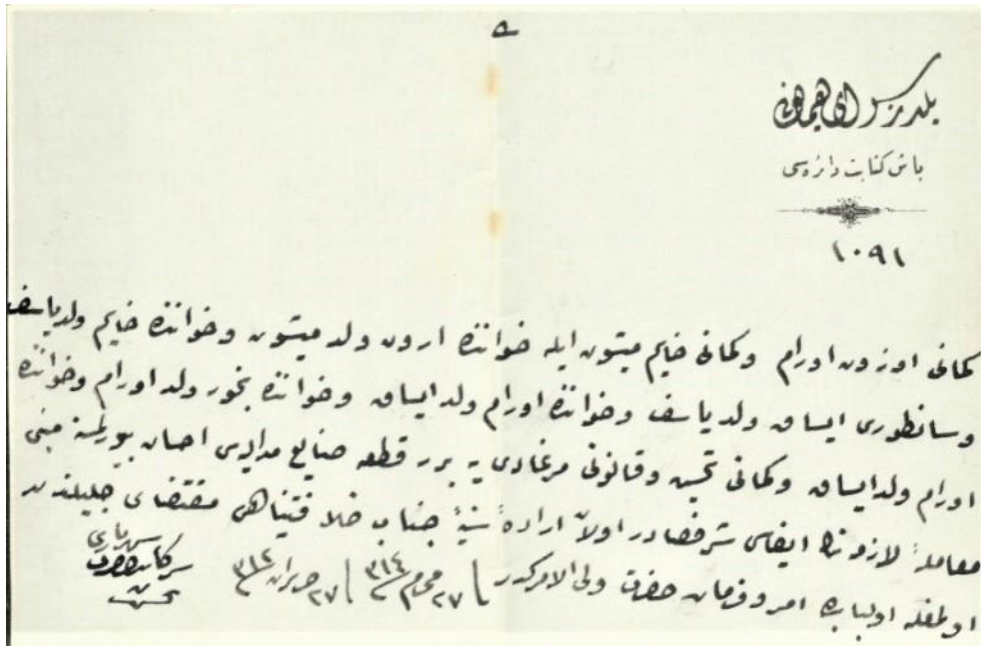
Bununla birlikte bazı yayınlarda, tezlerde veya makalelerde Farsça olan bu eserin çevirisine bakıldığında bölümler (bablar) arasında metin farklılığı ve kopukluklar göze çarpmaktadır. Makâsıdül Elhân ve Merâgî konusunda en bilimsel ve güvenilir yayınlar müzikolog Doç. Dr. Recep Uslu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Uslu, 2015, s. 67 vd.; Uslu, 2019, 1-21)

Bu gibi nüshâ mukâyesesi ve çeviri temelli metod zafiyetleri birçok çalışmada olabilmekle beraber müzik tarihi alanına ilginin azaldığı bu dönemde eski eserler üzerinde yapılan çalışmalar, müzikbilim alanı için olumlu adımlar olarak değerlendirilmelidir.

Dolayısıyla çeviri metodunun daha titiz yapılması, nüshâların değerlendirilmesi ve karşılaştırılması da çalışmaların bilimsel niteliği için önemlidir.

Bazı kataloglarda görülen bilgi yanlışlıkları da bir araştırma ve çalışma metodu zafiyeti ifade etmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İBB Atatürk Kitaplığı gibi arşivlerde bulunan müzikle ilgili belge ve eserlerin özetlerinde veya künye bilgilerinde görülen bazı yanlışlıklar böyledir. Nitekim BOA, İ.TAL., 100-59 künye ve hicrî 1314 tarihli belgede Kemânî Uzun Avram ismi

“Uzun Uzun” şeklinde yanlış olarak okunmuş ve Avram adında Ermeni bir kemancıya âit belge ilgili kataloğa bu şekilde kaydedilmiştir.

Resim 1: Kemani Uzun Avram'a sanayi madalyası ihsânı

Bunun gibi İBB Atatürk Kitaplığı'nda BEL_OSM_K.06229/01 demirbaş numarasıyla kayıtlı, esâsen Muallim İsmâil Hakkı Bey'e âit “Mûsikî Tekâmül Dersleri” (1926) adlı eser, büyük tarih âlimlerinden Ord. Prof. Dr. İsmâil Hakkı Uzunçarşılı adıyla sehven kaydedilmiştir. Aynı kütüphanede Osmanlı şâiri Kâzım Paşa'ya (1821-1890) âit BEL_OSM_O.01132/03 künye ve 1890 tarihli “Kaside-i Garra”, MC_OSM_K.00267 künye ve 1884 tarihli “Mekâlid-i Aşk”, BEL_OSM_K.00415 künyeli “Divân-ı Kâzım Paşa” vd. gibi eserler Millî Mücadele kahramanlarımızdan Kazım Karabekir (1882-1948) adıyla kaydedilmiştir.

Arşiv ve kütüphânelerde uzmanlar tarafından yapılan metod hataları nedeniyle verilen bu gibi hatalı bilgiler, bu konularda araştırma yapan ilgilileri yanlış yönlendirmekte ve zahmete sokmaktadır.

Bunlardan başka müzikbilim çalışmalarında görülen söylentilere inanma ve bunları kaynak göstermede kullanma gibi rivâyetperestlikler de literatürde bilgi kirliliğine sebep olan durumlardandır.

Türk Müziği'nin en büyük bestekârlarından Tanbûrî Hâfız Mehmed Çelebi'ye (1630-1694) “Hafız Post” lâkabının; vücudunun çok kıllı olmasından dolayı verildiği bilgisi; Şeyhülislâm Esâd Efendi'nin (1685-1753) “Atrâbül Âsâr” adlı eserine atfen birçok çalışmada yer almaktadır. (Bkz. Özalp, 2000; Özcan, 1997)

Hâlbuki âbidevî bir bestekâr ve hânende olan Mehmed Çelebi'nin “post” lâkabının, onun tekke şeyhi olarak tarikatında en üst derece olan postnişinlik makâmında olduğunu göstermektedir. (Detaylı bilgi için bkz: Söylemez, 2016; 23-26)

Esâd Efendi'nin, bütün kaynakların aksine Mehmed Çelebi'nin sesinin âhenksiz olduğunu söylemesi, lâkap konusunda olduğu gibi eleştiriye açık bir fikir niteliğindedir.

Bir başka örnek; 18. yüzyılda İstanbul'da yetiştirilen, güzel kokusu ile meşhur Mustafa Bey Armudu'nun, büyük bestekâr Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'ye (1640-1711) âit olduğu rivâyetidir.

Râif Yelkenci bir yazısında, bir mezartaşı yazısına dayanarak, bu güzel kokulu armutların Mustafa İtrî olmasa da onun oğlu İtrîzâde Mustafa'ya (h. 1174 / 1763) âit olması ihtimâlinin yüksek olduğunu ifâde etmektedir. Bu bilgi dahi İtrî ile oğlu olarak kabul edilen kişi arasında 52 yaş olması nedeniyle şüpheli olup ancak torunu olabileceği ihtimâlini işâret eder. Ayrıca bestekâra âit İtrî lâkabının, babasının güzel kokulu buhur (tütsü) üretmesinden geldiği yüksek ihtimâldir.

Yine Türk Müzik Tarihi'nde önemli bir yeri olan büyük bestekâr ve hânende Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'yle ilgili hemen her çalışmada (Bkz: Salgar, 2010; 20-23) yer alan "Ferahnâk Olayı" adlı rivâyet, Râuf Yektâ Bey'in, hocalarından nakletmesi yönüyle yaşanmış olabilirse de olayda adı geçen İsmâil Dede Efendi ile Şâkir Ağa gibi iki büyük mûsikî üstâdının mukâyesesi ya da onların müzisyenlik nitelikleri hakkında yapılacak değerlendirmelerde dikkate alınır mahiyette değildir. Bu gibi birkaç nesli ifâde eden nakiller, ancak yazılı olması ve karşılaştırma yoluyla temellendirilebilmesi hâlinde bilimsel açıdan güvenilir olabilir.

Rivâyete göre olay Sultan II. Mahmut Dönemi Enderun'unda geçmektedir. Şâkir Ağa Eviç makamını biraz değiştirerek Ferahnâk makamını bulmanın sevinciyle padişâhın iltifâtını almak için bir mûsikî faslı meydana getirmek istemiş. Böylece sonradan Enderun'a gelerek itibâr kazanmış olan İsmâil Dede Efendi'ye karşı da üstün gelecekti. Ancak İsmâil Dede Efendi, Şâkir Ağa'nın fasıl hazırlıklarını duymuş ve makamın özelliklerini de öğrenerek hızlıca bir fasıl tamamlamıştı. Sultân II. Mahmut, daha önce geçilmemiş bir makamdan fasıl dinlemek üzere saz heyetini huzuruna çağırdığı sırada Dede Efendi, Şâkir Ağa'nın Ferahnâk makamında bir fasıl yaptığını söyleyince henüz faslını tamamlamayan Şâkir Ağa zor duruma düşmüştü. Faslı hazır olan Dede Efendi de sanki o makamı önceden biliyor gibi icrâ edince Şâkir Ağa'yı hem bilgisiz hem aciz duruma düşürmüştü. Bu çekişmeyi gören pâdişâh Şâkir Ağa'ya; "Şâkir, Şâkir, Dede, mûsikîde bir canavardır; sen onunla güreşemezsin" demişti.

Ne pâdişâhın hitâp şekline ne de Şâkir Ağa ve İsmâil Dede Efendi gibi iki büyük bestekârın davranış biçimine münâsip olan bu rivâyete dayalı olay, ne Şâkir Ağa'nın bestekârlığını menfî ne de İsmâil Dede'ninkini müspet merhâleye taşır. Ayrıca edep, ahlâk ve nezâketleri yetiştikleri ve yaşadıkları ortam münâsebetiyle anlaşılabilir olan iki önemli bestekârın bu gibi niteliksiz tartışmalara muhatap olacağı beklentinin dışındadır. Her hâlükârda bu gibi rivâyetler yaşanmış dahi olsa, müzikal yönden ilmî bir değerlendirmeye dayanak olamayacaktır. Öyle ki birçok yayında bu olaya değinilmekte, İsmâil Dede Efendi haklı ve üstün görülmekte Şâkir Ağa ise kendini beğenmişliğinin bedelini ödemiş bir görünüme sokulmaktadır. Oysa rivâyet edilen bu olayda bir kısım insan da Dede Efendi'yi hırs sahibi ve hırsızlık yapan birisi olarak görebilirdi. Bugün de ününü koruyan İsmâil Dede Efendi'ye bu ithâmlarda bulunmak kimsenin cesâret edebileceği şeyler olmadığından yermek için Şâkir Ağa seçilmişti.

Bestekâr, tanbûrî Erol Sayan'ın da ifâde ettiği gibi olaylar üzerinde yorum yapmak, bunları bilimsel literatürde itibârî kabul etmek ancak gülünç bir kuruntu olacaktır. (Sayan, 2003; 191-198)

Magazinel bilgiler müzik biliminin yakasını hiç bırakmamıştır. En fazla bir kimsenin anılarına dayanan birçok rivâyetin bugün bazı akademisyenlerce dahi herkesçe mâlûm olmayan bilgilermiş gibi sarf edilmesine ne yazık ki bazı ortamlarda şahit oluyoruz.

Bunun bir örneği de şudur ki; Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, “şarkıyı doğru söyleyemiyor, beni de şaşırtıyorsunuz” dedi diye Münir Nurettin Selçuk'a gücenmesi, onun plaklarını bir tren gezisi sırasında pencereden atması, bir baloda Münir Nurettin'in başına bardak koymasını işâret edip bardağa ateş etmesi vb. ifâdeler gerçek anlamda bilimsel faaliyet yapanlar için ancak beyhude zahmetten ibârettir. Fahrettin Altay'ın anılarından nakledilen ve adı geçen dahi olayın ayrıntısına tam olarak hâkim olmadığını bildirdiği, yani esastan sakat bir rivâyet kuşkusuz itibârî olamaz. (Kulin, 1996; 36-39)

Bir internet ropörtajında, bu konuya hâkim olmamakla birlikte kulaktan dolma bilgilerle değinen Timur Selçuk'un “babam, sanatçı olmadığı halde eserini doğru okumadığı için Mustafa Kemal'i azarlamıştı, böyle bir adamdan bahsediyorsunuz” şeklindeki beyânı, en iyimser tavırla kendisinden beklenmeyen bir gaf olarak değerlendirilebilir. (<https://www.salihbora.com/bilgiler/timur-selcuk-tan-munir-nurettin-selcuk/>, Erişim Tarihi: 09.05.2020)

Hâlbuki Münir Nurettin Bey, en yorgun ve zahmetli durumlarda bile Mustafa Kemal Atatürk'e ve diğer ileri gelenlere karşı saygı ve nezâkette en küçük bir zafiyet dahi göstermemiş, saz heyetindeki diğer sanatkârlar gibi titizlikle davranmıştır. (Cengiz, 1993; 97-99; Bardakçı, 2012; 147-151)

Tutarlı, güvenilir, bilimsel fayda teşkil eden bilgilerden maksadını aşan, yanılgıya sebep olan, güçlü bir dayanağı bulunmayıp hayal veya rivâyetten ibâret olan ifâdeleri süzmek, akıl ve mantık esâsıyla hareket etmek zorunda olan bilimcinin görevidir.

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde Türk Müziği'nin radyolardan yasaklanması konusunun demogoji ve çeşitli görüşlerin propagandasından uzak, belli bir metod çerçevesinde kültür, sosyoloji ve siyaset bilim ekseninde değerlendirmekle bu uygulamanın medenileşme ve gelişme sürecindeki her ülke ve toplumda görüldüğü gibi bir kültürel, sanatsal denetim ve stratejik yönetim uygulaması olduğu sonucuna varılacaktır.

Gerçek bunun aksi olsaydı, bilhassa 1980'lerden -esâsen daha öncesinden- itibâren okullarda Türk Müziği eğitiminin verildiği, yatırım fırsatlarının arttığı, radyo ve televizyonlarda Türk Müziği programlarının serbestçe yapıldığı günümüze kadar geçen yaklaşık yarı asırlık süreç geline nokta bu anlamda daha tatminkâr olmalıydı. (Gençoğlu, 2019; 13) Oysa bugün Türk Müziği'nin her türü, müzikalite adına yapılması gereken herhangi bir sanatsal denetime tabi olmadığından geleneksel özelliklerini, kültürünü, bilincini, hatta geleceğini dahi kaybetme noktasındadır.

Halk Müziği araştırmalarında da birçok rivâyetvârî bilgi mevcuttur. Örnek olarak kolbastı adlı oyunun Trabzon Yöresi geleneğine âit olduğu, bu yörede zevk veya âlem denilen erkek eğlenme meclisleri ve ayrıca yörede köçeklik mesleğinin bulunduğu, erkek çocukların küçük yaşlardan itibaren köçeklik için yetiştirildiği gibi esas bir kaynağa dayanmayan, ayrıca yöre kültürü, geleneği, anlayışı ve ahlâkî algısıyla bağdaşmayan bilgiler, çeşitli çalışmalarda yer almaktadır. (Şenel, 1994; 133-137; “Anonim, 1921 ve Tekin, 1922”den alıntı)

Öncelikle kolbastı oyunu yöre geleneğine âit bir oyun olmayıp Arafil ve Faroz mahallelerindeki gençler tarafından oynanan, yarım asır kadar bir geçmişe sahip herhangi bir halk oyunu

sistematliğine dahil olmayıp günümüzde modern dans kaideleriyle düzenlenen popüler bir üründür. Trabzon merkezde görülen bu oyun, 1990'ların başında yine aynı mahallelerin gençlerince aktarma yoluyla öğrenilmiş ve popüler kültürün yadırgamaz anlayışıyla bazı düğünlerde yavaş yavaş görülmeye başlamıştır.

Zevk veya âlem adı verilerek bölgede tertip edildiği söylenen meclisler ise yöre geleneğiyle ilgisi olmayan, ancak birkaç gencin, kimsenin görmediği yerlerde kurduğu âlemler ve içkili sohbetler olabilir ki adı geçen yazılarda geçen “mağaralarda veya kimsesiz evlerde yapılırdı” ifâdeleri bölgenin coğrafi ve yerleşim yapısıyla da bağdaşmamaktadır.

Trabzon yöresinde 1 asır kadar önce gerçekleştirilen Helvâ Sohbetleri de yöre ileri gelenlerinin dînî ve örfî kâidelere uygun olarak belli aralıklarda tertip ettikleri ilim ve kültür meclisleridir ki bunların birisi de Cansızoglu Mustafa Efendi'nin eviydi.

Yörede var olduğu söylenen erkek köçek kültürü; Trabzon halkının gerek ailevî yapısı ve yetişme tarzı gerekse karakter yapısıyla ilişkili değildir. Ancak köçek kültürünün bu yörede var olması; mübâdele döneminden önce bölgede bulunan Rum halkının gelenek ve kişilik yapısı ile eğlence anlayışını yansıtmaları bakımından yörede bugün bulunmayan Rum halkı için söz konusu olabilecektir.

Sonuç

Bilimsel bilgiler, belli bir metoda bağlı olan temellendirilmiş çıkarımlardır. Tutarlı ve güvenilir olan ve topluma fayda sağlayan her bilgi, bilimsel bir sistematığe dayanmalıdır. Bu bilimsel yaklaşım, doğru bilginin elde edilmesini sağladığı gibi bu edinim sürecinde karşılaşılabilecek olan zaman, para, enerji gibi kayıpları ortadan kaldırır.

Müzik alanındaki birçok kaynak veya yapılan çalışmaların güvenilirliğinin tespiti de aynı şekilde bir metodoloji bilgisi ve araştırma deneyimi gerektirir. Gerek müzik tarihi alanındaki eski eserlerin tespit ve tahlilinde gerek birtakım olayların değerlendirilmesinde ve gerekse olgular arası ilişkilerin analizi veya halk müziğinde alan araştırması gibi faaliyetlerde sosyolojik ve antropolojik yaklaşımlarda bilimcinin sağlam bir bilgiye, deneyime ve kültürel altyapıya sahip olması büyük önem ve değer arz etmektedir.

Nitekim bugün diğer bilim alanlarında olduğu gibi müzikbilim alanında da rivâyet niteliğinde, esaslı bir kaynağa dayanmayan birçok bilgi, literatürü bilgi karmaşasına sürüklemektedir. Bu durum, bilhassa sanat alanlarında yetişmekte olan neslin bilimsel yaklaşımlardan, metod bilincinden uzak ön yargılı olarak kültür ve bilgi zafiyeti içinde eğitim görmesine neden olmaktadır.

Gelecekte akademisyen, öğretmen vb. olarak herhangi ortamda birikmiş sıfatıyla fikir beyân edecek olan bireylerin bilimsel kültür ve bilinçten yoksun methodsuz bir zihniyete sahip olması; medeniyetin yok olma sürecine girmesinin işâretidir.

Bu bakımdan müzikbilim alanında literatürü meşgul eden birçok mesnetsiz ve/veya bilimsel olmayan bilginin hele hele referans olmaktan çıkarılması, bilimsel metodolojiye riâyetin eğitim ve yayın üst kurumlarınca ciddî bir denetim mekanizmasına bağlanması, yeni neslin gelişen toplumların uygulamalarının da ötesine geçerek kültür ve bilinç ekseninde yetiştirilmesi, analiz kabiliyetlerinin ve bilimsel ahlâk çerçevesinde hüküm verme yetilerinin geliştirilmesi ülke ve toplum olarak gelişim ve değişim çemberinin dışında kalmamak için gerekmektedir.

Kaynakça

Bardakçı, Murat (2012), *Ferik Fersan ve Hâtırâları*, 2. Baskı, İstanbul: Pan Yayınları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.TAL., 100-59

Cengiz, H. Erdoğan (1993), *Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik-Hafız Yaşar Okur'un Anıları*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları

Gençoğlu, Mehmet S. Halim (2019), *Kültür ve Bestecilik Bakımından Türk Müsîkîsi Edebiyatı*, Ankara: Akademisyen Kitabevi Yayınları

<https://www.salihbora.com/bilgiler/timur-selcuk-tan-munir-nurettin-selcuk/>, Erişim Tarihi: 09.05.2020

İBB Atatürk Kitaplığı, BEL_OSM_K.06229/01, BEL_OSM_O.01132/03, MC_OSM_K.00267, BEL_OSM_K.00415

Kulin, Ayşe (1996), *Bir Tatlı Huzur-Münir Nüreddin Selçuk'un Yaşam Öyküsü*, İstanbul: Sel Yayıncılık

Özalp, Nazmi (2000), *Türk Müsîkîsi Tarihi*, Cilt I-II, İstanbul: MEB Yayınları

Özcan, Nuri (1997), “Hâfız Post”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, s. 100-101, İstanbul: TDV Yayınları

Salgar, M. Fatih (2010), *Dede Efendi; Hayatı, Sanatı, Eserleri*, 3. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat

Sayan, Erol (2003), *Müziğimize Dâir Görüşler, Analizler, Öneriler*, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları

Söylemez, Mehmet (2016), *Türk Müsîkîsi'nde Hâfız Post*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Şenel, Süleyman (1994), *Trabzon Bölgesi Halk Müsîkîsi'ne Giriş*, İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları

Uslu, Recep (2006), *Müzikoloji ve Kaynakları*, İstanbul: İTÜ Vakfı Yayınları

Uslu, Recep (2015), *Merâgî'den II. Murad'a Müziğin Maksatları: Makâsıdül Elhân*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

Uslu, Recep (2019), “Meragi’nin Makasıdü’l-Elhan Versiyonları Yahut Yeniden Adlandırma Yapılabilir mi? Timurlu Şahruh ve Osmanlı Murad Arasında Merâğî”, *Yegâh Mûsikî Dergisi*, Cilt 2, sy. 1, s. 1-21

Uslu, Recep (2009), “Türkçe Müzik Teorisi Eserleri Nasıl Çalışılmalı”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt 15, sy. 58, s. 45-62

Yelkenci, Râif (1944?), “Mustafa Bey Armudu Eyüplü’dür”, *Taha Toros Arşivi*, TT.500539

GASTRONOMİ TURİZMİ KAPSAMINDA KEMALİYE (EĞİN) MUTFAĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğretim Üyesi Nurettin İMRE
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Öğr. Gör. Tamer CÖMERT
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

UNWTO (2017) tarafından 1990'dan başlayarak uzun dönemli verilerin değerlendirildiği çalışmada; geçmişte turizmi etkileyen ve gelecekte de etkilemesi muhtemel sosyal, siyasal, ekonomik, çevresel ve teknolojik faktörler verilere dayalı olarak incelenmektedir. 2017 yılında güncellenen UNWTO Turizm raporu, 2030 yılı turist varışlarının dünya çapında 1,8 milyar kişiye ulaşacağı, uluslararası turist varışları açısından 2010-2030 döneminde küresel yıllık artış hızı ortalama %3,3 olarak öngörülmüş, 2030 yılına doğru, turistlerin %57'si gelişmekte olan ülkelere yönelmiş olacağı tahminlenmiştir.

Her geçen gün insanların seyahat motivasyon unsurları değişmektedir. Deniz, güneş, kum (3S) üçlüsünün oluşturduğu Kitle Turizmini tercih edenlerin yanında doğal ve kültürel unsurlara dayalı turizm türlerine olan ilgi de artmaktadır. Gastronomi turizmi, alternatif turizm türleri arasında yerini alan ve her geçen gün de değeri artan, etkinlik kapsamı geniş ve yüksek derecede farkındalık gerektiren bir turizm türüdür. Yiyecek içecek kültürü, soyut kültürel mirasın somut kaynakları olarak gösterilmekte ve kültürel değer olarak geçmişin günümüze taşıdığı, halen yerel toplum içinde var olan yapılarıdır. Mutfak kültürü içinde kullanılan ürünler bölgenin doğal değerlerini, ürünlerin pişirilmesi, hazırlanması ve sunulması da kültürel değerlerini ortaya koymaktadır.

İnsanlar hayatlarını sürdürmek için yemek-içmek zorundadırlar. Gastronominin konusunu yiyecek-içecek ile ilgili her şey oluşturmakta ve dolayısıyla gastronominin konusu insandır. Fizyolojik bir ihtiyaç olan yeme-içme; ekonomik, sosyo-kültürel, tarihi, coğrafi faktörler gibi pek çok unsura dayalıdır. Yeme-içme kültürünün gelişmesi onu sadece fizyolojik ihtiyaçtan olmaktan çıkarmış ve farklı kültürlerle özgü yiyecek-içeceğin deneyimlenmesi isteği ile gastronomi turizminin gelişim gösterdiği görülmektedir. Turizmin konusu konaklama, yeme-içme ve ulaşım üçlüsünden oluşmaktadır. Önceden destinasyonların sadece yeme-içme faaliyetlerinin varlığı değerlendirilirken artık yeme-içme seyahatin temel motivasyonu haline gelmiş ve destinasyonlar arası tercih nedeni olmuştur.

Gastronomi turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip Türkiye zengin mutfak kültürüyle tanınmaktadır. Kemaliye (EğİN)'e ait yöresel lezzetleri de bu zengin kültürün bir parçasıdır. Bu

noktadan hareketle araştırmamızın amacı Kemaliye (Eğin)'nin gastronomi turizmi potansiyelini ortaya koymaktır. Araştırmamızda Kemaliye (Eğin)'nin yöresel yiyecek-İeceklerinin belirlenmesine yönelik arşiv incelemesi yapılmış ve tespit edilen yiyecek-İecekler kaynak kişilere görüşülerek doğrulanmıştır. Araştırma sonucunda Kemaliye (Eğin)'nin gastronomi turizmi potansiyeli olduğu ancak bunun kullanılmadığı tespit edilmiş ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi Turizmi, Yöresel Mutfak, Kemaliye (Eğin)

GİRİŞ

Turizm sektörünün sürekli gelişmesiyle birlikte, ulusal ve uluslararası turizm talebinde yeni eğilimler, yeni yönler ve yeni türler ön plana çıkmaya başlamıştır. Turistler güneş-kum-deniz 3S ağırlıkta olduğu geleneksel kitle turizminden uzaklaşarak, alternatif turizm ürünlerini de yoğun olarak talep etmeye başlamışlardır. Günümüz turist profili; kültürel değerlere önem veren, yerel yaşamı deneyimlemek isteyen bir nitelikte olup (Temurci, 2017) bu eğilimlerin doğa temelli turizm (eko turizm, yayla turizmi, gastronomi turizmi vb.) faaliyetlerinin de artacağı sonucuna ulaşmamızı sağlamıştır.

Turizm olayına katılmak için insanlar birçok faktörden etkilenmektedir. Bunların içinde spor, sağlık, dinlenme, eğlence, toplantı, kongre, dünya mirası, yaratılmış güzellikleri gözlemleme, fiziksel ve psikolojik olarak tazelenme ve sıhhat bulma, sayılabilir (Özgüç, 2007). İnsanları turizme sevk eden faktörlerin fazlalığı turizmin çeşitlenmesine neden olmuştur.

İnsanlık tarihi boyunca süren ve turizme kaynaklık eden seyahat hareketleri günümüzde yeni biçimler, yeni anlayışlar, yeni yöntemler kazanmıştır. Turizm bugün bir endüstri dalı olarak tanımlanmakta ve turizm alanındaki bütün iş ve işlemleri kapsayan çok yönlü bir kavram olarak kabul edilmektedir (İmre ve Gürbüz, 1994). Bir endüstri olarak değerlendirilen turizm; zaman içinde teknolojik-sosyolojik-çevresel değişimlere karşılık vermiş ve değişime uğramıştır.

Ülke ekonomilerine turizmin katkısı önemli boyutlarda olsa da, bilinçsiz tutum ve davranışlar ve daha fazla kazanç sağlama isteği ile ülkeler günümüzde turizmin doğal yapıya verdiği zararı tartışma konusu haline getirmektedirler. Turizmin çevresel zararları sürdürülebilirlik olgusunun önem kazanmasına yol açmaktadır. Doğal hayatın, kültürel değerlerimizin gelecek kuşaklara aktırabilmesi tehlikeye girmiş, koruma altına alma zorunluluğu doğmuştur. Somut olmayan kültürel mirasın önemli parçası olan yiyecek ve İecek kültürü de bu durumdan etkilenmiştir. Günümüzde globalleşen dünyada, yeme-İeme alışkanlıkları değişerek hızlı tüketime dayalı beslenme öne çıkmıştır. Somut olmayan kültürel mirasımız unutulmaya başlamış ve geleneksel yemek kültürümüz kaybolmaya yüz tutmuştur. Mutfak kültürümüzün korunması, yaşatılması, gelecek nesillere aktararak sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Turizm politikalarında meydana gelen arayış beraberinde; turizmin çeşitlendirilmesi ve bütün yıla yayılması, alternatif turizm türlerinin oluşturulması, turizmde rekabetin ve kalitenin

arttırılması çalışmalarını getirmektedir. Türkiye’de, 2014- 2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planının hedefleri arasında da, üst gelir grubu tarafından tercih edilen; turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi, alternatif turizm türlerinin desteklenmesi politikaları yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013). Turizm eğilimleri çerçevesinde düzenlenen ve gelecekteki değişimlere ayak uydurabilen bu çalışmaların Türkiye’nin turizm politika ve stratejisine uyarlanması, hem kaynakların etkin kullanılmasına sağlayacaktır hem de ülkeye turizmde rekabet avantajı sunacaktır. Her ülke gibi Türkiye’nin de potansiyeli gereği yönelebileceği sınırlı sayıda turizm eğilimi bulunmaktadır (Pamukçu ve Sarıışık, 2017).

Son zamanlarda doğal hayat, çevre bilinci ve sağlıklı beslenmenin öneminin anlaşılma başlanması ile birlikte yöresel yemeklere ve yöresel gıdalara verilen önemde de artış gözlenmektedir. Yöresel işletmeler misafirleri için gıda çeşitliliği sağlamaya çalışırken, tüketiciler de alacakları ürünlerde sağlıklı ve sürdürülebilirlik özelliklerini aramaktadır. Bu beklentilerden dolayı misafirler yöresel yemeklere yönelmektedir. UNWTO’da (2018) yeme-içme harcamalarının dünya turizm gelirleri içerisindeki payının %30 (yaklaşık 450 milyar ABD Doları) düzeyinde olduğunu bildirmekte olup, destinasyon seçme kararında yeme içmenin çok önemli olduğunu belirten turistlerin toplamın %88’nini (yaklaşık 1 milyar 200 turist) oluşturduğu raporlanmaktadır.

Son zamanlarda kültür turizmi unsurlarını öne çıkararak marka bir varış noktalarından biri haline gelme yolunda büyük mesafe kaydeden Kemaliye (Eğin)’ni, bu çabayı sarf eden diğer bölgelerden ayıran en önemli özelliklerinin başında, yöresel yemeklerinin olduğuna inanılmaktadır. Henüz kitlesel boyuta ulaşmamış turizm talebinin ilerleyen yıllarda Kemaliye’yi marka bir destinasyona dönüştürmesi, ilçedeki tüm karar verici/paydaşlarca hedeflenen/istenen bir amaçtır. Derin bir kültürel geçmişe ve kültürel zenginliğine sahip, doğallığı ve kendine has olma özelliği taşıyan Kemaliye, yöresel ürünleri ve yöresel lezzetlerinin çekim gücü oluşturması ve turizme katkı sağlayacağı da düşünülmektedir. Somut olmayan kültürel mirasımız arasında yer alan yöresel ve geleneksel yemek kültürümüzün korunması, yaşatılması, gelecek nesillere aktarılacak sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Türk mutfağında hemen hemen her bölgeye ait mutfak kültürünün unsurlarına rastlamak mümkündür. Bu nedenle Türkiye gastronomi turizmi potansiyeli yüksek, dünyada kendine özgü belirleyici ve ayırt edici özellikleri vardır. Bölgeye ait bitki ve hayvan varlığı, iklim ve coğrafya ve en önemlisi din ve inanışlar gibi etmenler o mutfakın temel özelliklerini belirlemektedir. Örneğin; bir topluluğun yerleşik olduğu coğrafyada, tarımsal ve hayvansal ürünlerin çokluğu bitkisel ve hayvansal ürünler ile beslenmeye dayanan bir kültürü işaret eder; yerleşik olmayan, göçebe bir topluluk ise hayvansal beslenmeye dayalı bir kültürü işaret eder. Bu iki farklı yaşam düzeni topluluğun ne tür beslenmeyi benimseyeceğini belirler (Beşirli, 2010). Türkler Anadolu topraklarına yerleşene kadar göçebe yaşamaktaydılar, yerleşik hayata geçince tüm beslenme şekli değişmiş, yerleşik mutfaklardan etkilenmiştir.

Mezopotamya bilinen ilk mutfak kültürü örneklerini dünyaya sunmuştur. Mezopotamya mutfağı zamanla komşu mutfaklar olan Anadolu ve Asya mutfaklarına biçim vermiştir. Anadolu mutfağı ise Mısır, Yunan ve Roma mutfaklarını etkileyerek onların temelini oluşturduğu bilinmektedir. Avrupa mutfaklarının tamamı da Roma mutfağından ortaya çıkmıştır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ile birlikte, Anadolu mutfağının özellikleri Türk mutfağını etkileyerek, göçer olan Türklerin mutfak kültürünü etkilediği tespit edilmiştir. Türkler, Orta Asya'dan getirdikleri mutfak kültürü ile Anadolu mutfak kültürünü birleştirerek zenginleştirdikleri görülmektedir. Daha sonraki dönemde Türkler Anadolu'da devletler kurmuşlar ve en sonunda da Osmanlı İmparatorluğu'nun üç kıtaya yayılmasına paralel olarak, farklı bölgelere ait mutfak zenginliklerini kendi mutfak kültürlerine dahil etmişlerdir. Türk mutfağı aslında bu süreçte bir "füzyon mutfağı" özelliği kazanmıştır. Türk mutfağı yaşayan en eski ve en zengin mutfaklardan biridir (Akgöl, 2012; Bilgin, 2008, Hatipoğlu, 2010).

Yapılan literatür araştırmasında da, Kemaliye (Eğin) mutfak kültürüne yönelik çalışmaların (3 adet) sayısal olarak yetersiz ve içerik olarak dar kapsamlı olduğu; hem yapılmış çalışmaları aktarmak, hem de ayrıca yapılacak olan çalışmalara yol göstererek; gastronomi turizmi açısından Kemaliye (Eğin) mutfak kültürünün potansiyelinin belirlenmesi gerekmektedir. Araştırmamızın temel problemini oluşturan bu durum yanında, çalışmamız ile;

- Gastronomi turizmi kapsamında değerlendirilebilecek Kemaliye (Eğin)'de yöresel yiyecek ve içeceklerin belirlenmesi,
- Gastronomi turizmine destek olabilecek coğrafi işaretli ürün kapsamında değerlendirilebilecek ürünlerin belirlenmesi,
- Kemaliye (Eğin) gastronomi kimliğine katılabilecek yiyecek ve içeceklerin belirlenmesi,
- Kemaliye (Eğin) mutfak kültürünün yapısı ve onun nasıl ifade edilebileceği, sorularına cevaplar aranmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Mutfak, yemek pişirilen yer, aş damı; yiyecek kültürünün tamamı olarak Türk Dil Kurumu Sözlüğü (sozluk.gov.tr) tarafından açıklanmıştır. Buradan hareketle mutfak; bir evin, bir lokantanın, otelin vb. yerlerin yemek hazırlanmaya ayrılan bölümü, ayrıca hazırlanış biçimi olarak ele alınan yemeklerin ve beslenmenin ön hazırlıklarının tümü olarak tanımlamak da mümkündür. Bir toplumun kültürünün en önemli parçasını mutfakların oluşturduğu söylenebilir. Dünyada hemen her mutfağı diğerlerinden ayıran temel sayılabilecek bazı özellikleri vardır. Her mutfak bu özellikleriyle bir kimlik kazanır.

Din ve benzeri inanış kısıtlamaları, bölgedeki bitki ve hayvan varlığı, mutfak kültürlerinin oluşmasında rol oynar. Yaşam içinde her şey gibi "mutfak" kavramı da değişime uğramakta ve kültürel yapıyla etkileşim içinde olmaktadır. Günümüz hayat tarzı toplumları tüketime

özendirmekte ve üretim modelleri işletmeleri pazar arayışına yöneltmektedir. Bu tüketim ve üretim değişiklikleri toplumların “kültürel davranışlarını” değiştirmekte, bu değişimde mutfaktaki kültürel değişimin belirleyici unsurları olmaktadır (Oğuz, 2002). Değişen üretim ve tüketim yapısı, teknolojinin değişimi ile ortaya yeni iş olanakları çıkarmış, kırsaldan kentlere doğru bir hareketin doğmasına neden olduğu söylenebilir. Kırsaldan kente olan hareket bölgesel üretimi etkilemiştir.

Türk Dil Kurumu gastronomiyi; yemeği iyi yeme merakı, sağlığa uygun, iyi düzenlenmiş, hoş ve lezzetli mutfak, yemek düzeni ve sistemi, olarak tanımlamaktadır.

Gastronomi, Yunanca bir kelimedir ve etimolojik kökeni incelendiğinde iki farklı kelimeden oluştuğu görülmektedir: mide anlamına gelen gaster ve yasa anlamına gelen nomas. Bu iki kelimenin birleşimiyle oluşan gastronomi kelimesi, yeme içme ile ilgili tüm her şeyi ifade etmektedir. Bunun yanında tıp terimleri sözlüğünde de gastronomi, “iyi yemek yeme bilimi” olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir açıdan gastronomi; ne yenip, ne içileceğine, ne kadar yenilip içileceğine, ne şekilde yenilip içileceğine, neyle birlikte yenilip içileceğine, nerede yenilip içileceğine, ne zaman yenilip içileceğine ve nasıl yenilip içileceği konusunda rehber olarak da görülmektedir (Hatipoğlu vd., 2010). Gastronominin bir kavram olarak anlamına bakıldığında ise “insan yaşam düzeyi ve gıdasını ilgilendiren her konuda elde edilmiş kapsamlı bilgi birikimi” tanımıyla da karşılaşılmaktadır (Küçükaslan ve Baysal, 2009). Öney’e (2013) göre gastronomi pek çok birey için farazi, hayal etme özelliklerini taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle kesin sınırları bilinmediğinden varlığı öznel olarak anlaşılmakta ve bu nedenle yalın bir anlam çıkarmak ve objektif bir tanım elde etmek güçtür.

Gastronominin konusu yeme-içme zevkidir. Bu nedenle temel konusunun insan olduğunu söylemek mümkündür. Buna bağlı olarak gastronomi; kültürel, sosyal, tarihi, coğrafî, psikolojik, antropolojik ve buna benzer pek çok unsurdan etkilenmektedir. Nitekim Kivela ve Crotts’un (2005) gastronomiyi, bir coğrafyanın kendilerini diğerlerinden ayırt eden yiyecekleri, yeme-içme alışkanlıkları ve yiyecek-içecek hazırlama teknik ve yöntemleri olarak açıklamaları da bunun bir göstergesidir.

Hatipoğlu (2010) gastronominin, bireylerin deneme ve yanılma yoluyla edindikleri bilgilerine, zaman içinde bilginin yaygınlaşması ile kültürlerine, alışkanlıklarına ve toplumların tarihsel yeteneklerine de uygun olarak yiyecekleri bir araya getirdiğini belirterek aynı zamanda ülke, bölge ve yörelere göre de farklılık gösterebileceğini ifade etmektedir. Gastronomi, aynı yöre içinde yer alan farklı toplulukların tükettikleri yiyecek ve içeceklerle ilgili faktörlerin değişkenliğini de ortaya koymaktadır. Gastronomi bu değişkenlikleri görmesi nedeniyle farklı kültür ve ülkelerin, yiyecek ve içeceklerle yaklaşımlarındaki benzerlikleri ve farklılıkları göstermektedir.

Gastronomi kavramı üzerine yapılan tanımların çoğu, gastronominin yalnızca etkilendiği

faktörler, hazırlama yöntemleri, kullanılan malzeme gibi belirli konulara vurgu yaptığı, bu nedenle bütüncül bir bakış saptanamadığı görülmektedir (Sökmen ve Özkanlı, 2018). Bu nedenle gastronomi turizmini farklı birçok tanımla ve isimle literatür içinde görmek mümkündür.

Turizm; daimi yaşanılan yerler dışına yapılan ve daha sonra daimi yaşanılan yere geri dönüşleri süresince, kullandıkları ulaşım, yeme-içme ve geçici konaklamalarından doğan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili faaliyetlerin (Batman, 1999) bütünü olarak tanımlanabilir. Kavramın kapsamının geniş olması, turizmin farklı sektörlerle ilişkilerini de ortaya koymaktadır. Tanımdan hareketle turizmin üç bileşenden oluştuğunu ifade edebiliriz, birinci bileşen ulaşım, ikinci bileşen konaklama ve üçüncü bileşen yeme-içmedir.

Gastronomi turizmi kavramının kökeni üç unsura dayanmaktadır: tarım, kültür ve turizm. Tarım, gastronomi turizmine konu olan ürünü sunmakta; kültür, bu ürünün tarihini sağlamakta ve son olarak turizm ise gerekli altyapı ve hizmetleri temin etmektedir (Sökmen ve Özkanlı, 2018). Bununla bağlantılı olarak gastronomi turizminin mevcut konumunu kazanmasında bir takım unsurların etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bu unsurlar (Boniface, 2003);

1. İnsanların çevreye ve üretim süreçlerine uyum sağlamaları ile kendilerini tarım konusunda geliştirmeleri,
2. Kültürlerarası iletişimin artması ve hakim kültür olmanın önem kazanması,
3. Bölgesellikte küreselliğe geçiş ve standartlaşmaya olan tepki,
4. Gıda güvenliği konusunda duyulan endişeler.

Literatürde “Culinary Tourism”, “Gastro Tourism”, “Food Tourism”, “Gourmet Tourism” gibi farklı birçok isimle yer alsa da daha çok gastronomi turizmi kavramı kullanılmaktadır. Long (1998), “Culinary Tourism (Gastronomi Turizmi)” kavramını turizm literatürüne kazandırmıştır. Söz konusu kavram, “culinary tourism” olarak ilk kez “diğer bir mutfak kültüründeki yiyeceklerin hazırlanması, sunulması, tüketilmesi, buradaki öğün sistemi, yeme biçimlerini keşfetme amacıyla gerçekleştirilen turizm şekli” anlamıyla kullanılmıştır (Long, 2004). Araştırma sonucunda Long gastronomi turizminin daha çok sosyo-kültürel yanını vurgulamıştır. Ayrıca farklı tatları deneyimlemenin diğer kültürleri kabul etme ve tanıma yollarından biri olduğunu ortaya koymuştur.

Gastronomi turizminin kültürle bağlantısı, inkâr edilmez bir gerçekliktir. Bu bağlamda gastronomi turizmine katılan turistler, özel ilgi turizmi kapsamında ele alınabileceği gibi kültür turizmi kapsamında da değerlendirilebilecektir.

Gastronomi turizminden bahsedebilmek için şu ön koşullardan birinin ya da birden

fazlasının yerine getirilmesi gerektiği söylenebilir (Hall ve Sharples, 2003):

1. Nitelikli bir yiyecek-içecek tüketme isteği,
2. Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöreye ait özel bir yiyecek-içecek tüketme isteği,
3. Ünlü bir ustanın yaptığı, ünlü şefin hazırladığı özel bir yiyecek-içecek tüketme isteği.

Yukarıdaki üç koşulda da ortak olan nokta “özel” olmaktır. Gastronomi turizmi de, özel yeme-içme deneyimleri ile ilgili olmalıdır. Burada özel olmaktan kast edilen söz konusu yemek ya da içeceğin özel bir yere ait olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak gastronomi turizminin gerçekleştiği alanlar da özgün yemek ve içeceklerinin bulunduğu alanlar olmalıdır (Sökmen ve Özkanlı, 2018).

Santich (2004) gastronomi turizmini tüketimden çok üretim konusuna odaklanan bir turizm çeşidi olduğunu belirtmektedir. Söz konusu üretimin hangi tarihsel süreçlerden geçtiğini gösteren müzeler, çiftlikler vb. yerlerin yer aldığı Fransa ve İtalya bu anlamda önemli temsilleri oluşturmaktadır. En genel ifadeyle insanların tatmak istedikleri yiyecek ve içeceklerle ilgili seyahat deneyimlerini ifade eden gastronomi turizmi şöyle özetlenebilmektedir:

1. Yerel kültürün içinde yer alarak, onun bir parçası haline gelmiştir,
2. Turizm tanıtımının bölgesel unsurunu oluşturarak tanıtıma katkı sağlar,
3. Bölgede var olan tarımsal üretimi destekleyerek ve bölgenin ekonomik gelişmişliğine katkı sağlar,
4. Rekabetçi pazarlama anlayışıyla hedef pazarlara yönelmeyi kolaylaştırır,
5. Uluslararası boyutuyla küreselleşmeye, bölgesel boyutuyla da yerelleşme göstergesidir,
6. Farkındalık sahibi turistler tarafından tercih edilen ürün ve hizmettir.

Gastronomi turizminin bir bakıma destinasyonlara etkisini içeren yukarıdaki maddelere bakıldığında, ilgili destinasyonlar için önemi daha iyi anlaşılacaktır. Gastronomi turizmi yöresel mutfak kültürü ürünlerinden doğan yiyecek ve içeceklerin kullanımı dolayısıyla ekonomik ve toplumsal kalkınma anlamında ülkelere büyük katkıları olabilecek bir turizm çeşididir (Wolf, 2006).

Yöresel mutfak ürünlerinin turizme katkısı son yıllarda dikkate alınmış ve bu alanla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda farklı mutfak kültürleri incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Türk mutfağı iki farklı mutfaktan oluşmaktadır. Bunlar, “Saray Mutfağı” ile “Yöresel Türk Mutfağı”dır (Toygar, 2001; Birer, 2005).

Saray Mutfağı; Osmanlı İmparatorluğunda padişahın, erkânının ve haremın beslenme ihtiyaçları için yiyecek-içecek üreten, bunun yanında sosyalleşme fonksiyonu da içeren bir mutfaktır. Bu mutfağa ait yiyecek-içeceklerde; besleyicilik, lezzet, tat ve sunum unsurları önem taşımaktadır.

Yöresel Türk Mutfağı; kendi sosyo-ekonomik koşullar içerisinde halk tarafından oluşturulan mutfaktır. Yöresel Türk Mutfağında yiyecek-içecekler; yörenin gelenek, görenek, alışkanlıkları, ekonomik olanakları, kendine özgü yemek hazırlama ve sunumlarından oluşmaktadır.

Yiyecek-içecek faaliyetleri turizm sektörünün üç bileşeninden biridir. Bundan dolayı birçok ülke ve bölge mutfağı birçok ülkeye açılmış, birçok şehre girmiştir. Avrupa turizmi başta olmak üzere dünya turizmi ve hatta ülkemizde yiyecek-içecek konusuna verilen önem her geçen gün artmaktadır. Gastronomi rotaları oluşturulmakta, gastronomi turları düzenlenmektedir. Gastronomi turları İtalya, İspanya ve Fransa üzerinde yoğunlaşırken her destinasyon kendi mutfağını ön plana çıkarma ve yenileme çabası içine girmiştir (Pakman, 2003). Ülkemizde son yıllarda Gaziantep iline gastronomi turları düzenlenmektedir.

Yüzlerce yıllık Türk yemekleri dünyaya tanıtılırken bu yemeklere başka milletlerce sahip çıkılmaktadır. Bu durum Türk mutfağına sahip çıkmamız gerektiğini göstermektedir. Türk mutfağı bugün önemli bir sektör haline gelen turizm aracılığı ile insanlara tanıtılabilir ve unutturulmayabilir. Böylece bu konuda önemli bir aşama kaydedilmiş olunur (Doğanbey, 2001). Gastronomi turizmi tüm bu mutfak kültürünü koruma ve kullanma dengesi içinde, gelecek kuşaklara aktarabilecek önemli bir araçtır.

YÖNTEM

Araştırma; nitel araştırma yöntemi kapsamında, ikincil veri incelemesi esasına dayalı olarak, betimsel analizler ile gerçekleştirilmiş; bulguların ortaya konması, yorumlanması, değerlendirilmesi ve doğrulaması yapılarak sonlandırılmıştır. Bilimsel araştırmada amaç, bilginin, genellenebilir prensipler yardımıyla sistematik hale getirilmesidir. Bunun için mevcut bilgi birikimi (daha önceki araştırmalardan elde edilen sonuçlar) ışığında araştırma hipotezleri belirlenir (Baş ve Akturan, 2017: 21). Nitel araştırmalarda, araştırma problemine temel oluşturacak kavramsal çerçevenin oluşturulması, problemi incelemeyi kolaylaştıran bir araştırma deseni çizilmesi ve problemi açıklayan sonuçların, anlaşılır ve tutarlı bir şekilde ortaya konulması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma bir tür veri toplama yöntemi ya da sistemi şeklinde tanımlanabilir (Güler vd. 2015: 55). İkincil verileri inceleme,

daha önce yapılmış çalışmaların belgelerini, veri kaynağı olarak ele alınarak, incelenmesidir (Karasar, 2010). İncelenmesi düşünülen problem ya da problemler hakkında bilgiler içeren belge ve bilgilerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Betimsel analiz ise; araştırma kapsamının belirlenmesi, bu kapsama göre verilerin incelenerek, analiz edilmesi aşamalarından oluşur (Altunışık vd., 2007). Araştırmamız betimsel bir nitel araştırmadır.

Bu çalışmada, Kemaliye (Eğin) mutfak kültürüne ait olarak elde edilen verilerin; yöresel yemekler ve coğrafi işaretli ürüne aday ürünlerinin; Kemaliye (Eğin) gastronomi turizmi potansiyelini destekleyecek biçimde, bir düzen içerisinde sunulması hedeflendiğinden; Kemaliye (Eğin) mutfak kültürü hakkında yazılmış ve erişilen tüm yayınlar (3 kitap, 1 makale) ile 4 portal araştırma evrenini oluşturmuştur. Bunların yanı sıra, 42 yıldır düzenlenen Kemaliye Kültür ve Doğa Sporları Şenlikleri ile Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Kemaliye Hacı Ali Akın Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü 15 – 22 Nisan Turizm Haftası etkinlikleri kapsamında düzenlenen Yöresel Yemek Yarışmalarından elde edilen ve kayıt altına alınan reçeteler de kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca kaynak kişilerden bilgi alınmıştır. 1918 yılından beri Kemaliye (Eğin)’de lokanta işletmeciliğini 3 kuşaktır yürüten Bozkurt ve 1974’ten beri 2 kuşaktır lokanta işletmeciliği yapan Eğinligil ailelerinden kaynak kişiler olarak yararlanılmıştır. Bozkurt ailesi yöresel ürünleri mutfaklarında sunmanın yanında zincir marketlere Kemaliye (Eğin) yöresel ürünlerini de pazarlamaktadırlar. Ülke düzeyinde faaliyet gösteren zincir market işletmesinde yöresel ürünler bölümünde “Eğin Dut Pekmezi” pazarlamasını başarıyla sürdürmektedirler. Eğinligil ailesi, mutfaklarıyla 7 Bölge 7 Lezzet Noktası yöresel yemek yarışmasında (Konya ilinde düzenlenmiştir) Doğu Anadolu Bölgesi lezzet noktası seçilmiştir.

Öncelikle, Kemaliye (Eğin) geleneksel mutfak ürünleri kategorize edilerek sunulmuş, menşe adı, mahreç işareti ve geleneksel ürün adı coğrafi işaretlerini alma potansiyeline sahip ürünler belirlenerek, kaynak kişilerle değerlendirilmiştir. Son olarak da Kemaliye (Eğin)’in geleneksel mutfak özelliklerine değinilerek, bulguların Kemaliye (Eğin) gastronomi turizmi kapsamında kullanımına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

BULGULAR

Araştırma sorularında belirtilen çerçevede yapılan literatür taraması, belge incelemeleri ve kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, aşağıda verilmiştir.

Kemaliye (Eğin), Doğu Anadolu Bölgesin de Karasu Nehrinin kıyısında, Yukarı Fırat Bölümü olarak adlandırılan, Erzincan’ın güneybatısında yer alır. Kuzeyinde İliç (Erzincan), güneyinde Ağın (Elazığ) ve Aragir (Malatya), batısında Divriği (Sivas), doğusunda Ovacık ve Çemişkezek (Tunceli) ilçeleri ile komşu olup, 1168 km² alana sahiptir (Kemaliye Kaymakamlığı, 2020). Erzincan, Elâzığ, Malatya, Sivas ve Tunceli illeri arasında yer alan konumuyla Kemaliye (Eğin), geçiş güzergâhında yer alarak, doğal ve beşerî çevre özellikleri bakımından farklılık göstermektedir. Bu konumu nedeniyle Harput, daha sonra Elazığ illerine bağlanmıştır.

Ardından Malatya'ya bağlanan Kemaliye'nin eski adı olan Eğin adı, 1922 yılında Kemaliye olarak değiştirilmiş ve halen bağlı olduğu Erzincan'a bağlanmıştır. Kemaliye (Eğin)'in dört tarafı dağlarla çevrili olup, batısında Yama Dağı, doğusunda Munzur dağları bulunan, engebeli arazide kurulmuştur. Kemaliye (Eğin) ilçe merkezi, Karasu nehri tarafından açılmış derin vadinin içinde, kuzey-güney doğrultusunda, vadinin batı kıyısında yer almaktadır (Akpınar, 2012). Farklı kültürlerle ev sahipliği yapan Kemaliye (Eğin), dağlık, kayalık bir arazi yapısına sahiptir. İlçe merkezinde tarımsal faaliyetlere izin veren bir toprak yapısı yok denecek kadar azdır. İlçede dut, koca yemiş, elma gibi birçok meyve yetişmektedir.

Evliya Çelebi Seyahatname adlı eserinde Kemaliye (Eğin)'den bahsetmiştir. Karasu Nehri kenarında kurulmuş küçük, bahçeli 150 kadar evden oluşan şehir olarak anlatmaktadır (Kemaliye Kaymakamlığı, 1996). Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Kemaliye (Eğin)'i konu alan birçok ferman bulunmaktadır. Osmanlı Saray et ve odun kethüdâsı Kemaliye (Eğin)'den gelen gurbetçilere verilmiştir.

Kaynak kişilerden elde edilen bulgulara göre; Kemaliye (Eğin) mutfak kültürünün zenginliği, bu çok kültürlü yapıdan kaynaklanmaktadır. Kıtık dönemleri, arazinin çorak olması erkekleri göçe zorlamış, geride kalanlar ise kıt kaynaklarla geçinmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle Kemaliye (Eğin) mutfağının temelini eldeki kıt malzemeye en fazla insanı doyurmak, yani tutum kültürü oluşturmaktadır. Eldeki malzemeyi çoğaltarak, yazdan kış için hazırlık yaparak, hiçbir malzemeyi israf etmeden, her türlü mutfak ürününü oluşturmak temel bakış açısı olmuştur.

Kemaliye (Eğin)'de Gastronomi Turizmi Kapsamında Değerlendirilebilecek Yerel Mutfak Ürünleri envanterinin çıkarılmadığını vurgulamak gerekmektedir. Yerel mutfak ürünleri ile ilgili olarak yararlanılan ve en geniş kapsamlı çalışmalar olan “Eğin Yemekleri Saklı Kalmış Lezzetler” ve “Erzincan Mutfak Kültürü ve Yemekleri” çalışmalarında yer alan geleneksel ürünler incelenmiştir. Aynı isim ve benzer içerikte olan ürünler belirlenmiş, gruplanarak, gastronomi turizmi açısından değerlendirilip, pazara sunulabilecek 95 adet yerel mutfak ürünü ortaya çıkarılmıştır (Tablo 1). Bu yerel mutfak ürünleri; çorbalar (5 adet), kahvaltılıklar (13 adet), hamur işleri ve börekler (3 adet), sebze ve ot yemekleri (9 adet), et yemekleri (7 adet), pilavlar (7 adet), dolmalar (5 adet), turşular-sirkeler (6 adet), tatlılar (17 adet), kuruyemişler (6 adet), baharatlar (5 adet), meyve suları (5 adet), ot, çiçek ve sebze suları (2 adet) ve sıcak içecekler (5 adet) olacak şekilde gruplara göre dağılımının olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Kemaliye (Eğin) Yöresel Mutfak Ürünleri (Yiyecekler ve İçecekler)

TÜR	GRUP	ÜRÜNLER	ADET
YİYECEKLER			
1	Çorbalar	Eğin Çorbası (Badişli Çorba), Çılbır, Gendüme Tarhanası, Yoğurt Çorbası, Lapa Çorbası,	5
2	Kahvaltılık	Çökelek Piyazı, Kara Dut Pekmezi, Dut Pekmezi, Üzüm Pekmezi, Bal, Kuru Kaymak, Eğin Peyniri, Tulum Peyniri, Peynir Kavurma, Yumurtalı Tirit, Pekmezli Yumurta, Patates Mıhlaması, Göden (Bez Torba Sucuk)	13
3	Hamur İşleri ve Börekler	Kiriş Böreği, Kalbur Lokumu (Tuzlu ve Tatlı), Peksimet,	3
4	Sebze ve Ot Yemekleri	Fasulye Kavurması, Kiriş, Kenger, Taze Kenger Bulaması, Ayran Tiridi, Göbek Mantarı, Bulgurlu Pirinçli Ispanak, Badiş Katması, Fasulye Cevizlemesi,	9
5	Et Yemekleri	Et Kızartma, Keşkek, Doldurma Kaburga, Kuru Kemikli Hışık Yahnisi, Ayva Kaliyesi, Kuru Kemik Yahnisi, Mıhla,	7
6	Pilavlar	Kaburga Pilavı, Kuzu İçi Pilavı, Dügürçük Pilavı, Yeşil Mercimekli Bulgur Pilavı, Pıtpıt, Fasulye Dügürçesi, Patatesli Pilav,	7
7	Dolmalar	Kör Dolma, Peynir Dolması, Perhiz Dolması, Kabak Çiçek Dolması, Ayva Dolması,	5
8	Turşular-Sirkeler	Çit Biber Turşusu, Samit, Dut Sirkesi, Üzüm Sirkesi, Aliç Sirkesi, Elma Sirkesi	6
9	Tatlılar	Lök, Eğin Helvası, Pestil Çullaması, Kayısı Çullaması, Dut Kavurması, 5 Ateş, Peynir Helvası, Erişte Tatlısı, Hes Hes Kayganası, Kaşıklama, Kurutulmuş Armut ve Kayısı Kayısı Kavurması, Haside, Pilit, Goştik, Zülbiye, Gülelgü, Ekmek Kayganası,	17
10	Kuruyemişler	Kuru Dut, Kocayemiş Kuruşu, Badem, Ceviz, Tava Leblebisi, Kenger Sakızı,	6
11	Baharatlar	Zetrin, Dağ Kekiği, Sumak, Boy, Erziyan,	5
İÇECEKLER			
1	Meyve Suları	Sarı Erik Suyu, Vişne Suyu, Kara Dut Şurubu, Kızılıçık Şurubu, Gül Şurubu,	5
2	Ot, Çiçek ve Sebze Suları	Reyhan Şerbeti, Mürver Şerbeti,	2
3	Sıcak İçecekler	Menengiç Kahvesi, Ihlamur Çayı, Melisa Çayı, Mülver Çayı, Kuşburnu Çayı	5

Kaynak: Kanbur (2013) ve Yelegen (2014) çalışmalarından geliştirilmiştir.

Kemaliye (Eğin) Coğrafi İşaret Tescili Alma Potansiyeli Olan Yöresel Mutfak Ürünleri

Coğrafi işaret, temel olarak benzerlerinden farklılaşmış ve bu farkı oluşturulduğu coğrafi alana borçlu olan bir yöresel ürün adını ifade eder ve iki grupta ele alınırlar. Birinci grup, “Menşe Adı” ile işaretlenen ürünler; sınırları belirlenmiş coğrafi alandan, özelliklerinin tümü veya temel özelliği bu coğrafi alanın özelliklerinden kaynaklanan, yapımı, hazırlanması, paketlenmesi ve sunumu gibi faaliyetlerin aynı coğrafi alan içinde meydana gelen ürünlerdir (Finike Portakalı ve Malatya Kayısı gibi). İkinci grup ise “Mahreç İşareti”; coğrafi sınırları belirlenmiş coğrafi alandan tanımlayıcı bir özelliğini, ününü veya bazı özellikleri bu coğrafi alana özgü olan, üretimini, hazırlanması ve diğer işlemlerin en az biri ile belirlenmiş coğrafi alan içinde meydana gelen ürünlerdir (Antep Baklavası, Hereke İpek Halısı gibi). Coğrafi işarete mahreç işareti veya menşe adı olarak girmeyen ve otuz yıldır aynı adla piyasada yer alan bir ürünü belirtmek için kullanılan “Geleneksel Ürün Adı” da, yine Coğrafi İşaret kapsamında değerlendirilerek, tescillenen ve amblem kullanım izni verilen ürünleri (Ezo Gelin Çorbası) nitelemektedir (turkpatent.gov.tr, 2020). Tablo 2’de Kemaliye (Eğin)’de coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı olarak tescillenebilir ürünler listelenmiştir.

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı tescilinin gastronomi turizm açısından önemi (turkpatent.gov.tr, 2020);

Tescil belli bir kuruma, kişiye veya kişilere bağlı değildir. Coğrafi alandaki ürün üretim özelliklerine uygun üretim yapan veya pazarlayan herkese aittir.

Tüketiciler Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı ile tescillenen ürünlere duydukları güven nedeniyle, benzerlerine tercih edebilirler. Bu nedenle ürün koruma altına alınmış, coğrafi bölge halkının da menfaatlerinin korunması sağlanmış olacaktır.

Coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adları, sağladığı güven nedeniyle ürüne pazarda güç sağlar, ürünün üreticilerini koruyarak bölgesel kalkınmaya destek sağlar. Sağladığı koruma ile sahte üretimin önüne geçer. Kazanç kayıplarını bu sayede önlemiş olur.

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adını tescil ile nihai tüketicinin korunması sağlanır.

Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adları, kültürün korunmasını ve sürdürülebilir üretimini sağlar ve yok olmanın önüne geçer.

Tablo 2: Kemaliye (Eğin)'de Coğrafi İşaret Tescili Alma Potansiyeli Olan Gastronomik Ürünler

Ürün Adı	Ürün Grubu	Potansiyel Tescil Türü
Eğın Dutu	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	Menş e Adı
Eğın Dut Pekmezi	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	Menş e Adı
Eğın Pekmezi	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	Menş e Adı
Eğın Kara Dut Pekmezi	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	Menş e Adı
Zetrin	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	Mahreç İş areti
Ayva Kaliyesi	Yemekler ve Ç orbalar	Mahreç İş areti
Kuru Kemikli Hış ık Yahnisi	Yemekler ve Ç orbalar	Mahreç İş areti
Kuru Kemik Yahnisi	Yemekler ve Ç orbalar	Mahreç İş areti
Perhiz Dolması	Yemekler ve Ç orbalar	Mahreç İş areti
Peynir Kavurma	Yemekler ve Ç orbalar	Mahreç İş areti
Lök	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Beş Ateş	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Eriş te Tatlısı	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Patates Tatlısı	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Hes Hes Kayganası	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Goş tik	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Peksimet	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Mahreç İş areti
Peluza	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Geleneksel Ürün Adı
Haside	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Geleneksel Ürün Adı
Pilit	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Geleneksel Ürün Adı
Gü lengü	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur iş leri, tatlılar	Geleneksel Ürün Adı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültür, eko ve kırsal turizm alanlarında önemli ilerlemeler kaydederek ürün oluşturmaya rağmen geleneksel mutfak ürünlerini gün yüzüne çıkaramamış olmasına rağmen, bu ürünleri turizm konusu yapamamış olan Kemaliye (Eğin)’nin; Gastronomi Turizmi potansiyelini ortaya koymaya çıkarmaya çalışan bu araştırma bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Küçük bir Anadolu kasabası olmasına rağmen, farklı kültürlerle ev sahipliği yapması, gurbete gidenlerin Kemaliye (Eğin)’den kopmayarak sürekli gidip gelmeleri, her gidiş gelişte farklı kültürel öğeleri getirip götürmeleri zengin bir kültürel yapıya sahip olması,

Kemaliye (Eğin) mutfak kültürü; topraklarında yaşayan, belirli aralıklarla bağlandığı farklı illerin, topraklarının tarıma elverişsiz olması ve verdiği göç nedeniyle oluşan kültürden etkilenerek, Türk mutfak kültürü karakteristiğinin ana hatları ile benzerlik gösteren, ancak kendini oluşturan tüm kültürlerden izler taşıdığı,

Yemek çeşitlerinin, sırasıyla; “çorbalar”, “et yemekleri”, “sebze ve ot yemekleri”, “dolmalar”, “hamur işleri ve börekler”, “pilavlar”, “tatlılar”, “kahvaltılık”, “turşular-sirkeler”, “kuruyemişler”, “baharatlar”, “meyve suları”, “ot, çiçek ve sebze suları” ve “sıcak içecekler” şeklinde dağılım gösterdiği, su ürünlerinin nehir kenarında olmasına rağmen malzeme olarak kullanılmadığını, kümes hayvanlarına dayalı yemeklerin olmadığı, av hayvanlarının bolluğu ve avcılık merakı nedeniyle mutfaklarında av hayvanları kullanıldığı bilinmektedir.

Coğrafi yapısı nedeniyle (dört tarafı dağlık olması ve nehir kenarında konumlanması) bölgede yetişen ürünler diğer yörelere göre farklılık göstermektedir. Ayrıca ilçede yaygın olarak arıcılık yapılması nedeniyle tarım ilacı kullanılmamakta, bu sayede tarım ürünlerinin doğallığı sağlanmaktadır. Bu farklılık bile coğrafi işaret tescili alınması için gerekçe olarak sunulabilir. Kemaliye (Eğin)’de coğrafi işaret tescili almış ürününün olmadığı ancak coğrafi işaret tescili ile geleneksel ürün adı başvurusu yapılabilecek nitelikte 21 (yirmibir) adet gastronomik ürünün bulunduğu tespit edilmiştir.

Bölgenin çorak ve kayalık toprak yapısı nedeniyle, uzun yıllar boyunca halen de devam eden göç ve kıtlık dönemlerinin etkisiyle tutum kültürünün mevcut olması, mutfak kültürünü etkilemiştir. Bunlarının sonucunda füzyon (farklı mutfak kültürlerinin karışımı) mutfak ürünleri

olarak değerlendirilecek ürünler oluşturulmuştur. Bu yapı Kemaliye (Eğin)'nin gastronomi turizmi kimliğinin bir parçası olduğu görülmüştür.

Kemaliye (Eğin)'nin mutfak kültürünün ve gastronomi yapısının ortaya konulması için;

envanter çalışmaları ile ürün geliştirme ve pazarlama çalışmaları,
yanında yöresel mutfak eğitimleri verilerek,

geleneksel mutfak ürünlerinin ve yöresel mutfak malzemelerinin ve hatta yöresel mutfak dilinin yaşaması ve geleceğe ulaştırılması amacıyla yönelik olarak Yöresel Yemek Yarışmalarının yapılması, sadece Kemaliye Kültür ve Doğa Sporları Şenlikleri ile Kemaliye Hacı Ali Akın Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu tarafından düzenlenen turizm haftası etkinlikleri kapsamında kalmaması, yöresel yemek festivallerinin düzenlenmesi ve Eğin Mutfağının öne çıkarılarak sürdürülmesi, gastronomi ürünlerinin koruyacak olması nedeniyle tavsiye edilmektedir.

Kemaliye (Eğin)'de faaliyet gösteren lokanta, kafe, pastane, kebab salonu gibi işletmeler, menülerine yöresel ürünleri yer almalıdırlar. Coğrafi işaret alam potansiyeline sahip ürünler bir komisyonla belirlenmeli, ilgili alan için başvuru dosyaları hazırlanmalı ve ardından da başvuru yapılmalıdır. Bu çalışmalarına ağırlık ve hız verilmesi durumunda, Kemaliye (Eğin)'in gastronomi turizmi alanında önemli yol kat edeceği öngörülmektedir.

Kemaliye (Eğin) turizm paydaşlarının bir araya gelerek, yapılacak çalışmalarda finansal güç oluşturmaları, çalışmalara yön vermelidirler. Gastronomi turizmine konu olacak ürünlerden oluşan pazarlama karması ile Kemaliye (Eğin) mutfak kültürü marka olabilecektir. Paydaşların konuya destek vermeleri halinde, Kemaliye (Eğin) bölgesinde önemli bir gastronomi merkezi olacağı düşünülmektedir.

Oluşturulacak yiyecek-içecek grupları, menüler, yerel halk ve ziyaretçi görüşlerini merkeze alan çalışmalar ile yapılmalıdır. Kendi mutfak geleneğini, Kemaliye (Eğin) gastronomi turizmi kazandırarak ülke turizmine de katkıda bulunulacağı da öngörülmektedir. Gelecekte çalışma yapmayı planlayan araştırmacılara da konu önerilmektedir. Ayrıca Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Kemaliye Hacı Ali Akın Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Bünyesinde açılan Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümünün ilçenin gelecekteki gastronomi turizmi vizyonuna destek sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgöl, Y. (2012). Gastronomi Turizmi ve Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Gastronomi Deneyimlerinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı.
- Akpınar, E. (2012), Eğin'in Coğrafi Analizi, - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, Fall 2012, p. 253-274, Ankara.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, (5.Baskı), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Batman, O. (1999). Otel İşletmelerinin Yönetimi, Birinci Baskı, Değişim Yayınları, Adapazarı.
- Beşirli, H. (2010). Yemek, Kültür ve Kimlik, Millî Folklor, Yıl 22, Sayı 87, S: 159-169.
- Bilgin, A., (2008). "Klasik Dönem Osmanlı Saray Mutfağı", Türk Mutfağı Ed: Arif Bilgin ve Özge Samancı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Birer, S., (2005). Türk Mutfağının Tarihsel Gelişim Süreci İçerisindeki Değişimi ve Bugünkü Duruma Beslenme ve Diyetetik Dergisi. 19: 251-260.
- Boniface, P. (2003). Tasting Tourism: Travelling For Food and Drink, Ashgate Publishing Ltd., Birleşik Krallık.
- Doğanbey, N.. (2001). Türk Mutfağı. Otel Yönetimi Seminerleri. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını: 56, s. 123-127, Ankara.
- Güler, A.; Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S.; (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Hall, C. M. ve Sharples, L. (2003). The consumption of experiences or the experience of consumption? An introduction to the tourism of taste. Food Tourism Around The World, Hall, C. M., Sharples, L., Mitchell, R., Macionis, N. ve Cambourne, B. (Ed.), Butterworth-Heinemann, İngiltere, ss. 1-24.

Hatipoğlu, A. (2010). İnançların Gastronomi Üzerine Etkileri Bodrumdaki Beş Yıldızlı Otellerin Mutfak Yöneticilerinin Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Hatipoğlu, A., Batman, O. ve Sarışık, M. (2009). Gastronomi ve Din, 3. Ulusal Gastronomi Sempozyumu, 17-18 Nisan, Alanya.

İmre, N. ve Gürbüz, A.; (1994). “Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi Kapsamında “Yayla Turizmi” Sorunları Çözüm Önerileri ve Niksar Çamiçi Yaylası, Turizm Yıllığı 1994, Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları, Ankara.

Kanbur, M., (2013). Eğin Yemekleri “Saklı Kalmış Lezzetler”, Birinci Baskı, İstanbul.

Kalkınma Bakanlığı, (2013). <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 14/04/2020)

Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi, (21.Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Küçükaslan, N. ve Baysal, A., (2009). Beslenme İlkeleri ve Menü Planlaması, Ekin Basım Yayın, Ankara.

Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği, (1996). Her Yönüyle Kemaliye (Eğin), Milsan Basın Yayın A.Ş., İstanbul.

Kivela, J. ve Crotts, J. (2005). Gastronomy tourism: A meaningful travel market segment. Journal of Culinary Science and Technology, 4(2-3): 39-55.

Long, L. M. (2004). Culinary tourism. University Press of Kentucky, <https://books.google.com.tr/books?id=ift27DhC1BAC&printsec=copyright&hl=tr#v=onepage&q&f=false>, (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Oğuz, B. (2002), , Türkiye Halkının Kültür Kökenleri I, Beslenme Teknikleri, 2.Basım, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları. İstanbul.

Öney, H. (2013). Gastronomi turizmi. Alternatif Turizm, Bahçe, S. (Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss. 158-188.

Özgüç, N. (2007). Turizm Coğrafyası Özellikler, Bölgeler. Çantay Kitapevi, s.38, İstanbul.

Pakman, M. V. (2003). Türkiye'nin Turizm Hareketinde "Yiyecek-İçecek Sektörünün" önemi. Turizm Dünyası. 5 (41):9.

Pamukçu, H. ve Sarıışık, M. (2017), Helal Turizm Pazarında Türkiye, 3. Turizm Şûrası 1-3 Kasım 2017 Tebliğler Kitabı, 1. Cilt, S: 356-366, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara

Santich, B. (2004). The study of gastronomy and its relevance to hospitality education and training. International Journal of Hospitality Management, 23 (1): 15-24.

Sökmen, C. ve Özkanlı, O. (2018), Gastronomi Turizmi Alanyazının Gelişimi: Journal Of Tourism And Gastronomy Studies Dergisinde Yayımlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep

Temurci, A. (2017). Gastronomi Turizminin Ülke İmaj ve Algısına Katkısı Bağlamında Türkiye Örneği, 3. Turizm Şûrası Tebliğler Kitabı, Ankara.

Toygar, K. (2001). Değişen Türk Mutfağı, Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, s:153-159, Ankara.

UNWTO, (2017). <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029> (Erişim Tarihi: 14.04.2020)

UNWTO, (2018). <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

Wolf, E. (2006). Culinary tourism: The hidden harvest. Kendall Hunt, Amerika Birleşik Devletleri.

Yelegen, S. (2014). Erzincan Mutfak Kültürü ve Yemekleri. CB matbaacılık, İstanbul.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (8.Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara.

<https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

<https://www.turkpatent.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Kaynak Kişiler

H. Sezai BOZKURT, Bozkurt Turizm Tic. Ltd. Şti. Sorumlu Müdürü, Kemaliye.

Fatih EĞİNLİGİL, Cumhuriyet Lokantası İşletmecisi, Kemaliye.

EŞLER ARASI GÜVEN ALGISI ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

YL Öğrencisi Esra YENİYOL

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenirliğini incelemektir. Araştırma 163'ü kadın, 65'i erkek olan 228 kişi üzerinde yürütülmüştür. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle Eşler Arasında Güven Algısı kriterleri ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 14 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik ve Eşler Arası Güven Algısını ölçüp ölçmediği noktalarında incelenerek, sonuçta 14 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 18 paket programı ile yapılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %46,50'sini açıklayan, öz-değeri 6,51 olan tek boyutlu ve 14 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .44 ile .78 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .40 ile .70 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eşler Arası Güven Algısı, Geçerlik, Güvenirlik.

GİRİŞ

Güven insanlık tarihinin bütün süreçlerinde var olan bir duygu olmuştur. Bu duygu her ortamda ve her zaman doyurulmaya muhtaçtır. İlk çocukluk döneminde oluşan güven duygusu, ileriki zamanlarda sosyal ilişkiler ile gücünü kazanır. Ailede kazanılan güven duygusu, bireyin sosyal ilişkiler sürecindeki güven olgusunu şekillendirir, bu durumda güvenin aile fertlerinin

davranışlarından öğrenildiği kesindir. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile toplumsal huzurun ve güvenin de başlangıç yeridir.

Güven duygusu, aile kurma ve mutlu bir aile ortamı yaşanması için de gereklidir. Evlilikler güven ve sadakat duyguları üzerine kurulmaktadır. Birey bu beklentilerine uygun eş adayını seçmekte ve evliliğini bu duygu doyumuna göre sürdürmektedir. Eşler arasında güven algısı doyurulduğunda evlilikte de doyum gerçekleşir. Mutlu evlilikler sevgi, saygı ve güven duyguları üzerine kurulmuştur.

Zamanımız şartlarında eşler arasında güven algısı ve hangi durumlarda bu duygunun doyurulduğunu belirlemek gerekmektedir. Eşler arasında güven algısını belirlemek için geçerli ve güvenilir ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmanın amacı Eşler Arasında Güven Algısı Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

Çalışma grubu

Araştırma 163'ü kadın, 65'i erkek olan 228 kişiye uygulanmıştır.

Madde havuzu

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle eşler arası güven algısıyla ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda 16 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler dil bilgisi, anlaşılabilirlik ve eşler arası güven algısını ölçüp ölçmediği noktalarında incelenerek 14 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

Ölçme aracı

Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

İşlem

Eşler Arası Güven Algısı Ölçeğinin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri IBM SPSS Version 18 paket programıyla yapılmıştır.

BULGULAR

Madde Analizi Ve Güvenirlik

Madde-toplam korelasyonu, test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır (Büyüköztürk, 2004). Analize göre ölçeğin madde-toplam

korelasyon katsayılarının .40 ile .70 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlık, güvenilirlik kat sayısı ise .90 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
M1	52,2193	79,458	,628	,891
M2	52,9167	79,522	,396	,905
M3	51,9781	80,083	,686	,889
M4	52,2588	78,977	,523	,896
M5	52,1798	78,721	,700	,888
M6	52,7456	76,596	,559	,895
M7	52,0044	80,744	,589	,892
M8	52,3026	80,327	,545	,894
M9	52,2325	79,254	,616	,891
M10	51,7456	82,067	,615	,892
M11	52,0395	80,188	,698	,889
M12	52,1535	77,611	,691	,888
M13	52,0175	79,462	,615	,891
M14	51,8860	80,454	,671	,890

Yapı Geçerliği

Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği’nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %46.50’sini açıklayan, özdeğeri 6,51 olan tek boyutlu, faktör yükleri .44 ile .78 arasında sıralanan ve 14 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Eşler Arası Güven Algısı Ölçeği Faktör Yükleri

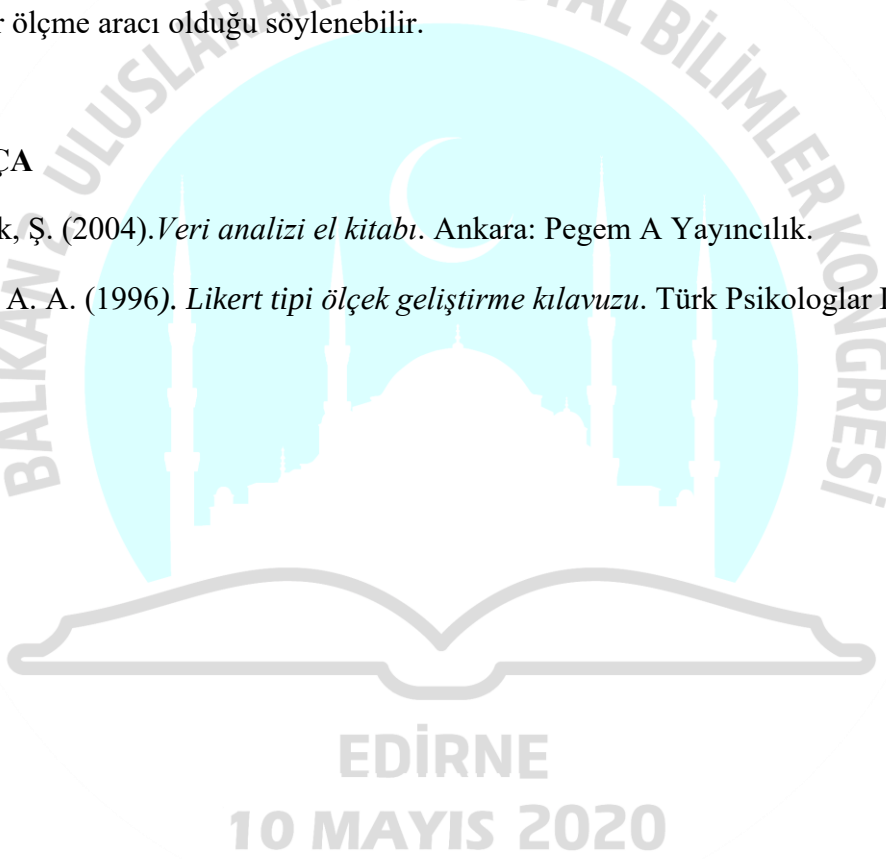
Component Matrix ^a	
	Component 1
M1	,700
M2	,435
M3	,736
M4	,564
M5	,741
M6	,592
M7	,684
M8	,632
M9	,698
M10	,694
M11	,777
M12	,733
M13	,716
M14	,762
Extraction Method: Principal Component Analysis.	
a. 1 component extracted.	

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırmanın sonucuna göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde- toplam korelasyonun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek ölçeğin madde toplam korelasyonlarının .40 ile .70 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Ölçeğin iç-tutarlılık güvenilirlik katsayısı testte yer alan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğunu, iç tutarlılık anlamındaki güvenilirliğin yüksek olduğunu kanıtlamaktadır. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilir ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .90 olarak yeterli olduğu görülmüştür. Bu bulgulara dayanarak Eşler Arası Güven Algısı Ölçeğinin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji, sosyal hizmet vb. alanlarda kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

GÜNEY KOREDEKİ KALKINMA MODELİ TÜRKİYE’DE UYGULANABİR Mİ?**Emek Aslı Cinel**

Giresun Üniversitesi

ÖZET

Güney Kore son elli yıl içerisinde gerek sahip olduğu yüksek büyüme hızı gerek refah düzeyi bakımından dünyaya örnek teşkil edecek bir ülke konumuna gelmiştir. Bir taraftan yüksek teknolojiyi içinde barındıran küresel ekonomiye başarıyla uyum sağlaması diğer taraftan kişi başına düşen milli gelirin hızla yükselişi ülkenin gelişmiş bir sanayi ülkesi olmasına neden olmuştur.

1980’li yıllara kadar makroekonomik göstergeler açısından Türkiye ekonomisi ile hemen hemen aynı durumda olan Güney Kore ekonomisi, 1990’lı yıllarda üstün bir gelişme göstererek dünya genelinde ileri teknoloji ihracatı gerçekleştiren ilk üç ülke arasında yer almıştır. Güney Kore’nin bugün dünya teknoloji üssü haline gelmesi hükümet liderliğindeki ihracata dayalı büyüme modeli sayesinde olmuştur. Ülkenin son derece kötü durumda olan altyapısını iyileştirmek için dış kaynaklar altyapı yatırımlarında kullanılmış, ekonomik kalkınmaya önem verilmiştir. Önemli yapısal reformlar gerçekleştirilmiş, kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. Diğer taraftan yardıma muhtaç bir ülke konumundan dünyaya teknoloji transferi gerçekleştiren ülke konumuna gelmenin altında yatan bir başka önemli faktör de nitelikli insan kaynağı ya da beşeri sermayedir. Eğitime yapılan ciddi yatırımlar, çocukların en kaliteli eğitimi almaları için gösterilen özveri ve bilimle teknolojiye sığınışlar bu alanda mevcut olan sağlam altyapıyı göstermektedir.

Çalışmada amaç, Güney Kore mucizesi olarak nitelendirilen hızlı büyüme sürecini yaratan kalkınma modelini araştırmak, Türkiye ekonomisi ile Güney Kore ekonomisini karşılaştırarak Güney Kore’de uygulanan kalkınma modelinin ülkemizde uygulanabilirliğini tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Güney Kore, Türkiye, Teknoloji, İhracat, Büyüme

ABSTRACT

South Korea has become a model country for the world in terms of its high growth rate and prosperity in the last fifty years. The successful integration of the global economy with high technology from one side has led to the fact that the per capita income from the other side of the country is rapidly becoming a developed industrial country.

The south Korean economy, which was almost the same as the Turkish economy in terms of macroeconomic indicators until the 1980s, was among the first three countries to realize advanced technology exports in the world by showing a superior development in the 1990s. South Korea's now becoming a world technology base has been due to the government led export based growth model. In order to improve the country's extremely poor infrastructure, outsourcing was used in infrastructure investments and economic development was given

importance. Significant structural reforms have been made and development plans have started to be implemented. On the other hand, another important factor underlying the position of a country in need of assistance to the country that transfers technology to the world is qualified human resources or human capital. Serious investments in education, dedication to children's highest quality education, and leaps in science and technology show the solid infrastructure available in this field.

The aim of the study is to investigate the development model that creates the rapid growth process, which is described as the miracle of South Korea, and to determine the applicability of the development model implemented in South Korea by comparing the Turkish economy and the South Korean economy.

Keywords: South Korea, Turkey, Technology, Export, Growth

GİRİŞ

Dışa açılmayla birlikte, dünya genelinde yer alan ülkeler, ekonomik kalkınma planlarını yürürlüğe koyarak ekonomide mevcut olan dışa bağımlılığın azaltılması, sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve istihdam olanaklarının artırılmasını amaçlamışlardır. Ülke kalkınmasının önündeki en büyük engel olan dışa bağımlılık oranının düşürülmesi yönünde ortaya konulan politikalarla ithal ikameci stratejiler artmış, yerli sanayinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda, Güney Kore özellikle ekonomik kalkınmadaki performansı ve Ar-Ge alanında ortaya koyduğu sıçrama ile dünyanın odak noktası haline gelmiştir. 1980'li yıllara kadar kişi başına düşen gelir ve Ar-Ge harcamaları açısından Türkiye'nin gerisinde bulunan Güney Kore, 1980'li yıllarda hızla gelişerek gerek teknoloji gerek eğitim alanlarında öne çıkarak oldukça büyümüştür. Bu durumunu ortaya çıkmasında etkili olan en önemli faktör teknolojiye yönelik yatırımlar ve eğitime verilen önem olarak kabul edilmektedir. Güney Kore'nin sergilemiş olduğu bu hızlı yükselişin ardında gelişmiş medeniyetlerle rekabet edebilmek amacıyla uyguladığı politikalar ve bu anlamda yaşadığı köklü reformlar yer almaktadır.

Bu bağlamda, yerli sanayinin gelişimini hızlandıracak ileri teknoloji düzeyi, eğitim, beşeri sermaye, cari açığın düşürülmesi, tasarrufun artırılması, dışa bağımlılığın azaltılması gibi uygulamalar, sürdürülebilir büyümenin sağlanmasında önemli bir rol oynadığından dolayı daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum dünya genelinde yer alan ülkelerin yeni politikalar geliştirmesine yol açmıştır. Yeni Dünya düzeninde Ar-Ge ülkelerin rekabet üstünlüğünün en önemli belirleyicisi olmuştur. Kıt kaynakların dağılımında teknolojik anlamda üstünlüğü elde eden ülkeler daima pastadan en yüksek payı olan taraf olmuşlardır.

Bu çalışmada Güney Kore'nin sanayi politikası ve bilimle teknoloji politikaları değişim süreci değerlendirilmekte, Türkiye'nin nasıl bir gelişme ve değişim yaşadığı araştırılmakta, iki ülke karşılaştırmalı bir biçimde gözlenmektedir. Güney Kore'de ortaya konulan politikaların Türkiye'de uygulanabilirliği çalışmanın amaçlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Çalışmada bu amaçla Türkiye'de ve Güney Kore'de ortaya konulan sektörel ve bilişimsel reform süreçleri

karşılaştırılmış, Türkiye'nin ekonomik anlamda Güney Kore'nin oldukça gerisinde yer almasının altında yatan faktörler incelenmiştir.

1. GENEL KALKINMA MODELLERİ

Dünya genelinde kalkınma ekonomisi modelleri ülke gelişiminde üstlendikleri büyük önem dolayısıyla hızla küreselleşen yeryüzünde ekonominin can damarı niteliğini kazanmaktadır. Ülkelerin refah seviyelerini incelerken büyüme ve kalkınma kavramları ön planda yer almaktadır. Ülkelere ait kişi başına düşen gelir, milli gelir, dış ticaret verileri gibi makroekonomik faktörler ülkelerin gelişmişlik seviyelerini belirlemektedir.

Bir ülkede ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için öncelikli olarak yatırım düzeyi artırılmalıdır. Yatırımları da tasarruf beslediğinden daha fazla tasarruf daha fazla yatırım anlamına gelmektedir (Dinler, 2002: 538-540). Ülkenin büyüme oranını artırmada ihracatın önemi ithal ikamesinin önüne geçtiğinde kalkınma literatüründe ihracat kavramı oldukça ciddi önem kazanmıştır (Maneschiöld, 2008: 293).

Eğer bir ülke ekonomisinde işsizlik seviyesi oldukça makul düzeyde, bireylerin satın alma gücü yüksek, cari açık düşük ve üretim yüksekse o ülke için reel büyümenin varlığından söz edilebilmektedir. Şüphesiz bir ülke ekonomisinde sürdürülebilir büyümeden söz edebilmek için sağlıklı dış ticaret dengesinin olması gerekmektedir. Dolayısıyla, ihracat yüksek, ithalat düşük seviyede olmalıdır.

İhracata dayalı büyüme kuramlarında, ihracattaki yükseliş büyümenin temel faktörü olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan literatürde ithalatın da büyümenin belirleyicisi olduğuna ilişkin görüşler mevcuttur. Bu kapsamda ithalatın, ekonomik canlanmayı gerçekleştirmede aktif rol üstlendiği, ihracat sektöründe var olan çeşitli üretim faktörünü de kapsadığı kabul edilmektedir. İthalatın, teknoloji transferi kanalıyla büyümeyi tetiklediği ön görülmektedir (Chuang, 2002: 139).

Hızla küreselleşen yeryüzünde giderek önem kazanan uluslararası ticaret, ihracata ve ithalata dayalı büyüme kuramlarını ön plana çıkarmıştır. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini ortaya koymada temel belirleyici olan kalkınma modelleri ihracata dayalı kalkınma modelleri ve ithal ikameci kalkınma modelleridir.

İhracata Dayalı Kalkınma Modeli

Bir ülkede kalkınma ancak devlet vatandaşlarının refah düzeylerini, yaşam koşullarını iyileştirerek, güvenli, eşit ve huzurlu bir ortam yaratırsa söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda, ihracat o ülke sınırları içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin diğer ülkelere pazarlanması olarak tanımlanabilmektedir.

İhracata dayalı büyüme kuramında, ihracat artışı ile kalkınmanın sağlandığı tezi savunulmaktadır. İhracat artışı, üretim ve istihdam düzeyini yükselterek gelir artışı yaratmakta, döviz rezervini artırmakta, ara ve sermaye mallarının ithalini sağlamada gereksinim duyulan kaynağı sağlamada ve dış açığı azaltmaktadır. İhracat ürün çeşitliliğinin ve kalitesinin artmasına ve teknoloji transferinin rahat bir şekilde yapılmasına neden olmaktadır. İhracat, firmaların

daha fazla üretim yapmasına yol açmakta, maliyetleri azaltarak, ülke rekabet gücünün artmasına neden olmaktadır. İhracattaki yükseliş doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmekte, yabancı firmalar açısından ülkeyi cazip hale getirmekte, bu şekilde işsizliği de azaltmakta, ekonomik büyümeyi tetiklemektedir (Göçer, 2013: 29).

Diğer taraftan, yalnızca hammadde ve enerji ihraç eden ülkelerdeki ihracat artışı, yukarıda söz edilen olumlu faktörleri kapsamadığından, ihracattaki yükseliş büyümeyi artırmamaktadır (Ağayev, 2011: 242). Ekonomik dengesizliklere son vermek için, dünya genelinde birçok farklı ülke düzeltme ve istikrar paketlerini yürürlüğe koyarak ihracatı teşvik edici uygulamalarda bulunmuştur (Shirazi, Abdul Manap, 2005: 473).

İhracata dayalı büyüme stratejisini uygulayan birçok gelişmekte olan ülke deneyimleri bize ihracata dayalı büyüme modelinin bir takım sorunları da beraberinde getirdiğini göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle rekabete gireceği mallar sıklıkla ucuz işgücüne dayanmakta ve katma değeri yüksek olmayan ürünler olarak belirlenmektedir (Sinclair ve Tsegaye, 1990: 487). Bu tür ürünlerin talebinin gelir esnekliği oldukça azdır. Dünya gelirinde ortaya çıkan yükselme, bu malların talebini azalan oranda artırmakta, ikincil ve üçüncül malların talebi ise hızla artmaktadır. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin düşük mallar ve emek yoğun endüstri ürünlerinin üretiminde uzmanlaşmaları, ekonomik anlamda negatif sonuçlar yaratarak ihracat gelirlerinde dengesizlik probleminin doğmasına neden olmaktadır. Bu durum da yurtiçi ekonomide çeşitli negatif etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler ihraç ettikleri malları ve ülkeleri farklılaştırmakta, katma değeri daha fazla olan ve daha üstün teknolojiye dayanan malların ihracına yönelmektedir.

İthal İkameci Kalkınma Modeli

Modelin esasını, ithalatın üretimdeki payını düşürmek, gümrük uygulamalarıyla ithalatı frenlemek ve bireylerin harcamalarını yerli pazara yönlendirmek oluşturmaktadır. Ayrıca, ülkede var olan doğal kaynakların işlenebileceği sanayilerin ön plana çıkarılarak, endüstrileşme sürecinin dışa bağımlı yapısının düşürülmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda, ithal ikameci kalkınma modeli, yurtdışından satın alınan ürünlerin yurtiçinde üretiminin gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Modelin özünü, yerli pazarın ve üreticilerin rekabet seviyesinin artırılması ve üretime yönelmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, korumacılık kapsamında, yerli ekonomilerin gelişimi ve güçlenmesi amaçlanmakta, gümrük tarifeleri gündeme gelmektedir.

Dışa dönük endüstrileşme stratejisi, karşılaştırmalı üstünlükleri kabul etmektedir. İthal ikameci politikaların yarattığı bir takım farklı olumsuz sonuçlar söz konusudur. Gümrük uygulamaları ile korunan yerli sanayilerin, kalite, Ar-Ge ve inovasyona değer vermediği, yeni ürünleri piyasaya sunmakta yeterli olamayarak rekabet edemediği görülmektedir. Lüks ve dayanıklı malların üretiminde kullanılan ve ithalatla oluşan teknolojinin, ara ve sermaye mallarının değerinin fazlalığına rağmen, değeri az olan ve dayanıklı olmayan ihracat ürünlerinin üretiminin dış açığı yükselttiği gözlenmektedir. Yerli pazarı canlandırmak için ortaya konulan ithal ikameci politikalar montaj sanayinin ithalat talebini yükseltmektedir (TMMOB, 2007: 8).

İthal ikameci modeli benimseyen ülkelerin bir süre sonra ihracata dayalı kalkınma modelini uyguladığı görülmektedir. Bu bağlamda, ithal ikameci kalkınma modeli ihracata dayalı endüstrileşmenin de esasını oluşturmaktadır.

2.GÜNEY KORE KALKINMA MODELİ

Teknoloji üretimi, kullanımı ve geliştirilmesi açısından ortaya koyduğu genel yeteneği ile Doğu Asya ülkeleri içinde yeri farklı olan Güney Kore, kaynakları yetersiz bir ülke konumunda 1960'lı yılların başında, endüstrileşme için ihtiyaç duyulan sermayeyle teknolojiye sahip değildi. Güney Kore ekonomisi, 1960'lı yıllardan önce ‘‘Fakirlik Tuzağı’’nın içinde yer alan bir ülkeydi. Mal kıtlıkları, sosyal ve politik dengesizlikler, kronik hale gelmiş dış ticaret açığı ile savaşıyordu. Dışa bağımlı, dış kaynaklara, sermayeye, pazarlara ve teknolojiye bağlı politikalar uygulamaktaydı. Bu zaman zarfında, hafif sanayinin ilerlemesi amacıyla teknolojik bilgi ediniminin aktif bir şekilde uygulandığı ve uzun dönemde ağır makine ve kimya sanayinin ilerlemesine yönelik bir planlama benimsenmişti (Suh, 2009: 38-39).

Tablo 1: Güney Kore'nin Aldığı Dış Destekler (1945-1959)

YILLAR	TOPLAM DIŞ DESTEK (Milyon Dolar)	DIŞ DESTEK / GSMH (%)
1945-1952	852	-
1953	194	11
1954	154	8
1955	237	12
1956	327	17
1957	383	18
1958	321	14
1959	222	9
1945-1959	2690	-

Kaynak: (The Ministry of Finance and Economy, Korea. Aktaran: Chun, 2010:11)

1962 yılında Güney Kore’de planlı kalkınma dönemi başlamıştır. İhracat ve verimlilikte yükselmeyi öncelikle hedefleyen Güney Kore’de 1962-1997 döneminde toplam yedi adet Beş Yıllık Kalkınma Planı’nı oldukça başarılı bir biçimde yürürlüğe koymuştur. Planlarda hedeflenen sonuçlara ulaşılmasının altında devletin müdahaleci ve kalkınmacı yapısı, ekonomideki karar birimlerinin planlara dahi edilmesi, planların uygulanırken takibi ve kontrolü gibi faktörler yatmaktadır. Ayrıca eğitim (özellikle teknik eğitim), beşeri sermaye, Ar-Ge, teknoloji üretimi gibi alanlara oldukça fazla önem verilmesi, ihracatçı sektörleri devletin koruması başarıya ulaşmada oldukça etkili olan diğer faktörlerdir.

1960 ve 1970’lerde ekonomisi dinamik olan Güney Kore, 1980 yılında krizle karşı karşıya kalmıştır. Alınan tedbirler ve ortaya konulan politikalarla birlikte krizden hızla çıkan Güney Kore ekonomisi, yine ihracat yoluyla bir diğer ekonomik ilerlemeyi 1980’lerin ikinci yarısından itibaren gerçekleştirmiştir (Colins, 1990: 104-106). Diğer taraftan 1980’li yılların başında ortaya konulan yerel Ar-Ge’ye yönelik araştırmalar hem bilgi esaslı kalkınma yapısına esas teşkil etmiş hem de Güneydoğu Asya krizinin atlatılmasında etkin bir diğer faktör olmuştur. Bu

sonuç, Güney Kore'nin geç kalkınma temelini daha önce söz edildiği gibi güçlü ve müdahaleci bir devlet anlayışına dayandığını ortaya koymaktadır.

1962-1990 döneminde yıllık ortalama %8.5 büyüme gösteren Güney Kore'de kişi başına düşen gelir ve gayri safi yurt içi hasıla katlanarak artmıştır. Aynı zaman zarfında ülkenin toplam ihracatı artarak oldukça iyi bir performans sergilemiştir. Güney Kore'nin tasarruf ve yatırım oranı yükselmiş, işsizlik oranı da azalmıştır.

Gelir dağılımı adaletindeki düzelme incelendiğinde, Güney Kore'nin 1965-1990 döneminde “Gini Katsayısı” ortalama 0.36 olmuş Tayvan'dan sonra gelir dağılımı adaletini sağlama açısından en iyi ikinci ülke olmuştur. Diğer taraftan, Güney Kore'de “Mutlak Yoksulluk Oranı” 1961 yılında %48, 1970 yılında %23, 1980 yılında %10 ve 1993 yılında ise %8'e gerilemiştir (Kim-Ji, 2009: 6).

Güney Kore 1990'lı yıllardan sonra, özellikle Güney Doğu Asya krizinin peşinden, teknolojik beceri elde etmek ve ilerletmek amacıyla yerli Ar-Ge ve teknoloji çalışmalarına öncelik vermiştir. Bu süreçte en önemli rolü ise şabol (chaebol) adı verilen firmalar üstlenmiştir. Hükümetin ortaya koyduğu politikalarla uyum sağlayan, büyük işletme niteliğinde ve ailelerin korumasında olan bu firmalar, Güney Kore'nin bilgi kökenli ekonomik reformunda ciddi yer almışlardır. Kriz sonrasında güncelliğini yitirdiği için tekrar biçimlendirilen bu firmalar, teknolojinin ilerlemesinde önde gelen birimler olmuşlardır. Kalkınma hedefinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durum Güney Kore'yi uluslararası alanda rekabetçi ülke noktasına getirmiştir (Tiryakioğlu, 2015: 181).

Güney Kore'nin 2000'li yıllardaki temel hedefi bilgi teknolojileri alanında dünya genelinde lider konuma gelebilmek olmuştur. 2000 yılından sonraki dönemde tekrar hızla ilerleyerek, dünyada rekabet gücü en yüksek olan ülkelerden biri olarak yerini almıştır. 1960'lardan itibaren ortaya konulan üretim ve teknoloji altyapısı sayesinde bu sonuca ulaşmıştır. Bu bağlamda, bellek çiplerinin ihracatını yapan üçüncü ülke konumunda olan Güney Kore, Amerikan elektronik sanayisinde yer alan firmaların satın alınarak ortaklıklar yaratılmasıyla ve Amerikan üniversitelerini bitiren öğrencilerle Amerikan şirketlerinde görev yapanların istihdamıyla bu sonucu elde etmiştir (Freeman ve Soete, 1997: 180). Güney Kore, bu stratejiyi kullanırken yeni teknolojilerin transferinin yapılması, kabul edilmesi ve ilerletilmesi hedefiyle yola çıkmıştır (Suh, 2009: 40).

Güney Kore'nin gelişmesinde kalkınma planlarının önemi oldukça yüksektir. 1962-1997 döneminde yedi adet Beş Yıllık Ekonomik Kalkınma Planları hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Kalkınma programlarının esas nitelikleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Güney Kore'nin Ekonomik Kalkınma Politikaları

PLANLAMA DÖNEMİ	AMAÇ	UYGULANAN POLİTİKALAR
1. ve 2. Beş Yıllık Kalkınma Planları Dönemi (1962-1971)	Yerli pazarda yeterlilik, fakirlik kısır döngüsünden çıkmak ve büyümek	İhracata dayalı büyüme modeli, ithal ikameci politikalar
3. ve 4. Beş Yıllık Kalkınma Planları Dönemi (1972-1981)	Endüstri yapısını modernize etmek, teknolojik gelişme, verimlilik artışı	Ağır Sanayi ve Kimya Sanayisine yönelmek, Sosyal sermaye yatırımlarını artırmak
5. ve 6. Beş Yıllık Kalkınma Planları Dönemi (1982-1991)	Rekabet gücünü artırmak, gelişmiş ülke temellerini sağlamak	Dışa açık ekonomi ve istikrar politikaları
Beş Yıllık Yeni Ekonomik Plan Dönemi (1992-1997)	Küreselleşme ve Liberalizasyona geçişin gerçekleşmesi	Küresel ekonomiye geçişe yönelik reformların uygulanması

Kaynak: (Hong, 2010: 26-27)

1997 yılında Asya Krizi'nin ortaya çıkması, Güney Kore'nin ekonomik programları yürürlüğe koymasını engellemiştir. Bu programların yerini kısa vadeli programlar almıştır. Güney Kore'de 1998'de ortaya çıkan mali kriz, kalkınmayı engellese de, Güney Kore ekonomisi hızla iyileşerek, 2000'li yıllardan itibaren bilgi toplumu olma amacına yönelmiştir.

Tablo 3: Güney Kore'nin İhracatındaki İlk On Ürünün Payı (1960-2019)

SIRA	1960	%	1970	%	2019	%
1	Demir Cevheri	13.0	Tekstil, Giyecek	40.8	Elektronik Ekipmanlar	28.3
2	Volfram	12.6	Kontrplak	11.0	Bilgisayar dahil makineler	13.1
3	Ham İpek	6.7	Peruk	10.8	Araçlar	11.6
4	Kömür	5.8	Demir Cevheri	5.9	Petrol Dahil Mineral Yakıtlar	7.8
5	Kalamar	5.5	Elektronik	3.5	Plastikler	6.0
6	Diğer Balıklar	4.5	Konfeksiyon Ürünleri	2.3	Demir ve Çelik	4.3
7	Grafit	4.2	Ayakkabı	2.1	Optik, Teknik ve Tıbbi Aletler	3.9
8	Kontrplak	3.3	Tütün Ürünleri	1.6	Organik Kimyasallar	3.9
9	Tahıl Ürünleri	3.3	Çelik Ürünler	1.5	Gemi ve Bot	3.5
10	Kürk	3.0	Metal Ürünler	1.5	Demir ve Çelik Ürünleri	1.7

Kaynak: (<http://www.worldstopexports.com/south-koreas-top-10-exports/2302> (2013 verileri); Yang vd., 2006:4 (1960-1970 verileri)

1960-1990 döneminde ortaya koyduğu ekonomik gelişmedeki hızlanmayı 1990'lardan sonra da devam ettiren Güney Kore ekonomisi, dış dünyayla bütünleşmeyi gerçekleştirerek, dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olmuştur. 1960-1970'li yıllarda, tekstil, peruk, kontrplak, kömür, tarım ürünleri gibi katma-değeri düşük ve "ilkel" mallar satan Güney Kore ekonomisi, 2010'larda, yüksek katma değerli ve ileri teknolojiyi kapsayan ürünlerin esas ihracatçısı haline gelmiştir.

3. TÜRKİYE’DE UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

Türkiye’de Güney Kore ile benzer şekilde 1960’da planlı kalkınma ve istikrar programları yürürlüğe girmiş ve arka arkaya Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulanmıştır. Takip eden dönemlerde altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve son olarak onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planları yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Güney Kore’den farklı bir şekilde tarımsal kaynakları da elinde bulundurduğundan tarım alanında ilerlemeyi kalkınma programlarının temel şartı şeklinde belirlemiş, bu bağlamda ilk kalkınma planında Güney Kore’den ayrı sektörel hedefleri olmuştur (Doğaner Gönel, 2013: 3). Türkiye, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında sanayileşmeyi ön planda tutsa da, aslında döviz gelir ve giderleri arasındaki dengeyi sağlamayı amaçlamıştır.

Diğer taraftan Türkiye, ihracatın düşük seyretmesi ve ithalatın devamlı yükselmesi nedeniyle, hızla yükselen ödemeler bilançosu dengesizlikleriyle karşılaşmıştır. Üçüncü planın sonlarına doğru ekonomide yavaşlamanın görülmesi, döviz sıkıntısı, yüksek fiyat artışları ve düşük tasarruf oranlarına bağlı olarak, dördüncü program amaçlarıyla kaynaklar arasındaki uyumu bütünüyle sona erdirerek, planın daha başlangıç aşamasında yürürlüğe giremez nitelik kazanmasına yol açmıştır (Doğaner Gönel, 2013: 7).

1950-1960 döneminde liberal ticaret politikaları kabul edilmiş olup, 1960-1980 dönemine kadar ithal ikameci sanayileşme politikaları yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’de o dönemde tarım ürünleri haricinde ihracat gerçekleşmemesi, montaj sanayiinin tetiklediği ithalat talebi ve 1980’e kadar yürürlüğe koyduğu ithal ikameci uygulamalar nedeniyle, 1970’ler sona ererken ciddi anlamda döviz, ödemeler dengesi ve enflasyon problemleriyle savaşılmıştır. Bu negatif şartlara bağlı olarak, 24 Ocak 1980 Kararları gündeme gelmiş ve önemli reformlar ortaya konulmuştur. Sonuçta, ihracata dayalı sanayileşme politikası benimsenmiştir (Aytekin, 2015: 73).

Pek çok ülkeyle benzer biçimde ülkemizde de Kalkınma Plan ve Programları “ ithal ikameci sanayileşme stratejisi ” temelinde uygulanmıştır. İthal edilen ürünlere karşı ulusal ürünler ithal kotaları ve gümrük uygulamalarıyla desteklenmiştir. 1980’li yıllarda ortaya konulan “ ihracata yönelik strateji ” ile dışa açılım sürecine girilmiştir (TMMOB, 2007: 105).

1984 – 1989 döneminde teşvikler gündeme gelmiş, 1990 yılından sonra da bu teşvikler hızlanmıştır. 1996 yılında uygulanan Gümrük Birliğiyle Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulanmaya başlanmıştır. 1998 Asya krizinin yaşandığı yıl Türkiye’de düşük enflasyon oranı, dış ticaret dengesi, para politikası gibi alanlara önem verilmiştir. 2002 yılında krizden çıkılmış, 2003 yılında olumlu küresel şartlar nedeniyle büyüme dönemi başlamıştır. 2008 küresel ekonomik kriz nedeniyle makroekonomik verilerde bozulmalar yaşanmıştır (Aytekin, 2015: 74).

Türkiye ve Güney Kore benzer ekonomik politikalar uygulayan iki ülke konumunda olmalarına rağmen özellikle ulusal gelir ve sanayileşmeyle teknoloji birikimi açısından Güney Kore 2000’li yıllarda Türkiye’den daha büyük performans sergilemiştir.

4. TÜRKİYE VE GÜNEY KORE EKONOMİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Güney Kore, kalkınmadaki sıçrayışı, teknoloji ve Ar-Ge'deki hızlı ilerlemesiyle dünya genelinde oldukça ilgi çeken bir ülkedir. 1980'lere kadar kişi başına düşen gelir ve Ar-Ge harcamaları açısından Türkiye'den daha kötü durumda olan Güney Kore, 1980'lerde bu durumu tersine çevirmiş ve hızlı büyümenin yanında, teknoloji bakımından da ciddi ilerleme göstermiştir. Teknoloji üretimindeki çabaları, eğitim, beşeri sermaye ve insan kaynaklarına karşı duruşuyla, günümüzde ülkelerin karşılaştığı sorunlardan biri olan “orta-gelir tuzağından” çıkmayı başarmıştır. Bunun temelinde, gelişmiş ülkeler ile rekabet edebilme yetisini kazanabilme yolunda uyguladığı önemli politikalar ve gerçekleştirmiş olduğu reform süreçleri yer almaktadır. Reformların oluşmasında esas noktayı Ar-Ge sisteminin geliştirilmesi almakla birlikte, eğitime yapılan yatırımlar da bu süreci hızlandırmaktadır. Bu bağlamda, Güney Kore'nin sanayi stratejisiyle uyguladığı politikalar araştırılmalı, Türkiye'nin aynı şartlar içerisinde sergilediği gelişim, uyguladığı politikalar ve uygulaması gereken politikalar karşılaştırmalı olarak tartışılmalıdır.

Tablo 4: Türkiye ve Güney Kore'nin Temel Ekonomik Göstergeleri (1980-2019)

Güney Kore	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2019
GSYH (Milyar Dolar)	65	279	562	1.095	1.411	1.383	1.411	1.630
Nüfus (Milyon Kişi)	38,1	42,9	47	49,6	50,7	51	51,2	51,8
Kişi Başına Gelir (Dolar)	1.711	6.513	11.947	22.087	27.811	27.105	27.539	31.431
Büyüme (%)	-1,7	9,8	8,9	6,5	3,3	2,8	2,8	2,7
Enflasyon (%)	32,2	9,3	2,8	3	0,8	1,1	1,3	0,5
İşsizlik Oranı (%)	5,2	2,5	4,4	3,7	3,5	3,6	3,7	3,4
Bütçe Dengesi / GSYH (%)	-	-	4,2	1,5	0,4	0,3	0,3	1,1
Toplam Kamu Borcu / GSYH (%)	-	13,4	17,1	30,3	35,9	37,8	38,6	40,1
Türkiye	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2019
GSYH (Milyar Dolar)	97	207	273	772	934	859	857	744
Nüfus (Milyon Kişi)	42,5	52,9	64,7	73,7	77,7	78,7	79,8	83
Kişi Başına Gelir (Dolar)	2.269	3.916	4.219	10.476	12.022	10.910	10.743	8.958
Büyüme (%)	-0,8	9,3	6,6	8,5	5,1	6,1	2,9	0,2
Enflasyon (%)	107	60,4	39	6,4	8,2	8,8	8,5	15,7
İşsizlik Oranı (%)	7,2	8	6	11,1	10	10,3	10,8	13,8
Bütçe Dengesi / GSYH (%)	-	-	-7,8	-2,8	-1,7	-1,2	-2,3	-4,9
Toplam Kamu Borcu / GSYH (%)	-	-	50,1	40,1	28,7	27,6	29,1	30,1

Kaynak: IMF, WEO Database, April, 2020

Tablo 4 incelendiğinde 1980 yılında Türkiye ekonomisinin Güney Kore ekonomisinden daha iyi durumda olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasıla rakamı Güney Kore'nin gayri safi yurt içi hasılasının üçte biri oranındayken, kişi başına düşen geliri de dörtte bir oranında daha fazla durumdadır. Güney Kore'de enflasyon ve işsizlik rakamları Türkiye'den daha düşük olup Türkiye cari denge rakamları daha iyi durumdadır. 1990 yılına gelindiğinde

bu tablonun hızla değiştiği gözlenmektedir. Güney Kore gayri safi yurt içi hasılasının ve kişi başına düşen gelirinin önemli oranda yükselerek Türkiye'nin oldukça önüne geçtiği görülmektedir. Enflasyon oranının Güney Kore'de tek haneye gerilediği, işsizlik oranının da %2,5 gibi çok düşük bir seviyeye indiği dikkat çekmektedir. Aynı dönem Türkiye %60'ın üzerinde enflasyon ve %8'lik işsizlikle savaşılmaktadır. Güney Kore'de toplam tasarruf ve yatırımlar hızla yükselirken Türkiye'de tersine durum görülmektedir.

2000'li yıllardan başlayarak Güney Kore ekonomisinde görülen hızlı değişim artmaktadır. Güney Kore, tasarruf, yatırım, bütçe, enflasyon, işsizlik, cari denge problemlerini sonlandırırken Türkiye bu problemlerle savaşmayı sürdürmektedir. 2019 yılına gelindiğinde Güney Kore gayri safi yurtiçi hasılası ve kişi başına geliri ciddi oranda yükselmekte Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasılası ve kişi başına geliri ise düşük seviyesini korumaktadır. Tablo 4'te Güney Kore ve Türkiye'nin nüfuslarına bakıldığında 1980 yılında her iki ülkenin nüfusunun birbirine oldukça yakın olmasına rağmen 2019'da Güney Kore'nin nüfusu 51,8 milyona ulaşırken aynı zaman zarfında Türkiye'nin nüfusu 83 milyona yükselmektedir. Türkiye'de kişi başına düşen gelirin düşük olmasının altında yatan temel nedenlerden biri de hızlı nüfus artışıdır. Diğer taraftan Güney Kore'de tasarrufların yüksek olmasından dolayı cari fazla söz konusuysa, ülkemizde tasarrufların düşüklüğü sebebiyle kronik bir hal almış olan cari açık söz konusudur. Tabloya göre Türkiye'nin Güney Kore'ye oranla daha iyi durumda olan tek göstergesinin kamu borç yükü alanında olduğu dikkat çekmektedir (Eğilmez, 2017). Güney Kore'nin Türkiye'ye benzer şekilde petrol ve doğalgaz gibi doğal kaynakları olmadığı, bu anlamda bu kaynakları ithal etmek zorunda olduğu göz önüne alındığında temel makroekonomik göstergelerde gözlemlenen sorunların daha çok uygulanan ekonomik politikalardan kaynaklandığı tespit edilmektedir.

SONUÇ

Güney Kore 1960'lı yıllardan itibaren en yoksul ülkelerden biri konumundayken fakirlik kısır döngüsüyle savaşılmaktaydı. Beş Yıllık Kalkınma Programlarının benimsendiği 1962 yılından itibaren Güney Kore ekonomisi olağanüstü bir performans sergileyerek 1986 yılında temel makroekonomik göstergeler açısından dünya genelindeki ülkeleri imrendirecek sonuçlar elde etmiştir. Yatırım ve tasarruf oranlarının oldukça yüksek olduğu ekonomide dış ticaret ve cari denge fazlalığı görülmüş, ekonomi hızla büyümüştür.

1990'dan sonra Güney Kore ekonomisi, küresel yapıyla bütünleşerek ekonomisi en iyi olan ülke olmuştur. 1960-1970'li yıllarda düşük katma değerli ürünleri dış pazara satan ülke 2010'dan itibaren, katma değeri yüksek (otomobil, gemi, çelik vb.) ve ileri düzeyde teknoloji içeren (cep telefonları, LCD, yazılım ürünleri, televizyonlar, video, kameralar vb.) malların temel ihracatçısı konumuna ulaşmıştır.

Ülkede ortaya çıkan bu sonuçların arkasında şüphesiz uygulamış olduğu temel makroekonomik politikalar yatmaktadır. 1962'den bu yana ihracata yönelik büyümeyi devletin desteği ve denetimleriyle birlikte uygulaması elde edilen başarıların esasını oluşturmaktadır. Ekonomik ilerlemelerin görüldüğü yıllarda gerek beşeri sermaye yatırımları, gerek sermayenin yetersiz

olması nedeniyle atılımın gerçekleştirilemeyeceği temel endüstri alanlarında, devletin kendi yatırım olanaklarını kullanması, ihracatçı sektörlerin doğmasına yol açmıştır. Ayrıca ihracatta artışın süreklilik kazanması amacıyla devlet özel sektöre ihracat destekleri sağlamıştır. 1960'dan başlayarak bilim ve teknoloji projeleri uygulanması da teknoloji alt yapısının oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Büyük firmalara teknoloji transferi yapılmış ve ileri teknoloji kullanılmıştır.

Güney Kore'de bir ülkenin kalkınması için gerekli olan en önemli faktörlerden biri olan beşeri sermayeye oldukça yüksek düzeyde önem verilmesi başarının bir diğer anahtarı olmuştur. 1960-1980 döneminde milli gelirden eğitime ayrılan pay %10'u geçmiştir. Aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerde bu oran oldukça düşüktür. Diğer taraftan teknolojik gelişmenin temelini oluşturan Ar-Ge harcamaları için bütçeden ayrılan pay her geçen yıl hızla artmıştır.

Güney Kore ekonomisinin ekonomik performansı, 1960'lı yıllardan itibaren ortaya koyduğu ileri düzey üretim ve teknoloji alt yapısı ve buna yol açan sanayileşmeyle teknoloji stratejisiyle açıklanabilmektedir. Kararlı, planlı, azimli, kontrollü bir biçimde uygulanan ekonomik politikalar bugün Güney Kore ekonomisini fakirlik kısır döngüsünden çıkararak dünya ülkeleriyle rekabet edebilecek ülke konumuna ulaştırmıştır.

Türkiye'de he ne kadar aynı dönemlerde Güney Kore ile benzer kalkınma planlarını yürürlüğe koysa da elde edilen sonuçlar açısından iki ülke karşılaştırıldığında Türkiye ekonomisinin uluslararası ekonomideki konumunu güçlendiremediği ve hızla büyümediği görülmektedir. Türkiye'de 1980 öncesinde yerli sanayi ithalat engelleri, gümrük tarifeleri ve kotalar ile ithalata karşı korunmuş ve bu amaçla ithal ikameci sanayileşme politikası uygulanmıştır. 1980'li yıllarda esnek döviz kuru ve düşük koruma oranlarına yönelik planlar uygulanmıştır. İhracat sonraki dönemlerde üretim ve yatırım alanlarındaki teşviklerle, kredi, garanti, sigorta gibi araçlarla desteklenmeye başlanmıştır. Temel amaçlar endüstrileşme, büyüme, istihdam yaratma, cari açıkları azaltma ve denetleme olmuştur. 1980 sonrası yürürlüğe konulan ihracata yönelik sanayileşme politikalarıyla açıklar azalmış, ihracatın ithalatı karşılama oranları artmıştır.

Türkiye'de 1990'lı yıllarda yatırımlar, üretim ve sanayileşme bakımından hedeflere ulaşamamış ve krizlerle karşılaşmıştır. Türkiye'nin büyüebilmesi, dünyadaki rekabet gücünü artırabilmesi, uluslararası piyasalardaki yerini güçlendirebilmesi için teknolojik becerileri yükseltmeli, temeli yenilikçilik olan ekonomik faaliyetlerle üretimde artış gerçekleştirilmelidir. Üretim ve ihracat yapısı Güney Kore ile benzer şekilde teknoloji yoğun ürünleri temel alan bir sanayi politikasına dönük olmalıdır. Teknoloji ve bilgi üretimini bir bütün olarak tüm sektörlerde kullanmayı amaçlayan bir kalkınma planı uygulanmalıdır. Yerli yenilikçi üretim ekonomisi kullanılmalıdır. Ülkemizde ihraç edilen ürünler katma değeri düşük ürünlerdir. Yani daha düşük teknoloji gerektiren daha ucuz ürünlerdir. Dışarıdan satın alınan ürünlerin büyük bir bölümü ara malı özelliğini taşımakta olup ülke imalat sanayine değil de montaj sanayine dönüktür. Dış dünya ile rekabette piyasa oranını yükseltmek amacıyla esas olan kalite rekabeti değil ağırlıklı olarak fiyat rekabetidir.

Orta gelir tuzağında yer alan gelişmekte olan bir ülke olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının sınırlılığı, dışa bağımlı ekonomik yapı, kronik hal almış olan cari açık, beşeri sermaye ağırlıklı büyümenin düşük olması, kadınların ekonominin içerisinde yer almasındaki düşüklük, yüksek düzeyde seyreden enflasyon gibi problemler de üretim kapasitesinin ilerletilmesini zorlaştırmaktadır.

Türkiye’de geç kalkınan Güney Kore ekonomisiyle benzer şekilde orta gelir tuzağını aşabilmesi için öncelikli sektörlerin hangileri olduğu tespit edilmeli ve bu sektörlerle odaklanılmalıdır. Beşeri, fiziki ve mali kaynakların en verimli şekilde kullanılacağı politikalar üretilmelidir. Bu sürecin etkin olması için Güney Kore’de uygulandığı gibi Türkiye’nin öğrenme esaslı bir teknolojiyle teknolojik beceri kazanımına gereksinim söz konusudur.

Ülkemizde ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanların tamamında yeniden yapılanma gereksinimi mevcuttur. Bu bağlamda, rekabetçi yapıda olabilmek, daha kuvvetli ekonomiye sahip olabilmek amacıyla gerekli olan proje ile ekonomik planların ivedi bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Güney Kore’de uygulanan güçlü teknoloji ve üretim alt yapısı odaklı ekonomik politikalar ülkemizde de uygulanabilir niteliktedir. Ülkemiz elinde bulundurduğu kaynaklarla bunu başarabilecek güce ve yapıya sahiptir.

KAYNAKÇA

- Ağayev, S. (2011). “İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 12 Geçiş Ekonomisi Örneğinde Panel Eş Tümlleşme ve Panel Nedensellik Analizleri”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2.
- Aytekin, G. (2015). “Güney Kore’nin İhracata Dayalı Büyüme Modeli Kapsamında 2023 Türkiye İhracat Stratejisi”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:4, Sayı:8.
- Chuang, Y., (2002). "The Trade-Induced Learning Effect on Growth: Cross Country Evidence", *Journal of Development Studies*, Vol. 39, No.2, ss. 137-154.
- Chun, S.H. (2010). "Strategy for Industrial Development and Growth of Major Industries in Korea", Korea Institute for Development Strategy (KDS), http://www.kds.re.kr/pds/102/MRDA_2010_4.pdf, 19.04.2010.
- Colins, S. M. (1990). "Lessons From Korean Economic Growth", *The American Economic Review*, Vol:80(2): 104-107.
- Dinler, Z. (2002). İktisada Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, Sekizinci Baskı, Bursa.
- Doğaner Gönel, F. (2013). “Güney Kore Türkiye Planlı Kalkınma Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, *Yıldız Teknik Üniversitesi, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Dergisi*, İktisat Bölümü.
- Freeman, C. ve Soete, L. (1997). *The Economics of Industrial Innovation*. London and Washington: Pinter.
- Göçer, İ. (2013). “Ekonomik Büyümenin Belirleyicisi Olarak İhracat: Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Çoklu Yapısal Kırılmalı Panel Eş Bütünleşme Analizi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı. 86.

- Hong, Y.S. (2010). Private-Public Alliances for Export Development: The Korean Case, Cepal, Serie Comercio Internacional, No:102: 1-97.
- Kim, J.H. (2009). "Korean Economic Development Strategy", Korea Development Institute(KID),http://www.cafrad.org/Workshops/Tanger21-23_04_09/Session9_3.pdf, 23.04.2009.
- Maneschiöld, P. (2008). "A Note on the Export-Led Growth Hypothesis: A Time Series Approach", Cuadernos De Economia, Volume:45, pp.293-302.
- Shirazi, Nasım S., Abdul Manap, T. A. (2005). "Export-led Growth Hypothesis: Further Econometric Evidence from South Asia", The Developing Economies, Volume: 43, Issue:4, pp.472-488.
- Sinclair, M. T. and Tsegaye, A. (1990). "International Tourism and Export Instability", *Journal of Development Studies*, 26(3): 487-504.
- Suh, J.H. (2009). "Development Strategy and Evolution of Korea's Innovation System", Korea Development Institute (eds.) *Models for National Technology and Innovation Capacity Development in Turkey*. Korea: Korea Ministry of Strategy and Finance.
- Tiryakioğlu, M. (2015). "Güney Kore'de Sanayi Politikasının Gelişimi: Öğrencilikten Öğretmenliğe Geçiş", K.A. Akkemik, ve S. Ünay (eds) *Doğu Asya Ekonomi Politikası: Kalkınma, Siyaset, Jeostrateji*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- TMMOB, (2007). "Ülke Örnekleri ile Kalkınma ve Sanayileşme Modelleri", TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu: 68-75.
- Yang, J.M., Kim, T.W. ve Han, H.O. (2006). "Understanding the Economic Development of Korea from a Co-Evolutionary Perspective", <http://karyiuwong.com/confer/beijing06/papers/yang-kim-han.pdf>, 11.04.2014.

Diğer İnternet Sayfaları

- <http://www.worldstopexports.com/south-koreas-top-10-exports/2302>
- <http://www.mahfiegilmez.com/2017/08/turkiye-ve-guney-kore-ekonomilerinin.html>
- <https://www.imf.org/external/index.htm>
- <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS ON IMMIGRANT'S ADAPTATION: THE CASE OF ESENLER

YEREL YÖNETİMLERİN GÖÇMENLERİN UYUMU ÜZERİNDEKİ ROLÜ: ESENLER
ÖRNEĞİ

Research Assistant Semih Nargül

Van Yüzüncü Yıl University

Abstract

When the term “others of society” scrutinized, it consists of individuals who live in unappropriated living standards. Irregular immigrants have to be envisioned in this category like disabled people, women, olds and children. Socio-cultural and economic situations of immigrants shapes reactions of home society. Hence, irregular immigrants faces various social problems, besides psychological trauma of migration. Primary issues that immigrants faced are inaccessibility to employment, labor exploitation, linguistic problems, unclear legal status issue, housing problems, religious matters, racism, integration to new environment and cultural problems. Moreover, attitude of home society has critical role on future of immigrant peoples in the area. Therefore, those peoples are in need of atmosphere that creates chance to earn money by own labor and to live their own culture. In this paper, adjustment policies applied by Esenler Municipality in the region toward immigrants on their adaptation process would be scrutinized by interviewing with immigrants and local officials. Main object of the study is to investigate efforts of local governments and within this context it would be offered and discussed suggestions to Esenler Municipality in areas of health, housing, security, law, economy, education, family, culture, identity, beliefs, exploitation in order to apply effective immigrant policies. Additionally, emotions and reactions of home society toward immigrants would be revealed.

Key Words: *Local Governments, Migration, Esenler, Visibility, Social Harmony*

Özet

Toplumun diğerleri kavramı incelendiğinde, dezavantajlı gruptaki yetersiz yaşam koşulları içinde yaşayan bireylerle karşılaşmaktadır. Engelliler, kadın, yaşlı ve zaman zaman çocuklar akla gelirken düzensiz göçmenler kavramı da, bu tanım içerisinde diğerleri konumundadır. Göçmen grubunun sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, uluslararası göçmenlere ev sahipliği eden toplumun tepkilerini etkilemektedir. Düzensiz göçmenler yaşanan travmanın yanında ev sahibi toplumla birlikte birçok sosyal sorunla da karşılaşmaktadır.

Göçmenlerin bu süreç içerisinde yaşadıkları önemli sorunlar: başta istihdama erişememe (erişilse dahi yapılan hukuksuz uygulamalar dolayısıyla ortaya çıkan emek sömürsü) konusu olmak üzere, ev sahibi ülke dilini iyi bilmeme, yasal statü kaynaklı kavram çatışmaları ve ev sahibi toplumunun kültür farklılıkları dolayısıyla verdiği tepkiden kaynaklı sorunlar, maddi olanakların kısıtlılığı dolayısıyla yaşanan barınma sorunu, şayet ev sahibi toplumla farklı bir dine sahipse dini ritüellerini gerçekleştirememesi sorunu, göç edilen bölgedeki ırkçılık sorunu ve bununla birlikte göç edilen yeni çevreye entegrasyon süreci, iktisadi zorluklar, aksayan eğitim süreci sorunları ve kültürel farklılıklar oluşturmaktadır. Ev sahibi toplumun göçmenlere yaklaşımındaki hoşgörülü tavırlar da ayrıca önemlidir. Göçmenler, göç ettikleri ev sahibi ülkenin kültürünü de dikkate alarak, kendi kültürlerini somutlaştıran ve emekleri üzerinden kazanç sağlayabilecekleri istihdam alanları kurmaya çalışır ve kültürlerini mekâna yansıtabilecekleri ortamlara ihtiyaç duyarlar.

Bu çalışmada Esenler’de yaşayan mültecilerle ve yerel yöneticilerle çeşitli görüşmeler yapılarak, bölgedeki yoğun göçmen oranıyla alakalı nasıl uyum çalışmaları yaptıkları irdelenmektedir. Çalışmanın temel amacı göç krizi ile karşı karşıya kalan yerel yönetimlerin çabalarını incelemek ve bu bağlamda Esenler Belediyesi’nin kendi bölgesinde yoğunlaşan Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları sağlık, barınma, güvenlik, hukuk, ekonomi, eğitim, aile, kültür, kimlik, inanç, istismarlar vb. problemler üzerine yerelle toplumsal uyumları konusunda neler yapılabileceği üzerine görüşler sunulacaktır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin daha farklı neler yapabileceği tartışılacaktır. Çalışma gerçekleşirken derinlemesine mülakat teknikleriyle görüşmeler yapıp, bunlar olduğu şekliyle aktarılacaktır. Buna mukabil ev sahibi toplumun düzensiz göçmenlere karşı hoşgörü anlayışlarının ne ölçüde karşılık bulduğu, son zamanlarda ülkede yaşanan değişimler doğrultusunda onlara karşı ne hissettikleri de belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Yerel Yönetimler, Göç, Esenler, Görünürlük, Toplumsal Uyum*

Giriş

2011 yılında Suriye'deki halk ayaklanmasının ardından yaşanan karmaşa ortamı ve ardından gelen iç savaş milyonlarca insanın hayatını derinden etkiledi. Üzerinden dokuz yıl geçmesine rağmen ülkede hala huzur ve barış sağlanamamakta, yer yer çatışmalar devam ederek Suriye halkının acı içerisinde yaşamasına sebebiyet vermektedir. Karşılaşılan bu durum dünyanın en büyük insani ve güvenlik krizlerinden birisini oluşturmaktadır. Savaş öncesi 23 milyonluk Suriye nüfusunun 11 milyonu insani yardıma muhtaç hale gelmiş ve 4 milyondan fazla Suriyeli komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası neticesinde Nisan 2011 tarihinde Suriye'den ülkemize geçici koruma statüsüyle gelen 252 kişi göç hareketinin ilk yansıması olmuştur. Ardından krizin derinleşmesiyle birlikte şu an ülkemizde İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Nisan 2020 tarihi itibarıyla aktardığı verilere göre geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 3 milyon 580 bin 263 kişi olmuştur.

Bugün Türkiye en fazla Suriyeli mülteciyi¹ bünyesinde barındıran ülke konumundadır ve haliyle geçici koruma statüsü altındaki insanların gelecekteki durumunun ne olacağı üzerine tartışmalar gün yüzüne çıkmaktadır. Bilindiği üzere Türkiye'deki Suriyeliler 2014'te yürürlüğe koyulan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun geçici koruma kategorisi dâhilinde yer almaktadır. Kategoriler incelendiğinde mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma verilenler olarak üç farklı ayrıma tabidir. Suriyeliler şartlı mülteciler kategorisi altında değerlendirmeye alınmaktadır.

Geçmişteki çatışmaların tersine, Suriyeli mültecilerin büyük bir bölümü çadırlara yerleşmek yerine şehirlere yerleşmeyi tercih etmiştir ve insani krizin beraberinde getirdiği sorunlar da böylelikle kentlerde kendisini göstermeye başlamıştır. Bu doğrultuda Suriyeli mültecilerin Türkiye'de mülk edinmek, işletme kurmak ve vatandaşlık elde etmek gibi çabalarını dikkate aldığımızda, mültecilerin tamamının geçici olarak ülkede ikamet ettiği gibi bir yargıda bulunmamız doğru olmayacaktır. Sıklıkla tartışılan entegrasyon kavramının Suriyeli mülteciler için misafirlikten çıkışı yani kalıcılığı çağrıştırdığı çıkarımında bulunmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu insanların bir kısmının kalıcı olduğu anlaşıldıktan sonra artık mültecilerin kentlerde karşı karşıya kaldığı zorlukları ve uyumu konuşmak elzem hale gelmiştir.

¹ Makalede geçen "mülteci" kelimesi herhangi hukuki bir anlam belirtmek için kullanılmamakta, sadece yer değiştirmiş toplulukları vurgulamak adına sosyolojik bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Kentsel alanlarda yaşamını sürdürmeye çalışan Suriyeli mülteciler genellikle kendilerini toplumun dışında tutarak yasal olmak ile olmamak arasındaki bir çizgide hareket etmektedir. Çoğu zaman kayıt dışı günlük işlerde faaliyet yürüten bu insanlar düzenli çalışabileceği bir iş bulmak için gayret göstermektedir. Suriyeli mülteciler ev kiralарının daha ucuz olduğu kentın yoksul bölgelerinde ya da kalabalık gecekondı mahallelerinde yaşamaktadır. Suriyeli mültecilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim talepleri yerel yönetimlerin kapasitesi üzerinde bir baskı oluşturabilmektedir. Bu baskının karşılığı olarak ayırım, taciz ve ırkçı saldırılara maruz kalmaları gibi sorunlarla karşılaşmaları kimi zaman kaçınılmaz bir hal almaktadır.

Yerel yönetimler topluluklar arasında çatışma çıkabilme ve oy kaybetme endişesine yönelik ihtimallerden dolayı bölgelerinde barınan mülteci sayısını belirtmekte istekli davranmamaktadır. Suriyeli mültecilerin savaş dolayısıyla yaşadığı travmalar ve kendilerini destekleyecek unsurlardan uzak kalmaları, hizmete yeteri düzeyde erişememeleri sebebiyle bulundukları toplumdan ayrışmalarını tetiklemektedir. Umutsuzluk ve öfke duygularıyla günlerini geçiren bu insanlar içinde bulundukları psikolojik boşluk sebebiyle de suça eğilim gösterebilmektedir.² Tam da bu noktada yerel yönetimlerin mülteciler üzerine kurduğu iletişim ve yaptığı faaliyetler önem kazanmaktadır. Her ne kadar devletin bölgesel ve ulusal politikaları belirleyici olsa da mültecilerin en temel ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak ve topluma uyumlarını kolaylaştırmak adına yerel yönetimler doğrudan çalışma yürütecek makamlardır.

Türkiye'nin 81 ilinde de varlığını gösteren Suriyeli mültecilerin şehirlere demografik dağılımı eşit düzeyde olmamıştır. Nisan 2020 verilerine göre İstanbul 496 bin 695 kişiyle Türkiye'de en fazla Suriyeli mülteciyi içerisinde barındıran şehir olarak ilk sırada yer almaktadır. İstanbul'un ardından sırasıyla Gaziantep (449 bin 576), Hatay (434 bin 420) ve Şanlıurfa (421 bin 229) gibi şehirler gelmektedir.³ Bu istatistikler dikkate alındığında İstanbul'da yaşayan Suriyeli mültecilerin uyumunun ve toplumsal anlamda kabulünün gerçekleşmesi için yerel yönetimlere düşen pay yadsınamayacak ölçüdedir. İstanbul'un Esenler ilçesi kendi sınırları içerisinde bulundurduğu yaklaşık 25 bin Suriyeli mültecilerle birlikte İstanbul genelinde önemli bir noktada durmaktadır.⁴

² Aueven Woods ve Nihal Kayalı, Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü, İstanbul Politikalar Merkezi, Ocak 2017, İstanbul, s. 5-6.

³ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi 2 Mayıs 2020)

⁴ Murat Erdoğan, Kopuş'tan Uyum'a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, Ocak 2017, İstanbul, s. 36.

Çalışmamızın ana teması Esenler ilçesindeki Suriyeli mültecilerin uyumu üzerine olacaktır. Bu doğrultuda belediyenin uyum kavramından ne anladığı ve bunu nasıl yorumladığı, bölgedeki mültecilerin uyumları konusunda neler yapılması gerektiği ve belediyenin bu noktada ne gibi faaliyetlerinin olduğu gibi farklı meseleler üzerinde durulacaktır.

Öte yandan çalışma içeriği hazırlanırken hem yerel halkla, hem bölgede yaşayan mültecilerle hem de yetkili yerel yönetim birimleri ile görüşmeler yapılmış ve ayrıca bölge ile alakalı sosyal medyaya yansıyan haberler ile çeşitli sosyal medya kaynaklarında geçen etkileşimler de toparlanmıştır. Bu bağlamda, özellikle kurumun akademik çalışmalar yapan ve bilimsel araştırmalar ortaya koyan önemli birimlerinden biri olan Esenler Şehir Düşünce Merkezi⁵ yetkilileri ile de görüşülmüş, kurum görevlisinin yönlendirmesi üzerine mültecilerle alakalı projeler yürüten diğer birimlerdeki yetkililerle de görüşmeler yapılabilmektedir. Bu kapsamda görüşülen yerel yönetim birimlerindeki yetkililere çeşitli sorular yönlendirilerek derinlemesine mülakat teknikleri uygulanmış, mültecilere dair yapılan / yapılmış çalışmalar bu yöntemle değerlendirmeye açılmıştır. Bu çalışma kapsamında yetkili birimlere şu sorular yöneltilmiştir;

- Belediyelerde mülteciler konusu hangi birim tarafından ele alınmaktadır?
- Personel istihdamı noktasında kurumunuza mülteci çalışan alımı yapıyor musunuz?
- Mültecilere yönelik genel çalışmalarınız nelerdir?
- Mülteciler konusunda yerelde hangi kurumlarla işbirliği yapıyorsunuz?
- Mültecilere yönelik çalışmaların finansmanı nasıl sağlanıyor?
- Mültecilerin sağlık ve eğitim sorunlarına yardımcı olunuyor mu?
- Suriyeliler ile yerel halk arasında gerginlik hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Esenler sınırlarında yaşayan mülteciler güvenlik sorununa sebep oluyor mu?
- Halkın Göçmenleri kabulleniş şekilleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce sosyal yardımların görünürlüğü uyum sorunlarına sebebiyet veriyor olabilir mi?
- Mültecilere yapılan destekler noktasında hangi Sivil Toplum Kuruluşları ile çalışıyorsunuz?
- Kurumsal risk çalışmaları noktasında göçmenlere dair bir çalışmanız var mı?

⁵ Esenler Şehir Düşünce Merkezi Kurumsal Sayfası, <http://www.sehirdusunce.com/index.html>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

- Göç yönetimini bir risk olarak değerlendiriyor musunuz?
- Stratejik planların hazırlanması noktasında göç yönetimine dair hazırlamış olduğunuz bir plan ya da yerel politika var mı?

1. MÜLTECİLERİN TOPLUMSAL UYUMU ve ESENLER İLÇESİ ÖRNEĞİ

A) Sosyal Uyum ve Toplumsal Düzen Açısından Bir Mekân Olarak Esenler

Birey, yaşamını sürdürdüğü şehrin veya mekânın üzerinde; bu mekâna duygularını ve geleneklerini aktararak hem o yere bir ruh katar hem de mekânsal motiflerin oluşmasına katkı sağlar. Bu süreç adeta bireyle mekân arasında karşılıklı bir aktarım prosesidir. Birey kentin imajının oluşması sürecinde bir katkı sağlayıcı iken, şehir de devam eden nesillere kültürel aktarımların sağlanması noktasında etkin bir aktördür. Hem birikim aktaran hem de hali hazırda mekânın biriktirdiği kültürü alan birey, kendisine has motifler oluşturduğu mekâna karşı bir aidiyet bağı kurar. Öyle ki bu bağ derinleşerek, çeşitli alt kültürler oluşturarak mahalle kültürüne de katkı sağlar şeklinde bir değerlendirme de yapılabilir.

Kültür kavramı mekân üzerinden incelendiğinde; davranış biçimleri, kullanımlar veya törenlerin bir mekânla özdeşleşmekte olduğu ve böylece mekânın, kültürel etkinliğin bir parçası haline gelmesi özelliğiyle karşılaşılmaktadır. Mekânın fiziksel yapılanması ve zaman içerisinde değişime uğraması ile birlikte, o yere kullanıcılar tarafından yüklenen kültür de çeşitlilik göstermeye başlar. Mekân, kendisine yüklenen kültürlerle birlikte, işlevselliğini de geliştirir. Örneğin; geleneksel evlilik ritüellerinde (gelenekler gereği) belirli bir hamamın kullanılması, o hamamı diğer hamamlardan ayırarak, “yıkama mekânı” olarak tanımlanan hamam tanımı dışında farklı bir işlev, “gelin hamamı” gibi farklı bir tanım yükler. Bu bağlamda Gür, mekân algısı tanımını mekândan kaynaklı faktörlerle kullanıcıya göre değişkenlik gösteren kültür ve deneyimin birleşmesiyle açıklamaktadır.⁶

Mekânları ve mekânın kültürünü; kent topluluğunun üyelerinin, kişisel özelliklerinin, mesleklerinin, kültürel yaşamlarının ve düşüncelerinin oluşturduğu söylenebilir. Bu noktada aslında şehir-kırsal ya da ulusal-yerel sınırlardan ve farklılıklardan bahsetmek, mekânın kültürünü idrak etmek açısından çok genel bir bakış açısı sunar. Bunun yerine aynı şehrin içerisindeki ilçeler ve hatta mahalleler arasındaki kültürel farklılıklar gözlemlendiğinde de önemli kültürel nüanslar yakalamak mümkündür.

⁶ Şengül Öymen Gür, “Mekan örgütlenmesi”, Gür Yayıncılık, 1996, Trabzon.

Esenler ilçesinin kurulum ve gelişim süreci irdelendiğinde, farklı kültürel mekân özelliği taşıyan Anadolu topraklarından gelen vatandaşların, yerleştikleri bu semte farklı kültürel nitelikler taşıdığı ve yine bu mekân üzerinde kendi kültürünü geliştirdiği görülmektedir. Esenler özelinde, başlangıçta göçmen vatandaşların yaşadığı bölgenin, iç göçler sonucunda Romanlar, Doğu Anadolu'dan göç eden Kürtler ve çok çeşitli etnik kökenden vatandaşların gelmesiyle birlikte kozmopolit bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Esenler semti, tarihi açısından incelendiğinde Bizanslılardan kalma bir yerleşim alanı olduğu bilgisiyle karşılaşılmaktadır. Bölgenin bilinen en eski ahalisi Litros (Esenler) ve Avas (Atışalanı) isimleriyle kurulmuş olan köylerde yaşayan Rumlar'dır. İstanbul'un Türk'ler tarafından fethine kadar, bahsi geçen köylerin Bizans köyleri olduğu, bu köylerde yaşayan halkın türlü tarım ürünleri yetiştirilerek ekonomik hayata katıldıkları bilgisi de mevcuttur. Osmanlı döneminde ise bir Rum yerleşim yeri olarak anılan köylerin etnik yapısı, Lozan Antlaşması'yla değişmiştir.

Cumhuriyet döneminde gerçekleşen Rum asıllı halkın Yunanistan'a göç etmesiyle (yani mübadeleyle) birlikte boşalan bu köylere, Doğu Makedonya'dan gelen Türkler iskân ettirilmiştir. Uzun seneler boyunca mübadele köyü olarak anılan bu köyler, Litros ve Avas isimlerini 1930'lu yıllara kadar korumuştur.⁷ Millileştirme politikaları çerçevesinde 1937 - 1940 yıllarında, İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 8589 sayılı genelgede, *“yabancı dil ve köklerden gelen ve kullanılmasında büyük karışıklığa yol açan yerleşme yerleri ile tabii yer adlarının Türkçe adlarla değiştirilmesi”* ifadesi ile bir semt isimlerinin Türkçeleştirilmesi hareketi başlatılmıştır.⁸ Resmileşen bu karar çerçevesinde gerçekleştirilen değişikliklerle; Litros köyü Esenler'e, Avas köyü ise Atışalanı ismine dönüştürülerek Türkçeleştirilmiştir.

Geçmişinde komşu iki Bizans Köyü olan, 1920'lerden günümüze gelişimini sürdüren bir semt olduğundan bahsedilmiştir. 1920'lerden bu zamana her zaman göç almış, bu hareketliliğin aktörleri her bölgeden insanı kapsamaktadır. Ancak 1994 yılında Otogarın açılması ile birlikte, semt açısından adeta bir dönüm noktası yaşanmıştır. Hızlı yapılaşma ve artan nüfusun konut ihtiyacı ile birlikte kent kimliği hızla değişimlere uğramıştır. Esenler ilçesi, mahalleleri ve kozmopolit sosyal dokusuyla birçok kültürel/mekânsal motifi de bünyesinde barındırmaktadır. Köşe başlarıyla, eğitim mekânlarıyla, asayişini sağlayan kamusal mekânların yanı sıra

⁷ Esenler Tarihi - <https://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/107/1694/esenler-tarihi.aspx>

⁸ Harun Tunçel, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler, Renamed Villages In Turkey”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Fırat University Journal of Social Science, 2000, Elazığ, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 23-34.

ibadethaneleri, konutları ve mimarisiyle bahsi geçen tüm mekânların Esenler ilçesi için bir kültürel motif olduğu görülmektedir.

Dar veya orta gelirli olarak da adlandırılabilen gelir grubundan bireylerin yaşamayı tercih ettiği bu bölgede çoğunlukla Anadolu'dan iç göçle gelen toplulukların yaşadığı bilinmektedir. Çeşitli şehirlerden buraya gelerek hayata adapte olmaya çalışan bu toplumsal gruplar, Esenler'de yaşadıkları mekânları da çeşitli şekillerde kullanmaktadırlar. Özellikle el emeğine dayalı üretimler yapan atölyelerden ve daha küçük işletmelerden “eve iş almak” tabiri altında yapılan işler aracılığıyla günün belirli saatlerinde, kadınların aile konutlarını bir nevi atölyeye çevirdiği de görülmektedir. Eve alınan bu işlerin içeriği incelendiğinde; terlik yapmak, çanta yapmak, kazak temizlemek, boncuk işlemek, mandal paketlemek vb. çok çeşitli bir iş piyasası ile karşılaşmaktadır. Geleneksel aile ve toplumsal yapı nedeniyle eğitimsiz kalan ya da bir şekilde istihdama katılamayan kadınların, aile bütçesine destek olabilmek ve refah seviyesini arttırabilmek için çocuklarının okulda olduğu ya da evi müsait gördüğü zaman dilimlerinde bahsi geçen iş çeşitleri ile üretime dâhil olduğu görülmektedir. Bu yönüyle özellikle Esenler ilçesi gibi daha varoş kültürün geliştiği ve yerleştiği mahallelerde, mekânların sadece bir yönüyle kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Yazar Zülfü Livaneli'nin Kostantiniyye Oteli isimli romanında Esenler'e ve belki de oradaki kültüre dokunan, kendi içerisinde nüktedan olarak da adlandırılabilir, Los Angeles hayatına gönderme içeren bölüm vardır. Romandaki başkarakterin, Esenler'de yaşayan genç kızları küçümseme, dalga geçme amaçlı olarak “Esencılıs” ifadesini kullandığı görülmektedir. Buradan hareketle, sosyolojik ve sosyoekonomik durumu hakkında az çok ilgi uyandıran bir ifade ile karşılaşmaktadır. Esenler, Bakırköy ilçesine bağlı iken 1992 yılında yapılan değişikliklerle Güngören ilçesine bağlanmıştır. Ardından 1993 yılında yapılan değişikliklerle Güngören'den ayrılarak İstanbul'un 33. ilçesi olmuştur.⁹ Geçmişine bakıldığında Esenler, evlerin genelde bir iki katlı olduğu, çoğunlukla aile apartmanlarından oluşan bir kentleşmenin hâkim olduğu, komşuluk ilişkilerinin iyi olduğu bir semttir. Kısmen huzurlu, yolları toprak, minibüsün ve otobüsün belli bir yere kadar geldiği, deresi ve köprüsü olan bir yerdir.

Ancak ilçeye Otogar'ın gelmesi ve hızla artan nüfusla birlikte, kent dokusu büyük ölçüde değişime uğramıştır.¹⁰ Giderek artan yapılaşma, modern teknolojilerin de kullanılmasıyla birlikte “site” yapılaşmasını da kent dokusuna getirmiştir. Son yıllarda artan kentsel dönüşüm

⁹ Esenler Kaymakamlığı, <http://www.esenler.gov.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 02.05.2020.

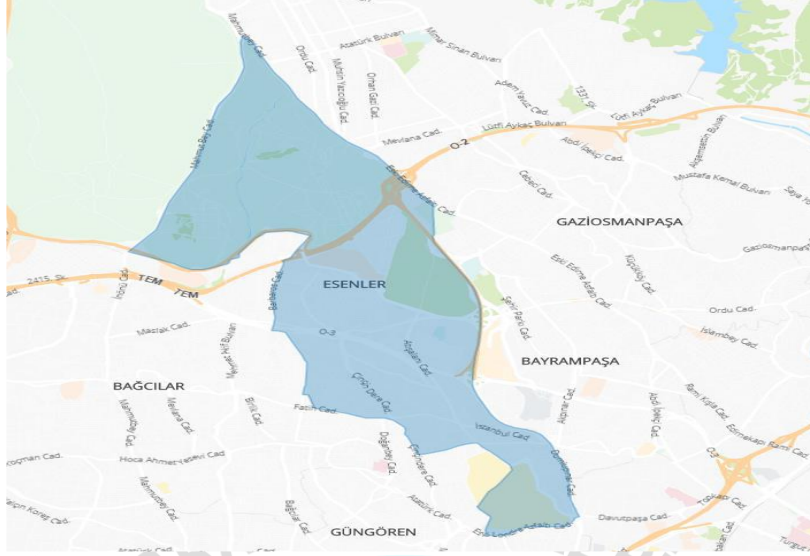
¹⁰ İ. Başer, (2009), İstanbul İli Esenler İlçesinin Gelişimi, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Lisans Tezi.

çalışmaları kapsamında, kentsel yenileme çalışmaları başlatılmıştır. Bu bağlamda, birçok mahallede yer alan tek katlı yerleşimlerin, yerini sitelere bıraktığı görülmektedir.

Otogara sınır komşusu olan Esenler ilçesi 90'lı yıllardan itibaren gittikçe göç alan bir semt olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun çok çeşitli şehirlerinden çalışmak için İstanbul'a gelen gurbetçilerin hem maddi koşullar açısından hem de sosyo-kültürel benzerlik açısından Esenler semtinde ikamet etmeyi tercih ettiklerini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Suriye krizinin baş gösterdiği ve akabinde mültecilerin Türkiye'ye gelmeye başladığı günlerden bu yana, göçmenler için Esenler'in de oldukça popüler bir yaşam alanı haline geldiğini söylemek mümkündür.

Muhafazakâr, alt ve orta gelirli ailelerin ikamet ettiği bu semtte yapılan saha çalışmasına göre kozmopolit bir yapıya sahip olan Esenler'de yoğunlukla Doğu Anadolu'dan gelen kimi Arap veya Kürt asıllı ailelerin de olduğu görülmektedir. Bu tespiti dayanarak, göçmenlerin yerleşim mekânı tercihi noktasında sosyo-kültürel, etnik ve özellikle de finansal açıdan kendileriyle benzer bireylerin yoğunlaştıkları alanlarda ikamet etme gayretine girdikleri vurgulanabilir. Çalışma kapsamında saha görüşmesi gerçekleştirilen kişilerin salt beyanlarıyla sınırlı kalınmamış, çeşitli sosyal medya kanallarına yansıyan nefret söylemleri de analiz edilmiş ve Esenler bölgesi kapsamında yapılan olumlu-olumsuz söylemlerin göçmenler açısından ortaya çıkardığı soru işaretlerine ve gerginliklere de yer verilmiştir.

Belediye'den alınan son verilere göre, Esenler sınırları içerisinde 29.665 Suriyeli göçmen ikamet etmektedir. Göçmenlerin, ilçeye bağlı mahallelerde dağınık olarak yaşadığı bilinse de özellikle başta Nene Hatun Mahallesi olmak üzere Menderes, Oruç Reis, Tuna ve Namık Kemal Mahallelerinde daha yoğun Suriyeli nüfus dikkat çekmektedir. Semtin genelinde aileleriyle ikamet etmekte olan göçmenlerin yanı sıra, kalabalık erkek göçmenlerin bir arada yaşadığı bekâr evleri de vardır. Bu bekâr evlerinin özellikle Namık Kemal Mahallesinde yoğunlaştığını belirten yöneticiler, mahallede gecekondulaşmanın ve eski binaların fazla olması dolayısıyla bekâr evlerinin bu alanda belirginleştiğinin altını çizmiştir.

Resim 1: Esenler ilçe haritası¹¹

B) Mültecilerin Toplumsal Uyumu ve Esenler Yerel Yönetiminin Çalışmaları: Saha Bulguları

Esenler ilçesi üzerine kapsamlı bir saha araştırması niteliği taşıyan bu çalışma bünyesinde öncelikle Esenler Şehir Düşünce Merkezi yetkilileri ile görüşme gerçekleştirilmiş ve çalışmanın yol haritası bu görüşmenin ardından oluşturulmuştur. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi on üç sorudan oluşan mülakat soruları ve alan araştırmasının niteliğinden bahsedilerek, kurum bünyesindeki yöneticilerden randevu alınmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme neticesinde merkez yöneticisine yöneltilen *“Belediyelerde mülteciler konusu hangi birim tarafından ele alınmaktadır?”* soru çerçevesinde, çalışmanın temel argümanları belirtilmiştir.

Bu soru karşısında, aslında belediye bünyesinde özellikle mülteciler teması üzerine çalışan sabit ve belli bir birim olmadığını belirten Şehir Düşünce Merkezi birim personelleri, mülteci konusuna ilişkin çeşitli çalışmalar yapan birkaç müdürlüğün olduğunu belirtmektedir. Alınan bilgiler doğrultusunda bu müdürlüklerin genellikle Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, Kültür İşleri Müdürlüğü ile Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü gibi birimler olduğu bilgisine ulaşılmış ve bu kapsamda ilgili birimlerin yöneticileri ile iletişime geçilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'nün çoğunlukla aynı yardımlar noktasında mültecilere destek olduğu; Kültür İşleri Müdürlüğü'nün çoğunlukla seminer ve konferanslar düzenleyerek sosyal anlamda bir destek sağladığı, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'nün ise çeşitli STK'ların dönemsel bazda düzenlemekte olduğu projelere paydaş olarak dâhil olup, pilot

¹¹ İstanbul Şehir Haritası, <http://sehirharitasi.ibb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 02.05.2020.

bölgelerdeki göçmen kadınlara ve çocuklara destek verdiği bilgisi alınmıştır. Bu bilgiler ışığında güncel çalışmaların devam edip etmediği veya neler yapıldığı hususunda bilgi almak adına kurumun stratejik planları detaylı olarak irdelenmiş, kurum yetkililerinden randevu talep edilmiş ve olumlu dönüş yapan yöneticilerle yüz yüze görüşülerek çalışma verileri toplanmıştır.

Bu bağlamda Esenler Belediyesi'nin Göç Yönetimi noktasında nasıl bir yol izlediğini gözlemlemek adına kurumun İç Denetçisinden ve Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğünden randevu alınmıştır. Öte yandan aktarılan bilgilerin büyük bir kısmı, bu birimlerden alınan yanıtlar neticesinde verilmiştir. Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğünde gerçekleştirilen mülakatta, ilgili birimin müdürü Sn. Özcan Hamza Bey ile çalışma arkadaşları yer almıştır. Bu noktada, ***“Esenler’de yaşayan mültecilere yönelik genel çalışmalarınız nelerdir?”*** sorusu yöneltilmiş ve soru kapsamında birim yöneticilerinden yapılan çalışmalar hakkında kronolojik bir yanıt alınmıştır. Suriyeli göçmenlere yönelik disiplinli, sınırları belli bir çalışma ya da yönetmelik olmadığından bahseden birim yetkilileri, aslında kendi birimlerinin asli çalışmalarını kapsayan “yardım faaliyetleri” noktasında benzer çalışmalar yapıldığını aktarmıştır. Ancak yardımlar hususunda, göçün ilk hareketliliğinin yaşandığı dönemde düzenli yardımlar yapıldığını ve bunların istatistiklerinin de düzenli bir şekilde tutulmakta olduğu aktarılmış, fakat şu an bu verilerin güncel ve düzenli bir şekilde kaydedilmemekte olduğu bilgisi verilmiştir. Belediyenin göçmenlerle alakalı faaliyetlerinden birisi göçle ilgili seminer dizisi düzenlemektir. Bu faaliyet doğrultusunda yerelde yaşayan halkın göçmenlere karşı bilgi düzeylerini artırmak ve çatışmayı önleyebilmek adına seminerler tertip edilmiştir. Aynı şekilde Suriyeli kadınlara ve çocuklara yönelik de tiyatro, sinema, gezi ve çeşitli kurslar gibi etkinlikler de düzenlenmektedir.

Öte yandan ***“Yapılan yardımların içeriği ve nasıl finanse edildiği?”*** sorulduğunda kıyafet, gıda ve ikinci el eşya gibi yardımların büyük çapta el altından teslim edildiği ve finansmanın da yerel halk tarafından sağlandığı belirtilmiştir. Belediyenin bu bağlamda yardımlarla alakalı olarak, doğrudan halktan bir talepte bulunmadığının, halkın elindeki imkânlarla ve yardımcı olmak arzusuyla belediyeye başvurarak bağışların sunulması yöntemiyle yardım faaliyetlerinin oluşturulduğu belirtilmiştir. Öyle ki göçün ilk zamanlarında, halkın yardımcı olabilmek için belediyeyi sadece aracı olarak gördüğü ve bu bağlamda bir rollerinin olduğunu aktarmışlardır. Belediye personellerinin, bölgede yaşayan Suriyeli mültecilerin nelere ihtiyaç duyduğuyla alakalı bir liste oluşturduklarını ve ilgili listeler üzerinden gelen yardımları bu ihtiyaç sahiplerine teslim ettiklerini iletmışlerdir. Finansman noktasında ise, belediye bütçesinden bu yardımlar için ayrılan herhangi bir miktar olmadığını belirten birim yetkilileri, mültecilere yapılan kimi yardımların da dosya üzerinden verilmediğini, çünkü bazı yardım yapılan Suriyeli

mültecilerin ikametlerinin değişkenlik gösterdiğini aktarmışlardır. Güngören, Bağcılar ve Bayrampaşa gibi semtlere komşu olan Esenler ilçesine, çevre ilçelerde ikamet eden göçmenlerin de yardım talebiyle gelmesi dolayısıyla ilk dönemlerde zorluk yaşandığından da bahsedilmiştir.

Kurum yetkililerine yöneltilen, *“Mülteciler konusunda yerelde hangi kamu kurumlarıyla veya Sivil Toplum Kuruluşlarıyla işbirliği yapıyorsunuz?”* sorusuna karşılık, göçün ilk yıllarında özellikle ilçedeki İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı’yla işbirliği yapılarak çeşitli yardımlar organize edildiği belirtilmiştir. Ancak belediye yetkilileri son yıllarda ilgili vakıfla herhangi bir iletişimlerinin olmadığını, fakat bu işbirliğinin diğer müdürlüklerde de şu an devam edip etmediği konusunda kesin bir veriye sahip olmadıklarını aktarmışlardır. Öte yandan verilerine göre; Arap Toplumunu Geliştirme Programı Derneği (ATGP) ve Al-Hayat İnsani Yardım Derneği ile de çeşitli işbirlikleri yapıldığından bahsedilmiştir. Birim yetkililerinin aktarımlarına göre, Arap Toplumunu Geliştirme Programı Derneği ve Al Hayat İnsani Yardımlaşma Derneği’yle ortak bir projeyle mültecilere yardım faaliyetleri düzenlenmiştir. Yardım faaliyetleri düzenlenirken en az dört çocuklu ailelere bu yardımın yapılması da ilçedeki Suriyeli nüfusunu etkileyen bir durum olmaktadır. Belirtilmesi gereken bir husus şudur ki bu yardımlar 3-4 yıl öncesine aittir. Hali hazırda etkin bir yardım kampanyası bulunmamaktadır. Öte yandan resmi bir işbirliği protokolü yapılmamış olsa da, göçmenlere uyum noktasında desteğin sağlanması adına kolaylaştırıcı bir paydaş olarak Türk Kızılay’ının çalışmalarından da bahsedilmiştir.

Ayrıca yapılan aynı yardımların yanı sıra, *“Mültecilere özellikle sağlık ve eğitim sorunlarına yardımcı olunuyor mu?”* sorusu yöneltilmiş ve bu bağlamda, yerelden ziyade merkezle işbirliği yapan kurum ve kuruluşlarının aktif rol aldığı bir sistemin varlığının altı çizilmiştir. Bu başlık altındaki yardımları yapan Sosyal Hizmet Merkezleri’nin varlığından bahseden kurum yetkilileri, bu merkezlerin doğrudan belediyeyle bir bağının bulunmadığını, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olarak hizmet veren birimler olduğunu aktarmışlardır. Öte yandan Türk Kızılay’ının maddi-manevi çalışmalarının da bölgedeki göçmenler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu aktarmaktadırlar. Eğitim konusunda Sosyal Yardım İşleri Müdürü Özcan, çeşitli veriler paylaşmıştır:

“Suriyeli mültecilerin eğitimleri konusuna değinecek olursak burada kalıcılıkları konusunda büyük çoğunluğunun şüpheleri olduğu için günü kurtarma derdinde olduklarını düşünüyoruz. Eğitim konusunu da bu yüzden çok fazla önemsemediklerini düşünüyoruz, daha çok küçük yaşta

bile olsa çalıştırıp para kazanma derdinde çoğunluğu... İlçe genelinde kayıtlı 29.665 kişinin varlığından bahsettim size, bu rakamın neredeyse yarısından fazlası 0-18 yaş arası çocuklardan oluşuyor ama sadece 5 bin 786'i Suriyeli çocuk Esenler ilçesinde eğitim görmektedir. Fakat bunun cinsiyete ve yaşa göre dağılımı konusunda detaylı sınıflandırma elimizde bulunmamaktadır. Hem ilçede yaşayan Suriyeli mültecilerin Türkçeye ve Türk kültürüne karşı belirli bir dikkatle yaklaştıklarını düşünüyoruz ve asimile olma korkusu yaşadıklarını görüyoruz. Bu yüzden Türkçe öğrenme konusunda çok istekli davranmıyorlar."

Mülakat genelinde yöneltilen soruların büyük çoğunluğu kurumun kendi sınırları dâhilinde yaşayan göçmenlere götürdüğü hizmetin niteliğini ve niceliğini sorgulayan sorulardan oluşmaktaydı. Akabinde yöneticilere, yerel halkın göç dalgasına karşı tutumunun ne olduğunu ve toplumsal uyum noktasında ne gibi bir yol izlendiğini anlamak adına çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda, **"Suriyeliler ile yerel halk arasında bir gerginlik var mı? Halkın göçmenleri kabulleniş şekilleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce sosyal yardımların görünürlüğü uyum sorunlarına sebebiyet veriyor olabilir mi?"** soruları yöneltilmiştir:

"Suriyeli mültecilerin ilçedeki nüfusları konusunda belediyeye ait aktarılan verilere göre bu rakam 29 bin 665'tir. Tabi bu veriler içerisinde kayıt dışı mülteciler bulunmamaktadır. Onları da sayarsak rakam daha da fazladır. Suriyeli mültecilerin yoğun olduğu mahalleler ise Nene Hatun, Menderes, Oruç Reis ve Namık Kemal'dir. Özellikle Nene Hatun ve Namık Kemal mahallelerinde Suriyeli mültecilerin yaşaması ilginçtir. Zira bu mahalleler Balkan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı ve kültürel anlamda birbirlerinden daha uzak bir mekândır. Bu anlamda Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde daha sık görünmesi beklenirken bahsedilen mahallelerde yoğunlaşmaları oldukça ilginçtir. Esenler ilçesinde yaşayan yerel halkla Suriyeli mülteciler arasında gerilimin yaşanıp yaşanmaması mevzusuna değinecek olursak, bu anlamda yerel halkın Suriyeli mültecilerle alakalı gittikçe artan şikâyetlerinin olduğunu görüyoruz. Özellikle seçim kampanyası döneminde sokaktaki her beş kişiden birisinin Suriyeli mültecilerle alakalı şikâyetinde bulunduğu tespit edildi. Yerel halkın yardım talepleri yeteri düzeyde karşılanmadığında veya olumsuz karşılandığında gelen ilk tepkilerden biri "Suriyeli olsaydık eğer bu yardımlardan yararlanabilirdik!" şeklinde oldu. Halkın yardımın nereden nasıl ya da hangi fonla geldiği konusunda bir fikri yok, Suriyelilere yardım yapılıyor mu? Evet yapılıyor. Belediye ya da devletin herhangi bir kamu kurumunun ismi mi geçiyor, konu kapanmıştır onlar için. Bu da uyumu zorlaştırıyor." şeklinde bir yanıt alınmıştır.

Gerginlikler konusu üzerine alınan yanıtın akabinde, güvenlik problemleri ve alınan önlemler hakkında bilgi alabilmek adına; **“Esenler sınırlarında yaşayan mülteciler güvenlik sorununa sebep oluyor mu?”** sorusu yöneltilmiştir. Bu soru karşısında, yetkililerin özellikle bekâr evleri konusu üzerinden yanıt verdikleri görülmektedir. Esenler ilçesinde özellikle Halep’ten gelen Suriyelilerin sayısının fazla olduğunu belirten yöneticiler, yaptıkları araştırmanın neticesinde bu göçmenlerin Hanefi-Sünni mezhebinden olmaları sebebiyle yerel halkla mezhep noktasında gerginlikler yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ancak ilçe genelinde nüfusu 500’ün üzerinde olan Afganistan, Pakistan, Doğu Türkistan ve çeşitli Afrika ülkelerinden gelen genç erkek göçmenlerin varlığının sorun oluşturduğunu ve mahallelerde güvenlik endişelerini ortaya çıkardığını aktarmışlardır. Bu gençlerin, daha ucuza mal edebilmek adına tuttıkları dairelerde kalabalık halde yaşamaları, dil bilmemeleri ve Türk toplum yapısı gereği aile ortamından ziyade bekâr evi konseptinde yaşıyor olmaları dolayısıyla mahalle muhtarlarına ve dolaylı yollardan da belediyeye şikâyetler geldiği bilgisi aktarılmıştır.

Diğer taraftan mahallede yaşanan tüm suç olaylarında ilk fail olarak Suriyelilerin görüldüğü ve bu durumun nefret söylemlerini güçlendirdiğinin altını çizen Özcan Hamza’nın aktardıkları doğrultusunda sosyal medyada tarama yapılmış ve konuyla alakalı bir örneğe rastlanmıştır. 28 Aralık 2017 tarihinde, Esenler’de bulunan bir kuyumcu dükkânına, 3 silahlı soyguncu tarafından bir soygun girişiminde bulunulmuş ve bu girişim sonucunda kuyumcu ile soygunculardan biri vefat etmiştir.¹² Bu soygun ve akabinde yaşanan çatışma anına dair videolar ve görseller sosyal medyada paylaşılmış, vefat eden soyguncunun göçmen olduğu anlaşılması ile birlikte uyruğa bakılmaksızın, **“Suriyeliler hırsızlık yaparken vatandaşımızı öldürdüler!”** şeklinde ithamlarla paylaşımlar yapıldığı görülmüştür. Bu paylaşımlardan birini örnekleyerek aktarabiliriz.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

¹² Star Gazetesi, “Esenler’de kuyumcu soygunu sırasında çatışma: Ölü ve yaralılar var.” <https://www.star.com.tr/guncel/esenlerde-soyguncular-ile-soymaya-calistiklari-kuyumcu-arasinda-silahlili-catisma-cikti-haber-1291635/>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

Bu gördüğünüz kuyumcu Esenler'de az önce önünden geçerken çarşafli 2 Suriyeli it tarafından silahla basıldı soygun yapılmak istendi kuyumcu öldürüldü. Bir Suriyeli Arap piçi kaçtı. Şans eseri yaşıyoruz ! Hükümetin ceremesini vatandaş çekiyor . Bu itler silahı nereden buluyor ??

00:35 - 29 Ara 2017

Resim 2: Esenler'de kuyumcu soygununa dair paylaşım¹³

Soygun haberleri semt genelinde uzunca bir süre gündemde kalmış, gelişmelere yerel ve ulusal medyada da yer verilmiştir.¹⁴ Ancak saldırıyı gerçekleştiren kişilerin kimlikleri tespit edildiğinde, Gürcistan uyruklu 3 kişinin bu saldırıyı planladığı ve gerçekleştirdiği bilgisi alınmıştır.¹⁵ Bu haberlerin ardından, yöneltilen suçlamaların asılsız ithamlar olduğu görülmüşse de ilgili paylaşımın halen sosyal medya kanallarında erişime açık şekilde bulunması oldukça dikkat çekici bir durum olarak adlandırılabilir.

Bütün bu soruların yanı sıra, çalışmanın belki de en temel problematiği olan göç yönetimi hususunda, **“Göç yönetimini bir risk olarak değerlendiriyor musunuz? Stratejik planların hazırlanması noktasında göç yönetimine dair hazırlamış olduğunuz bir plan ya da yerel politika var mı? Kurumsal risk çalışmaları noktasında göçmenlere dair bir çalışmanız var mı?”** soruları yöneltilerek mülakat sona erdirilmiştir. Bu sorular, hem Esenler Belediyesi iç denetim birimi sorumlusu hem de görüşme gerçekleştirilen yönetim birimlerindeki sorumlulara yöneltilerek bir yanıt alabilmek için gayret sarf edilmiştir. Ancak gerek kurumun iç denetim uzmanından gerekse de Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü’nden alınan yanıtta, belediyenin

¹³ İlgili paylaşım Twitter isimli sosyal medya üzerinden @AnilEbu kullanıcı adına sahip bir profil tarafından 29 Aralık 2017 tarihinde paylaşılmıştır. Paylaşımın ekran görüntüsü direkt aktarılmıştır. <https://twitter.com/AnilEbu/status/946660889180213248>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

¹⁴ T24 İnternet Gazetesi, “Esenler’de 2 Kişinin Öldüğü Kuyumcu Soygunu Kamerada” <https://t24.com.tr/haber/goruntulu-haber-esenlerde-2-kisinin-oldugu-kuyumcu-soygunu-kamerada,536520>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

¹⁵ Milliyet Gazetesi, “Esenler'deki Kuyumcu Soygununa Ait Yeni Görüntüler Ortaya Çıktı” <http://www.milliyet.com.tr/esenler-deki-kuyumcu-soygununa-ait-yeni-istanbul-yerelhaber-2534169/>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

mültecilere yönelik stratejik ve kurumsal bazda herhangi bir politikası bulunmadığı verisine ulaşılmaktadır. Kurumun stratejik planlarında göçmen ifadesine yer verilmediği gibi, üretilen politikalarda veya çalışma hedefleri arasında toplumsal uyumu gaye edinen herhangi bir tabire de rastlanmamıştır. Göç yönetimi açısından eksiklikler sonucunda ortaya çıkabilecek problemlere dair herhangi bir kurumsal risk analizinin yapılmadığı da yine ilgili birimlerce doğrulanmıştır.

Sonuç

Göç ve mültecilerin hukuki statü tartışmaları tüm dünya gündeminde olduğu gibi, Türkiye’de de uzun yıllardır tartışılmakta ve güncelliğini korumaktadır. 9 yılını dolduran bu tartışmaların ışığında, göç konusunda halen etkili bir çözüm mekanizmasının üretilmediği görülmektedir. Çalışma kapsamında gerek Türkiye’de gerekse de İstanbul’da yaşayan göçmen sayıları tüm gerçekliğiyle ortaya konulmuş ve bu göçmenlerin yaşamlarını sürdürmek noktasında özellikle tercih ettikleri bir ilçe olan Esenler ile alakalı geniş çapta bir araştırma yapılmıştır. Yerel yönetim çalışmalarının büyük ölçüde yardım götürmek ve çok az da olsa kültürel faaliyetler düzenlemek ile sınırlı kaldığı bir bölgede, toplumsal uyumun ne denli hızlı ve doğru yürütüleceği kendi içerisinde bir paradoks oluşturmaktadır.

Yerel yönetimler mültecilerle alakalı politikalarda merkezi yönetimin bir nevi aracı konumundadır. Bu bağlamda, herhangi bir çalışma yapılabilmesi adına veya politikaların belirleyici ve yürütücü unsuru olunması hususunda yerel yönetimler ne ekonomik ne de insani kaynaklar noktasında yeterli değildir. Dolayısıyla yerel yönetim organlarının bu konu kapsamında, merkezden çok bağımsız bir şekilde hareket edebilmeleri mümkün değildir.

Esenler Belediyesi’nin bünyesindeki müdürlüklerin genelinde mültecilere özel çalışmaların genellikle Sosyal İşler Müdürlüğü ile yapıldığı görülmüştür. Bunun haricinde göçmenlerle alakalı çalışma yapan başka bir birim olarak Kadın Aile Müdürlüğü ve Kültür Müdürlüğüne ise göçmenlere karşı güncel çalışmalarının faal olmadığı bilgisi aktarılmıştır. Öte yandan yöneticilerin özellikle göç yönetiminin sağlanması noktasında yaşadıkları temel sıkıntının Suriyelilerin kayıtlarının tutulması konusundaki eksiklikler olarak ifade etmek mümkündür. Belediye yetkilileri, göçün ilk gününden bugüne, gelenlerin kayıtlarının etkili bir biçimde tutulmaması noktasında tüm belediyelerin eksikleri olduğunu vurgulamış ve bu eksikliklerin kontrolü zorlaştırdığını belirtmişlerdir.

Yöneticilerden alınan dönüşler kapsamında Suriyeli mültecilerin uyumu yeteri ölçüde sağlanmadığı ve ülkedeki durumları iyi yönetilmediği takdirde ileriye dönük birtakım sıkıntıların yaşanacağı belirtilmektedir. Bu konuda ilginç olan şudur ki belediyenin görüşü Suriyeli mültecilerin Türkiye’de kalıcılığına yönelik şüphelerinin olması ve onların gideceklerine yönelik güçlü bir inançlarının bulunmasıdır. İşsizliğin yükselmesi, kentte birtakım kavgalara karışmaları, nüfusların hızla artması gibi durumlar onların kalıcılığına yönelik yerel yöneticilerin algılarını olumsuz etkilemektedir.

Suriyeli mültecilerin uzun vadede ülkedeki hukuksal ve uyumsal meselelerdeki karşılığının ne olacağı bilinmemekle birlikte belediye geçen sürelerde görmezden gelme ya da sadece yerel halka hizmet götürme yönünde çalışmalar yaparsa, ortada hali hazırda var olan ayrılıkçı ve dışlayıcı söylemin güçleneceği muhakkaktır. Tüm bu tartışmaların yanı sıra, göçmenler arasında 9 yılın üzerinde bir zaman dilimini bu topraklarda geçiren, aile kuran ve çocuklarını dünyaya getiren bireyler bulunmaktadır. Bugünün çocuklarının yarının geleceğinde etkili rol alacağı düşünüldüğünde, aradaki iletişim dilinin olabildiğince yumuşak ve sosyal uyuma hizmet edecek nitelikte etkili olması gereklidir. Bu bağlamda merkezi yönetimin yerel yönetimlere destek vermesi ve yönlendirmelerde bulunması gereklidir.

Yerel yönetimlerin halk nezdinde oy kaybetme korkusunun da etkisiyle sessiz kalmasının ya da sorunları görmezden gelme tavrının, gelecekte çok daha güç sıkıntılar doğuracağı öngörüsünde bulunmak yaşanan şartlar dâhilinde oldukça mümkündür. Yakın zamanlarda olmasa da gelecekte bu ülkenin bir vatandaşı olarak kamusal haklar elde etme olasılığı bulunan göçmenlerin yerel halkla uyumunu kolaylaştırıcı çalışmalar, yerel hizmet yöntemlerinin etkili ve verimli kullanılması aracılığıyla ivedilikle sağlanmalıdır.

Kaynakça

BAŞER, İ., İstanbul İli Esenler İlçesinin Gelişimi, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Lisans Tezi, 2009.

ERDOĞAN, M., Kopuş’tan Uyum’a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, Ocak 2017, İstanbul, s. 36.

GÜR ÖYMEN, Ş., “Mekan Örgütlenmesi”, Gür Yayıncılık, Trabzon, 1996.

TUNÇEL, H., “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler, Renamed Villages In Turkey”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Fırat University Journal of Social Science, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 23-34, Elazığ, 2000.

WOODS, A. ve KAYALI, N., Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul’daki Yerel Yönetimlerin Rolü, İstanbul Politikalar Merkezi, Ocak 2017, İstanbul, s. 5-6.

İstanbul Şehir Haritası, <http://sehirharitasi.ibb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

Esenler Kaymakamlığı, <http://www.esenler.gov.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

Esenler Şehir Düşünce Merkezi, <http://www.sehirdusunce.com/index.html>

Esenler Belediyesi, “Esenler Tarihi”, <https://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/107/1694/esenler-tarihi.aspx>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

T24 İnternet Gazetesi, “Esenler’de 2 Kişinin Öldüğü Kuyumcu Soygunu Kamerada”, <https://t24.com.tr/haber/goruntulu-haber-esenlerde-2-kisinin-oldugu-kuyumcu-soygunu-kamerada,536520>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, Erişim Tarihi 02.05.2020

Milliyet Gazetesi, “Esenler’deki Kuyumcu Soygununa Ait Yeni Görüntüler Ortaya Çıktı”, <http://www.milliyet.com.tr/esenler-deki-kuyumcu-soygununa-ait-yeni-istanbul-yerelhaber-2534169/>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

Star Gazetesi, “Esenler’de kuyumcu soygunu sırasında çatışma: Ölü ve yaralılar var.” <https://www.star.com.tr/guncel/esenlerde-soyguncular-ile-soymaya-calistiklari-kuyumcu-arasinda-silahli-catisma-cikti-haber-1291635/>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

Twitter, <https://twitter.com/AnilEbu/status/946660889180213248>, Erişim Tarihi: 02.05.2020

KUMKAPI'DAKİ AFRİKALI GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK STATÜSÜ VE ONLARI GÖÇ ETMEYE İTEN FAKTÖRLER

Araştırma Görevlisi Semih Nargül

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Özet

Dünyanın küresel bir yer haline gelmesi ürün ve hizmetlerin mobilizasyonunu ortaya koyduğu kadar insan hareketliliğine de büyük bir imkân sağlamıştır. Türkiye'nin sahip olduğu jeostratejik konumu hem göç alan hem de göç veren bir ülke olması üzerinde son derece etkilidir. Türkiye'nin Avrupa ülkelerine ulaşmada köprü vazifesi görmesi, ülkede göçmen çeşitliliğini artırmaktadır. Dolayısıyla Asya, Afrika, Ortadoğu gibi birçok farklı kıtadan gelen bireyleri büyükşehirlerde görmek mümkün hale gelmektedir. Avrupa'ya ulaşmayı amaçlayan göçmenler Türkiye üzerinde belirli bir süre kalarak hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Fakat bu planlarını göçmenlerden bazıları kimi zaman Türkiye'de uzun süreli ikamet gerektirecek şekilde gerçeğe dönüştürebilmektedir.

Ortadoğu'da özellikle de Suriye'de yaşanan gerilimler sebebiyle göz önünde bulunan göçmenlerin etnik kimliği Suriyeli olarak algılansa da Türkiye'de incelenmesi gereken başka göçmen toplulukları da bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Afrikalı göçmenlerdir. Türkiye'nin 1990'lı yıllarda dış politikada Afrika açılımına gitmesi ve kıtaya birçok yönden önem vermesi, Afrikalı göçmenlerin Türkiye'ye yönelmesiyle sonuçlanmıştır. Çalışma Türkiye'ye gelen Afrikalı göçmenlerin Kumkapı'daki deneyimlerini ele almaktadır. Türkiye'ye nasıl ulaştıklarını, tercih nedenleri ve ikametleri boyunca karşılaştığı engeller vurgulanmaktadır. Bilhassa Kumkapı'da bulunan Afrikalı göçmenlerin profilleri, hem yerel halkın onlara karşı hem de Afrikalı göçmenlerin yerel halka karşı bakış açısı dile getirilmektedir. Ayrıca Kumkapı'nın mekânsal olarak yaşamaya uygun görülmesinin arkasında yatan dinamikler irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Göç, Transit Ülke Türkiye, Afrikalı Göçmenler, Kumkapı*

Giriş

Türkiye sahip olduğu konum gereği hem göç veren hem de göç alan ülke pozisyonunda yer almaktadır. Küreselleşmenin getirdiği etkiler sonucunda dünyada sadece ürün ve hizmetlerin hareketliliği yaşanmamakta aynı zamanda insan hareketliliği de kendisini geniş bir biçimde göstermektedir. Bu doğrultuda Avrupa'ya gitme hedefi taşıyan birçok göçmenin uğrak noktası olarak Türkiye transit ülke konumuna geçmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de Asya, Afrika, Ortadoğu gibi birçok farklı bölgelerden gelen insanları ülkenin farklı yerlerinde görmek mümkün hale gelmektedir. Suriye krizinin yaşanmasının ardından son yıllarda Türkiye göç alan ülke haline gelmiştir. Fakat burada Suriye göçü dışında farklı göçlerin olduğu gerçeğini de unutmamak gerekmektedir.

Türkiye'nin 90'lı yıllardan itibaren dış politikasında Afrika kıtasına önem vermesi ve son yıllarda Afrika Açılımı sergilemesi Afrikalı göçmenlerin Türkiye'ye gelmelerini tetiklemiştir. Bu göçmenler Türkiye'nin farklı yerlerinde görülse de çalışmamız kendilerinin yoğun olarak yaşadığı İstanbul'daki Kumkapı semti üzerine odaklanacaktır. İlk etapta Türkiye'nin transit ülke konumuna dikkat çekilecek ve bu konunun Afrikalı göçmenleri hangi açılardan çektiği ve hangi açılardan geçiciliğin kalıcılığa dönüştüğü üzerinde durulacaktır. Bu bölümün ardından göç bağlamında Türkiye – Afrika ilişkileri incelenecektir. Tarihsel süreçten itibaren Afrika kıtasının karşılaştığı sorunlar nedeniyle dünyanın farklı kıtalarına göç eden insanların varlığı söz konusu olmuştur. Türkiye'nin insanları göçe iten sebeplerde hangi açıdan cazibe noktası olduğu ve hangi dinamikler doğrultusunda Afrikalı göçmenlerin Türkiye'yi tercih ettikleri farklı açılardan gösterilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda bu göçmenlerin ülkeye hangi süreçlerden geçerek ulaştıklarına, ülkedeki ikamet edebilmeleri önündeki engellerin neler olduğuna da kısa bir biçimde değinilecektir.

Diğer kısımda ise İstanbul'un Kumkapı semtinde yoğunlaşan Afrikalı göçmenlerin profilleri üzerinde durulacaktır. Kumkapı'ya ulaştıklarında ne tür işlerle hayatlarını sürdürdükleri, konakladıkları yerlerin fiziksel özellikleri, yaşadıkları mahallelerde kimlerle birlikte olduğu, gelen göçmenlerin medeni durumlarının neler olduğu analiz edilecektir. Son bölümde ise Kumkapı'da yaşayan Afrikalı göçmenlere karşı yerli halkın bakış açısı ele alınacaktır. Bakış açısı üzerinde hem yerli halkın Afrikalılara beslediği fikirler ve bu fikirlere kaynaklık eden dinamikler belirtilecek hem de Afrikalı göçmenlerin yerli halka karşı sahip olduğu algı ve bu algının nereden kaynaklandığı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu başlık altında Afrikalı göçmenlerin Kumkapı'yı etmelerinin arkasında yatan tercih nedenleri de farklı yönlerden

ortaya koyulacaktır. En temelde Kumkapı'nın sahip olduğu farklı etnik unsurlar sebebiyle Afrikalı göçmenlerle yerel halk arasında bir çatışmanın olup olmayacağı eğer varsa da bunun arkasında yeten aktörlerin neler olduğu hususuna da kısa bir şekilde değinilecektir.

Transit Ülke Konumunda Türkiye

Dünyada küreselleşmenin getirdiği etkiler sonucunda insan hareketliliği oldukça çeşitli hale gelmiştir. Bu hususta Türkiye göç veren ülke olarak hatırlansa da son dönemlerde göç alan ve transit ülke konumuna gelen bir hal içerisine girmiştir.¹ Transit göçten bahsederken kıta Avrupa'sına ulaşmak isteyen insanların gerek sınır kontrolleri gerekse de ileri düzeyde teknoloji izleme unsurları sebebiyle hedefledikleri ülkeye varamamaları söz konusudur. Özellikle Asya ve Afrika kıtasından gelen insanlar Avrupa ülkeleriyle sınırı olan diğer yerlerde bulunmakta ve fırsat bulduğu takdirde hedefledikleri ülkelere ulaşmaya çalışmaktadır.²

Türkiye Avrupa'ya açılan bir kapı olması hasebiyle transit ülke konumuna geçmektedir. Daha detaylı bir şekilde Türkiye'nin transit ülke konumunda olmasının nedenleri belirtilecek olursa, öncelikle kıtaları birleştiren bir coğrafyada yer alması, İran sınırının bulunması ve bu sınırın coğrafi koşullar sebebiyle kontrolünün zor olması, Avrupa ülkelerine hem denizden hem de karadan sınırlarının olması gibi faktörlerdir.³ Aynı zamanda Türkiye'nin böyle bir konumda bulunmasının Avrupa ülkelerinin göç politikalarının bir sonucu olduğu da söylenebilir. Zira Avrupa göçmenler için açık kapı politikasını uygulamaktan ziyade, illegal ve düzensiz göçü engelleyici politikalar yürütmektedir.⁴

Transit göçün en önemli aktörlerinden birisi kuşkusuz kaçakçılardır. Asya, Arap ve Afrika kökenli birçok göçmenin Avrupa'ya geçişleri Yunanistan üzerinden olmakla birlikte Türkiye de 70'li yıllardan itibaren ana geçiş ülkesi rolünü almıştır.⁵ Mahir Şaul'un Afrikalı göçmenler üzerine yapmış olduğu çalışma dikkate alındığında, transit pozisyonunda olan insanlar yüklü bir miktar para biriktirerek yola koyulmakta ve İstanbul'a ulaştıklarında da yanında getirdikleri

¹ A. İçduygu, **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya ve İspanya Örnekleri**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012 s. 443.

² M. Şaul, Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İşçi Göçü, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 68 (1), 2013, s. 100

³ A. İçduygu ve D. Yüksek, Rethinking transit migration in Turkey: reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon, **Population, Space and Place**, 18 (4), 2010, s. 443.

⁴ J. Robinson, **Development and Displacement**, Milton Keynes: Open University in association with Oxford University Press, 2002, s. 34.

⁵ N. Frenzen, **PACE Calls for Urgent Measures to Assist Greece and Turkey With Mounting Migratory Tensions in Eastern Mediterranean**, <https://migrantsatsea.org/2013/01/29/pace-calls-for-urgent-measures-to-assist-greece-and-turkey-with-mounting-migratory-tensions-in-eastern-mediterranean/>, 29 Ocak 2013. (Erişim Tarihi: 04/04/2020)

paraları tanıdıklarına emanet etmektedir. Özellikle kadınların yoğun olduğu bu göçmenlerin pasaport, vize, uçak bileti masrafları borç karşılığında giderilmekte ve Avrupa'ya ulaştıklarında, orada çalışmaya başladıklarında üstlendikleri borcu ödemeleri istenmektedir. Transit sürecinin kaçakçılar dışında gerçekleşebilmesi için göç etmek isteyen insanların bunu yapabilmelerini sağlayabilecek çeşitli ağlarının olması gerekmektedir. Her yıl yaklaşık 150 bin insan Avrupa'ya erişmek için başta Van olmak üzere, Hatay, Hakkâri, Şırnak ve Şanlıurfa gibi sınır illerden yaya veya taşıtla giriş yapmaktadır. Buna mukabil Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeyi başaran fakat orada iş bulamayıp da Türkiye'ye tekrar gelen insanlar da bulunmaktadır.⁶

Unutulmaması gereken bir diğer husus ise, Avrupa ülkelerine geçmek isteyen insanlar sınır kontrolleri sırasında yakalanmakta ve bazı yönetmelikler gereği ülkelere geri gönderilememesi sebebiyle Yunanistan üzerinde sıkışıp kalmaktadır.⁷ Avrupa'ya daha iyi bir yaşam sürme hayalleriyle yola çıkan insanlar yasal olmayan yöntemlere başvurduklarından dolayı çok sayıda kişi Avrupa ülkelerine ulaşamamakta ve Avrupa ülkelerinin etrafındaki bölgelerde sıkışıp kalmaktadır. Ülkelerine tekrardan geri dönecek maddi güce sahip olmayan yahut belgesi bulunmayan göçmenler, Türkiye, Fas ve Libya gibi ülkelerde yasadışı bir biçimde barınmakta ya da üçüncü ülke bulunana dek şartlı mültecilik statüsünde hayatta kalma mücadelesi vermektedir.⁸

Göç Bağlamında Türkiye-Afrika İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten itibaren dış politikadaki önceliğini farklı coğrafyalara yöneltmiş ve bu anlamda Afrika kıtasına yönelimler kısıtlı düzeyde kalmıştır. 1998 yılında Afrika'ya Açılım Planı'yla birlikte ilişkiler başlamış özellikle 2005 yılından itibaren ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkileri canlandırmak adına girişimler kendisini göstermiştir. Sahip olduğu yaklaşık bir milyarlık nüfusuyla Afrika kıtasının Türkiye için önemli bir pazar olduğu fark edilmiş ve bu düzlemde Türkiye için yeni dış politika alanı doğmuştur.⁹ Söz konusu açılım planları ve yeni diplomatik unsurlar neticesinde Afrika kıtasından Türkiye'ye göç olgusu kendisini göstermiştir. Düzenli veya düzensiz, yasal veya yasadışı yöntemlerle ülkeye giriş

⁶ M. Şaul, a.g.e., s. 101-103.

⁷ N. Frenzen, a.g.m.

⁸ Amnesty International, Kale Avrupa'sının İnsani Bedeli, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR05/001/2014/tr/146bad2c-1183-4aee-a96a-e15f8fc1ef7f/eur050012014tr.pdf>, 10 Temmuz 2014: s. 26 - 27. (Erişim Tarihi: 04/04/2020)

⁹ S. Karagül ve İ. Arslan, Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 9 (35), 2013, s. 1.

yapan ve günlük hayatta sokakta, pazarda, okullarda karşılaşılan “zencilerin” yaşam öykülerini bilmek ve karşılaştıkları durumları analiz etmek oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Tarihsel süreçte sömürge kıtası olarak bilinen Afrika kıtası için insan hareketliliği esasında yeni karşılaşılan bir durum değildir. Günümüzde Afrika kıtasında yaşayan insanların farklı ülkelere ulaşma hedefleri içerisinde birçok neden bulunmaktadır. Somali, Sudan, Cibuti, Eritre, Etiyopya gibi dünyanın en fakir ülkelerinden Türkiye’ye ve Avrupa’ya olan göçlerde sıkça karşılaşılan bu ülkelerde, çevresel ve ekonomik etkilerin yanında silahlı çatışmalar ve insan hakları ihlalleri de göçün ortaya çıkışında büyük bir tetikleyici konumundadır.¹⁰ Kıtada yaşayan insanların göç etmesine sebep olan bu temel nedenler göç sürecinde de farklı problemleri ortaya çıkarmaktadır. Hayatlarını değiştirmek üzere yola çıkan bu insanlar istedikleri ülkeye çok kolay bir şekilde varamamaktadır. Hatta yolculuk sırasında hayatını kaybeden insanlar dahi olmaktadır. Bunun yanında tecavüz, cinsel taciz ve şiddete maruz kalan genç kızların ve kadınların, insan kaçakçılarına biriktirdikleri paraları kaptıranların varlığı da çok sık duyulmaya başlamıştır.¹¹

Bütün bu sıkıntıların üstesinden gelerek Türkiye’ye gelmeyi başaranların çoğu ise kayıt dışı ikamet etmeyi seçmektedir. Avrupa’nın göç konusunda güvenlik kaygısı sonucunda sıkı politikalar alması transit göçmenliği ortaya çıkarmakta, Yunanistan’a ve İtalya’ya gitmek isteyen göçmenler Türkiye’de sıkışıp kalabilmektedir.¹² Bu sıkışıklık sebebiyle İstanbul sokaklarında Afrika’dan ithal acı verici tablolarla karşılaşılabilir. Senegalli ve Nijeryalı sığınmacıların çoğunluğu oluşturduğu Afrikalılarla şehir sokaklarında kolaylıkla karşılaşılır duruma gelinmiştir. Şaul’un Türkiye’de yaşamını sürdüren Afrikalılar üzerine yaptığı araştırmaya göre Afrikalılar farklı alanlarda çalışmaktadır. Kamerunlu göçmenler Türkiye üzerinden altın, şeker, kahve gibi hammaddeleri alarak Rusya’yla ticaret yapmaktadır. Bunun yanında diğer Afrikalılar ayakkabı atölyeleri, kadın çantaları, düğme imalathaneleri gibi işyerlerinde haftalık ücretlerle çalışabilmektedir. Senegalli göçmenler ise şehir pazarlarında ve sokaklarda seyyar satıcılık yapmaktadır. Buna mukabil sayıları az olsa da ev hizmet, hasta ve yaşlılara bakıcılık yapan Afrikalı kadınlar da vardır.¹³ Türkiye’de yaşayan Afrikalı göçmenlerin bir kısmı kayıt dışı olarak çalışmaktadır zira ülkede yasal oturma izinleri bulunmamaktadır. Bu

¹⁰ A. İçduygu ve K. Kirişçi, **Land of diverse migrations: Challenges of emigration and immigration in Turkey**, İstanbul, Bilgi University Press, 2009, s. 719.

¹¹ K. Storr, **Excluded from the record: Women, refugees, and relief, 1914-1929**, New York, Peter Lang, 2009, s. 296.

¹² A. İçduygu ve D. Yüksek, a.g.e., s. 449-450.

¹³ M. Şaul, a.g.e., s. 95 – 118.

hususla vizeler genellikle 3 aylık bir süre için verilmektedir ve bu süre içerisinde de en fazla 3 haftalık oturma izni verilmektedir. Ülkeye yasal yollarla giriş yapan birçok Afrikalı göçmen sonrasında yasallık süreçlerini bu gibi prosedürler sebebiyle kaybetmektedir. Bunun yanında dış ticarete aracılar, öğretmenler, danışmanlar vb. meslekleri icra edenler yasallık konusunda diğer göçmenler kadar sorunla karşılaşmamaktadır. Ülkeye futbolcu olma hayaliyle gelip de farklı mesleklerde çalışan Afrikalıları da bu kategoriler içerisinde unutmamak gerekir.

İstanbul Kumkapı'daki Afrikalı Göçmenlerin Profili

Gerek ülke içinden gerekse de ülke dışından göç alan bir şehir olarak İstanbul, göç konusunda birçok problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Uyum sorunu, sosyal çatışma ve ayrımcılık ile yüzleşen göçmenler, kökenlerine göre ayrılmak zorunda kalabilmektedir. Bu anlamda İstanbul'daki Afrikalı göçmen profiline baktığımız zaman Kumkapı'da yoğunlaştığı gözükmemektedir. Fakat iç göçle gelenler şehrin tüm semtlerine yayılmıştır. İç göçle gelenler yaşam tarzlarını şehirde devam ettirmeye çalışırken, Afrikalı göçmenler kültürel görünürlüklerini iç göçmenler kadar yoğun biçimde yansıtamamakta, mevcut kültüre uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Genellikle daha az statü gerektiren işlerde çalışan göçmenler mekân tercihlerini de bunun etkisiyle yapmaktadır. Afrikalı göçmenlerin İstanbul'a ilk geldiklerinde tarihi kent merkezlerini mekân olarak belirledikleri ve buralarda oturdukları gözlemlenmektedir. Bunun altında yatan en önemli sebep ise daha öncesinde İstanbul'un tarihi ve kültürel merkezlerinden sayılan Kumkapı gibi bölgelerin ekonomik yapısındaki değişimler ve nüfus hareketlerine bağlı bu bölgelerin bir kısmının boşaltılması sebebiyle Afrikalı göçmenlere ucuz konut ve enformel iş imkanı sunmasıdır.¹⁴ Kayıt dışı ekonomi düzensiz işgücü göçü açısından İstanbul ülke genelinde göçmenleri çekmektedir. Afrikalı göçmenlere odaklanan birtakım araştırmalara göre İstanbul'da yaşayan bu insanlar homojen bir grup olarak algılanmamalıdır. Zira Orta Afrika'dan, Batı ve Doğu Afrika'dan çok farklı kökenden ve kültürden gelen insanlar mevcuttur. Afrikalı göçmenler arasında sadece erkekler değil aynı zamanda kadınlar ve çocuklu aileler de yer almaktadır.¹⁵ Bu veriler ışığında, farklı hedefler, hayatlar, kültürler ve

¹⁴ Y. Adıgüzel, Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşhriilik, Murat Şentürk (Ed.), **Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak**, İstanbul, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, 2012, s. 196.

¹⁵ K. T. Brewer ve H. D. Yüksek, **A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in Istanbul**, İstanbul, Migration Research Program at Koç University, 2006, s. 6 - 7.

kökenlerden oluşan Afrikalı göçmenler, İstanbul'da yaşamlarını idame ettirebilmek adına çeşitli mekanizmalar inşa etmekte ve kenti de bu açıdan biçimlendirmektedir.

Afrikalı göçmenlerin büyük çoğunluğu genç ve bekâr erkeklerden oluşmaktadır. Evli olanlar ise eşlerini ve çocuklarını bırakarak göç etmişlerdir. Bu durum Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan ailelerinden ayrı bir şekilde gelip İstanbul'da topluca bekâr evlerinde yaşayan birtakım insanları akla getirmektedir. Aynı zamanda Kumkapı'ya gelen Afrikalı göçmenler her ne kadar kültürel ve dini anlamda homojen bir grup olmasa da çoğunluğunu göçe iten sebepler benzerdir. Geldikleri ülkelerde açlık, yoksulluk, iç savaş, ekonomik kriz gibi kronikleşmiş sorunlar yönünden bir ortaklık vardır.¹⁶ Afrikalıların Kumkapı'daki ikamet süreleri 1 yıl ile 1 ay arası değişen bir süreye tekabül etmektedir. Bu süreler göçmenlerin Türkiye'yi göç için hedef ülke olmaktan ziyade geçiş ülkesi olarak gördüklerini ve kalıcı olmadıklarını yansıtmaktadır. Afrikalı göçmenlerin büyük bir kısmı yasal ve maddi sorunlarla karşılaştığı için sıkışıp kalabilmektedir.¹⁷ Kalıcı olmamanın ötesinde Afrikalı göçmenler için dikkat çekilmesi gereken bir başka husus şudur ki bazıları bulundukları ülkeden yola çıkarken Türkiye'ye geleceklerini dahi bilmemektedirler. İnsan kaçakçılarının Afrikalı göçmenleri yanlış beklentiler içine sokarak paralarını ele geçirmeleri ve sonrasında hedefledikleri ülke dışında bambaşka bir yerde kendilerini bulmaları söz konusudur.¹⁸ Dolayısıyla Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Afrikalı göçmenlerin bir kısmı Türkiye'ye geçiş ülkesi olması ve kolay bir şekilde vize alınabilmesi sebebiyle bilinçli olarak gelirken, bir kısım göçmenler ise kaçakçıların mağduru olarak hiç istemeyerek ya da bilinçsizce gelmektedirler. Ne geldikleri ülkelere dönebilen ne de gidecekleri yeri bilen bu göçmenler Araf'ta sıkışıp kalmışlardır.¹⁹

Kumkapı'da Yaşayan Afrikalı Göçmenlere Diğer İnsanların Bakışı ve Kumkapı'nın Tercih Edilmesinin Nedenleri

Kumkapı'ya gelerek yaşamlarını bu semtte devam ettirmek isteyen Afrikalı göçmenlere karşı semtte daha önceden yerleşmiş olan insanların bakış açıları dışlayıcı bir söyleme sahiptir. Semt

¹⁶ Ayşe Gür Geden, **İç ve Dış Göç Bağlamında Kumkapı'da Sosyal Çatışma**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 138.

¹⁷ A.g.e., s. 134.

¹⁸ K. Biehl, **Migration 'Securitization' and its Everyday Implications: an examination of Turkish asylum policy and practice**, European University Institute, 2009, s. 42.

¹⁹ N. Sungur, **Türkiye'nin Mültecileri**, National Geographic Türkiye, Nisan 2013, s. 47.

sakinleriyle Afrikalı göçmenler üzerine yapılan görüşmelerde bu kolaylıkla ortaya çıkmaktadır. Bu konuda semtte yaşayanların aktardıkları şu şekildedir²⁰:

Bu Afrikalıların gelmesi hiç iyi değil, bütün pislik bunlardan bulaşıyor. 20 kişi bi dairedeler, gündüz yatıp gece naptıkları belli değil. Bayat etler falan yiyorlar, pis kokulu, ne yedikleri belli değil. (Vasıf, Kumkapı Sakini)

Kumkapı'ya gelen yabancılar aile ortamını, düzeni bozdular, hırsızlık çoğaldı. Buranın değişmesi için yabancıların gitmesi lazım. Yerliden çok yabancı var. Her apartmanda varlar. Afrikalılar geldikten sonra Ruslar daha bakımlı oldukları için Kocamustafapasa, Fatih gibi yerlere yerleştiler. (Nihat, Kumkapı Sakini)

Çoğu zaman Cuma namazlarında saf tuttuk birlikte. İstanbul'da komşuların birbirinden habersiz yaşaması gibi, biz de öyle yaşadık. ... Afrikalı komşular ise, daha rahatlar, toplum içinde kendi ülkelerinde gibi davranıyorlar. Doğuluların yaşadığı çatışmayı yaşamıyorlar. (Akif ve Batuhan, Öğrenci)

Afrikalının çoğu Müslüman olmasa bile "Elhamdülillah Müslümanım" diyor, tepkiyle karşılaşacağından korkuyor. (Sinan, Kumkapı Sakini)

Afrikalı kadınlara karşı Kumkapı'da fuhuş yaptıklarına dair bakış açısı çok yaygındır. Bu anlamda kadınların gerek günlük hayatta gerekse de çalıştıkları yerlerde belirtilen bakış açısı yüzünden epey bir zorluk yaşandığı, bir kısım kadının çalıştığı işten ayrılmasına sebep olduğu fark edilmektedir.²¹

Kumkapı bölgesinde yaşayan insanların söyledikleri değerlendirildiğinde Afrikalı göçmenlere karşı gerek esnaf kesimin gerekse de semt sakinlerinin olumsuz bir bakış açısı vardır. Afrikalı göçmenlerin Doğulu gruplarla kavga içerisine girdiği ve bölgede huzursuzluk oluşturdukları da en temel ifadeler arasında yer almaktadır. Fakat bu olumsuz, dışlayıcı bakış açısına rağmen Afrikalı sığınmacılara yardım eden birtakım yerlilerin varlığını görmezden gelmemek gerekir. Yardım ihtiyacı olan Afrikalı göçmenlere mikro ölçekte bireyler tarafından destek çıkıldığı görülmektedir.²²

Kumkapı İstanbul'un merkezinde bulunması sebebiyle önemli bir konuma sahiptir. Dolayısıyla Afrikalı göçmenlerin iş bulmalarında, barınmalarında ve sosyal ağlara ulaşmalarında çok çeşitli

²⁰ Ayşe Gür Geden, a.g.e., s. 116.

²¹ Ayşe Gür Geden, a.g.e., s. 161.

²² Ayşe Gür Geden, a.g.e., s. 153 - 154.

imkânlar sunmaktadır. Aynı zamanda bölgede Geri Gönderme Merkezi de dikkati çeken bir diğer unsurdur. Yasadışı statüsünde olan yabancıların sınır dışı edilmelerine kadar geçen süreyi bu merkezde geçirdikleri bilinmektedir. Fakat merkezin demir parmaklıklar ile çevrili camları adeta bir hapishaneyi akla getirmektedir. Kumkapı'nın kentsel dönüşüm projelerinin içine dâhil edilmesi ise bölgede yaşayan göçmenleri etkileyebilecektir. Zira bu proje dâhilinde civardaki ev kiralari yükselecek dolayısıyla göçmenlerin burada barınmaları ekonomik olarak zorlaşabilecektir.

Göçmenler özellikle de yasadışı olanlar şehrin çöküntü yerlerinde yoğun bir biçimde barınmaktadır. Toplumun ekonomik statüye göre şekillendiği düşünüldüğünde bütün kesimler kendine yakın ya da benzer olanlarla gruplaşmaktadır. Üst ya da zengin kesim güvenlik düzeyi yüksek sitelerde kendi statüsüne yakın kesimle yaşarken; alt sınıf yahut yoksullar da kendilerine yakın olan damgalanmış gruplarla birlikte yaşamaktadır. Bu bağlamda, Kumkapı Afrikalı göçmenler için kendilerinden endişe duyan hatta korkan, dışlayan ve görmek istemeyen bir kısım insanlara uzak kalması açısından tercih edilen bir mekân olarak kendisini göstermiştir.²³ Aynı zamanda Kumkapı'da Afrikalı göçmenlerin bulunmasının bir diğer sebebi burada daha az görünür olmalarıdır. Bu semtin tercih edilmesinin başka bir nedeni de semtteki iş imkânlarıdır. Afrikalı göçmenler arasında iş kuranlar bulunurken, Afrika'nın farklı ülkelerinden gelen iş adamları Türkiye-Afrika arasındaki para akışını sağlayacak mekanizmaları oluşturmaktadır.²⁴ Transit göçmenler Batı'ya ulaşma hedefleri doğrultusunda bir durak olarak gördükleri Türkiye'de enformel bir şekilde çalışarak gitmelerini sağlayacak paraları biriktirmektedir. Kumkapı enformel iş imkanları açısından bu göçmenler için oldukça geniş bir alana sahiptir. Kumkapı Tarihi Yarımada'da bulunduğu ve dış ticaretin yoğun bir biçimde yapıldığı yerlere yakın olmasından ötürü önemli bir avantaja sahiptir.²⁵

Afrikalı göçmenleri işgücü bakımından iki kategoriye ayrılabilir. İlki görünebilen figürlerdir. Yani Türkiye'ye turist vizesiyle giriş sağlamış ve buradaki oturma izinleri henüz sona ermemiş insanlardır. Genellikle bavul ticareti yapmakta, dış ticaret firmalarında ve havalimanlarında çalışmaktadırlar. Rehberlik, tercümanlık ve kargoculuk da görünebilen figürlerin icra ettiği meslekler içindedir. İkinci grup ise saklanmış işçilerdir. Bunlar da evlerde gündelik işler içi çalışan kadınlar, tekstil atölyelerinde çalışanlar, taşımacılık yapanlar, 3. Ligde futbol

²³ M. Agier, **On the margins of the world: The refugee experience today**, Cambridge, UK: Polity. 2008, s. 59 – 60.

²⁴ M. Şaul, A Different Kargo : Sub-Saharan Migrants in Istanbul and African Commerce, **Urban Anthropology**, 43 (1), 2014, s. 2.

²⁵ B. Pusch ve T. Wilkoszewski, **Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar**, İstanbul, Kitap Yayınevi. 2010, s. 75.

oyunayanlar olarak sıralanabilir.²⁶ Burada bahsedilen işlerde çalışan insanlar birçok problemle de karşı karşıya kalmaktadır. Çalışma saatleri epey uzun tutulmaktadır. Pasaportlarına ve kimliklerine el konulmaktadır. Aynı zamanda ücretleri diğer yerli işçilere göre çok düşük tutulmakta hatta bazı zamanlarda hiç ödenmemektedir.²⁷ Kumkapı'daki Afrikalı göçmenler yukarıda belirtilen kategorilerde çalışmaktayken aynı zamanda iş ücretlerini düşürdükleri gerekçesiyle yerli işçiler tarafından tehdit olarak görünmektedir.

Afrikalıların Kumkapı'da barınma şartlarına bakıldığında ise çoğunun gruplar halinde, tek odaları evlerde yaşadıkları bilinmektedir. Bu insanların birçoğunun evinde banyo ve mutfak yoktur. Tuvaletlerin evlerin dışında olduğu, ısınma imkânlarının da olmadığı görünmektedir.²⁸ Genellikle bodrum veya giriş katlarda kiraya verilen dairelerin havalandırmaları oldukça kısıtlıdır. Dairelerin fiziksel şartları bronşit, zatürre ve verem gibi hastalıklara davetiye çıkarmaktadır. Normalde insanların barınamayacağı düzeyde kötü koşullara sahip yerlere insanların mağduriyetinden dolayı 400-500 dolar kira isteyen ev sahipleri bulunmaktadır. Afrikalılar yazın kazandıkları parayla kışın kiralalarını ödemekte kenara çok ufak meblağlar ayırabilmektedir. Özetle, Kumkapı'nın geniş iş imkânları sebebiyle Afrikalı göçmenler için cazibe merkezi olmasının yanında barınma koşullarının birçok problemi beraberinde getirmesi bu semtte ikameti zorlaştırmaktadır.²⁹

Afrikalı göçmenler için Kumkapı'nın tercih edilmesindeki genel nedenler sıralanacak olursa Türkiye'nin Müslüman bir ülke olduğu algısı, Afrika ile ticarete büyük fırsatlar sunması, Türkiye'nin dış politikada Afrika açılımı yapmasıyla birlikte devlet adamları ve kurumlar üzerinden pozitif bir imaja sahip olması, futbol kariyerine yönelik hayallerin olması gibi durumlardır.

Yerel halk ve Afrikalı göçmenler arasındaki ilişkiye değinilecek olursa, genellikle aynı dine inanıyor olsalar da dini yaşamaları ve kültürel kodlardaki farklılıklar iki grup arasında bazen tartışmalara sebep olabilmektedir. Kumkapı'da bulunan Kâtip Kasım Camii imamı Muammer Aksoy'un belirttiğine göre Afrikalı göçmenlerin "camii içerisinde yayılarak yatmaları, Kur'an-ı Kerim'i yere bırakmaları, camiye çorapsız girmeleri, abdest alma sırasında ve sonrasında temizliğe dikkat etmemeleri" gibi davranışların yerli halk tarafından hoş karşılanmadığı ve tartışmaları beraberinde getirdiği görülmektedir.³⁰ Fakat mezhepsel ve kültürel farklılıklar her

²⁶ A.g.e., s. 324 – 326.

²⁷ M. Şaul, *Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İşçi Göçü*, s. 107.

²⁸ H. Barbaros, *Düzensiz Göç Sürecinde Kadın Göçmenler: İstanbul'dan Bir Kesit*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2009, s. 78 – 79.

²⁹ K. Biehl, a.g.e., s. 26 – 27.

³⁰ Ayşe Gür Geden, a.g.e., s. 157.

ne kadar tartışma doğuran bir unsur olsa da din, Afrikalı göçmenler ve yerli halk arasında bağ oluşturmaktadır. Özellikle karşılaşılan Afrikalıları “Müslüman mısınız?” diye sorulduğunda evet cevabının verilmesinin ardından daha sıcak ilişkilerin olduğu doğrudan Afrikalı göçmenlerin ifadesinden anlaşılabilmektedir.³¹

Müslüman olmayan Afrikalı göçmenlere karşı belirgin bir ayrımcı tutumun olduğu görülmemiştir. Fakat dinlerini değiştirmeleri yönünde söylemlerin olduğu da göçmenlerin satır aralarında belirttiği hususlardır. Afrikalı göçmenler de yerli halkın kendilerine olan bakış açısındaki olumsuzluğun farkındadır. Bunu Kumkapı’da yaşayan Afrikalı göçmenlerin söyledikleri rahatlıkla göstermektedir³²:

Bizi hukuk bilmeyen insanlar olarak görüyorlar ve bu ülkenin hukuk kurallarını bilmediğimizi düşünüyorlar. Ve bizim onların düzenini bozmaya geldiğimizi düşünüyorlar. (Salim)

Afrikalıları geri kalmış gibi bakıyorlar. Saygı yok Afrikalıları karşı. Bir Türk ve Afrikalıyı göremezsiniz burada birlikte dolaşırken. (Omar)

Gece sokakta yürürken mesela bazı arkadaşlarımızı bıçakla deştiler. Kongolu bir arkadaşımıza bizim evin arkasında yürürken 2 Türk bıçakla saldırdı. Komşular geldiler, ona baktılar ama dokunmadılar bile siyahi olduğu için. (Salim)

Bütün bu verilerden hareketle, Kumkapı’da yaşayan yerli halk ve Afrikalı göçmenlerin söyledikleri analiz edildiğinde her iki grup arasında Afrikalı göçmenlerin ucuz işgücü olarak görülmesi nedeniyle çıkar çatışması bulunmaktadır. Aynı zamanda kültürel kodlardaki farklılıklardan ötürü Afrikalı göçmenlere birçok alanda önyargıyla yaklaşıldığı görülmektedir. Bu durum da iki grup arasında yeterli iletişim ağlarının oluşmasını engellemekte, her iki gruba mensup bireyler birbirlerini yakından tanıyamamaktadır. Buna karşılık, Afrikalı göçmenlere karşı din bağından ve yardıma muhtaç olarak görünmelerinden ötürü olumlu bakış açısı sergileyen yerliler de bulunmaktadır. Hatta Kumkapı’da yaşayan yerlilerin Afrika’dan gelen insanların yaşantılarında ve onları Kumkapı’ya iten sebeplerde ortaklık görmelerinden dolayı bir yakınlık ve koruma duygusu olduğu söylenebilir. Olumlu ve olumsuz bakış açıları dile getirildikten sonra, Kumkapı’da yerli halkın Afrikalıları üzerinde bir kafa karışıklığına sahip olduğu gerçeği su yüzüne çıkmaktadır.

Sonuç

³¹ A.g.e., s. 160.

³² A.g.e., s. 158 – 159.

Türkiye her ne kadar göç veren bir ülke olarak bilinse de göç konusunda yapılan çalışmalar dikkate alındığında göç alan da bir ülke olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu gerçeklik hem Cumhuriyet döneminde hem Osmanlı İmparatorluğu döneminde ülke topraklarına farklı coğrafyalardan gelen göçle kendisini doğrular niteliktedir. Çalışmanın İstanbul'daki Afrikalı göçmenler üzerine odaklanması sebebiyle, Afrika kıtasındaki ülkelerde yaşanan yoksulluk, açlık, ekonomik ve siyasi krizler insanları farklı kıtalara göç etmeye zorlamaktadır.

Afrikalı göçmenlerde ortaya çıkan husus Türkiye'yi doğrudan hedef ülke almadıkları Avrupa ülkelerine ulaşabilmek için geçiş güzergâhı olarak kabul ettikleri üzerinedir. Yani Türkiye'nin Avrupa ülkelerine açılan coğrafi bir konuma sahip olması bu göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmelerindeki en temel sebeplerden birisi olmaktadır. Bunun yanında 2000'li yıllardan itibaren dış politikada Afrika Açılımı'nın yapılması Afrika kıtasındaki ülkelerde Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmiştir. Bu durum gerek eğitim hareketlilikleri gerekse de ticari hareketlilikler şeklinde yaşanmakta ve Afrika kıtasından insanların Türkiye'ye gelmesiyle sonuçlanmaktadır. İnsan kaçakçılarının Avrupa'ya ulaştırma vaadiyle bu göçmenlerin paralarını alıp hiç bahsetmedikleri yerlere bırakmaları ve bu yerlerden birisinin de Türkiye olduğu gerçeği Afrikalı göçmenlerin kendi ağızlarından aktardıklarıyla anlaşılmaktadır. Fakat en temel nedenin Afrika'daki insanların daha iyi bir hayat yaşamak istemeleri ve bu doğruluda yaşadıkları yerleri değiştirmeleri söz konusudur.

Çalışmada üzerinde durulan Kumkapı'nın Afrikalı göçmenler için çok ayrı bir yeri vardır. Kumkapı Tarihi Yarımada'ya yakınlığından ötürü merkezi bir öneme sahiptir ve içerisinde farklı yerlerden gelen birçok insanı barındırmaktadır. Aynı zamanda ticari anlamda çok zengin ve dinamik bir yapısı vardır. Bu canlılık turistik bir bölgeye ve limana yakınlığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Afrikalı göçmenler için cazibe noktası olması belirtilen sebeplerden ileri gelmektedir. Semtte yaşayan birçok Afrikalının buraya gelecek diğer Afrikalı göçmenler için bir ağ oluşturduğu da gözlerden kaçmamalıdır. Kumkapı'da yaşamlarını sürdürmeye çalışan bu göçmenlerin sahip olduğu profil farklılık arz etmekte ve Afrikalı gruplar arasında homojenliğin olmadığını göstermektedir. Gelenler genellikle bekâr veya ailelerini geride bırakan insanlardır. Burada hayatlarını idame ettirdikleri işler ise en temelde seyyar satıcılık, kargo taşımacılığı, restoranlarda garsonluk veya bulaşıkçılık, ev işlerinde çalışanlar olarak sıralanabilmektedir. Bahsi geçen işlerden yerli halka nazaran daha düşük ücretler kazanmaktadır ve bu durum da yerli halk tarafından işlerini ele geçirme tehlikesi olarak algılanmakta ve birtakım tartışmalara sebep olmaktadır. Afrikalı göçmenlerin barındıkları mekânlar incelendiğinde ise hastalıklara davetiye çıkaran yer olduğu kolaylıkla

anlaşılmaktadır. Genellikle giriş katında veya bodrum katında bulunan bu yerlerde 15 kişinin birlikte yaşadığı görülmüştür. Kumkapı'nın bu anlamda tercih edilmesinin arkasında kiraların ucuzluğu yatsa da ev sahipleri kalan kişilerin sayısını fark ettikçe kira oranlarını da artırmayı ihmal etmemektedir. Farklı sektörlerde çok ucuz ücretler karşılığında çalışan Afrikalı göçmenlerin aktardıklarına göre patronların işçileri gerek çalışma saatleri açısından gerekse de ücretlerin ödenmesi açısından mağdur ettiği ve enformel biçimde çalıştıklarından dolayı haklarını arayamadıkları da ortaya çıkmaktadır.

Kumkapı'daki Afrikalı göçmenlere karşı yerli halkın bakış açısı ikiye ayrılmaktadır. İlk bakış açısı belirtilecek olursa bu insanlara karşı olumsuz bir imaj söz konusudur. Bunun en temelde ucuz işgücü olmalarından kaynaklandığı ortadadır. Aynı zamanda farklı kültürel kodlara sahip olması, yaşantılarının farklı olması da bu anlamda olumsuz bir algıya sebep olabilmektedir. Semte huzursuzluk taşıdıkları dile getirilmektedir. Diğer bakış açısı ise nispeten daha olumludur. Gelen göçmenlerin birçoğunun Müslüman olmasından ötürü yerel halkla aralarında bir bağ oluşmakta ve ekonomik durumları fark edildiğinde yardıma muhtaç insanlar olarak nitelendirilmektedir. Bu noktada Afrikalı göçmenlere maddi açıdan yardım eden semt sakinlerinin olduğu yapılan araştırmalardan ortaya çıkmaktadır. Hem olumlu hem de olumsuz bakış açısının varlığı aslında Afrikalı göçmenlere karşı takınılan tutumun ikililiğini göstermektedir. Ülkemize son yıllarda Suriye krizinin ardından gelen Suriyeli mültecilerin gündemde oluşu burada yaşayan insanların varlığını unutturmuştur. Afrikalı göçmenlerin büyük bir çoğunluğu da en az Suriyeli mülteciler kadar yardıma ihtiyaç duymaktadır fakat bu anlamda göçmenlerin yaşam koşullarını iyileştirecek adımları gerek hükümet gerekse sivil toplum kuruluşları atmamaktadır. Afrikalı göçmenlerin ardından bölgeye başta Suriyeliler olmak üzere diğer coğrafyalardan gelen göçmenlerin sosyal bir çatışmaya sebep olup olmayacağı ise araştırılması gereken bir husus olarak varlığını göstermektedir.

Kaynakça

ADIGÜZEL Y., Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşhriilik, Murat Şentürk (Ed.), **Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak**, İstanbul, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, 2012.

AGIER M., **On the margins of the world: The refugee experience today**, Cambridge, UK: Polity. 2008.

AMNESTY INTERNATIONAL, Kale Avrupa'sının İnsani Bedeli, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR05/001/2014/tr/146bad2c-1183-4aee-a96a-e15f8fc1ef7f/eur050012014tr.pdf>, 10 Temmuz 2014: s. 26 - 27.

- BARBAROS H., **Düzensiz Göç Sürecinde Kadın Göçmenler: İstanbul'dan Bir Kesit**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 2009.
- BIEHL, K., **Migration 'Securitization' and its Everyday Implications: an examination of Turkish asylum policy and practice**, European University Institute, 2009.
- BREWER K. T. ve YÜKSEKER H. D., **A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in Istanbul**, Istanbul, Migration Research Program at Koç University, 2006.
- FRENZEN N., **PACE Calls for Urgent Measures to Assist Greece and Turkey With Mounting Migratory Tensions in Eastern Mediterranean**, <https://migrantsatsea.org/2013/01/29/pace-calls-for-urgent-measures-to-assist-greece-and-turkey-with-mounting-migratory-tensions-in-eastern-mediterranean/>, 29 Ocak 2013.
- GEDEN, A., **İç ve Dış Göç Bağlamında Kumkapı'da Sosyal Çatışma**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
- İÇDUYGU A. ve KİRİŞÇİ K., **Land of diverse migrations: Challenges of emigration and immigration in Turkey**, Istanbul, Bilgi University Press, 2009.
- İÇDUYGU, A. ve YÜKSEKER D., Rethinking transit migration in Turkey: reality and representation in the creation of a migratory phenomenon, **Population, Space and Place**, 18 (4), 2010.
- İÇDUYGU, A., **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya ve İspanya Örnekleri**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- KARAGÜL S. Karagül ve ARSLAN İ., Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 9 (35), 2013.
- PUSCH B. ve WILKOSZEWSKI T., **Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar**, İstanbul, Kitap Yayınevi. 2010.
- ROBINSON J., **Development and Displacement**, Milton Keynes: Open University in association with Oxford University Press, 2002.
- STORR K., **Excluded from the record: Women, refugees, and relief, 1914-1929**, New York, Peter Lang, 2009.
- SUNGUR N., **Türkiye'nin Mültecileri**, National Geographic Türkiye, Nisan 2013.
- ŞAUL M., **Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İşçi Göçü**.
- ŞAUL, M., A Different Kargo : Sub-Saharan Migrants in Istanbul and African Commerce, **Urban Anthropology**, 43 (1), 2014.
- ŞAUL, M., Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İşçi Göçü, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 68 (1), 2013.

NEPOKRASİ VE GÖLGE ELİT KAVŞAĞINDA SİYASET:**JARED KUSHNER VE ÇEVRESİ****Gökhan Çinkara**

Ankara Üniversitesi

İsmail Doğukan Bölükoğlu

Bağımsız Araştırmacı

ÖZET

Nepokrasi ve gölge elit kavramları siyaset mekanizmasının olağan işleyiş dinamiklerine farklı bir bakış açısı ile yaklaşmaya imkan vermektedir. Günümüzün yükselen popülist siyaseti elitleri, kurumları ve kadroları makro-yapılarla ve süreçlerle anlamayı güçleştirmiştir. Hiç de olağan görülmeyen karar verme süreçleri kurumların etkisinin sınırlılığını göstermiş öte yandan lider ve ona eklemlenen yakın çevresinin önemini arttırmıştır. Siyaset biliminde temel bir sorunsal olarak karar vermenin anlaşılması kaynakların dağıtımının yönüne de ışık tutacaktır. Bu sebeple kurumsallamış demokrasiye sahip Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasetin güncel haliyle kurum, elit ve kadro bağlamında ne yöne savrulduğunu irdelemek görece kurumsallaşma ve kültürel dinamik sınırlamalarıyla siyaset inşası mücadelesi veren genç demokrasiler için de karşılaştırma yapma alanı açabilir. Bu sebeple bu akademik yazında ABD siyasetinin lider düzeyinde dinamikleri nepokrasi ve gölge elit kavramları merkezli irdelenmeye çalışıldı. Bu noktada teorik kavramlar onları sınavacak şekilde güncel işleyişle zenginleştirildi.

Anahtar Kavramlar: Nepokrasi, Gölge Elitler, Jared Kushner, ABD Siyaseti**1.Giriş**

Bu akademik çalışmada “nepokrasi” ve “gölge elit ” kavramları üzerinden ABD Başkanı Trump’ın danışmanlık görevini yürütmekte olan Jared Kushner ve danışmanlarının elit kategorilerine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Nepokrasi/nepotizm kavramının insan-grup psikolojisi ve antropoloji ile ilgili olduğu belirtilebilir. Nepokrasi, kişinin kendisine yakın gördüğü kişilere, daha çok da aile üyelerine, karşı iltimaslarda bulunması ve iltimasların da toplumsal ahlaki bir değer olarak görülmesi anlamında gelmektedir. Totaliter, otoriter, sosyalist, dine dayanan rejimler hatta liberal demokratik toplumlar içerisinde de nepotizm örneklerine iş dünyası ve siyaset alanlarında

rastlamak mümkündür. Gölge elit kavramı ise devletin özel sektöre ve topluma hakimiyeti dışında alan bırakması ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Devletin birçok kamu hizmetini yürütme görevini özel teşebbüslere bırakmış olması (özelleştirme politikaları), teknolojik gelişmelerin devlet desteğinden ziyade sermaye sahiplerinin elinde gerçekleşmesi, iktidarın devleti ve toplumu özel sektörle, sivil toplum kuruluşlarıyla beraber yürütmesi sonucunu doğurmuş, bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi neticesinde de gölge elitler ortaya çıkmıştır. Gölge elitlerin şirket sahipleri, basın-yayın kuruluşu sahipleri ve toplumu yönlendirme yeteneğine sahip sivil toplum kuruluşlarından meydana geldiği söylenebilir. Siyasi partiler iktidara gelmek ve toplumu yönlendirebilmek için gölge elitlere ne derece ihtiyacı varsa, devlet siyasetini etkileme yeteneği bulunan gölge elitlerin de kar maksimizasyonlarını gerçekleştirmek için o ölçüde siyasi iktidara ihtiyaçları vardır. Gölge elitler kendi çıkarlarını devlet mekanizması aracılığı ile sağlamaya çalışırken siyasi iktidarlar ise iktidarda kalmayı ve toplumu memnun etmeye çalışmaktadır. Gölge elitlerin devlet mekanizması sayesinde kendi çıkarlarını sağladığı düşünüldüğünde siyasi iktidarların gölge elitleri kendilerine yakın olan gruplardan hatta aile üyeleri içerisinde olmalarını tercih etmesi nepokrasi ile gölge elit kavramının kesiştiği noktayı ortaya koymaktadır.

ABD Başkanı Trump'ın danışmanlık görevini yürütmekte olan damadı Jared Kushner bu bağlamda kendi gölge elitlerini oluşturmaya çalışmıştır. Kushner'in en büyük destekçisi ve danışmanı babası Charlie Kushner'dir. Kushner ailesinin medya sektörü ve emlak sektöründe faaliyet gösterdiği düşünüldüğünde babasının kendisine en yakın isim olması daha iyi anlaşılmaktadır. Jared Kushner'in medya sektörü içerisinde tanışmış olduğu "News Şirketler Topluluğu" sahibi Rupert Murdoch gölge elitler arasındaki önemli figürlerden birisidir. Kushner ailesinin sahibi olduğu "New York Observer" gazetesinin genel yayın yönetmenliği görevini yürütmüş olan Ken Kurson medya konusunda Kushner'in destek aldığı bir diğer isimdir. Ayrıca halkla ilişkiler konusunda uzman, veri analisti Jeff Roe da Kushner'e bu konuda yardım etmektedir. Beyaz Saray çevresini ve Washington siyasetini iyi bilmesi sebebiyle tecrübeli siyasiler ve danışmanlar da Kushner'in gölge elitleri arasındadır. Newt Gingrich, Jamie Gorlick ve Bob Corker bu bağlamda Kushner'in gölge elitleri arasında yer alan isimlerdir. Jared Kushner'in Ortadoğu politikası oluşturması konusunda Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail'in Washington Büyükelçileri Yousef Otaiba ve Ron Dermer önemli rol oynamaktadır. İş dünyasından ise Steve Schwarzman'ın Jared Kushner'in gölge elitleri arasında bulunduğu bilinmektedir. Kushner'in gölge elitleri ile arasında zamanında kurulmuş bir iş ilişkisi, akrabalık ilişkisi veya dini inanç bağlamında ortak noktalar olduğu göz önünde bulundurulduğunda nepokrasi ve gölge elit kavramların siyaset dünyasında iç içe geçmiş kavramlar olduğu olgusal olarak doğrulanmaktadır.

2.Nepokrasi-Nepotizm

Nepokrasi, kişinin kendisine yakın hissettiği kişiye iltimas geçmesi olarak tanımlanmaktadır (Jones, 2013, s. 43). İnsan doğası gereği kişinin kendine en çok yakın hissettiği kişiler aile üyeleridir. Bu sebeple nepokrasi kavramı aile üyelerinin birbirlerini kayırması ve destek olması olarak anlaşılmaktadır. Nepokrasinin siyaset ve iş dünyasında karşılık bulduğu bilinen bir gerçektir. Nepokrasi karşısında ise liyakatın ön plana çıktığı meritokrasi kavramı yer almaktadır (McNamee-Miller, 2013, s. 125). Nepokrasi otoriter, totaliter veya dini yönetim biçimlerinin uygulandığı ülkelerde demokratik sistemin oturduğu ülkelere kıyasla daha çok görülmektedir. Söz konusu totaliter, otoriter veya dine dayalı rejimlerin devamlılığının ancak güvenilir kişiler ekseninde oluşturulmuş bir yönetim kadrosu ile mümkün olacağı düşünülür. Bu nedenle, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği), Kuzey Kore, Vatikan, Saddam Hüseyin dönemi Irak'ı ve Esad iktidarındaki Suriye'de nepokratik bir devlet idaresinin bulunduğu söylenebilmektedir (Sebek, 2015, s.3). Ancak, liberal demokratik yönetim şekilleri altında da nepokratik bir anlayışa rastlamak mümkün olmaktadır (Jones, 2013, s. 190).

Vatikan'ı ve Hristiyan alemini yöneten Papalar, (17.yy.'da) Papa X.Innocentius dönemine kadar aile üyelerini ve yakın çevrelerini kardinallik gibi önemli görevlere getirmişlerdir (Pattenden, 2017, s.251). Bu durumu da ahlaki bir yükümlülük olarak açıklamışlardır. Papa X.Innocentius ile beraber yakınların kayrılmasının günahkar bir davranış olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır (Sebek, 2015, s.5). Bu husus John Stuart Mill'in utilitarian formülasyonunda tasvir edildiği gibi açıklanmıştır: eğer genel kamunun menfaatine bir zarar gelmiyorsa, yakın olanın siyaseten kayrılması uygun görülecek aksi takdirde ahlak dışı bir davranış olarak kodlanacaktır (Mill, 1879).

Aile bağlarının kuvvetli olduğu toplumlarda, kültürel özelliklere bağlı olarak nepokratik eğilimler ortaya çıkmaktadır. Çin'de de benzer şekilde nepokrasinin hâkim olduğu görülmektedir. Çin'de temel inanç ve düşünüş hattı olan Konfüçyüs felsefesinin aileye değer atfettiği bilinmektedir. Çin kültüründe sosyal ilişkilere verilen önem "Guanxi" kavramıyla ortaya çıkmaktadır. "Guanxi" kişinin sosyal ilişkilerini, karşılıklı güven ve iyilikle kurması anlamına gelmektedir (Yeung-Tung, 1996, s.54-65). İyilik üzerine kurulan ilişkilerin, ilişki kurma pahasına adam kayırma şeklinde nepokratik bir potansiyeli bulunmaktadır. Nepokrasi sadece Doğu kültüründe hakim bir anlayış olmadığı vurgulanması gerekir. Örneğin Alfred Tennyson "The Charge Of The Light Brigade" (Hafif Süvari Alayının Hücumu) isimli şiirinde 1854 yılında, Kırım Savaşı'nda Birleşik Krallık içerisinde nepotizm sebebiyle göreve gelenlerin başarısızlığını eleştirmektedir. Ayrıca David Ewing tarafından 1965 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan 2,700 şirket yöneticisinin %92'si kendisine yakın olan kişilerle aynı şirket bünyesinde çalışmak istediği tespit edilmiştir (Ewing, 1965).

Antropolojik ve psikolojik eksenlerde toplumlar incelendiğinde kişilerin aynı aileden olan, benzer etnik kökenden gelen, ideolojik görüş ve siyasi fikir olarak benzer özellikler gösterdiği kişileri kayırma eğiliminde olduğu saptanmıştır. Doug Jones tarafından bir araştırmaya göre, kişilerin aynı topluluktan gelen diğer kişilere iyilik yapmayı ve onlara iltimas geçmeyi ahlaki

bir sorumluluk olarak tanımlamakta olduğu tespit edilmiştir (Jones,2000). Bu durum Jones tarafından “grup nepotizmi” olarak adlandırılmaktadır (Jones, 2000).

John Rawls ise bu soruna kendisinin adalet teorisinde vurgulandığı üzere saf bir eşitliği önelemektense hakkaniyetli bir dengenin adil ve ahlaki olduğunu belirterek çözüm bulmaktadır (Sebek, 2015, s.38-39). Rawls adaletin ancak zayıf olanın zayıflıklarının ortadan kaldırıldığı sistemde mevcut olacağını, iltimas ve ayrıcalıkların yalnızca bu amaçla gerçekleştirildiğinde meşru olduğunu söylemiş olsa da hemen hemen her toplumda kültürel, psikolojik, antropolojik ve tarihi birçok sebeple nepokrasi siyaset ve iş dünyasını etkilemektedir (Sebek, 2015).

3.Gölge Elit Kavramı

Liberal demokratik değerlerin toplumlarda yaygın bir değer olarak kabulü sonrası devletler toplumsal alandan geri çekilerek bu alanı vatandaşlara açma yoluna gitmişler ve neticede otoritelerini bu alanlarda sınırlandırmışlardır. Liberal siyasal düşüncenin küresel ölçekte kabul gören felsefi değer ve siyasi program olarak kabulü SSCB’nin 1991 yılında dağılması ile başlamıştır. Liberal siyaseti temsil eden ABD, Marksist-sol siyasetin bürokratik ve jeopolitik öncüsü SSCB’yi Soğuk Savaş sonunda mağlup ederek liberal demokratik değerlerin üstünlüğünü tescillemiştir (Manning, 2018, s.61). Liberalizm kadrosal olarak girişimci sınıf itkisiyle konsolide olurken ve kurumsal olarak ise özel teşebbüsler ve onların sermayeleri temel girdiyi oluşturmaktadır. 1980’li yıllara gelindiğinde muhafazakarlık ve liberalizmi harmanlayan hibrit bir ideoloji olan yeni sağ (neo-conservatism) ideolojisine mensup partiler ardı sıra iktidara gelmeye başlamış (ABD’de Ronald Reagan, Birleşik Krallık’da Margaret Thatcher), kamuya ait teşebbüsler özelleştirmeye tabi tutulmuş, merkezi otorite tarafından gerçekleştirilen birçok kamu hizmeti özel teşebbüsler aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlatılmıştır (Harvey, 2007, s.2). Teknolojik gelişmelerin özel sektör içerisinde kar maksimizasyonu amacıyla gerçekleşmesi, devletlerin özel sektörle ilişkilerini güçlendirmesine yol açmıştır. Ayrıca iletişim ve bilgi teknolojileri bağlamında özel sektör bünyesinde gerçekleştirilen basın-yayın, medya faaliyetleri toplumun yönlendirilmesi açısından önem arz etmiştir (Rycroft-Kash, 1999). Böylece siyasi partilerin iktidara gelebilmesi için toplumdan alacağı desteğe mahkum olması, siyasi partileri özel sektöre yaklaştırmıştır.

Bu bağlamda siyasi partiler iktidara gelebilmek ve iktidarda devamlılıklarını sağlayabilmek için özel sektörü çağırırken, özel sektörün de kar maksimizasyonu sağlayıp daha çok kazanabilmesi için devletin hukuki güvencesine ve özel ayrıcalıklarına ihtiyacı vardır. Özel sektörle devletin karşılıklı bağımlılık ilişkisi neticesinde devlet sistematığı içerisinde gölge elitler kavramsal ve pratik olarak belirginleşmiştir (Wedel, 2011, s.152). Her ne kadar iktidara gelen siyasi partiler tarafından devletin yönetildiği düşünülse de siyasi partiler iktidarı, onları iktidara taşıyan özel sektör unsurlarıyla paylaşmaktadırlar. İktidarın kararlarına etki edebilme kapasitesine sahip bu özel sektör unsurlarına ise gölge elitler denilmektedir. Gölge elitler bu haliyle gölge hükümet

özelliği de taşımaktadırlar (Guttman-Willner, 1976). Gölge elitler bahsedilen özellikleriyle siyasete elit ve kadro düzeyinde finansal ve kurumsal destek sağlarlar. Bu desteğin karşılığı ise iktidara gelen siyasi partinin bürokratik mekanizmaları başat özel sektör aktörler lehine kullandırması olacaktır.

Gölge elitler evrensel bir kategori olarak görülsede stil ve yapı olarak bulundukları toplumun değer setlerini ve kültürel desenlerini yansıtır. Bu sebeple gölge elitler sadece özel teşebbüsler ve şirketlere indirmek doğru bir tercih olmayacaktır. Hükümetin vesayeti dışında (devlet otoritesi) dışında sivil toplum kuruluşları, vakıflar, dernekler, enstitüler ve düşünce kuruluşları da gölge elitler kavramı içerisinde yer alan toplumsal unsurlardır (Wedel, 2011, s. 154).

Gölge elitler kendilerine içkin olan amaçlara paralel olarak iktidar aygıtına kendi çıkarları doğrultusunda politikalar üretmesi yolunda nüfuz araçlarını kullanmaktadırlar (Banks-McCallum-Frankson-Spring, 2017, s.11). Bir iş adamının gölge elit olduğu denklemde iktidarın politikalarının kendi karını maksimize etmeye yöneltmesi beklenmektedir. Sivil toplum kuruluşları üyeleri lehine iktidar eliyle politikalar üretilmesi yolunda telkinde bulunması beklenmektedir.

ABD örneğine odaklanılacak olunursa, Ronald Reagan'ın ABD Başkanlığı döneminde Savunma Bakanı yardımcılığı görevinde bulunan Richard Perle, Bill Clinton ve George W. Bush'un başkanlıkları döneminde de (1997-2004 arasında) Savunma Politikaları Kurulu Tavsiye Komitesi'nde danışman olarak yer almıştır (Sallot,2003). Perle'nin ABD'nin Körfez Ülkelerine ilişkin savunma politikalarında 1997 ve 2004 yılları arasında oldukça aktif olduğu, sıradan bir danışmandan ziyade Beyaz Saray sözcüsü gibi açıklamalar yaptığı görülmüştür (Wedel, 2011, s.155). Perle'nin sürekli olarak Irak ve Saddam Hüseyin'i ABD ulusal güvenliği açısından tehdit gördüğü ve bu nedenle ABD'nin nihayetinde Irak'ı işgal edip Saddam Hüseyin'in siyasi iktidarını devirmesi gerektiğini belirttiği bilinmektedir (Rose, 2003). Nitekim Perle'nin telkinleri doğrultusunda ABD Irak'ı 2003 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı olmadan işgal kararı almıştır (Ingram,2003). Ancak Perle ABD'nin ulusal güvenliğinde ziyade silah sanayi, enerji ve inşaat şirketleri ile ilişkileri sebebiyle Irak'ın işgalini desteklediği de söylenmektedir. Bu sayede inşaat şirketleri işgal esnasında zarar gören veya yıkılan yapıları yeniden inşa edebilecek, ABD'nin silah ihtiyacı artacak, silah satın alacak ve enerji şirketleri ise Irak petrollerinden faydalanabilecektir (Walsh ve İslam, 2003). Perle açık bir şekilde iktidarı kendi menfaatleri uğruna manipüle ederek gölge elit kavramına uygun davranmıştır. Gölge elit kavramının bir diğer örneği ise Citigroup şirketler topluluğunun yöneticiliğini yapmış olan Robert Rubin gösterilebilir. Rubin 1995-1999 yılları arasında Bill Clinton'ın ABD Başkanlığı döneminde Hazine Bakanı olarak görev yapmış, Barack Obama'nın ABD Başkanlığı döneminde ise ekonomi konusunda danışmanlık yapmıştır. Rubin'in iktidara telkinleri sayesinde, 2008 Ekonomik Krizi sırasında Citigroup'a bağlı şirketler ve bankaya (Citibank) ABD Hazinesi tarafından yardım yapılmıştır. Rubin 2007-2009 yılları arasında

Citigroup şirketler topluluğunda yöneticilik görevinin icrası sırasında 126 milyon \$ gelir elde etmiştir (Wedel, 2011, s.156). İktidara kendi çıkar ve menfaatleri doğrultusunda politikalar üretmeyi telkin eden gölge elitlerin, bu eylemleri dolayısıyla siyasi ve hukuki olarak sorumluluğu da bulunmamaktadır (Wedel, 2011, s.162).

4. Başkan Trump'un Gölge Elitleri: Jared Kushner ve Danışmanları

ABD Başkanı Donald J. Trump'ın damadı ve danışmanı olan Jared Kushner emlak zengini ve medya patronu olmasıyla tanınmaktadır (Davis ve Haberman,2016). İş dünyasından Alan Patricof (Apax Ortaklığı'nın kurucusu, yatırımcı), Rupert Murdoch (medya patronu, News Şirketlerinin Sahibi) ve Ron Perelman (finansal yatırımları ile bilinen iş adamı) ile Jared Kushner'in kayınbabası Donald J. Trump ile beraber siyaset yapmaya başlamadan öncesine dayanan dostluğu bulunmaktadır (Karni,2017). Jared Kushner iş dünyasındaki dostluklarını iş ilişkisi içerisinde edinmiştir. Ancak Demokrat Partili avukat Joel Klein ile Kushner'in dostluğu iş ilişkisine dayanmamaktadır. Jared'in babası Charlie Kushner Demokrat Parti'ye yüksek miktarlarda siyasi bağışlar yapmış ve birçok seçimde de Demokrat Parti'nin adaylarını desteklemiştir (Hanley,2005). Bu sebeple Demokrat Parti içerisinde güçlü bir figür olan Joel Klein ile Jared Kushner'in babasının yardımlarını organize etme üzerinden yakın ve özel bir ilişki kurulmuştur. Donald J. Trump'ın ABD Başkanlığı adaylığının gündeme geldiği ilk günlerde Alan Patricof arkadaşı Jared Kushner hakkında yaptığı açıklamalarda Jared'in yerinde olmak istemeyeceğini, Trump gibi bir başkan adayını savunmanın zor olduğunu ve doğal güdülerine göre Jared'in aslında mülteci karşıtı, baskıcı, sert politikaları sebebiyle Trump'ı desteklememesi gerekirken destekliyor olmasına şaşırıldığını belirtmiştir (Karni,2017).

Alan Patricof Jared Kushner'in babası Charlie'nin yaşıttır, tecrübesi ve nasihatlarıyla iş dünyasında Jared'e yardımcı olmuştur. Jared Kushner yakın çevresinde sosyal ve ikili ilişkileri iyi biri olarak tanınmaktadır. Jared insanların onu dinlemesini ve saygı göstermesini sağlayan karakteristik özelliklere sahiptir. Jared Kushner topluluğa hitap etmesini bilen ve insanları etkileyip, yönlendirebilen bir siyasetidir. Bu sebeple kolaylıkla dostluklar kurabilmekte ve insanlar biriktirebilmektedir (Karni, 2017).

Trump'ın ABD Başkanı olmasıyla Jared Kushner öncelikle kayınbabası Trump'ın özel danışmanı olarak Washington'a gelmiştir. Jared Washington'a geldikten sonra devlet işleriyle ve siyasetle ilgilenmiştir. Bu sebeple danıştığı ve ona akıl hocalığı yapan isimleri değiştirmesi gerekmiştir. Jared, Washington'a gelmeden önce medya ve emlak başta olmak üzere birçok sektöre dağılmış aile işlerini yönettiği için sadece iş dünyasındaki dostlarıyla fikir alışverişi yapmıştır. Ancak Trump'ın ABD Başkanı seçilmesiyle birlikte bu durum değişmiştir. Amerikan Temsilciler Meclisi eski Sözcüsü Newt Gingrich ve Senatör Ted Cruz'un Cumhuriyetçi Parti'den Başkan aday adaylığı olması sırasında kampanyasını yöneten Jeff Roe Jared'ın Washington'a gelmesiyle danışmanları arasına girmiştir (Karni,2017). Jared Kushner New York'taki hayatını geride bırakmış, eski dostlarıyla da eskisi gibi görüşmemiştir. Eski

dostlarından bazıları babası Charles'ın aksine Jared'in mülteci karşıtı, beyaz üstünlükçü söylemleri olan Cumhuriyetçi bir adayı desteklemesinden dolayı diğerleri ise de FBI'ın (Federal Bureau of Investigation) Jared Kushner ve Trump hakkında Rusya ile iş birliği yaparak ABD'ye komplo kurulması ile ilişkili olarak soruşturmada ismi geçiyor olması sebebiyle Jared ile görüşmek istememiştir (Karni, 2017). Demokrat Partili avukat Joel Klein Trump'ın Obamacare olarak bilinen sağlık alanında Amerikan vatandaşlarına ücretsiz olarak tanınan sosyal haklara karşı politika üretmesi sebebiyle Jared ile görüşmeyi kesmiş, Alan Patricof ise FBI soruşturmasının ona sıçramasını istememiş ve Jared ile 2016 ABD Başkanlık seçimlerinden itibaren görüşmediklerini beyan etmiştir (Karni,2017).

4.1.Charlie Kushner

Baba Charlie Kushner oğul Jared Kushner'in her zaman en büyük destekçisi olmuştur. Babası Charlie, her alanda Jared'in hayatına müdahil olan bir figürdür. Jared, 2006'da New York Observer'ı satın alıp medya sektörüne girdikten sonra gazeteye ilişkin her konuda babası Charlie'ye danışmış, babası Charlie ve annesi Seryl gazeteye sıklıkla Jared'i ziyarete gelmiştir (Karni, 2017). Ancak Charlie Kushner oğlu Jared'in ABD Başkanı Trump'ın danışmanı olmasıyla Beyaz Saray'a adım atmamış, oğlu ile sık sık görüşmeyerek Jared'in arka planda kalmamasını istemiştir (Karni, 2017). Bununla birlikte Charlie oğlu Jared'in siyasi adımlarında yalnız kalmaması için güvendiği isimleri Jared'in danışman ekibine dahil etmiştir. Ünlü avukatlardan ve aynı zamanda Demokrat Partili bir figür olan Abbe Lowell Jared Kushner 'in hukuki danışmanı olmuştur (Dawsey, 2017). IDT (International Discount Telecommunications) şirketinin CEO'su olarak görev yapan ve aynı zamanda da Charlie Kushner'in dostu olan, avukat Ira Greenstein de Jared'in danışman ekibine dahil olmuştur (Colman,2018). Ira Greenstein bilişim ve teknoloji sektöründe yöneticilik yapmış olduğu için bilişim alanında uzman mühendisler Chris Liddell ve Reek Cordish ile beraber Jared Kushner'e hukuki danışmanlığının yanında teknoloji alanında da danışmanlık yapmıştır (Karni,2017).

4.2.Jeff Roe

Cumhuriyetçi Parti'nin Başkan Aday Adayı olan Senatör Ted Cruz'un adaylık kampanyasının veri uzmanı ve analisti Jeff Roe tarafından yönetilmiştir (Moseley,2017). Jeff Roe, ABD muhafazakar siyasetinin son dönemde yükselen danışmanlarından birisidir. Jared Kushner Cumhuriyetçi Parti başkan adaylığı kampanyasında kayın babasının rakibi Senatör Ted Cruz ve kampanyasını yöneten, stratejist Jeff Roe ile 2016 yılının Ağustos ayında tanışmıştır. Trump'ın Cumhuriyetçi Parti'nin Başkan Adayı olmasıyla Senatör Ted Cruz adaylık kampanyasını kaybetmiş olsa da Trump'ın adaylık kampanyasını ciddi anlamda zorlamıştır (Karni, 2017). Jared, Senatör Ted Cruz'un kayınbabasına karşı başarılı bir kampanya yönetmiş olmasının sebebinin ise kampanyayı yöneten Jeff Roe'nin çok iyi bir veri uzmanı ve sert kampanya yürütmüş olmasına bağlamıştır (Moseley,2017). Jared Kushner, Jeff Roe 'nin kamuoyunun nabzını iyi tuttuğunu ve toplumu çok iyi yönlendirebildiğini fark etmiştir (Karni, 2017). Jared Kushner, Senatör Ted Cruz'un kayınbabası Trump ile ilgili verileri onun aleyhine

çok iyi kullandığına kampanya süresince şahit olmuştur. Bu sebeple Senatör Ted Cruz’a karşı Trump’ın adaylık kampanyasını kazanmasının akabinde Jared, Cruz’un kampanya sorumlusu ve stratejisti Jeff Roe’nin kendisiyle beraber çalışmasını istemiştir (Karni,2017). Bu durum da şunu göstermektedir ki; Jared toplumsal yaşam içerisinde karşılaştığı ve tanıştığı insanları bir dönem rakibi olmuş olsalar da onlardan faydalanmak ve çevresine eklemek konusunda son derece yeteneklidir. İnsan koleksiyoncusu tanımı Jared’in bu yönünü ortaya koymaktadır (Karni,2017). Jeff Roe tarafından kamuoyuna yapılan açıklamalarda Jared’in her zaman Trump yönetimindeki politikalarda yanlış veya eksik olanı şeyi duymak istediği belirtilmiştir. Jared Kushner, halkın Beyaz Saray’dan beklentilerinin ne olduğunu, halkın konjonktürel olarak verdiği tepkileri her zaman bilmek istemiştir. Her şeyin kusursuz olması Jared için hiçbir zaman yeterli olmamış her zaman daha iyi olmasını istemiştir. Bu durum da Jared’in mükemmeliyetçi yönünü ortaya koymaktadır (Karni, 2017).

4.3.Newt Gingrich

Jared Kushner Trump’ın ABD Başkanı olmasıyla Washington’a gelmiştir. Washington’a ve siyasete, 2016 yılı ABD Başkanlık seçimlerine kadar uzak olan Jared Washington’ı, siyaseti iyi bilen birine ihtiyaç duymuştur. Amerikan Temsilciler Meclisi eski Sözcüsü Newt Gingrich Trump’ın başkanlık kampanyasından itibaren Jared Kushner’e danışmanlık yapmıştır (Parker ve Haberman, 2016). Trump’ın başkanlık kampanyasının nasıl yürütülmesi gerektiğine ve Trump’ın siyasi programına ilişkin birçok hususta Jared’i yönlendirmiştir (Karni,2017). Trump’ın ABD Başkanı olması sonrasında da düzenli olarak Jared ile görüşen Gingrich tecrübesiyle Jared’e yardımcı olmuş, Amerikan halkıyla iletişim ve gazilerin sorunlarıyla ilgili Jared’e danışmanlık yapmıştır (Karni, 2017). Jared Kushner, Washington ve Beyaz Saray siyaseti ile ilgili çok şey öğrendiği Gingrich ile düzenli olarak görüşmekte ve fikir paylaşımında bulunmaktadır.

4.4.Ken Kurson

Jared Kushner’in sahibi olduğu New York Observer gazetesinin 2013-2017 yılları arasında genel yayın yönetmenliğini yapan ve Yahudi politikalarında uzman olan Ken Kurson, Jared’in Washington’da yanında görmek istediği eski bir dostudur (Johnson,2016). Ken Kurson aynı zamanda, 1994-2001 yılları arasında New York Valisi olarak görev yapan Cumhuriyetçi Partili Rudy Guilani’nin halkla iletişim danışmanlığını yapmış ve konuşmalarını hazırlamıştır (Karni, 2017). Ken Kurson, New York Observer gazetesinde genel yayın yönetmeni olarak görev yaptığı sırada Jared Kushner’in medya içerisindeki gözü kulağı olmuş, Trump’ın başkanlık kampanyası ile ilgili medyada aleyhte çıkan haberlerin kamuoyu üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılmasında önemli rol oynamıştır (Johnson, 2016). Ken Kurson, Trump’ın başkanlık kampanyasının medya üzerinden dengeli bir şekilde yürütülmesini sağlamış, Trump’ın ABD Başkanı seçilmesiyle de Jared’in danışman ekibinde yer almıştır. Jared medya ile ilgili Ken Kurson’dan düzenli olarak bilgi almış ve Kurson’un kamuoyu ile ilgili içgüdülerine her zaman güvenmiştir (Johnson,2016).

4.5.Jamie Gorelick

1993-2001 yılları arasında ABD Başkanı olarak görev yapan Bill Clinton tarafından Jamie Gorelick 1994-1997 yılları arasında görev yapmak üzere Federal Hükümet Başsavcı Yardımcısı olarak atanmıştır. Joel Klein'in yakın arkadaşı olan Gorelick Demokrat Parti ile adı bütünleşmiş, ABD'de tanınan, başarılı bir avukattır (Karni, 2017). Joel Klein'in aracılığıyla da Gorelick Jared Kushner'i temsil etmeye başlamış, hukuki danışmanları arasına girmiştir. Beyaz Saray'da düzenli olarak Jared ile Gorelick toplantı yapmaktadır. Jared siyaset dışında iş hayatı ve ticaret ile ilgili de Gorelick'in fikirlerinden faydalanmaktadır (Fisher,2017). 2016 ABD Başkanlık seçimi öncesinde Jared Kushner tarafından Alman merkezli Deutsche Bank'tan 285 milyon dolar kredinin alınmasında da Gorelick'in katkılarının olduğu bilinmektedir (Karni,2017). ABD Senatosu'nun İstihbarat Komitesi tarafından, Trump ve Jared Kushner'in Rusya ile işbirliği yaparak ABD'ye karşı komplo kurmasına ilişkin olarak gerçekleştirilen soruşturmada da Kushner komisyona verdiği ifade ve soruşturma kapsamıyla ilgili Gorelick'in yardımını almıştır. Kushner bu süreçte Gorelick tarafından temsil edilmiştir (Karni, 2017; Fisher,2017).

4.6.Bob Corker

2007-2019 yılları arasında Tennessee Senatörü olarak görev yapan Bob Corker Trump'ın başkanlık kampanyasının yürütülmesinde Jared Kushner'e yardımcı olmuştur (Karni, 2017; Parker ve Haberman,2016). ABD Başkanlık seçimi süresince Trump'a ve Jared'e eşlik etmiş, Trump ile her yüz yüze görüşmesinden önce yarım saat Jared ile sonra bir yarım saat de Jared'in eşi ve Donald J. Trump 'ın kızı Ivanka Trump'la toplantı yapmıştır (Karni,2017). Jared'in devlet yönetiminde özellikle dış politikada etkin hale gelmesi ve ABD Başkanı Trump'ın önemli bir danışmanı haline gelmesiyle birlikte Bob Corker ile Jared Kushner daha sık vakit geçirmeye başlamıştır. Dış politika ve Washington siyaseti ile ilgili Corker'in tecrübesinden Jared Kushner tarafından faydalanılmış, Kushner'in Beyaz Saray'da danışman olarak öne çıkartılmasında Corker'in büyük katkıları olmuştur. Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Jared Kushner'in Trump ile birlikte geçirdikleri soruşturma (Rusya ile başkanlık seçimlerinde işbirliği yapılarak ABD aleyhine komplo kurulmasına dair soruşturma) kapsamında basın açıklaması yapmasını ve halkı aydınlatmasını istemiştir (Karni, 2017; Wadhwani,2017). Jared Kushner basın toplantısına geç kalmış, o sırada Kushner'i bekleyen basın mensuplarının sorularını öncelikle Senatör Bob Corker cevaplamıştır (Karni, 2017; Wadhwani,2017). Bob Corker basın mensuplarına yaptığı açıklamalarda, Jared Kushner'in çok açık sözlü biri olduğunu belirterek gereken açıklamaları yapacağını söylemiş; gerçekler ortaya çıkmadan, Kushner konuşmadan onu yargılayanın yanlış olacağını belirtmiştir. Jared Kushner kendisini destekleyen söylemlerinden dolayı Bob Corker'a minnettar olmuştur (Karni,2017). Obamacare olarak bilinen ücretsiz sağlık hakkını da kapsayan sosyal hakları içeren sosyal güvenlik kanunu kısmen yürürlükten kaldıracak olan 2017 tarihli Amerikan Sağlık Yasası'na (AHCA- American Health Care Act 2017) Jared mesafeli durmuş hatta gözlerden uzak olmak için Jared Kushner

ailesiyle beraber Amerikan Kongresi'nde kanunun görüşüldüğü sırada Aspen Kayak Merkezi'ne kayağa gitmiştir (Bruni,2017). Ancak buna rağmen Amerikan Kongresi'nde olup bitenden haberdar olmak ve üyeleri yönlendirmek için temaslarda bulunmuştur. Bu kapsamda Jared Kushner, Temsilciler Meclisi Çoğunluk Partisi Lideri Kevin McCarthy, Senatör Lindsey Graham, Temsilciler Meclisi Üyesi Mark Meadows ve Senatör Mike Lee ile düzenli olarak görüşmüştür (Karni,2017).

4.7.Steve Schwarzman

Blackstone Şirketler Topluluğu CEO'su milyarder Steve Schwarzman ile Jared Kushner 'in yakın ilişkisi bulunmaktadır (Melby-Hui,2017). Jared Kushner Beyaz Saray'a danışman olarak girdiğinde Schwarzman ile daha yakın bir ilişki kurmuş, Schwarzman Trump'ın Ekonomi Politikaları Danışma Kurulunda görev almıştır (Melby-Hui,2017). Schwarzman ile iş ve siyaset dışında da yakın ilişkiler kuran Jared Kushner özel hayatın da Schwarzman ile vakit geçirmektedir. Schwarzman'ın yetmişinci yaş günü partisine Jared ve eşi Ivanka beraber katılmış, Schwarzman'ın yetmişinci yaş günü onuruna verilen yemek sonrası başlayan eğlence süresince Ivanka Schwarzman'ın yanında oturmuş, Kushner ailesi ile Schwarzman'ın yakın ilişkisi gözler önüne serilmiştir (Karni,2017).

4.8.Ron Dermer ve Yousef Otaiba

İsrail'in Washington Büyükelçisi Ron Dermer ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Washington Büyükelçisi Yousef Otaiba ile Jared Kushner yakın ilişkileri bulunmaktadır. Jared Kushner'in ABD dış politikasında ve ABD'nin Ortadoğu politikalarında etkin olduğu bilinmektedir (Lynch,2018a). Ortadoğu politikasının Kushner tarafından belirlenmesinde BAE ve İsrail'in Washington büyükelçilerinin etkileri bulunmaktadır. Otaiba ile Kushner, Trump'ın Lübnan kökenli emlak patronu olan yakın arkadaşı Tom Barrack aracılığıyla tanışmıştır (Karni,2017). Barrack Körfez Ülkelerinde ve Ortadoğu'da saygı duyulan kökleri oraya dayanan bir iş adamıdır. Otaiba ile Kushner Ortadoğu siyasetine dair düzenli olarak görüşmektedir. Körfez Ülkelerinin ve Arap toplumunun durumu ile ilgili Otaiba'dan sıklıkla Jared Kushner bilgi almakta olup Ortadoğu'da Arap-İsrail çatışması, İsrail'in Ortadoğu, Körfez politikalarına ilişkin olarak da Dermer ile görüşmektedir (Karni,2017). Örnek vermek gerekirse Jared Kushner tarafından Riyad'a resmi ziyaret yapılacağı zaman Suudi Arabistan ve Muhammed Bin Selman'a ilişkin olarak Otaiba'dan bilgi alınmıştır (Karni,2017). Jared Kushner Ortadoğu'da Arap-İsrail çatışmasının sona ermesi, Arapların sekülerleşmesi bunun üzerinden de İsrail'in Arap ülkeleri üzerinden gelecek tehditlere karşı güvende olması için politikalar üretmektedir. Jared Kushner, sekülerleşen Arap toplumunun din motivasyonu ile İsrail'e karşı saldırıda bulunmayacağı öngörmüş ve aynı zamanda Arap ülkelerinde istikrar sağlanarak

ticaretin gelişmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Arap toplumunun sekülerleşmesi, ‘‘Yüzyılın Barış Planının’’ uygulanabilmesi ve İran’ın Ortadoğu’da ABD ve müttefiklerine yönelik tehditlerinin bertaraf edilebilmesi için Suudi Arabistan Kushner’in dış politikasında önemli rol oynamaktadır (Lynch,2018b).

4.9.Rupert Murdoch

Jared Kushner New York Observer gazetesini satın alarak 2006 yılında medya sektörüne girmiştir (Peters,2011). Kushner medya sektörüne girmesiyle News Şirketler Topluluğu (FOX TV, SKY News Channel’ın da içerisinde bulunduğu)’nun CEO’su Rupert Murdoch’la yakınlaşmış ve onun tarafından medya sektöründe yer edinmesi konusunda destek bulmuştur (Peters,2011). Murdoch’un eski eşi Wendi Deng ile Ivanka Kushner’in yakın arkadaşı olması da Rupert ve Jared’in yakınlaşmasını sağlayan bir diğer etken olmuştur (Karni, 2017). Modern, entelektüel, medya ve halkla ilişkiler konusunda uzman olan Rupert Murdoch, Kushner için çok önemli bir temas noktasıdır. Ayrıca Murdoch Trump’ın politikalarının Amerikan toplumunda kabul görmesi için çok önemli bir görev edinmiş ve Kushner ile televizyon kanalları üzerinden medya merkezli işbirliği yapmıştır (Karni,2017).

Kushner ailesinin Aşkenaz Yahudisi olması ve Nazi soykırımına maruz kalmaları sebebiyle Trump’ın mülteci karşıtı ve beyaz üstünlükçü politikalarına bu medya platformlarında açıkça destek verilmemiş bu sebeple Trump mülteci karşıtı politikalarını Amerikan halkına empoze edebilmek için Murdoch ile doğrudan iletişim kurmak zorunda kalmıştır (Karni,2017). 2019 yılı Mayıs Ayındaki bir yemekte Murdoch tarafından Trump medya patronlarına ve Murdoch’ın yakın çevresine Murdoch’ın arkadaşı olarak tanıtılmıştır (Karni,2017).

5.Sonuç

ABD Başkanı Trump’ın damadı ve aynı zamanda danışmanı olan Jared Kushner, Beyaz Saray’ın dış politika ve ekonomi politikaları olmak üzere birçok politikasında aktif rol oynayan bir aktördür. Kushner ismi kayınbabası Trump’ın 2016 yılı ABD Başkanlığı Seçimlerinde Başkan aday olmasıyla seçim sürecinde ve seçimin Trump tarafından kazanılması ile ABD ve dünya basınında yer almaya başlamıştır. Ancak Jared Kushner emlak sektörü başta olmak üzere birçok alanda faaliyet gösteren aile şirketinde yöneticilik görevi yapan, bu sırada iş dünyasındaki başarıları ile iş dünyasındaki isimlerle iyi ilişkiler kurmuştur. Ayrıca Kushner ailesi Trump’ın adaylık sürecine kadar Demokrat Partili vali ve Başkan adaylarının mali anlamda büyük destekçisi olmuştur. Bu vesileyle, Jared Kushner 2016 yılı ABD Başkanlık seçimleri öncesinde de hem Demokrat Partili hem de Cumhuriyetçi Partili siyasilerle ilişkiler kurmuştur. Kushner’in kayınbabası Trump’ın başkan adaylığı ve başkanlık sürecinde Donald J. Trump’ın danışmanı olarak yer almasının nepokrasi örneği olduğu görülmektedir. Nepokrasinin insan doğası gereği, kültürel ve psikolojik gerekçelerin de yardımıyla farklı

formasyonlarda her toplumda var olduğu söylenebilir. Ayrıca nepokrasi sayesinde iş dünyası ve siyaset içerisinde iktidarların sadakati ve güvenilirliği başarılı şekilde sağladığı da görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları, basın-yayın kuruluşları ve sermaye sahiplerinin siyasal iktidarlara karşılıklı bağımlılık içerisinde oldukları görülmektedir. Bu bağlamda siyasi iktidarlar iktidara gelmek ve iktidarda kalmak adına toplumu yönlendirme yeteneğine sahip sermaye sahipleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla iyi ilişkiler kurarken sermaye sahipleri ve sivil toplum kuruluşları da kendi menfaatlerini iktidarın politikaları üzerinden sağlamaya çalışma yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda Jared Kushner, Trump'ın ABD'de iktidara gelmesi sürecinde özel sektörle iyi ilişkilerini kullanmış, Kushner'in ekibinde yer alan danışmanlar Trump'ın iktidara gelmesi için çaba sarf eden iş adamları ve siyasiler olmuştur. Bu danışman ekibi Beyaz Saray'daki en etkili danışman olan Kushner'in siyasetini bu vesileyle de ABD Başkanı Trump'ın siyasetini etkilemektedir. Jared Kushner'in ABD Başkanı Trump'ın damadı olması ve Kushner'in danışmanlarının da yakın ilişkiler içinde olduğu kişiler olması nepokrasi şebekesine örnek gösterilebilir. Ayrıca Kushner'in danışmanlarının da kendisi ile beraber kritik kararlarda politika önerileri hazırlayan ekip olmaları itibarıyla Beyaz Saray'ın gölge elitleri oldukları söylenebilir. Ortadoğu'da Suudi Arabistan üzerinden Arap toplumunun sekülerleştirilmesi ve ticari ilişkiler ile din-mezhep temelli gerginliklerin azaltılması politikası ABD Başkanı Trump tarafından Filistin-İsrail konusundaki "Yüzyılın Barışı" olarak lanse edilen barış planının kurgusunda Kushner ve Kushner ile yakın ilişkiler kuran İsrail'in Washington Büyükelçisi Ron Dermer ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Washington Büyükelçisi Yousef Otaiba'nın etkili olduğu bilinmektedir. Sermaye sahibi Steve Schwarzman'ın ise barış planının ekonomik yönünün belirlenmesinde aktif rol oynadığı düşünülmektedir. Bu gibi önemli bir jeopolitik problemin çözümünde yakın dostluk şebekelerinin yapıcı ve önerici pozisyonunda olması gölge elitler konseptine örnek bir gerçeklik teşkil etmektedir.

Netice itibarıyla, her toplumda nepokrasi ve gölge elit kavramlarının örneklerine rastlanılmaktadır. Nepokrasi ve gölge elit kavramları meritokrasi var olduğu müddetçe olan toplumsal gerçekliklerdir.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

Kaynakça

Banks, P. & McCallum, C. & Spring, J. & Frankson, J. (2017). The Business of Education. Networks of Power and Wealth in America. Londra: Taylor&Francis.

Bruni, F. (Jul 24, 2017). Kushner now more a liability to trump than an asset: US letter he's in way over his faintly tousled hair, and that becomes clearer and clearer. The Irish Times.

Colman, Z. (9 February, 2018). " Zinke met Israeli energy boss who called Arabs a cancer." Erişim adresi: <https://www.eenews.net/stories/1060073391>.

Davis , H. & Haberman, M. (18 Nov, 2016). Son-In-Law Tests Legal Path To Job In White House: U.S. Nepotism Barrier Expanding On Key Role In Trump Campaign And The Transition. New York Times.

Dawsey,J. (26 June, 2017). ‘‘ Kushner adds powerhouse lawyer Abbe Lowell to legal team.’’ Erişim adresi: <https://www.politico.com/story/2017/06/26/jared-kushner-lowell-legal-team-239973>.

Ewing, D. W. (1965) . ‘Is Nepotism So Bad?’ Harvard Business Review, no. Jan.-Feb.: 22–39, 156–60.

Fisher,M. (11 June, 2017). ‘‘ When a liberal power lawyer represents the Trump Family,things can get ugly.’’ Washington Post.

Guttman,D. & Willner B. (1976). The Shadow Government. New York: Pantheon Books.

Hanley, R. (Jan 14, 2005). Prosecutors say that donor has failed to show remorse. New York Times.

Harvey,D. (2007). A Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press.

Ingrams's, R. (23 Nov., 2003). Perle and his whines: Bush's adviser says the iraq invasion was illegal but that it doesn't matter. so that's the law sorted out. The Observer.

Islam, F., & Nick, P. W. (26 Jan., 2003). US buys up iraqi oil to stave off crisis: Seizing reserves will be an allied priority if forces go in. The Observer.

Johnson, E. (23 Nov., 2016). ‘‘ Post election terror and hysteria over Trump is not satisfied, says Observer Editor Ken Kurson. ‘‘ Erişim adresi: <https://www.vox.com/2016/11/23/13718744/ken-kurson-observer-donald-trump-jared-kushner-recode-podcast>.

Jones, D. (2000). Group Nepotism and Human Kinship. Current Anthropology. 41. 779-809. 10.1086/317406.

Jones, R. G. (2013). Nepotism in Organizations. Londra: Routledge.

Karni, A. (29 June, 2017). Inside Jared Kushner’s Circle of Trust: Politico. Erişim adresi: <https://www.politico.com/story/2017/06/29/jared-kushner-inner-circle-confidants240116>.

Lynch, S. (01 Mar., 2018a). Kushner will feel loss of security clearance: Development will have big impact on trump son-in-law's foreign policy role. The Irish Times.

Lynch, S. (13 Oct., 2018b). Khashoggi disappearance leaves trump's son-in-law in difficult position: America letter kushner has cultivated his relationship with the saudi crown prince. The Irish Times.

Manning,T. (2018). John le Carre and The Cold War. Londra: Bloomsbury Publishing.

McNamee, S. & Miller, K. (2013). The Meritocracy Myth. Maryland: Rowman&Littlefield.

Melby, C. & Hui, Y. Y. (26 May, 2017). ‘ ‘ Kushners’ Blackstone Connection Put On Display in Saudi Arabia.’ Erişim adresi: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-05-26/the-kushners-the-saudis-and-blackstone-behind-the-recent-deals>.

Mill, John Stuart. 1879. Utilitarianism: Reprinted from Fraser’s Magazine [Project Gutenberg Ebook]. Fraser’s Magazine. 7th ed. London: Longmans, Green and Ço. Erişim adresi : <http://www.gutenberg.org/ebooks/11224>.

Moseley, B. (2 October, 2017). ‘ ‘ Reports. Kushner blamed for Trumps endorsement of strange.’ Erişim adresi: <https://www.alreporter.com/2017/10/02/kushner-is-blamed-for-trumps-ill-advised-endorsement-of-luther-strange>.

Parker, A., & Haberman, M. (07 Jul, 2016). Contenders for trump ticket face the ultimate job interview: Public audition. New York Times.

Pattenden, M. (2017). Electing the Pope in Early Modern Italy, 1450-1700. Oxford: Oxford University Press.

Peters, J. (26 Jun, 2011). Citizen Kushner. New York Times.

Rose, D. (23 Feb, 2003). Top bush aide savages 'selfish' chirac: White house adviser richard perle tells david rose that france's 'cosy relationship' with saddam means it will veto a second UN resolution. The Observer.

Rycroft, Robert; K a s h, Don. 1999. The Complexity Challenge: Technological Innovation for the 21st Century. London and New York: Pinter.

Sallot, J. (17 Feb, 2003). U.S. pleased with canada's political support on iraq crisis, adviser says: Washington's view. The Globe and Mail.

Sebek, J. (2015). Political Nepotism: Doctoral Dissertation. Prag: Charles University in Prague, Faculty of Arts, Departments of Political Science.

Wadhwani, A. (28 May, 2017). ‘ ‘ Bob Corker: Jared Kushner will answer questions when the time is right’’. The Tennessean.

Wedel, J. (2011). Beyond Conflict of Interest: Shadow Elites and the Challenge to Democracy and the Free Market. Polish Sociological Review, (174), 149-165. Erişim adresi: www.jstor.org/stable/41275196.

Yeung, Irene Y. M., and Rosalie L. Tung. (1996). ‘Achieving Business Success in Confucian Societies: The Importance of Guanxi (Connections).’ Organizational Dynamics 25 (2): 54–65.

HİSTRİONİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN TANITILMASI VE TOPLUMDA BİLİNÇ OLUŞTURULMASINA YÖNELİK SOSYAL AFİŞ ÇALIŞMALARI

CREATING AWARENESS IN THE SOCIETY FOR SOCIAL WORK AND THE
INTRODUCTION OF HISTRIONIC PERSONALITY DISORDER POSTER

Doç.Dr. Çağrı Gümüş

KTO Karatay Üniversitesi

Öğr.Gör. Uzm.Klinik Psk.Elmas Alver

Polis Akademisi Başkanlığı

ÖZET

Histrionik kişilik bozukluğu, dramatik, duygusal ya da inişli çıkışlı davranışlarla kendisini belli eden bir tür kişilik bozukluğudur. Bu bozukluğa sahip bireyler ilgi odağı olmalarına ilişkin bir düşünce yapılarına sahip olmaları sebebiyle ilgi çekmeye yönelik davranışlar sergilemektedirler. Benmerkezci bir tutuma sahiptirler ve kendilerini tıpkı bir tiyatro sahnesindeymişçesine spot ışıkları altında hissederler. Dikkat çekmek istedikleri için fiziksel görünümüne bir hayli önem verirler ve abartılı kıyafetler, gereğinden fazla makyaj ve farklı saç rengi ya da şekilleriyle kendilerini belli ederler. Duygusal olarak ise, aşırı ve yoğun duygular göstermelerine karşın aksine oldukça sığ oldukları ve empati yeteneğinden yoksun oldukları bilinmektedir. Bu kişilik bozukluğunun yetişkinlik döneminde ortaya çıktığı, aşırı duyarlılık ve ilgi çekme çabalarıyla kendisini belli ettiği görülmektedir. İstenen ilgiyi çekebilmek için baştan çıkarıcı ve dikkat çeken aşırı düzeydeki davranışlarla karakterize olan histrionik kişilik bozukluğunun, çoğunlukla çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından ihmal edilen bireylerde sıklıkla ortaya çıktığı görülmüştür. Halk arasında genellikle kadınlarda görüldüğü bilinmesine karşın, erkeklerde de görülebilmektedir. Araştırma ile histrionik kişilik bozukluğunun tanıtılması, toplumsal bir bilinç kazandırılması ve bu alanda koruyucu önleyici çalışmaların gerçekleştirilebilmesi açısından farkındalık oluşturmaya yönelik destekleyici sosyal afişler hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle kişilik ve kişilik bozukluğu, histrionik kişilik bozukluğu kavramı, ortaya çıkma nedenleri, belirtileri ve sosyal hayatı etkileme biçimi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın son aşamasında ise, histrionik ve histrionik kişilik bozukluğu olan bireyler hakkında sosyal afişler hazırlanmış olup içerik ve tasarım açısından çözümlenerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Histrionik Kişilik Bozukluğu, Kişilik Bozukluğu, Sosyal Sorumluluk, Afiş Tasarımı

ABSTRACT

Histrionic type of personality disorder is characterized by dramatic, emotional, or bumpy behavior. Individuals with this disorder exhibit behavior that is intended to attract attention because they have a way of thinking about being the center of attention. They have an egocentric attitude and feel themselves in the spotlight as if they were on a theatre stage. Because they want to attract attention, they pay great attention to their physical appearance and show themselves with exaggerated clothing, excessive makeup and different hair colors or shapes. Emotionally, however, they show extreme and intense emotions, but on the contrary they are known to be quite shallow and lack the ability to empathize. It is seen that this personality disorder occurs during adulthood and is manifested by hypersensitivity and attention-seeking efforts. Histrionic personality disorder, characterized by extreme behaviors that are seductive and conspicuous in order to attract the desired attention, has often been found to occur in individuals who are often neglected by their parents during childhood. Although it is generally known among the public that it is seen in women, it can also be seen in men. By the help of the research supportive social posters were prepared to promote histrionic personality disorder, to raise social awareness and to raise awareness in terms of carrying out preventive activities in this area. In the scope of the research, histrionic personality disorder, its causes, symptoms and the way how it affects social life was focused on. In the final phase of the research, social posters about individuals with histrionic and histrionic personality disorders were prepared and the research was concluded by analyzing them in terms of content and design.

Key Words: Histrionic Personality Disorder, Personality Disorder, Social Responsibility, Poster Design

1. GİRİŞ

Amerikan Psikiyatri Birliği Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı olan DSM’ de tanımlanan kişilik bozukluklarından biri olan histrionik kişilik bozukluğu çok uzun yıllardan beri kökenini Freud ile birlikte anılan ‘‘histeri’’ kavramından almakta ve ‘‘histerik kişilik bozukluğu’’ olarak bilinmektedir. Ancak özellikle son yıllarda yapılan araştırma ve tartışmalarda ‘‘histeri’’ kavramının kullanımı, kadınların problemlerinin küçümsenmesi ve cinsiyetçi bir etiket olarak algılanması sebebiyle reddedilmiştir. Bu yüzden Amerikan Psikiyatri Birliği, DSM II’de histeri kavramına yer vermemiş ancak bu kavram DSM III’ de histrionik kişilik bozukluğu adı altında yeniden yer almıştır.

DSM kriterlerine göre bu bozukluğa sahip olan bireyler, başkalarının takdirini ve onayını kazanma çabasına yönelik aşırı duygusal ve dikkat çekici davranışlar, dikkat çekici ve abartılı giyim kuşamla birlikte başkaları üzerinde olumlu izlenimler bırakma telaşı içindedirler. Bu yüzden de dışarıdan bakıldığında sanki tiyatro yapıyormuş gibi bir role büründükleri gözlemlenebilmektedir. Genellikle gençlik döneminde ortaya çıkan bu bozukluk çoğunlukla kadınlarda görülmekle birlikte nadir de olsa erkeklerde de görüldüğü bilinmektedir.

Histrionik kişilik bozukluğunun tedavisi uzun sürelidir ve çoğunlukla da bu bozukluğa sahip bireyler hastalıklarının farkında olmadıklarından tedavi için de başvurmazlar. Bu yüzden yapılması gereken ilk şey, hastaların farkında olmadıkları duygu, düşünce ve davranışlarının farkında olmalarını sağlamak olmalıdır. Bu amaç çerçevesinde toplum genelinde bir sosyal sorumluluk projesi kapsamında hastalığın tanıtılması, hastalık hakkında önceden bilgi sahibi olunması ve bu konuda farkındalık kazandırılmasına yönelik yapılacak olan reklam, afiş çalışmaları vb. etkinliklerin de faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sorumluluk, “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi” (TDK Türkçe Sözlük, 2019) olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda kişinin toplum içinde belli bir takım görev ve sorumluluklarının olduğunu görmekteyiz. Bireyin davranışlarını toplumsal normlar çerçevesinde düzenlemesi gerektiği de sosyal sorumluluk olgusu içinde anlaşılan bir durumdur.

Sosyal sorumluluk, kişilerin herhangi bir çıkar gözetmeksizin bir işi gönüllü olarak üstlenmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımın hedefi ise, toplumsal bir fayda ve yarar sağlamak, bir fark oluşturmaktır. Toplumumuzda geleneklerimiz doğrultusunda da görüldüğü üzere aslında gönüllülük ilkesi “hayırseverlik” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır (Saran vd.,2011, s. 3732). Bu anlamda sosyal sorumluluk aslında toplumsal olarak gerçekleştirdiğimiz bir hareketlilik alanıdır. Ancak gelişen ve değişen dünyada küreselleşmenin de etkisiyle bireyselleşme ön plandadır ve kişilerarası diyalog, yardımlaşma, karşılıksız fayda sağlamak gittikçe azalmakta ve insanların gönüllülük anlayışları körelmektedir. Karşılıksız vermenin sağladığı doyum ile kendisini besleyemeyen bireyler çözümü alkol, sigara, madde vb. kullanımında aramaktadırlar. Bireylerin zararlı alışkanlıklar ile doyum sağladığını düşünmesi engellemek adına toplumsal olarak koruyucu-önleyici çalışmaların yapılması şarttır.

Sosyal sorumluluk anlayışı ile toplumsal bir duyarlılık oluşturmak ve bireylere bu bilinci kazandırmak artık kurumsal bir görev haline gelmektedir. Kurumsal bir yaklaşım ise günümüzde vakıf, dernek, sendika, özel işletmeler vb. ile gerçekleştirilebilmekte ve çok daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir (Aktan & Börü, 2007, s. 11-30). Sosyal sorumluluk toplumun yargılarıyla yakından ilişkilidir. Bu anlamda kurumsal olarak gerçekleştirilen sosyal sorumluluk çalışmalarında geniş kitlelere ulaşabilmek için görsellik çok önemlidir. Herhangi bir amaçla yapılan reklam, duyuru veya kampanyanın görsel olarak aktarılmasında afişler önemli yer tutmaktadır. Grafik tasarım alanında görsel iletişim alanları kullanılarak alıcıya istenilen mesaj direkt iletilir (Selamet, 2012, s. 127-128). Afişlerin normal hayatta sağladığı fayda düşünüldüğünde, sosyal sorumluluk alanında sağlayacağı yüksek yararın çok daha çarpıcı ve etki alanının da geniş olacağı yadsınamaz bir gerçektir.

Bu çalışma ile de histrionik kişilik bozukluğu olan bireylerin temelde hangi sıkıntıları yaşadığı, bu hastalığa karşı oluşturulacak toplumsal bilinç ile kişilerin kendileri ile barışabilecekleri ve yakın çevre desteğinin önemi vurgulanacak olan 2 farklı konseptte sahip sosyal afiş çalışmalarına yer verilecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kişilik ve Kişilik Bozukluğu

Geçmişten günümüze birey kişiliğini ve kişilik özelliklerini anlamaya yönelik çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan birine göre kişilik, bir kişiyi diğerlerinden ayıran doğuştan getirdiği, sonradan kazanılan ve süreklilik gösteren (İlk, 2019, s. 15), bireyin çevresi ile etkileşime geçme biçimini tanımlayan duygu, düşünce ve davranışların ayırt edici ve karakteristik belirleyicileri olarak tanımlanabilir (Edward E. Smith, 2015, s. 454). Türk Dil Kurumu ise kişiliği; şahsiyet, bir kişiye özgü ayırt edici özellikler, ruhsal ve manevi niteliklerin tamamı olarak tanımlamaktadır (TDK, 1998).

Kuramcılarının çoğuna göre kişilik bireyle alakalı zihinsel, sosyal, duygusal ve fiziksel olarak neredeyse her şeyi kapsar. Yani kişilik bu anlamıyla psikolojik davranışların göreceli olarak kalıcı ve önemli yönlerini içermektedir (Taymur & Türkçapar, 2012, s. 155). Kişilik bozukluğu ise, tüm bu psikolojik süreçlerde kalıcı ve süreklilik gösteren beklenen davranış kalıplarının ya da normların dışına çıkılmasıdır. Bu bağlamda kişilik bozukluğu, Dünya Sağlık Örgütü ve Amerikan Psikiyatri Birliği'ne göre; kişinin yaşamakta olduğu toplum normlarının dışında göstermiş olduğu psikolojik davranışların kalıcı ve süreklilik gösteren kurallar dışına çıkması ve bireyde kendisini öznel/sıkıntı, toplumsal uyumsuzluk, mesleki işlevsel bozukluk olarak uzun süreli uyum bozukluğu ve katılık şeklinde ortaya çıkaran normaldışı davranışlardır (Taymur & Türkçapar, 2012, s. 156).

Kişilik bozuklukları büyük oranda diğer psikiyatrik hastalıklarla birlikte görüldüğünden doğru tanımlanmasının önemi büyüktür. Alanyazın incelendiğinde herhangi bir bireyin davranışlarının toplum düzenini bozacak nitelikte olması ve çok sayıda kişiye zarar verdiği görülmesine rağmen, bireyin bu durumdan bir pişmanlık yahut suçluluk hissetmiyor olması bu bireyin kişilik bozukluğu gösterdiğinin kanıtı olarak ifade edilmektedir (Cüceloğlu, 2017, s. 469). Kişilik bozuklukları Dünya Sağlık Örgütüne göre A,B ve C olarak üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriye göre Histrionik kişilik bozukluğu ise, duygusal, dramatik ve değişken olarak adlandırılan B kümesi içerisinde bulunan normaldışı davranışlar kategorisinde yer almaktadır (Yetiş, 2010, s. 14).

2.2. Histrionik Kişilik Bozukluğunun Tanımı ve Tanı Kriterleri

Histrionik kişilik, yetişkinlik dönemi ile görülmeye başlayan ilgi çekme çabaları ve aşırı duyarlılık gösterimi ile kendini ortaya koyan bir kişilik bozukluğudur. Bu kişiler için görünüşün iyi ve dikkat çekici olması çok önemlidir. Davranışlarda ve görünümde ortaya koydukları abartı son derece baştan çıkarıcı olabilir. Histrionik kişiler çevrelerinden sürekli övgü ve güvence beklerler ya da talep ederler (Gençtan, 2003, s. 262-263). Bu bireyler diğer kişiler tarafından sık ve duyarsız olarak algılanabilir çünkü kişiler arası ilişkilerinde son derece tutarsız davranışlar sergilerler ve empati yeteneğinden yoksundurlar (Erdoğan, 2010, s. 22).

Histrionik kişilerde, dikkati aşırı bir biçimde üzerine çekme isteği, olayları dramatize etme, yalan öyküler anlatma, istediğini elde etme, karşı cinsin ilgisini çekerek kendini rahatlatma gibi özellikler görülmektedir. İstediklerini elde edemediklerinde sinir krizi geçirme, ağlama, intihar etme gibi normal dışı davranışlar sergileme eğilimindedirler (Öztürk & Uluşahin, 2015).

Histrionik kişilik bozukluğu DSM tanı kitabında Küme B (dramatik, duygusal ya da düzensiz) Kişilik Bozukluğu olarak kategorize edilmiştir. DSM-V tanı ölçütlerine göre ise aşağıdaki gibidir:

“A. Aşağıdakilerden en az beşinin olması ile belirli, genç erişkinlik dönemimde başlayan ve değişik koşullar altında ortaya çıkan, aşırı duygusallık ve ilgilenilme arayışı gösteren sürekli bir örüntü.

- 1. İlgi odağı olmadığı durumlarda rahatsız olur.*
- 2. Başkalarıyla iletişimi çoğu zaman uygunsuz bir şekilde cinsel yönden ayartıcı davranışlarla belirlidir.*
- 3. Hızlı değişen ve yüzeysel kalan duygular sergiler.*
- 4. İlgiyi çekmek için fiziksel görünümünü kullanır.*
- 5. Aşırı düzeyde başkalarını etkilemeye yönelik ve ayrıntıdan yoksun bir konuşma biçimi vardır.*
- 6. Gösteriş yapar, yapmacık davranır ve duygularını aşırı bir abartı ile gösterir.*
- 7. Telkine yatkındır, kolay etkilenir.*
- 8. İlişkilerin olduğundan daha yakın olması gerektiğini düşünür”* (American Psychiatric, 2013 ; Güler, 2012, s. 32).

Histrionik kişilik bozukluğu toplumda çok yaygın olarak görülmemekle birlikte bebeklik ve çocukluk döneminde ihmal edilen ve ihtiyaçları karşılanmayan bireylerin yetişkinlik döneminde de aynı bağlanma problemi ile karşı karşıya kalması sonucu toplumdan dışlanma korkusu ile kendilerini kanıtlama çabaları nedeniyle pekişen bir hastalık olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Histrionik Kişilik Bozukluğunun Etiyolojisi ve Epidemiyolojisi

Histrionik kişilik bozukluğunun ortaya çıkışındaki etmenlerin belirlenmesine yönelik yapılan araştırmalarda elde edilen ortak kanı, toplumdaki cinsiyet rollerinin sebep olduğu ve genetik bir aktarımın söz konusu olmadığı yönündedir. Histrionik ve diğer benzer gruplarda bulunan kişilik bozukluklarında temele inildiğinde, ebeveyn ilişkilerine dikkat çekilerek bebeklik döneminde başlayan “bağlanma” ilişkisinin ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre histriyonik davranışın temelinde, bireylerin çocukken edindiği anne baba örüntüsü bulunmaktadır.

Bununla birlikte Bağlanma, duygusal olarak iki insan arasında kurulan yakın bağıdır. Bebeklik döneminde kurulan bu bağ genellikle çocuğa bakım veren kişi ile doğru orantılı olarak anne veya bakım sağlayan kişiyi işaret etmektedir. Bu durum psikanalitik literatürde ebeveyn,

ebeveyn tutumları, ebeveynle olan iletişim yani kısacası karşımıza aile ortamı olarak çıkmaktadır (Santrock, 2018, s. 191).

Bebeklik döneminde bakım veren kişi tarafından ihmal edilen bebek, ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için çeşitli dikkat çekici davranışlar sergilemektedir. Genellikle anne tarafından ihmal edilen bebeğin, aynı ihmali eşine karşı gösterdiği de görülmektedir. Bu durum ilerleyen dönemlerde kız çocuklarında baba ile yakınlaşma, erkek çocukların da ise aşırı erkeksi tavırlar ya da tam tersi kadınsı davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır (Yüksel, 2018, s. 191-197).

Çocukluk döneminde babanın dikkatini dış görünüş ve sevimlilik ile çekmeyi başaran kız çocukları, ergenlik dönemi ile bu histrionik ilgiyi başka erkeklerden elde edebilmek için de yine dış görünüşlerini kullanmaya devam ederek teşhircilik ve flörtöz davranış kalıplarını sergilerler. Bu durum erkek çocuklarında da benzer davranışlar göstermekle birlikte ergenlik ile aşırı erkeksi tavırlar ya da tam tersi kadınsı tavırlar olarak aşırı dikkat çekme eğilimi şeklinde kendisini ortaya koymaya devam edecektir (Burhanoglu, 2019).

Histrionik kişilik bozukluğunun epidemiyolojisine gelindiğinde ise yapılan alanyazın araştırmalarında DSM-V'e göre toplumda %2-3 oranında görüldüğü belirtilmektedir. Daha çok kadınlarda tanı konulmakla birlikte aynı oranda erkeklerde de görülmektedir. Histrioniklerde, yaşlandıkça semptomlarda azalmaların olduğu görülmekte ve bu durumun sahip oldukları enerjinin azalması ile doğru orantılı olabileceği tahmin edilmektedir (Kaplan & Sadock, 2004).

2.4. Histrionik Kişilik Bozukluğunun Belirtileri

Histrionik kişilik bozukluğu, ergenlik dönemi sonrası yetişkinlik dönemi içerisinde ortaya çıkan bir normal dışı davranıştır. Süreklilik gösterir ve aşırı duyarlılık ile ilgi çekme çabaları, görünüş ve davranışlardaki abartı bir şekilde baştan çıkarıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkalarını etkilemek ve övgü almak hastalığın kilit noktasıdır (Gençtan, 2003, s. 264). En belirgin özelliği aşırı dikkat çekici ve ilgi meraklısı davranış kalıpları olan bu hastalığa sahip bireyler istedikleri ilgiye sahip olabilmek için aşırı riskli eylemlerde dahi bulunabilirler. Bununla birlikte histrionikler, fazla duygusal görünen ancak oldukça yüzeysel olan bireylerdir. İlgi odağı olmadıkları durumlarda huzursuz olur gereksiz isteklerde bulunup huysuzca davranabilir ve istedikleri ilgiye ulaşabilirler. Geliştirdikleri temel inanç, insanları etkilemezlerse bir hiç olacakları yönündedir. Gerçekte öyle olmadığı halde aşırı dikkat çekici giyim tarzı ve davranışları nedeniyle cinselliğe çok istekli görünebilirler (Yetiş, 2010, s. 18). Yine istedikleri ilgiye sahip olabilmek adına aşırı ve kontrolsüz cinsel ilişkilerde bulunabilirler.

Gerçek duygularının farkında olmayan histrioniklerin içsel davranışları yoktur, yüzeyseldirler ve bir anda yalan söyleyebilirler. Oldukları ya da hissettikleri değil de ilgi ve dikkat çekebilecekleri her türlü role girebilecek rahatlıkta bir yapıya sahiptirler. Bu yüzden de empati duygusundan yoksun davranışlarda bulunurlar ve davranışlarının sonuçlarının etraflarına olan etkisinden bihaberlerdir. Bununla birlikte benmerkezci bir düşünce yapılarına sahiptirler ve dünyanın merkezinde olmak isterler. Bu da her zaman için mümkün olmadığından ömür boyu

mutsuz bir yaşam sürmektedirler. Bir bakıma histrionikler, mutlu gibi görünen mutsuz bireylerdir.

Histrionik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin kendilik değerleri de oldukça zayıf olduğu için benlik değerini doğrulamaya yönelik davranışlarda bulunarak, “İnsanları etkileyemediğim sürece ben bir hiçim”, “Eğer onları eğlendiremezsem beni asla sevmeyecekler” şeklinde düşünce kalıpları mevcuttur. Bu da aslında bir bakıma histrioniklerdeki bilişsel bozulmaların en net belirtilerinden biridir.

2.5. Hasta Yakınlarının Bu Süreçteki Önemi ve Öneriler

Kişilik bozukluklarının temelinde yatan bebeklik dönemindeki bağlanma sorunu yetişkin dönemde kendini bağımlı bir kişilik olarak ortaya koymaktadır. Dikkat çekme ve sürekli ilgi odağı olma çabası, histrionik bireylerde kendisini değersiz, önemsiz, yetersiz hissetme, tek başına var olamama ve takdir edilme gibi onay arayıcı davranışların altında yatan sebeplerdir.

Bebeklik ve yetişkinlik döneminde bağlanma benzer özellikler göstermekle birlikte temel noktalarda ayrıma gitmektedir. Bebeklik ve çocukluk döneminde güvenli bir bağlanmanın sağlanabilmesi için fiziksel yakınlık aranırken, yetişkinlikte bu durumun bilinçli bir şekilde sağlanabileceği bilgisi vardır ve güvende hissedilmesi yeterlidir (Hazan & Shaver, 1998, s. 29-50).

Yetişkinlikte bağlanma karşılıklıdır ve partnerin ulaşılabilir ve güvenli olduğu hissi histrionik bireyler için bağlanma açısından kendilerini güvende hissedebilmeleri ve bir birey olarak hayata katılım sağlamalarını kolaylaştırıcı bir özelliktir. Bebeklikte annenin sağladığı bu güven duygusu yetişkinlikte yetişkin çevresi tarafından sağlanabilirse histrionikler açısından beğenilme, övülme, dışlanma gibi korkularının özgüvene dönüşebilmesi açısından önemli bir basamak olacağı görülmektedir (Erdoğan, 2010, s. 7-8).

Histrionikler için en önemli olan durum, toplumdan ve yakın çevresinden dışlanmadığını ve kabul gördüğünü hissetmeleridir. Bu şekilde güven duygusu ile kendilerini bağımsız bir birey olarak görebilir ve normal dışı aşırı davranışlarında kontrole gidebilmeleri için çözüm sağlanabilir. Bu anlamda aile, yakın çevre ve özellikle histrionik kişinin partnerinin güvenli bir bağlanma sağlayabilmesi elzemdir.

2.6. Histrionik Kişilik Bozukluğunun Sosyal Hayata Etkileri

Histrionik kişilik, yetişkinlik döneminde ortaya çıkan bir rahatsızlık olup toplum içinde “ilgi arsız” olarak bilinmektedir. Bu kişilerde duygular sürekli inişli çıkışlıdır. Sıradan bir olay karşısında duygularını kontrol etmekte güçlük çekerler. Ani öfke patlamaları ya da ağlama krizleri yaşayabilirler. İstedikleri anında olsun derler ve benmerkezcidirler (Gençtan, 2003, s. 263). İstedikleri ilgi, sevgi ve hoşgörüyü elde edebilirlerse diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurabilir hatta içine dâhil oldukları grupta gözde olabilirlerse kişilerarası bağları güçlü

kurabilirler (Zeytineli, 2019). Temel eğilimleri, evrenin merkezi olma yönündedir ve bunu sağlayamadıklarında derin bir mutsuzluğa sürüklenmektedirler.

Gabbard’a göre, Histrionik kişiler, günlük yaşamda amaç geliştirmeden yoksundurlar. Bağımlı kişilikleri nedeniyle güçsüz ve çaresiz bir biçimde olayları yönlendirmeyi başaramadıkları görülmektedir. Aynı zamanda ayrılık durumlarına katlanamaz ve sevgi objelerinden ayrı kalamazlar. Engellenmeye hoşgörülü değillerdir bunun karşısında intihar girişimleri bile görülebilmektedir (Gabbard, 1985, s. 254). Bu yüzden de kişilerarası ilişkilerde sağlıklı ve yapıcı ilişkiler kuramazlar. İlişkilerindeki bu tutarsızlık, yaşam boyu yalnız kalmalarına sebep olabilir.

Histrioniklerin sorun yaşadığı alanlardan biri de karşı cinsle olan ilişkileridir. Hiçbir zaman karşı tarafın gösterdiği ilgiden tatmin olmazlar ve hep daha fazlasını isterler. Bu durum karşısında genellikle seçici olmadan birçok kişiyle flört edebilirler. Bu hastaların tedavi başvurularının da genellikle bu nedenlerle olduğu görülmektedir (Zeytineli, 2019). Cinselliği ilgi çekebilmek için bir araç olarak kullanabilir ve kontrolsüz riskli cinsel eylemlerde bulunabilirler.

Görüldüğü üzere histrioniklerin toplumsal yaşamda kendilerini bir birey olarak tanımlayabilmeleri için güçlü bir güven duygusu, onaylanma ve fark edilme eğilimleri aktif olarak rol oynamaktadır. Bu durum karşısında kendilerini toplumda varsayabilmek için aslında öyle olmasa da cinsel yönden aşırılığa gittikleri görülmekte ve toplum tarafından dışlanmaktadır. Kendilerini bu anlamda kontrol edemedikleri görülmekte, uzun ve devamlı sürede tatmin olma yetileri yok olduğu için bağımlı olarak yaşamaya devam etmekte oldukları gözlenmektedir.

2.7. Tedavi

Histrionik kişilik bozukluğuna sahip bireyler içinde bulundukları durumun farkında olmadıkları için herhangi bir rahatsızlık duyup tedaviye başvurmazlar. Çevreleriyle olan yakın ilişkileri sonucu yaşanan sorunlar yine yakın çevrelerinin talepleri doğrultusunda tedaviye yönelmelerini sağlar. Tedaviye başvuru nedenleri de genel olarak depresyon, sinirlilik, kişiler arası ilişkilerde uyumsuzluk vb. şeklindeki yakınmalardır. Başlangıçta tedaviye direnç gösterebilirler ancak bir süre sonra tedaviye uyum sağlama olasılıkları da yüksektir. Bu hastalığa sahip bireylerin İç görülerinin olmaması, bağımlılık geliştirmeye uygun bir kişilikleri ve tek başlarına bağımsız olma duygusu onları korkutacağı için tedavi çok kolay olmayacaktır. Ancak histrionik bireyler seanslara düzenli katılım sağladıkları için bu aşamada tedaviyi uygulayan uzmanın, hastayı bu süreçte daha aktif bir rol üstlenmesi için gerekli desteği sağlayabilmesi gerekmektedir (Zeytineli, 2019).

Histrionik bireylerin tedavisini zorlaştıran bir diğer husus ise, tedaviden çok çabuk sıkılacakları ve ilgileri başka bir dikkat çekici eyleme yöneleceği için tedavi sürecinde henüz kalıcı bir değişiklik gelişmeden tedaviyi yarım bırakmalarıdır. Bu yüzden tedavi sürecinde histrionik

bireylerin bu özelliği dikkate alınmalı ve kısa süreli faydaları kadar uzun süreli kazançları da elde etme olasılığı sunulmalıdır.

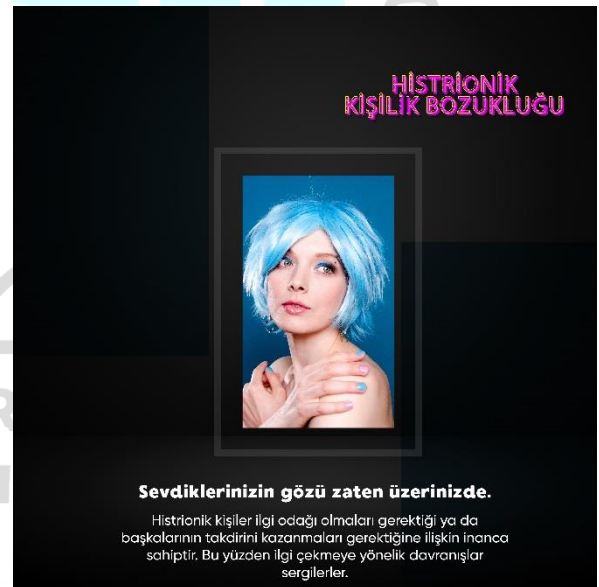
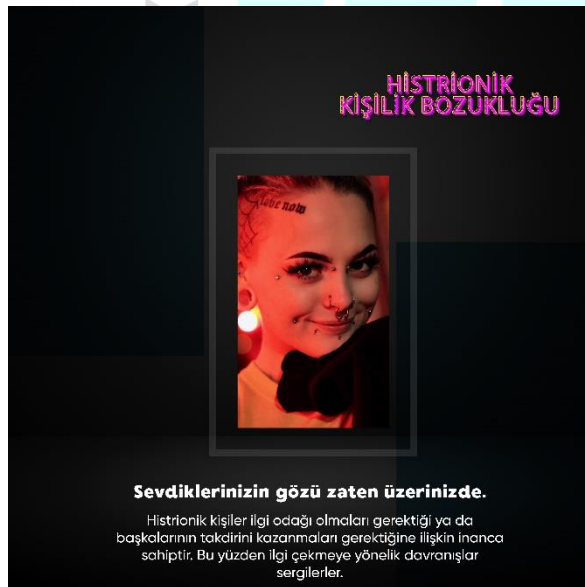
Histrionik kişilik bozukluğu tedavisi uzun sürelidir ve tedavi protokolü psikoterapi başta olmak üzere gerektiği durumlarda ilaç da alınarak paralel bir şekilde yürütülmektedir. Bazen de eğer gerekli görülür ve riskli bir durum tespit edilirse hastanın hastaneye yatışı da gerçekleştirilebilmektedir. Psikoterapide psikanalitik-psikodinamik yöntemler veya BDT (bilişsel davranışçı terapi) oldukça fayda göstermektedir. Psikoterapide amaç, histrionik bireyin kişiler arası davranış tarzını ve düşüncelerini değiştirmesidir. Buna ek olarak, histrionik bireylerin başkalarının takdirini kazanmaya değer vermeleri sebebiyle grup terapileri de fayda sağlayabilir. Ayrıca bazı vakalarda ilaç kullanımı da gerekebilmektedir.

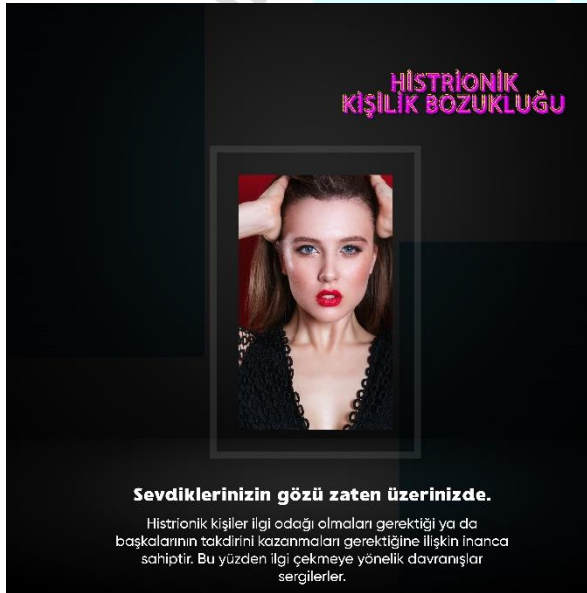
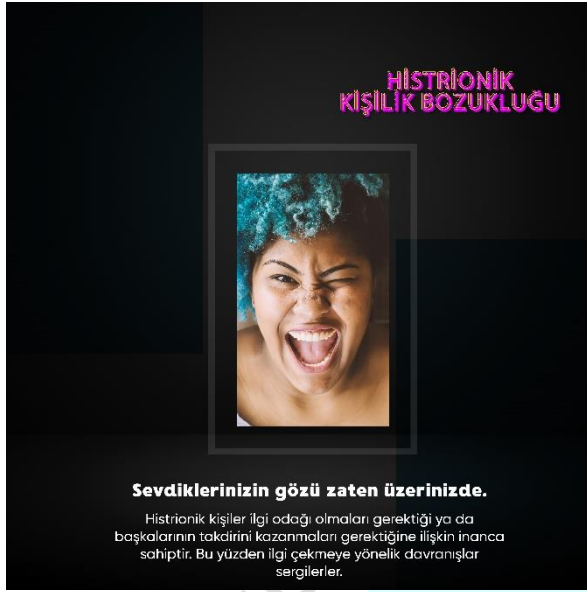
Histrionik kişilik bozukluğunda tedavi sürecinin başarılı olabilmesi için bireyin sosyal çevresinin de desteği oldukça önemlidir. Sosyal yaşamda aktif olmaları ve bireysel bir yaşam becerisi kazanabilmeleri ancak çevreyle birlikte gerçekleşecek olan iyileşmeye bağlıdır. Tedavinin ardından yaşam boyu düzenlik aralıklarla kontrole gidilmesinde büyük fayda vardır.

2. BULGULAR VE YORUM

Histrionik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin tedavi sürecine katkıda bulunmak ve toplumda bilinç oluşturmak için hazırlanmış sosyal afiş çalışmaları incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Resim: “Histrionik Kişilik Bozukluğu” Konulu Sosyal Afiş Tasarımı Teknik: fotoğraf, tipografi, Fatih Varol (2019), 40x40

Histrionik kişilik bozukluğu; dramatik, duygusal ya da inişli çıkışlı davranışlarla kendisini belli eden bir kişilik bozukluğudur. Bu kişilik bozukluğu olan bireylerin hastalığı fark etmesi, tedavi olması ve toplumda bilinç oluşturmak için sosyal medya reklamları oluşturulmuştur. Hazırlanan sosyal sorumluluk, sosyal medya reklamlarında toplumda dikkat çekebilecek insan görselleri kullanılarak histrionik kişilik bozukluğu hastalarında görülen en önemli belirti olan dikkat çekmek üzerinde durulmuştur. Ana görsel, hastalığa sahip olduğunun farkında olan bireyi temsil ederken, ana görselin sol üst ve sağ alt kısmında bulunan dikdörtgenler hastalığa sahip olduğu halde farkında olmayan bireyleri temsil etmektedir. Sağ üst köşede yine dikkat çeken

pembe üstünde benekli sarı renkli gösterişli bir tipografi kullanılmıştır. En alt kısımda histrionik kişilik bozukluğunun kısa tanımına yer verilmiştir. Tanımın yukarısında hastalara bir mesaj niteliğinde olan “**Sevdiklerinizin gözü zaten üzerinizde**” sloganı kullanılmıştır. Bu sloganda hastalara “dikkat çekmeye ihtiyacınız yok” sevdiklerinizin zaten dikkati sizin üzerinizde mesajı verilmiştir. Tasarımda görseller ve tipografinin ön plana çıkması için arka planda koyu renk tercih edilmiştir.

4. SONUÇ

Histrionik kişilik bozukluğuna sahip bireyler ilgi odağı olmaları gerektiği veya başkalarının takdirini kazanmaları gerektiğini düşünmektedirler. Histrionik bireyler içinde bulundukları bu durumun farkında değildirler. Bu bireylerin bağımlılık duyguları oldukça yoğun olmakla birlikte ilişkilerinde de bir hayli yüzeyseldirler. Gerçek duygularını ifade etmekten kaçınırlar ve istedikleri ilgiyi göremediklerinde de büyük bir hayal kırıklığına uğrayarak huysuzluk, öfke nöbetleri, ağlama krizleri ve hatta kendine ve etrafındakilere zarar verme gibi riskli davranışlarda bulunabilirler. Bu hastalığa sahip bireyler, hastalığın farkına varıp tedaviyi kabul ettiklerinde iyileşme yolunda oldukça büyük bir adım atabilirler. İşte bu yüzden hastalığın farkında olunması ve tedavi edilerek kontrol altına alınmasının hayati bir öneme sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bu bilgilerden yola çıkılarak yapılan bu sosyal afiş çalışmalarında hastalık tanıtılarak hastalığa karşı bilinç oluşturmak ve hastalığının farkında olmayan bireylere ulaşmak hedeflenmiştir. Hazırlanan bu sosyal afişlerle hastalığa karşı dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu sosyal afişlerle hedef kitle olan histrionik kişilik bozukluğu hastalarının bilinçlendirilerek farkındalık kazanması sağlanacak ve hastaların iyileşmesine katkıda bulunulacaktır.

Bu bağlamda, toplumda histrionik kişilik bozukluğun daha iyi öğrenilmesi amacıyla grafik tasarımcıların, hastalığın geniş kitlelere ulaşabilmesini sağlamak için etkili mecralardan olan sosyal sorumlulukla ilgili afiş tasarımları yapmaları gerekmektedir. Afişler genellikle bir konuyla ilgili dikkat çekmek, topluma bir mesaj vermek ve toplumu harekete geçirmek amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışmada yapılmış olan afiş tasarımları içerisinde tipografinin kullanılması, mesaj iletmek, hastalık hakkında toplumu bilinçlendirmek ve harekete geçirmek için en etkili yoldur.

Toplumdaki tüm bireylerin herhangi bir psikolojik hastalığa sahip olsun ya da olmasın bu hastalıklar hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Histrionik kişilik bozukluğu konusunda toplumda gerekli olan bilincin oluşturulabilmesi amacıyla, hastalık hakkında yapılan ve yapılacak olan bilgilendirme çalışmaları önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra çeşitli sosyal kampanyalar düzenlemek hastalık hakkında toplum bilincinin yaygınlaşmasını sağlamış olacaktır. Bu bilgiler kapsamında bu çalışmada histrionik kişilik bozukluğunun etiyolojisi, epidemiyolojisi, tanısı ve tedavisi bilimsel veriler ışığında ele alınarak bu konunun öneminin toplum gözünde vurgulanarak bilinçlendirilmesi sağlanmıştır.

5. KAYNAKÇA

Aktan, C. C., & Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk (s. 11-30). içinde İstanbul: İgiad Yayınları:4.

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5. baskı). Arlington, VA: AmericanPsychiatric Publishing

Burhanoglu, D. S. (2019, 08 23). Dr.Sabri Burhanoglu / Köşe Yazıları / Histrionik Kişilik Bozukluğu. 01 07, 2020 tarihinde <https://www.sabriburhanoglu.com/>: <https://www.sabriburhanoglu.com/histrionik-kisilik-bozuklugu> adresinden alındı

Cüceloğlu, D. (2017). İnsan ve Davranışı/ Psikolojinin Temel Kavramları. İstanbul: Remzi Kitabevi,1990.

Edward E. Smith, S. N. (2015). Psikolojiye Giriş. Ankara: Arkadaş.

Erdoğan, F. E. (2010). T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı. Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Biçimleri ve Kişilik Bozuklukları. Aydın.

Gabbard, G. (1985). "The Role of Compulsiveness in the Normal Physician". Jama.

Gençtan, E. (2003). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Metis Yayınevi.

Güler, E. (2012). T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilimdalı Uygulamalı Psikoloji Programı. Sığınma Evinde Kalan Kadınların Yaşadıkları Şiddet İle Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki. İstanbul.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1998). Bağlanma (Yakın İlişkilerleİlgili Araştırmalarİçin Bir Çerçeve). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 29-50.

İlk, G. (2019, Eylül). T.C. istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilimdalı Klinik Psikoloji Bilim dalı. Ergenlerde Kişilik Bozukluklarının Görülme Sıklığı ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Kişilik Bozukluklarını Yordayıcı Etkilerinin İncelenmesi. İstanbul.

Kaplan, H. I., & Sadock, B. J. (2004). Klinik Psikiyatri. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Öztürk, O., & Uluşahin, A. (2015). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Santrock, J. W. (2018). Bebeklikte Sosyoduygusal Gelişim. P. D. Yüksel içinde, Yaşam Boyu Gelişim Psikolojisi (s. 191-192). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F., & Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk Bilincinin Geliştirilmesi: Ege Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Üzerine Bir Araştırma. Journal of Yasar University, 3732-3747.

Selamet, D. D. (2012). Sürdürülebilirlik ve Grafik Tasarım. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15), 126-146.

Sözlükleri, T. T. (tarih yok). <https://sozluk.gov.tr/>. 01 07, 2020 tarihinde www.tdk.gov.tr > option=com_bts > view=bts: www.tdk.gov.tr > option=com_bts > view=bts adresinden alındı

Taymur, İ., & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, s. 154-177.

TDK Türkçe Sözlük, T. D. (2019). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 01 07, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: www.tdk.gov.tr > option=com_bts > view=bts adresinden alındı

Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük (9. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi

Yetiş, Ö. Y. (2010, Eylül). T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji. Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Bozukluğu Yaygınlığı ve Sorun Çözme Becerileri İle İlişkisinin İncelenmesi. İstanbul.

Yüksel, P. D. (2018). Yaşam Boyu Gelişim. Ankara: Atlas Akademik Basım Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Zeytineli, G. (2019, Mayıs 09). <https://yusufbayalan.com/histrionik-kisilik-bozuklugu/>. Ocak 07, 2020 tarihinde <https://yusufbayalan.com>: <https://yusufbayalan.com/histrionik-kisilik-bozuklugu/> adresinden alındı

EDİRNE
10 MAYIS 2020

نَصِيبُ فِي عِيُونِ الرِّحَالَةِ وَالْجُغْرَافِيِّينَ الْمُسْلِمِينَ

Müslüman Seyyahlar Gözüyle Nusaybin

Dr.Öğr.Üyesi Hüseyin ALİ
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi-İslami İlimler Fakültesi
hali@agri.edu.tr/husen222@hotmail.com

orcid.org/0000-0003-3237-1204

المخلص

في هذا البحث سنتحدث عن مدينة نصيبين وعن تاريخ هذه المدينة وسبب تسميتها ومن زارها من الرحالة والجغرافيين المسلمين وسنستعرض رواية فتحها الإسلامي وكيف وصفها الرحالة والجغرافيين في كتبهم كياقوت الحموي في كتابه معجم البلدان قال عنها هي مدينة عامرة من بلاد الجزيرة، ويعتبر من أكثر الرحالة وصفاً لنصيبين وبنائها وعمرانها، ووصفها ابن جبیر في رحلته فقال هي شهيرة العتاقة والقدم وكذلك المقدسي في كتابه أحسن التقاسيم، وقال عنها اليعقوبي كثيرة الأنهار والجنات والبساتين ولها نهر عظيم يقال له الهرماس عليه قناطر حجارة قديمة رومية وأهلها قوم من ربيعة من بني تغلب. ووصف الهروي في كتابه الإشارات إلى معرفة الزيارات ما بها من مراقد أولياء وصالحين. وتحدث القزويني عنها فقال هي كثيرة المياه والأشجار والبساتين، مسورة. ذكر أن لها ولقراها أربعين ألف بستان.

وقال البغدادي في كتابه مرصد الإطلاع نصيبين مدينة عامرة من بلاد الجزيرة على جادة القوافل من الموصل إلى الشام. ووصفها الحميري في كتابه الروض المعطار في خبر الأقطار، ووصفها ابن حوقل النصيب في كتابه صورة الأرض. والعديد من الرحالة والجغرافيين تم ذكرهم في هذا البحث.

الكلمات المفتاحية: نصيبين، الرحالة، ياقوت الحموي، ابن جبیر، ابن حوقل.

Özet

Bu tebliğde Nusaybini ve tarihini konuşacağız. Hangi seyyahlar Nusaybini ziyaret etti, ne şekilde methetti, Nusaybin İslam topraklarına nasıl katıldı onu konuşacağız. Örneğin Yâkût el-Hamavî Mu'cemul El-Buldan'da Nusaybinin EL-Cezire bölgesinde mamur bir şehir olduğunu söylemiş ve evlerinin nasıl olduğunu nasıl inşaa edildiğini ayrıntılarıyla anlatmıştır. Yine İbin Cübeyr isimindeki Seyyah Nusaybinin çok eski bir yerleşim birimi olduğunu anlatmıştır. Yine El Mekdesi isimindeki Seyyah Ahsenü't-Tekāsîm kitabında Nusaybini anlatmıştır. Yakubi adlı Seyyah ta Nusaybinin çok sulak olduğunu içinden Hirmas isimli nehrin geçtiğini, Nehrin etrafında büyük kayalardan yapılmış köprüler olduğunu anlatmış ve Nusaybinin Benî Rabia ve Benî Teğlip soyundan geldiğini anlatmıştır. El-Haravi de El-İşârât ile Marifete'z-Ziyarat kitabında Nusaybinde çok veli ve evliya kabirleri olduğundan söz eder. El Kazvini de ağaçlık sulak ve 40 bin tarlası olduğundan sözeder. El Bağdadi de kitabında Musul ile Şam arasındaki kervanların Nusaybinden geçtiğini anlatır. Ayrıca El-Himyari ve İbn Havkal ve bir çok seyyah kitaplarında Nusaybini methederek anlatmışlardır.

Anahtar kelimeler: Nusaybin, Yâkût el-Hamavî, seyyah, İbin Cübeyr , İbn Havkal

المبحث الأول - التسمية والموقع والجغرافيا

نَصِيبِينَ بالفتح ثم الكسر والنسبة إليها نصيبِيّ ونصيبيني، فمن قال نصيبيني أجراه مجرى ما لا ينصرف، ومن قال نصيبِيّ جعله بمنزلة الجمع ثم ردّه إلى واحده ونسب إليه: وهي مدينة عامرة من بلاد الجزيرة على جادة القوافل من الموصل إلى الشام وفيها وفي قراها على ما يذكر أهلها أربعون ألف بستان، بينها وبين سنجار تسعة فراسخ، وبينها وبين الموصل ستة أيام، وبين دنيسر يومان وقد أطلق عليها الروم تسمية Nisibis¹.

وهي من أهم مدن ديار ربيعة، تقع في أول سهل الجزيرة الفراتية عند اتصاله بسفوح جبل الطور على ضفة نهر الهرماس (الجججغ)².

وهي تقع في جنوب تركيا حالياً وتبعد عن العاصمة أنقرة 1024 كم وكان لموقع نصيبين الجغرافي أهمية كبيرة، كونها على طرق القوافل من الموصل إلى الشام، وهي صلة الوصل بين المناطق الجبلية شمالاً والسهول الخصبة جنوباً، وهذا الموقع المهم جعلها مطعماً للروم والفرس³ وقد اهتم العرب المسلمون بها كثيراً لذا كانت من أهم المدن في العهود الإسلامية، فقد كان موقعها الحصين والمميز مكاناً للتأثرين في العصر العباسي ضد الخلفاء.

EDİRNE

10 MAYIS 2020

¹ شهاب الدين أبو عبد الله ياقوت بن عبد الله الحموي، معجم البلدان، ط2. (بيروت: دار صادر، 1995)، 5: 288.

² محمد رشيد السيد سعدي، قرّة العين في تاريخ الجزيرة والعراق والنهرين، (بغداد: مطبعة الرشيد، 1907)، 19.

³ أحمد بن إسحاق بن جعفر بن وهب بن واضح اليعقوبي، البلدان، ط1. (بيروت: دار الكتب العلمية، 2002)، 204.

ابن سعيد المغربي، كتاب الجغرافيا، تحقيق: إسماعيل العربي، ط1. (بيروت: منشورات المكتبة التجارية، 1970)، 577.

وأهم دور شغلته نصيبين كان الدور الاقتصادي حيث اشتهرت بكثرة الأنهار والجنان والبساتين وتحوي الحبوب (القمح، والشعير، والسمسم، والأرز)، والكروم، والقطن، والأشجار المثمرة، والمزروعات الصيفية والشتوية.

واحتلت البراري مساحات واسعة فيها مما ساعد على تربية الأغنام، والأبقار، والجواميس؛ واشتهرت بماء الورد الذي يصنع بها المعروف بجودته وندرته، حتى قيل أنه لا مثيل له في البلاد، كما أنها اشتهرت بالورد الأبيض.⁴

وقد زار الرحالة نصيبين وذكروها وأشادوا بها ومنهم ابن جبير حيث يقول عنها: " شهيرة العتاقة والقدم، ظاهرها شباب وباطنها هرم، جميلة المنظر، متوسطة بين الكبر والصغر يمتد أمامها وخلفها بسيط أخضر مد البصر وقد أجرى الله فيه مذابين (أماكن ذوبان الثلوج) من الماء تسقيه.⁵

المبحث الثاني - فتح نصيبين

فتحت نصيبين في عهد الخليفة الراشدي عمر بن الخطاب رضي الله عنه على يد الصحابي عياض بن غنم الفهري عام 18هـ/639م وهذه هي رواية الفتح:

ذكر البلاذري في كتابه فتوح البلدان أن نصيبين فتحت على يد عياض بن غنم الفهري وقد فتحت نصيبين بعد قتال على مثل صلح الرها.⁶

وهذا نص صلح الرها: " بسم الله الرحمن الرحيم، هذا كتاب من عياض بن غنم الفهري لأسقف الرها أنكم إن فتحتم لي باب المدينة على أن تؤدوا إليّ ديناراً عن كل رجل ومدي قمح فأنتم آمنون على أنفسكم

⁴ إسماعيل بن محمد بن عمر أبو الفداء، تقويم البلدان، (باريس: دار الطباعة السلطانية، 1830)، 283.

⁵ محمد بن أحمد بن جبير الكنانى الأندلسي، رحلة ابن جبير، (بيروت: دار ومكتبة الهلال، د.ت)، 190-191.

⁶ أحمد بن يحيى بن جابر بن داود البلاذري، فتوح البلدان، (بيروت: دار ومكتبة الهلال، 1988)، 176.

وأموالكم ومن تبعكم، وعليكم إرشاد الضال، وإصلاح الجسور والطرق، ونصيحة المسلمين شهد الله وكفى بالله شهيداً".⁷

وفتوح عياض لنصيبين ولسائر مدن الجزيرة أكدها ابن الفقيه الهذاني بقوله: قال الزهري: لم يبق بالجزيرة موضع قدم إلا فتح على عهد عمر بن الخطاب رضي الله عنه، على يدي عياض بن غنم رضي الله عنه، فتح حرّان، والرقّة، وقَرْقِيسِيَا، و نَصِيبِينَ، وسنْجَار، ومَيَّافَارِقِينَ، وكفرتوثا، وطور عبيد، وحصن ماردين، ودارا وباقرْدَى وبارْبَدَى وأرزن.⁸

وفي رواية ابن أعثم الكوفي لفتح نصيبين توسع فيها فقال:

انتقل عياض وسار نحو نَصِيبِينَ، ففر الروم من أمامه والتجؤوا إلى قلعة نَصِيبِينَ. وأمر الجيش بمحاصرة البلد من جهاتها الأربع وكان لها أربعة أبواب، يسمى الباب الأول: بوابة الجبل، والثاني: بوابة السوق والثالث: بوابة سنْجَار والرابع: بوابة الروم. وعلى كل بوابة استقر فوج من المدافعين، فأنشَبُوا معهم الحرب واجتهد الطرفان في الحرب. ولما رأى عياض أن القلعة حصينة، وقد عجز عن فتحها قرر الإقامة هناك. ومن ثم أرسل عمير بن سعد الأنصاري إلى مدينة سنْجَار لفتحها، فذهب عمير إلى هناك وقاتل أهل سنْجَار لمدة يوم واحد ثم طلب منه أهلها الأمان فصالحهم على ثلاثة آلاف دينار نقداً وعلى أن يدفع كل رجل منهم أربعة دنائير. وعاد بعد ذلك إلى عياض.

بعد ما مر عام كامل على محاصرة نَصِيبِينَ دون أن يتيسر فتحها أخذ عياض في مشاوره رؤساء الجيش حول هذا الأمر، فتقدم رجل من المسلمين ممن كانوا تحت قيادة سعد بن أبي وقاص في العراق وقال له: إنني أرى رأياً يمكن لنا بواسطته أن نستولي على المدينة فسأله عياض: كيف؟ فقال: أرسل شخصاً إلى

⁷ البلاذري، فتوح البلدان، 174.

⁸ أحمد بن محمد ابن الفقيه الهذاني، مختصر كتاب البلدان، (مدينة ليدن: مطبعة بريل، 1901)، 132.

مدينة شهرزور في العراق وهي تحت أيدي المسلمين الآن ومن هناك حيث توجد العقارب بكثرة فليماً عدداً من الجرار بالعقارب ثم توضع هذه الجرار على المنجنيق وتطلق ليلاً في داخل المدينة فكل من أصابته هذه العقارب هلك فوراً. فيندهش الناس لهذا الأمر ويقعوا في حيرة. حينئذ يمكن فتح البلد بسهولة. فوافق عياض على هذا التدبير وأرسل شخصاً إلى شهرزور وملاً عدداً من الجرار بالعقارب مع شيء من التراب. ثم في الليل ألقى بهذه الجرار بواسطة المنجنيق نحو البلد فانكسرت الجرار وخرجت منها العقارب في كل اتجاه، فهلك ناس كثيرون بلسعة العقرب وحين طلع النهار هلك عدد من الناس فأرسلوا إلى عياض يطلبون الصلح فلم يجبه عياض حتى أطلقوا جميع الجرار المملوءة بالعقارب على البلد فانشغل الناس بتعقب العقارب وقتلها بينما عياض شدد في الحرب ذلك اليوم واستولوا على المدينة عنوة، ثم قتلوا المقاتلة، وفي النتيجة طلب الباقون الأمان من عياض، فأعاد لهم عيالهم وأطفالهم وكتب لهم رسالة أمان ووقع عليها عدد من رؤساء الجيش وسلمها إليهم. [وهذه الرواية قصة العقارب يذكرها ياقوت الحموي في كتابه معجم البلدان وينسبها للملك أنوشروان عندما أراد احتلال نصيبين ودخلها ففكروا بخطة وهي رمي جرار العقارب داخل المدينة ولعل ابن أعثم الكوفي اشتبهت عليه القصة ونسبها للصحابه]. ثم أرسل خُمس الغنائم إلى أمير المؤمنين ووزع الباقي على المسلمين، وظل عياض في الجزيرة منتظراً وصول إشارة أمير المؤمنين. وحين وصلت رسالة عياض إلى أمير المؤمنين مبشرة بالفتوح ورأى الغنائم الكثيرة صار مسروراً وشكر الله على ذلك.⁹

المبحث الثالث- نصيبين في كتابات الرحالة والجغرافيين

⁹ أبو محمد أحمد ابن أعثم الكوفي، الفتوح، تحقيق: علي شيري، ط1. (بيروت: دار الأضواء، 1994)، 1: 259-260.

1- ياقوت الحموي في كتابه معجم البلدان:

وصف نصيبين بشكل مفصل في كتابه معجم البلدان قائلاً: نصيبين بالفتح ثم الكسر ثم ياء علامة الجمع الصحيح، ومن العرب من يجعلها بمنزلة الجمع فيعربها في الرفع بالواو وفي الجر والنصب بالياء، والأكثر يقولون نصيبين ويجعلونها بمنزلة ما لا ينصرف من الأسماء، والنسبة إليها نصيبيّ ونصيبينيّ، فمن قال نصيبينيّ أجراه مجرى ما لا ينصرف وألزمه الطريقة الواحدة مما ذكرنا، ومن قال نصيبيّ جعله بمنزلة الجمع ثم رده إلى واحده ونسب إليه: وهي مدينة عامرة من بلاد الجزيرة على جادة القوافل من الموصل إلى الشام وفيها وفي قراها على ما يذكر أهلها أربعون ألف بستان، بينها وبين سنجار تسعة فراسخ، وبينها وبين الموصل ستة أيام، وبين دنيسر يومان عشرة فراسخ، وعليها سور كانت الروم بنته وأتمه أنوشروان الملك عند فتحه إياها، وقالوا: كان سبب فتحه إياها أنه حاصرها وما قدر على فتحها فأمر أن تجمع إليه العقارب فحملوا العقارب من قرية تعرف بطيرانشاه من عمل شهرزور بينها وبين سمرداذ مدينة شهرزور فرسخ، فرماهم بها في العرّادات والقوارير وكان يملأ القارورة من العقارب ويضعها في العرّادة وهي على هيئة المنجنيق فتقع القارورة وتتكرر وتخرج تلك العقارب، ولا زال يرميهم بالعقارب حتى ضجّ أهلها وفتحوا له البلد وأخذها عنوة، وذلك أصل عقارب نصيبين، وأكثر العقارب جبل صغير داخل السور في ناحية من المدينة ومنه تنتشر العقارب في المدينة كلها، ذكر ذلك كله أحمد بن الطيب السرخسي في بعض كتبه، وطول مدينة نصيبين خمس وسبعون درجة وعشرون دقيقة، وعرضها ست وثلاثون درجة واثنان عشرة دقيقة، في الإقليم الرابع، وقال صاحب كتاب الزيج: طول نصيبين سبع وعشرون درجة ونصف، ونصيبين مدينة وبئة لكثرة بساتينها ومياهها، وقد روي في بعض الآثار أن النبي، صلى الله عليه وسلم، قال: رفعت ليلة أسري بي فرأيت مدينة فأعجبتي فقلت: يا جبرائيل ما هذه المدينة؟ قال: هذه نصيبين، فقلت: اللهم عجل فتحها واجعل فيها بركة للمسلمين وسار عياض بن غنم

إلى نصيبين فامتعت عليه فنازلها حتى فتحها على مثل صلح أهل الرّها، قال: كتب عامل نصيبين إلى معاوية وهو عامل عثمان على الشام والجزيرة يشكو إليه أن جماعة من المسلمين الذين معه أصيبوا بالعقارب، فكتب إليه يأمره أن يوظف على كل حيز من أهل المدينة عدّة من العقارب مسمّاة في كل ليلة، ففعل فكانوا يأتون بها فيأمر بقتلها حتى قلت، وقال سيف:

بعث سعد بن أبي وقاص سنة 17 من الكوفة عياض ابن غنم لفتح الجزيرة، وغير سيف يقول: إنما بعث أبو عبيدة من الشام فقدم عبد الله بن عبد الله بن عتبّان فسلك على دجلة حتى إذا انتهى إلى الموصل عبر إلى بلد وهي بلط حتى إذا انتهى إلى نصيبين أتوه بالصلح فكتب بذلك إلى عياض فقبله فعقد لهم عبد الله بن عبد الله بن عتبّان وأخذوا ما أخذوا عنوة ثم أجروا مجرى أهل الذمة، قال عند ذلك ابن عتبّان:

ألا من مبلغ عني بجيرا: ... فما بيني وبينك من تعادي

فإن تقبل تلاق العدل فينا ... فأنسى ما لقيت من الجهاد

وإن تدبر فما لك من نصيب ... نصيبين فتلق بالعباد

وقد ألفت نصيبين إلينا ... سواد البطن بالخرج الشداد

لقد لقيت نصيبين الدواهي ... بدهم الخيل والجرد الورد

وقال بعضهم يذكر نصيبين: وظاهرها مليح المنظر وباطنها قبيح المخبر، وقال آخر يذم نصيبين فقال:

نصيب نصيبين من ربها ... ولاية كل ظلوم غشوم

فباطنها منهم، في لظى، ... وظاهرها من جنان النعيم

وينسب إلى نصيبين جماعة من العلماء والأعيان، منهم: الحسن بن علي بن الوثاق بن الصلب بن أبان بن زريق بن إبراهيم بن عبد الله أبو القاسم النصيبى الحافظ، قدم دمشق وحدث بها في سنة 344هـ ونصيبين أيضا: قرية من قرى حلب، وتل نصيبين أيضا: من نواحي حلب. ونصيبين أيضا: مدينة على شاطئ الفرات كبيرة تعرف بنصيبين الروم، بينها وبين آمد أربعة أيام أو ثلاثة ومثلها بينها وبين حران، ومن قصد بلاد الروم من حران مرّ بها.¹⁰

وأضاف ياقوت الحموي متحدثاً عن نهر الهرماس في نصيبين فقال:

الهرماس: بالكسر، وآخره سين مهملة، ومعنى الهرماس: الأسد الجريء، وقيل ولد النمر وهو نهر نصيبين مخرجه من عين بينها وبين نصيبين ستة فراسخ مسدودة بالحجارة والرصاص وإنما يخرج منها إلى نصيبين من الماء القليل لأن الروم بنت هذه الحجارة عليها لئلا تغرق هذه المدينة، وكان المتوكل لما دخل هذه المدينة سار إليها وأمر بفتحها ففتح منها شيء يسير زيادة على ما هو عليه فغلب الماء عليه غلبة شديدة حتى أمر بإحكامه وإعادةه إلى ما كان عليه بالحجارة والرصاص، وإلى الآن هذه العين في أعلى المدينة وفاضل مائها يصب إلى الخابور ثم إلى الثرثار ثم إلى دجلة، قال ذلك أحمد بن الطيب الفيلسوف. والهرماس: موضع بالمعرة، قال ابن أبي حصينة المعري:

وزمان لهو بالمعرة موق ... بسيابها وبجانبها هرماسها.¹¹

2- ابن جبير في رحلته:

¹⁰ ياقوت الحموي، معجم البلدان، 5: 288-289.

¹¹ ياقوت الحموي، معجم البلدان، 5: 399.

وصفها ابن جبير في رحلته قائلاً: مدينة نصيبين أبقاها الله شهيرة العتاقة والقدم، ظاهرها شباب، وباطنها هرم، جميلة المنظر، متوسطة بين الكبير والصغر، يمتد أمامها وخلفها بسيط أخضر مد البصر، قد أجرى الله فيه مذابين (مكان ذوبان الثلوج) من الماء تسقيه، وتطرد في نواحيه، وتحف بها عن يمين وشمال بساتين ملتفة الأشجار، يانعة الثمار، ينساب بين يديها نهر قد انعطف عليها انعطاف السوار، والحدائق تنتظم بحافيه، وتفيء ظلالها الوارفة عليه، فرحم الله أبا نواس الحسن بن هانئ حيث يقول:

طابت نصيبين لي يوما فطبت لها...يا ليت حظي من الدنيا نصيبين

فخارجها رياضي الشمائل، أندلسي الخمائل، يرف غصارة ونضارة، ويتألق عليه رونق الحضارة، وداخلها شعث البادية باد عليه، فلا مطمح للبصر إليه، لا تجد العين فيه فسحة مجال، ولا مسحة جمال. وهذا النهر ينسرب إليها من عين معينة منبعها بجبل قريب منها، تنقسم منها مذانب تخرق بسائنها وعمائرها ويتخلل البلد منها جزء، فيتفرق على شوارعها ويلج في بعض ديارها ويصل إلى جامعها المكرم منه سرب يخرق صحنه، وينصب في صهريجين:

أحدهما وسط الصحن، والآخر عند الباب الشرقي منه، ويفضي إلى سقايتين حول الجامع.

وعلى النهر المذكور جسر معقود من ضم الحجارة يتصل بباب المدينة القبلي.

وفيه مدرستان ومارستان واحد، وصاحبها معين الدين أخو عز الدين صاحب الموصل، ابنا أتابك.

ويسكن في إحدى الزوايا الجوفية من جامعها المكرم الشيخ أبو اليقظان الأسود، أحد الأولياء الذين نور الله بصائرهم بالإيمان، وجعلهم من الباقيات الصالحات في الزمان، الشهير المقامات، الموصوف بالكرامات، نضو التبتل والزهادة، ومن أخلقت جدته العبادة، قد اكتفى بنسج يده، ولا يدخر من قوت يومه لغده؛ أسعدنا الله بلاقائه، وأصبحنا من بركة دعائه عشي يوم الثلاثاء مستهل ربيع الأول، فحمدنا الله عز وجل على أن منّ علينا برؤيته، وشرّفنا بمصافحته، والله ينفعنا بدعائه، إنه سميع مجيب، لا إله سواه.

فكان نزولنا بها في خان خارجها، وبتنا بها ليلة الأربعاء الثاني من ربيع الأول. ورحلنا صبيحته في قافلة كبيرة من البغال والحمير: حرانيين وحلبين وسواهم من أهل البلاد، بلاد بكر وما يليها، وتركنا حاج هذه الجهات وراء ظهورنا على الجمال، فتمادى سيرنا إلى أول الظهر، ورأينا ذلك اليوم، عن يمين طريقنا، بقرب من صفح الجبل، مدينة دارا العتيقة، وهي بيضاء كبيرة، لها قلعة مشرفة. ويليها بمقدار نصف مرحلة مدينة ماردين، وهي في صفح جبل في قمته لها قلعة كبيرة هي من قلاع الدنيا الشهيرة، وكلتا المدينتين معمورة.¹²

3- ابن بطوطة في رحلته

وابن بطوطة مر بها ووصفها أيضاً فيقول: وصلنا إلى مدينة نصيبين، وهي مدينة عتيقة متوسطة قد خرب أكثرها وهي في بسيط أفيح فسيح فيه المياه الجارية، والبساتين الملتفة، والأشجار المنتظمة، والفواكه الكثيرة، وبها يصنع ماء الورد الذي لا نظير له في العطرة والطيب، ويدور بها نهر يعطف عليها انعطاف السوار منبعه من عيون في جبل قريب منها، وينقسم انقساماً فيتخلل بساتينها، ويدخل منه نهر إلى المدينة فيجري في شوارعها ودورها ويخترق صحن مسجدها الأعظم وينصب في صهريج أحدهما في وسط الصحن والآخر عند الباب الشرقي.

وبهذه المدينة مارستان ومدرستان، وأهلها أهل صلاح ودين وصدق وأمانة، ولقد صدق أبو نواس في قوله طابت نصيبين لي يوماً وطبت لها... يا ليت حظي من الدنيا نصيبين!

قال ابن جزي: والناس يصفون مدينة نصيبين بفساد الماء والوخامة، وفيها يقول بعض الشعراء.

لنصيبين قد عجت وما في... دارها داع إلى العلات

¹² محمد بن أحمد بن جبیر الكناي الأندلسي، رحلة ابن جبیر، (بيروت: دار ومكتبة الهلال، د.ت)، 190-191.

يعدم الورد أحمرًا في ذراها ... لسقام حتّى من الوجنات.¹³

4- ويتحدث الإدريسي في كتابه نزهة المشتاق في اختراق الآفاق عن نصيبين فيقول:

نصيبين مدينة ديار ربيعة وهي مدينة كبيرة في مستو من الأرض ذات سور حصين وأسواق عامرة ومقاصد تجارات وبها فعلة وصناع وطرز لصنع جيد الثياب ولها مياه كثيرة وجل مياهها خارجة من شعب جبل يقرب من شمالها يسمى بالوسا وهو أنزه مكان يعرف بها وتنتشر تلك المياه إلى بساتينها ومزارعها وتدخل إلى كثير من قصورها ودورها ولها فيما بعد عنها واستدار بها أقاليم وضياح حسنة عظيمة السائمة والكراع دارة الغلات والنتاج وبأرض نصيبين عقارب قتالة.¹⁴

5- ويصفها صاحب كتاب أحسن التقاسيم في معرفة الأقاليم قائلاً:

نصيبين هي أنزه وأصغر وأرحب من الموصل كثيرة الفواكه بها حمّامات حسنة وقصور منيفة ولهم يسار ولباقة سوقها من الباب إلى الباب عليها حصن من حجر وكلس والجامع وسط البلد ونعوذ بالله من عقاربها.¹⁵

ويضيف قائلاً ومن نصيبين شاه بلوط وهو شيء أكبر من البندق وأطيب ليس بمدور والفواكه المقدّدة والموازين والدوايات والكوازين.¹⁶

6- ابن حوقل النصيبي وصف مدينته نصيبين قائلاً:

¹³ محمد بن عبد الله بن محمد بن إبراهيم اللواتي الطنجي أبو عبد الله ابن بطوطة، رحلة ابن بطوطة تحفة النظر، (الرباط: أكاديمية المملكة المغربية، 1996)، 2: 84-85.

¹⁴ محمد بن محمد بن عبد الله بن إدريس المعروف بالشريف الإدريسي، نزهة المشتاق في اختراق الآفاق، ط1. (بيروت: عالم الكتب، 1989)، 2: 661-662.

¹⁵ محمد بن أحمد المقدسي، أحسن التقاسيم في معرفة الأقاليم، ط3. (القاهرة: مكتبة مدبولي، 1991)، 1: 140.

¹⁶ المقدسي، أحسن التقاسيم في معرفة الأقاليم، 1: 145.

كان من أجل بقاع الجزيرة وأحسن مدنها وأكثرها فواكه ومياها ومنتزهات وخضرة ونضرة إلى سعة غلات من الحبوب والقمح والشعير والكروم الرائعة الزائدة على حدّ الرخص نصيبين وهي مدينة كبيرة في مستواة من الأرض ومخرج مائها عن شعب جبل يعرف ببالوسا وهو أنزه مكان بها حتّى ينبسط في بساتينها ومزارعها ويدخل إلى كثير من دورها ويغدق البرك التي في قصورها، وكان لهم مع ذلك فيما بعد من المدينة ضياع مباحس كبار جليلة عظيمة غزيرة السائمة والكراع دارّة الغلات والنتاج معروفة الفرسان مشهورة الشجعان إلى ديارات للنصارى وبيع وقلايات تقصد للنزهة وتنتجع للفرحة والفرج، ولم تزل على ما ذكرته مذ أول الإسلام معروفة بكثرة الثمار ورخص الأسعار وبنصيبين عقارب قاتلة موصوفة مشهورة، وبالقرب منها جبل ماردين ومن قرار الأرض الى ذروته نحو فرسخين وعليه قلعة لحمدان ابن الحسن بن عبد الله بن حمدان تعرف بالباز الأشهب.¹⁷

7- ويصف الإصطخري في كتابه المسالك والممالك نصيبين قائلاً:

فإن أنزه بلد بالجزيرة وأكثرها خضرة بلد نصيبين وهي مدينة كبيرة في مستوى من الأرض ومخرج مائها من شعب جبل يعرف ببالوسا وهو أنزه مكان بها حتّى ينبسط في بساتينها ومزارعها ولهم مع ذلك فيما بعد عن المدينة مباحس كثيرة وبها دير عظيمة وحواليها ديارات وصوامع للنصارى كثيرة وبها عقارب كبيرة قاتلة موصوفة، وبالقرب من نصيبين جبل ماردين من الأرض إلى ذروته نحو من فرسخين وبه قلعة منيعة لا يستطيع فتحها عنوة وبه حياّات موصوفة تفوق الحياّات بسرعة القتل وهو جبل به جواهر الزجاج.¹⁸

8- وقال اليعقوبي في كتابه البلدان:

¹⁷ محمد بن علي ابن حوقل النصيبي، صورة الأرض، (بيروت: دار صادر، 1938)، 1: 211-214.

¹⁸ أبو اسحاق إبراهيم بن محمد الفارسي الإصطخري، المسالك والممالك، (بيروت: دار صادر، 2004)، 73.

نصيبين مدينة عظيمة كثيرة الأنهار والجنات والبساتين ولها نهر عظيم يقال له الهرماس عليه قناطر حجارة قديمة رومية وأهلها قوم من ربيعة من بني تغلب.

افتتحها عياض بن غنم الفهري في خلافة عمر (رضي الله عنه) سنة ثمانى عشرة للهجرة.¹⁹

9- وقد ذكر الهروي في كتابه الإشارات إلى معرفة الزيارات مافي هذه المدينة من مزارات ومقامات وأولياء فقال:

مدينة نصيبين: بها مشهد علي بن أبي طالب رضي الله عنه، وبه شجرة عنابة، ولها حكاية، وبها كف علي بن أبي طالب رضي الله عنه في مسجد باب الروم، وبها مسجد أبي هريرة رضي الله عنه في محلة الزاهر، وعلى بابه حجر فيه خط باليوناني يصلح لوجع الظهر، وقد جرب، وبها مسجد زين العابدين رضي الله عنه، وبها مشهد الرأس في سوق النشابين يقال: إن رأس الحسين رضي الله عنه علق به لما عبروا بالسبي إلى الشام، وبها مشهد النقطة يقال: إنه من دم الرأس هناك، والله أعلم، وبها مسجد بني بكرة وهو أول مسجد عمر بها، وهو كان الجامع القديم، وبها مسجد النبي صلى الله عليه وسلم عند الحاضرة، رئي في المنام، وبها مسجد باب سنجار، كان به مصحف عثمان بن عفان رضي الله عنه، وبها قبالة باب الناصرة من الشرق قبر جبر بن إسحاق رضي الله عنه، والله أعلم بالصواب.²⁰

10- ويذكر البكري صاحب كتاب معجم ما استعجم لفظ نصيبين فيقول:

¹⁹ أحمد بن إسحاق بن جعفر بن وهب بن واضح اليعقوبي، البلدان، ط1. (بيروت: دار الكتب العلمية، 2002)، 204.

²⁰ أبو الحسن علي بن أبي بكر بن علي الهروي، الإشارات إلى معرفة الزيارات، ط1. (القاهرة: مكتبة الثقافة الدينية، 2002)، 60.

نَصِيبِينَ بفتح أوله، وكسر ثانيه: وهي كورة من كور ديار ربعة.²¹

11- وتحدث القزويني عن نصيبين في كتابه آثار البلاد وأخبار العباد فقال:

مدينة عامرة من بلاد الجزيرة بقرب سنجار. وهي كثيرة المياه والأشجار والبساتين، مسورة. ذكر أن لها ولقراها أربعين ألف بستان، ظاهرها في غاية النزاهة وباطنها يضاد ظاهرها. وهي وخمة لكثرة مياهها وأشجارها مضرة سيما بالغرباء، فإنه قلما تخطيء سهامها في الغرباء. وحكي أن بعض التجار أراد دخول نصيبين، وكان به عقابيل المرض وصفرة اللون، فتمسك بكمه بعض ظرفاء نصيبين وقال: ما أخليك تدخل حتى تشهد على نفسك شاهدين عدلين أنك ما دخلت نصيبين إلا على هذه الصفة، كيلا يقال أمرضته نصيبين! وروي عن رسول الله، صلى الله عليه وسلم، أنه قال: رفعت لي ليلة أسري بي مدينة فأعجبنتني فقلت لجبريل: ما هذه المدينة؟ فقال: نصيبين. قلت: اللهم عجل فتحها واجعل فيها بركة للمسلمين. ومن خاصية نصيبين أنها لا تقبل العدل البتة بل سوق الظلم بها قائم، ولو كان واليها كسرى الخير، ولهذا قال بعض الشعراء:

نصيب نصيبين من ربها ... ولاية كل ظلم غشوم!

فباطنها منهم في لظى ... وظاهرها من جنان النعيم!

وعقارب نصيبين مما يضرب بها المثل؛ حكى أحمد بن الطيب السرخسي أن أنوشروان حاصر نصيبين، فامتنع أهلها ولم يستطع فتحها، فأشار إليه بعض الحكماء أن يحمل عقارب طيرانشاه، وهي قرية من أعمال شهرزور كثيرة العقارب، في جرار، وتحمل إلى نصيبين وترمى إليها بالعرادة، ففعل ذلك فانتشرت

²¹ أبو عبيد عبد الله بن عبد العزيز بن محمد البكري، معجم ما استعجم من أسماء البلاد والمواضع، ط3. (بيروت: دار عالم الكتب، 1982)، 4: 1310.

العقارب في جميع المدينة، ولدغت أهلها فأصابوا منها بلاء عظيماً وتقاعدوا عن القتال ففتحها أنوشروان، وذلك أصل عقارب نصيبين.

وحكي أن عامل معاوية بنصيبين كتب إلى معاوية أن جماعة كثيرة من المسلمين الذين كانوا معه أصيبوا بالعقارب، فكتب إليه معاوية يأمره أن يوظف على كل أهل خير من المدة عدة عقارب في كل ليلة، ففعل ذلك، فهم يأتون بها وهو يأمر بقتلها حتى قلت.²²

وتحدث القزويني عن نهر الهرماس فقال: من عجائبها عين الهرماس وهي بقرب نصيبين على مرحلة منها، وهي مسدودة بالحجارة والرصاص لئلا يخرج منها ماء كثير فتغرق المدينة. حكي أن المتوكل على الله لما وصل إلى نصيبين سمع بأمر هذه العين وعجيب شأنها وكثرة مائها، فأمر بفتح بعضها ففتح منها شيء يسير، فغلب الماء غلبة عظيمة فأمر في الحال بسدها وردها إلى ما كانت، فمن هذه العين تحصل عين الهرماس وتسقي نصيبين، وفاضلها ينصب إلى الخابور ثم إلى الثرثار ثم إلى دجلة.²³

12- ووصفها البغدادي في كتابه مرصد الإطلاع قائلاً:

نصيبين بالفتح، ثم الكسر، ثم ياء، وعلامة الجمع الصحيح؛ ومن العرب من يعربها فيقول هذه نصيبون: مدينة عامرة من بلاد الجزيرة على جادة القوافل من موصل إلى الشام، وبينها وبين سنجار تسعة فراسخ، وعليها سور؛ وهي كثيرة المياه، والماء جار في وسطها، وبها جامع كبير حسن العمارة، وفيه ماء يجري فيه، لكن سوقها سوق ضيق والخراب بها كثير. ونصيبين: من قرى حلب.

وتلّ نصيبين: من نواحي حلب أيضاً.

²² زكريا بن محمد بن محمود القزويني، آثار البلاد وأخبار العباد، (بيروت: دار صادر، د.ت)، 467-468.

²³ القزويني، آثار البلاد وأخبار العباد، 368.

ونصيبين أيضاً: مدينة على شاطئ الفرات كبيرة تعرف بنصيبين الروم، بينها وبين آمد أربعة أيام، ومن قصد بلاد الروم من حرّان مرّ بها؛ لأنّ بينهما ثلاث مراحل.²⁴

وأكمل حديثه عن نهر (الهرماس) بالكسر، وآخره سين مهملة، وهو نهر نصيبين، مخرجه من عين بينها وبين نصيبين ستة فراسخ مسدودة بالحجارة والرصاص، وإنما يخرج منها إلى نصيبين من الماء القليل؛ لأن الروم بنت هذه الحجارة عليها لئلا تغرق هذه المدينة. وفاضل مائها يصبّ إلى الخابور. قال ثم إلى الثرثار، ثم إلى دجلة، وفي هذا نظر.²⁵

13- ووصفها ابن الورد في كتابه خريدة العجائب وفريدة الغرائب فقال:

نصيبين مدينة حسنة في مستوى من الأرض، وماؤها يشق دورها وقصورها. وإليها ينسب الورد النصيبي، وبها عقارب قتالة.²⁶

14- وتحدث الحميري في كتابه الروض المعطار في خبر الأقطار عن طبيعتها وفتحها الإسلامي فقال:

مدينة في ديار ربيعة العظمى وهي من بلاد الجزيرة بين دجلة والفرات، وهي قديمة عظيمة كثيرة الأنهار والجنات والبساتين، ولها نهر عظيم يقال له الهرماس عليه قناطر حجارة، وأهلها قوم من ربيعة من بني تغلب.

EDİRNE

10 MAYIS 2020

²⁴ عبد المؤمن بن عبد الحق البغدادي، مرصد الاطلاع على أسماء الأمكنة والبقاع، ط1. (بيروت: دار الجيل، 1992) 1374:3.

²⁵ البغدادي، مرصد الاطلاع على أسماء الأمكنة والبقاع، 1456:3.

²⁶ سراج الدين أبو حفص عمر بن المظفر بن الورد، خريدة العجائب وفريدة الغرائب، تحقيق: أنور محمود زناتي، ط1. (القاهرة: مكتبة الثقافة الإسلامية، 2008)، 111.

وهي في مستو من الأرض ذات سور حصين وأسواق عامرة وتجارات وبها فعلة وصناع، وبها مياه كثيرة وعقارب قتالة.

وافتحها عياض بن غنم الفهري في خلافة عمر رضي الله عنه سنة ثمان عشرة وكانت مدينة رومية، فلما افتتحها عياض أسكنها المسلمين، وهي كبيرة، ونهرها الهرماس عليه بساتين وكروم، وبها مستقر الولاة، ومنها إلى دارا خمسة فراسخ.

ويمتد أمام نصيبين وخلفها بسيط أخضر مد البصر أجرى الله تعالى فيه مذناب من الماء تسقيه وتطرد في نواحيه، وتحف بها عن يمين وشمال بساتين ملتقة الأشجار يانعة الثمار، وفيها قال أبو نواس: طابت نصيبين بي يوماً فطبت بها ... يا ليت حظي من الدنيا نصيبين وفيها مدرستان ومارستان واحد.²⁷

15- كتاب حدود العالم من المشرق إلى المغرب لمؤلف مجهول يصف نصيبين فيقول:

هي أكثر المدن نزاهة في الجزيرة؛ عامرة غاصة بالسكان. وبها أديرة للنصارى. وفيها عقارب قتالة. كما أن بها قلعة منيعة فيها أفاع كثيرة، يرتفع الحجر الذي يصنع منه الزجاج الجيد.²⁸

16- ويقول الجاحظ في كتابه التبصرة بالتجارة في وصف ما يستظرف في البلدان من الأمتعة الرفيعة

والأعلاق النفيسة والجواهر الثمينة وَمِنْ نَصِيبِينَ: الرصاص أي معدن الرصاص يجلب من نصيبين.²⁹

17- وقد ذكرها الرحالة بنيامين التطيلي في رحلته قائلاً:

²⁷ أبو عبد الله محمد بن عبد الله بن عبد المنعم الجُميري، الروض المعطار في خبر الأقطار، تحقيق: إحسان عباس، ط2. (بيروت: مؤسسة ناصر للثقافة، 1980)، 577.

²⁸ مؤلف مجهول، حدود العالم من المشرق إلى المغرب، المحقق: السيد يوسف الهادي، (القاهرة: الدار الثقافية للنشر، 2003)، 162.

²⁹ عمرو بن بحر بن محبوب الجاحظ، التبصرة بالتجارة، المحقق: حسن حسني عبد الوهاب التونسي، ط3. (القاهرة: مكتبة الخانجي، 1994)، 32.

نصيبين Nesibis بلدة عامرة وفيرة المياه. فيها نحو ألفي يهودي.³⁰

الخاتمة

في نهاية هذا البحث تحدثنا عن تاريخ مدينة نصيبين وجغرافيتها وتسميتها حسبما وردت في كتب التاريخ والجغرافيا وما تتصف به هذه المدينة وذكرنا تاريخ الفتح الإسلامي لنصيبين الذي كان على عهد الخليفة عمر بن الخطاب رضي الله عنه على يد الصحابي عياض بن غنم الفهري عام 18 هجرية ثم تحدثنا عما كتبه الجغرافيون حيث وصفها ياقوت الحموي في كتابه معجم البلدان فقال هي مدينة عامرة من بلاد الجزيرة على جادة القوافل من الموصل إلى الشام وفيها وفي قراها على ما يذكر أهلها أربعون ألف بستان وأضاف ياقوت الحموي ووصف نهر الهرماس الذي يمر في نصيبين. وزارها الرحالة ابن جبیر قائلاً مدينة نصيبين أبقاها الله شهيرة العتاقة والقدم، ظاهرها شباب، وباطنها هرم، جميلة المنظر، متوسطة بين الكبر والصغر، يمتد أمامها وخلفها بسيط أخضر مد البصر، قد أجرى الله فيه مزابين (مكان ذوبان الثلوج) من الماء تسقيه ووصفها الشاعر أبا نواس الحسن بن هانئ حيث يقول:

طابت نصيبين لي يوماً فطبت لها... يا ليت حظي من الدنيا نصيبين

وابن بطوطة زارها أيضاً فقال بها يصنع ماء الورد الذي لا نظير له في العطارة والطيب وممن ذكرها أيضاً الإدريسي في كتابه نزهة المشتاق في اختراق الآفاق فقال نصيبين مدينة ديار ربيعة وهي مدينة

³⁰ الرازي بنيامين بن الرازي يونة التطيلي النباري الإسباني اليهودي، رحلة بنيامين التطيلي، ط1. (أبوظبي: المجمع الثقافي، 2002)، 285.

كبيرة في مستو من الأرض ذات سور حصين وأسواق عامرة ومقاصد تجارات وبها فعلة وصناع وطرز لصنع جيد الثياب ولها مياه كثيرة وجل مياهها خارجة من شعب جبل يقرب من شمالها يسمى بالوسا. وقد تحدث الكثير من الرحالة والجغرافيين عن شهرة المدينة بالعقارب القاتلة ومنهم المقدسي فقال في كتابه أحسن التقاسيم فقال نصيبين هي أنزه وأصغر وأرحب من الموصل كثيرة الفواكه بها حمامات حسنة وقصور منيفة ولهم يسار ولباقة سوقها من الباب إلى الباب عليها حصن من حجر وكلس والجامع وسط البلد ونعوذ بالله من عقاربها. والعديد من الرحالة والجغرافيين تم ذكرهم في هذا البحث وما وصفوا نصيبين من أوصاف.

المصادر والمراجع

- ابن أعثم الكوفي، أبو محمد أحمد. الفتوح، تحقيق: علي شيري. ط1. بيروت: دار الأضواء، 1994.
- ابن الوردي، سراج الدين أبو حفص عمر بن المظفر. خريدة العجائب وفريدة الغرائب. تحقيق: أنور محمود زناتي. ط1. القاهرة: مكتبة الثقافة الإسلامية، 2008.
- ابن بطوطة، محمد بن عبد الله بن محمد بن إبراهيم. رحلة ابن بطوطة (تحفة النظار). الرباط: أكاديمية المملكة المغربية، 1996.
- ابن جبير، محمد بن أحمد بن جبير الكناي الأندلسي. رحلة ابن جبير. بيروت: دار ومكتبة الهلال، د.ت.

- ابن سعيد المغربي، **كتاب الجغرافيا**. تحقيق: إسماعيل العربي. ط1. بيروت: منشورات المكتب التجاري، 1970.
- أبو الفداء، إسماعيل بن محمد بن عمر. **تقويم البلدان**. باريس: دار الطباعة السلطانية، 1830.
- أحمد بن محمد، ابن الفقيه الهمذاني. **مختصر كتاب البلدان**. مدينة ليدن: مطبعة بريل، 1901.
- الإدريسي، محمد بن محمد بن عبد الله بن إدريس المعروف بالشريف. **نزهة المشتاق في اختراق الآفاق**. ط1. بيروت: عالم الكتب، 1989.
- الإصطخري، أبو اسحاق إبراهيم بن محمد الفارسي. **المسالك والممالك**. بيروت: دار صادر، 2004.
- البغدادي، صفي الدين عبد المؤمن بن عبد الحق. **مرصد الاطلاع على أسماء الأمكنة والبقاع**. ط1. بيروت: دار الجيل، 1992.
- البكري، أبو عبيد عبد الله بن عبد العزيز بن محمد. **معجم ما استعجم من أسماء البلاد والمواضع**. ط3. بيروت: دار عالم الكتب، 1982.
- البلاذري، أحمد بن يحيى بن جابر بن داود. **فتوح البلدان**. بيروت: دار ومكتبة الهلال، 1988.
- بنيامين التطيلي، الرازي بن الرازي يونة النباري الإسباني اليهودي. **رحلة بنيامين التطيلي**. ط1. أبوظبي: المجمع الثقافي، 2002.
- الجاحظ، عمرو بن بحر بن محبوب. **التبصرة بالتجارة**. المحقق: حسن حسني عبد الوهاب التونسي. ط3. القاهرة: مكتبة الخانجي، 1994.
- الحميري، أبو عبد الله محمد بن عبد الله بن عبد المنعم. **الروض المعطار في خبر الأقطار**. تحقيق: إحسان عباس. ط2. بيروت: مؤسسة ناصر للثقافة، 1980.
- السيد سعدي، محمد رشيد. **قرة العين في تاريخ الجزيرة والعراق والنهرين**. بغداد: مطبعة الرشيد، 1907.

- القزويني, زكريا بن محمد بن محمود. آثار البلاد وأخبار العباد. بيروت: دار صادر, د.ت.
- المقدسي, محمد بن أحمد. أحسن التقاسيم في معرفة الأقاليم. ط3. القاهرة: مكتبة مدبولي, 1991.
- مؤلف مجهول, حدود العالم من المشرق إلى المغرب. المحقق: السيد يوسف الهادي. القاهرة: الدار الثقافية للنشر, 2003.
- النصيبي, محمد بن علي ابن حوقل. صورة الأرض. بيروت: دار صادر, 1938.
- الهروي, أبو الحسن علي بن أبي بكر بن علي. الإشارات إلى معرفة الزيارات. ط1. القاهرة: مكتبة الثقافة الدينية, 2002.
- الهمذاني, ابن الفقيه أحمد بن محمد. مختصر كتاب البلدان. مدينة ليدن: مطبعة بريل, 1901.
- ياقوت الحموي, شهاب الدين أبو عبد الله ياقوت بن عبد الله الحموي. معجم البلدان. ط2. بيروت: دار صادر, 1995.
- اليعقوبي, أحمد بن إسحاق بن جعفر بن وهب بن واضح. البلدان. ط1. بيروت: دار الكتب العلمية, 2002.

EDİRNE
10 MAYIS 2020

ROUSSEAU'UN EĞİTİM ANLAYIŞI**YL. Öğrencisi, Azer KAL****KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ****ÖZET**

Rousseau eserleri ve görüşleri kapsamında toplumu etkileyen önemli bir filozof olarak karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyıla damgasını vuran düşünceleriyle önemli bir yer tutmaktadır. Rousseau da düşünceleri ve eserleri ile toplumu etkileyen, yönlendiren ve aydınlatan en önemli düşünürlerden birisi olmuştur. Rousseau Kant ve romantik filozofları da etkilemiştir.

Rousseau, bireysel insanın mutluluğu üzerinde durmuştur. Bireysel insan varlığının ve mutluluğunun çok önemli olduğu üzerinde durmuş ve bireye daha çok değer vermiştir. Bireyin mutluluğunun aynı zamanda toplumun mutluluğunu da beraberinde getirecek olması konunun önemini ortaya koymaktadır. Ve bu mutlulukta düşüncelerimiz önemli bir yer tutmaktadır. Bu düşüncelerimizi toplumu ve bireyi olumlu etkileyecek ve yönlendirecek alana harcanmalıdır. Rousseau bu konuyla ilgili toplumu ve bireyi geliştirecek ve onaracak bir alan olan eğitim üzerinde durmuştur. Rousseau'un toplumu yönlendiren düşüncelerinden eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim konusu hem kendi kapsamı açısından ele alındığında hem de başka alanları da etkilemesi açısından önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Rousseau toplumu yahut bireyi onarmanın ancak eğitimle olacağı üzerinde durmuştur. Rousseau da doğa kötü değildir. Toplum kötüdür. Toplum onarırsa doğa daha iyi bir yer olacaktır.

Rousseau da eğitim devletin önemli bir işidir. Toplumun dayanışma duygusunu artıran bir eğitim izlenmelidir. Çocuklar birlikte eğitilmelidir. Rousseau eğitimi devletin önemli bir işi olarak görse de aile de eğitim konusundan sorumludur. Eğitim hem devletin hem de ailenin her ikisinin de üzerinde durması gereken sorumluluğudur. Hem devlet hem aile erdem konusu üzerinde durarak eğitimi ele almalıdır. Bu toplumu birbirine daha bağlı dayanışma içinde varlığını sürdürmesini kolaylaştıracaktır. Bu çalışma Rousseau'un hem toplum hem de birey görüşleri esas alınarak eserleri çerçevesinde eğitime bakış açısını incelemektedir. Bu kapsamda Rousseau 'un eğitimle ilgili görüşlerinin gerçeklikle ilişkisi eleştirel olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rousseau , Toplum, Birey, Eğitim

GİRİŞ

Eğitim, insanın varlığı ile birlikte hayatın bir parçası olmuş ve çeşitli yöntem ve biçimlerde insanın yaşamsal yeteneklerini geliştirmede önemi yerdedir. Eğitim tarihsel süreç içerisinde hem bedensel hem de zihinsel gelişimin aracı halini almıştır. Yazının icadından sonra eğitim kurumsal bir yapı kazanarak toplumsal hayatın belirli bir dönemini kapsayan faaliyet halini almıştır. Günümüze kadar sürekli bir gelişim sergileyen eğitim, toplumsal yapıdan da etkilenmek suretiyle şekillenmiştir. Bu etkileşimin en önemli tarafları şüphesiz fikir insanları olmuştur. Öyle ki günümüzde dahi bu kimseler eğitimin şekillenmesinin başat mimarları konumundadırlar.

İlk çağlar eğitimin bedensel gelişim odaklı olmasında savaşçı yetiştirme amaçları etkili olmuştur.. İyi yetişmiş savaşçılar, toplumların varlıklarını korumak için temel ihtiyaçları arasındaydı ve askeri eğitimle bu ihtiyaç karşılanmaktaydı. Eski medeniyetlerde; eğitim aynı amaca hizmet etmiştir. Bununla birlikte bir diğer eğitim konusu da din olmuştur. Din, ilkçağlardan beri toplumları bir arada tutan ortak değerlerden birisi olmuş ve önemi üzerinde durulmuştur. Öyle ki toplumsal yaşam, dinin emir ve yasaklarıyla şekillendirilmiştir (Uygun, 2007: 155). Eski çağda MÖ 400'lü yıllarda sofistler, talep üzerine yetişkinlere ve onların çocuklarına ücret karşılığı hukuk, siyaset ve felsefe dersleri vermekteydiler (Uygun, 2007: 153).

Öte yandan eğitimin her aşaması, eğitimcinin etkisini de içinde barındırmıştır. MÖ yaşamış bir filozof olan Sokrates, eğitim konusundaki düşünceleriyle döneme damgasını vurmuş ve diğer sofistlerden farklı olarak karşılık beklemezsin düşüncelerini herkesle paylaşmayı tercih etmiştir. Doğruluk, adalet, güzellik gibi değerleri savunan Sokrates, diğer sofistler gibi elit kesimin eğitime ihtiyacı olduğu düşüncesinden uzak kalmıştır (Gutek, 1997: 54).

Ortaçağ sonrasında tarihte büyük yeniliklerin ve değişikliklerin yaşandığı Rönesans dönemi de içerisinde önemli fikir akımlarını ve filozofları barındırmıştır. Bu dönem, fikirsiz olarak derin bir değişim sergilemiş ve Antik dönem edebi ve düşünsel felsefesinin yeniden canlanışına zemin hazırlamıştır. Ortaçağ sonu itibarıyla başlayıp Fransız İhtilali (1789) ile sona eren bu dönemde eğitim anlayışı toplumsal ve kültürel yapıya bağlı olarak değişime uğramış ve şekillenmiştir. Rönesans döneminde sosyal, siyasal ve bilimsel gelişmelerin yaşanması eğitim bilimi de hak ettiği ilgiyi görmüştür. Eğitime ilişkin düşünceler ivme kazanmış ve bu dönemde pedagojik eğitime de önem gösterilmiştir (Baltacıoğlu, 1964: 59).

Dine ve dinin temsilcisi konumunda olan kiliseye bir tepki niteliğinde ortaya çıkan Rönesans döneminde eğitim öğretim alanlarındaki beklentiler de gelişmiş ve eğitimin amacı özgür düşünceye sahip, bilim-sanat alanlarında faaliyetler üreten ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirilmesi gerekliliği bu dönemin eğitim beklentisini oluşturmuştur (Baltacıoğlu, 1964: 60). Beraberinde Hümanizm akımını da ortaya çıkararak Rönesans ile birlikte hümanist eğitim düşüncesi de ilgi görür hale gelmiştir. İnsancılığın ön plana çıktığı bu dönemde eğitim bireyin gelişimi için önem arz eden bir husus olarak ele alınmıştır (Aytaç, 1998).

Aydınlanma çağında eğitime yönelik beklentiler de yükselmiştir. Bunun yanı sıra eğitim anlayışı da yeniden şekillenmiş ve gelişmiştir. İlk pedagog olan Jean Jacques Rousseau (1712-1778), öğrencisi Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) ve Rousseau'nun Emile eserini okuduktan sonra hayranı olan İmmanuel Kant (1724 1804), aydınlanma döneminin başat düşünürlerindendirler (Aktan, 2002).

Jean Jacques Rousseau, Rönesans ve reform dönemlerinde dünyadaki düşünsel süreçleri şekillendiren, dönemin felsefesine kaynak oluşturan en önemli düşünürler arasında yer almaktadır. Ortaya attığı temel ilkelerle savunduğu görüşlerin temelinde bireylerin ihtiyaçlarından doğan ve kendi deneyimleriyle keşfettiği bilgi yer almaktadır. Rousseau, düşünceleriyle siyaset, felsefe, sosyoloji ve en önemlisi eğitim alanlarına önem kazandırmış ve gelişim psikolojisinin şekillenmesinde başrolde yer almıştır.

Rousseau'da Eğitim

Rousseau, eğitimle ilgili görüşlerini, "Emile" adlı romanında ortaya koymuştur. Emile, Rousseau'yu ünlü yapan en iyi romanıdır ve yazarın insanların eğitimi ile ilgili düşüncelerini ortaya koymasına rağmen aynı zamanda onun eğitim amaçlarını ve çocukla ilgili tüm düşüncelerinin bulunabileceği bir kitaptır.

Rousseau, bu romanında medeniyetleşmenin, toplumsal yaşamın neden olduğu olumsuz etkilerin nasıl en aza indirgenebileceğini ve böylelikle insanın, doğasına nasıl yaklaşabileceğini göstermeye çalışır. Rousseau, Emile ile adeta kendini özdeşleştirmiş ve sanki kendi hayatındaki eksiklikleri ona yaşatmak istemiştir. Demokratik olmayan, siyasi baskıların olduğu bir toplumsal atmosferde yazdığı bu eserle Rousseau, doğal bir eğitim anlayışı ile günün eğitimini sorgulayarak değiştirmeyi amaçlamıştır.

Rousseau, çocuğun kendi tabiatının devamlılığı koşulunda bir eğitim modelini önermektedir. Ona göre bireyci eğitimin ilk görevi, insan tabiatının doğal gelişmesine engel teşkil edebilecek her şeyi bertaraf etmeye yöneliktir. Çocuk ancak bu sayede kendi tabiatı ve ihtiyaçları doğrultusunda serbestçe hareket edebilir. Eğitimdeki geleneksel baskı metodu terk edilmelidir. Çocuklar baskıyla değil, yalnızca açıklamalar yoluyla yönetilmelidir. Eğitim çocuğun her gelişim seviyesine uygun düşecek şekilde, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek tarzda olmalıdır. Eğitim, Locke'un düşündüğü gibi yalnızca çocuğun aklına hitap etmemeli, tüm yetenekleriyle bir harmoni içerisinde gelişmesinin yolunu açmalıdır (Erbey, 1964: 341). Rousseau, rasyonalizme karşı duyguculuğu ve romantizmi, topluma karşı kişinin iç dünyasını, devletin baskıcılığına karşı bireysel özgürlüğü savunmuştur. Günümüzde bireyin tanınması, özgürleşmesi, özgür iradesi, düşünsel olarak Rönesans ile başlamış ve pedagojide uyanma devri olmuştur (Erbey, 1964: 341).

Rousseau'nun, eğitimde temel amaçlarından ilki bireyi toplum yaşamında, kendine yetecek hale getirmek, sosyalleşmesinde kolaylaştırıcı faktörleri bulup ortaya çıkartabilmektir. Rousseau:

"Önemli olan, öğretme ve öğrenme faaliyetlerinin içeriği, insanın tabii gelişimine uygun olacak şekilde düzenlemelidir. Birey ya da vatandaş hangisi ifade edilirse edilsin, insanın topluma katacağı kendisinden başka şeyi yoktur. Toplum içinde yerini alabilmesi için belli bir bilinç düzeyine erişmesi ve vatandaşlık erdemine ulaşması gerekmektedir. İşte eğitim meselesi budur" demiştir (Erbey, 1964: 342).

Rousseau, toplumsal ilişkiler ve bireysel sosyalleşme için, eğitimin iki aşamalı yapılmasını öngörmüştür.

Birinci yaklaşım: Tabii ortamda, çocuğun doğasıyla uyum içinde olmalıdır. Çocuk, sosyal hayata girmeden önce; bağımsızlık, iyilik gibi değerlerle donanmış, ön yargı ve toplumsal yaşamın aşağılayıcı etkilerine karşı aşılanmış, iradesi de güçlenmiş olmalıdır (Erbey, 1964: 342).

İkinci yaklaşım: Eğitim, çocuğun doğal varlığını koruyarak eşitlik ilkesiyle devlet kurumları tarafından verilmelidir. Eğitim devletin sorumluluğunda olmalı, yoksul- zengin ayrımı yapılmaksızın erdemli vatandaş yetiştirmelidir.

Rousseau çevrenin, sosyal yaşantının, kişiyi sürekli değiştirdiğini ve kişinin de sabit ve değişmez bir varlık olmadığı gerçeğinden yola çıkmıştır. Çocuk, öncelikle doğal ortamda, bir

bütün halinde kendisinin farkına varıp yetişmiş olmalıdır. Rousseau, çocuğun ilk gelişimini tamamladıktan sonra, uzmanlaşmış ve kalıplaşmış yargılara, sosyal eğitime teslim edilmesini uygun bulmaktadır. Çocuk, belirli yargılar altında ve belirli kalıplara sokularak, tek bir meslek ya da belirli bir sosyal konum için eğitilmemelidir (Erbey, 1964: 343). Eğitimin asıl görevi, değişken çevre koşullarına ve değişen yaşam koşullarıyla mücadele edebilmesi, ayak uydurabilmesi için, çocuğu gerçek hayata hazırlamaktır.

SONUÇ

Rousseau, özgün düşüncesini oluşturmada doğal yaşam varsayımından hareketle insanların bu dönemde tüm gereksinimlerini tek başına karşılama imkânına sahip olduğunu belirtir. Kendi kendine yeten ve hiçbir şeye bağlı olmayan doğal insan, düşünme ve akıl yürütme sürecinin yerine daha çok duygularıyla hareket etmek suretiyle istediği mutluluğa ulaşmıştı. Çünkü bu dönemde doğanın yeterliliğinden dolayı, özel mülkiyet ve insanlar arası çatışma olmadığından, eşitsizlik ve adaletsizlik sorunu da söz konusu değildi. Fakat toplumsal koşulların farklılaşmasıyla, modern yaşam, teknolojik ilerlemeler, bilimsel çalışmalar ve kültürel etkinlikler gibi değişmelerle birlikte insanlık kültürü doğasından uzaklaşmış, duyguların ve değerlerin akla göre şekillenmesiyle adeta insanlık mutsuzluğa sürüklenmiş, tüm bunlar eşitsizlik ve adaletsizliğe zemin oluşturmuştur. Rousseau bu bağlamda özgürlük sorununu merkeze almış ve onu insan olmayla özdeşleştirmeye çalışmıştır. Günümüzde Rousseau eğitim ve toplum üzerine görüşleri ile tartışılan anlaşılmaya çalışılan bir filozof olarak günümüz eğitim sistemi üzerinde bir çok sorgulamaya bizi götürmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy H.(1987).Rousseau'da İnsan Yapısı Ve Özgürlük Sorunu.

Aktan, C. Ç. (2002). "Bilgi Çağında Yönetim Üçüncü Bin Yıla Girerken Değişim", *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Özel Sayısı*

Erbey, A. "*Türkiye ve Bilgisayar Kullanımı Raporu Yayınlandı*". tarih

yok. <http://bilgidagartigi.com/20n/08/24/Turkiye-İntemet-Ve-Bilgisayar- Kullanimi-Raporu-Yayinlandi/On> .

Gutek, G. L. (1997) *Eğitime Felsefi Ve İdeolojik Yaklaşımlar*, Çeviren Nesrin Kale. Ankara: Pegem Yayınları.

İsmail Hakkı, j.j. Rousseau, Terbiye felsefesi,1925

Rousseau, J. J.(2000). Emile Ya Da Çocuk Eğitimi Üzerine, Çev. Mehmet Baştürk, Yavuz

Kızılçim, Babil Yay,Erzurum

Uygun, S. (2007). *Eğitim Tarihsel Temelleri, Eğitim Bilimine Giriş*. (Editör: Figen Ereş)

Ankara: Maya Akademik Yayınları.

JEAN JACQUES ROUSSEAU'DA GENEL İRADE KAVRAMI VE TOPLUM DİN İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Y.L. Öğrencisi, Hayrettin SOYUPAK

Kocaeli Üniversitesi

ÖZET

Bu makalede Jean Jacques Rousseau'nun 1762 Nisan ayında Amsterdam'da yayımlanan Contract Social (Toplum Sözleşmesi) adlı kitabı esas alınarak ; Hakim Varlık, Medeni Hal, Genel İrade, Yasa, Hoşgörüsüzlük kavramları incelenecek ve bu kavramlar ışığında Sivil Din anlayışı açıklanacaktır. Bakış açısı dinin manevi niteliğinin ve bireysel yönünün ötesinde devlet-din ilişkisi üzerine olacaktır. Toplumsal yasa ve kurallarla dini dogmaların ve inanışların bir arada toplumsal yaşamı nasıl belirleyeceği ve aralarındaki ilişki ya da sınırın ne olması gerektiği konusu irdelenecektir.

Jean Jacques Rousseau, Toplumsal Sözleşme'sinde halkın egemenliği ilkesini derin ve yetkin bir şekilde açıklar. Genel irade kavramı kapsamında, her yurttaşın kendi özgürlüğünü sağlamak adına kendi kişiliğini, halkın genel istek ve iradesinin ifadesinden başka bir şey olmayan yüksek yönetimi altına koymasını gerektiğini savunur. Aynı zamanda da egemen olan genel istek ve iradeyi, kanunları yürütme görevi olan hükümetten ayırır.

Rousseau, insanlığın doğal durumdan toplumsal yaşama geçtikten sonra içinde bulunduğu koşulları açığa çıkarmak için zorlu bir eleştiriye girişir. Nitekim Toplumsal Sözleşme'nin başında bir birey olarak toplumu eleştirme niyetini ve hakkını açıkça belirtir. "Amacım, insanları oldukları; kanunları da olabilecekleri gibi alarak, toplum alanında bazı meşru ve güvenli yönetim kuralları olup olamayacağını araştırmaktır. Bu araştırmada, adalet ile faydanın birbirinden asla ayrılmamasını sağlamak için, kanunun müsaade ettiği ile menfaatin gerekli kıldığını daima uzlaştırmaya çalışacağım." "Özgür bir devletin vatandaşı ve hakim varlığın uzvu olarak doğduğum için, kamu işlerinde oyumun etkisi ne kadar az olursa olsun, oy kullanma hakkım, beni o işler hakkında bilgi edinmekle yükümlü kılmaya yetmektedir." (top. Söz. S 29)

Onun açısından toplumsal düzen insanın doğal hayatında sahip olduğu özgürlükleri kısıtlayan doğa dışı bir düzendir. "insan özgür doğar, ama her yerde zincire vurulmuştur." (top. Söz s 30)

Bu veciz sözden de anlaşılacağı üzere toplumun asıl sorunu toplumun yasalarıyla bireysel özgürlük arasındadır. Ancak Rousseau'ya göre toplumsal düzen insanların özgürlüklerini kısıtlasa da doğal olmamakla birlikte kutsal bir haktır. Karşılıklı fedakarlıklardan oluşmuştur ve aynı zamanda yasal zemini oluşturur. Fakat, toplum düzeni kutsal bir haktır ve bütün diğer

hakların temelini oluşturur. Ancak, bu hak kesinlikle tabiattan gelmez; dolayısıyla, anlaşmalara dayanan bir haktır. Bütün mesele, bu anlaşmaların neler olduğunu bilmektedir. (top. Söz s 30)

Toplumsal Pakt

Rousseau insanlar arasındaki toplumsal anlaşmanın doğal olmamakla birlikte zorunlu olduğunu söylemektedir. Ona göre; insanların birey olarak sınırlı güçleri doğada varlıklarını sürdürmeye yetmez. İnsanlık hayat tarzını değiştirmezse yok olup gider. “İmdi, insanlar yeni kuvvetler meydana getiremediklerine ve ancak mevcut kuvvetleri birleştirip yönetebildiklerine göre, varlıklarını korumak için tek çareleri, bir araya gelerek, karşılaştıkları direnişi alt edebilecek bir kuvvetler toplamı oluşturmak, bu kuvvetler toplamını tek bir itici nedenle ve birlikte, uyum içinde harekete geçirmektir.” Bu kuvvetler toplamı, ancak bir çok insanın bir araya gelmesinden doğabilir; ama, her insanın kuvveti ve özgürlüğü kendi varlığının muhafazasının ilk vasıtaları olduğuna göre, o insan, kendisine zarar vermeden ve ihtiyacı olan bakım ve ihtimamı ihmal etmeden kuvvetini ve özgürlüğünü bu işe nasıl koşabilir?

Bu güçlük, benim konumla bağlantılı olarak şu şekilde ifade edilebilir : “ Öyle bir ortaklık şekli bulunsun ki, ortaklardan her birinin şahsını mal ve mülkünü müşterek kuvvetin olanca şiddetiyle korusun ve bu ortaklık sayesinde, her ortak , hem herkesle birleşsin hem de yalnızca kendi kendisine itaat etsin ve yine eskisi kadar özgür olsun “ **Toplumsal Sözleşme’nin , çözümünü sunduğu esas problem işte budur.**

Bu sözleşmenin hükümleri, akdin mahiyetince öylesine belirlenmiştir ki, en ufak bir değişiklik dahi onları boş ve geçersiz kılar: Dolayısıyla, bu hükümler belki hiçbir zaman açıkça ifade edilmiş olmasa bile, her yerde aynen geçerlidirler, her yerde zımnen kabul edilmiş ve tanınmışlardır. Öyle ki, bu sosyal pakt ihlal edilecek olursa, herkes kendi ilk haklarına geri döner; yani akdi özgürlüğünü kaybederek, onun uğruna vazgeçmiş olduğu tabii özgürlüğüne rücu eder.” (top.söz s 41)

Rousseau’ ya göre sonuçta ilkesel olarak herkes kendini herkese verdiğine göre, hiç kimse hiç kimseye kendini vermemiş demektir. Dolayısıyla her ortak, hem kaybettiği her hakkın eşitini ve hem de elinde olan hakların korunmasını sağlayacak daha büyük bir kuvveti kazanmış olur. Bu konuyu şöyle ifade eder:” Her birimiz, müştereken, kişiliğimizi ve tüm gücümüzü genel iradenin yüce yönetimine veriyor ve bireylerden her birini de, bütünün bölünmez bir parçası olarak kabul ediyoruz.”

Rousseau bu formülle, bir halkı halk yapan eylem olan toplumsal sözleşmeyi iki aşamada özetliyor. Birinci aşama, her ortağın, bütün haklarını topluluğa teslim etmesidir. Ancak herkes herkese yani topluluğa haklarını devrederken, kimse kimseye teslim olmamaktadır. İkinci aşamada, bu paktın oluşumunu belirleyen, siyasi topluluğa “birliğini, ortak benliğini” veren **genel irade** devreye girer. **Toplumsal sözleşme** de Genel irade kavramı ilk kez bu paragrafta karşımıza çıkar.

Hakim varlık (Du souverain)

Rousseau'nun ortaklık akdi, kamu ile özel kişiler arasında karşılıklı bir taahhüdü içermektedir.

Toplum da bireylerden oluştuğundan birey aslında kendi kendisiyle bir sözleşme yapmış olur. Böylece birey hem hakim varlığın bir üyesi olarak özel kişilere karşı hem de devletin bir üyesi olarak hakim varlığa karşı sorumluluk altına girmiş olur. (“Ancak burada yurttaşlık hukukunun, “hiç kimse kendi kendine karşı giriştiği taahhütten sorumlu tutulamaz “diyen düsturu uygulanamaz. Çünkü, insanın kendi kendisine taahhüde girmesiyle mensubu olduğu bütüne karşı taahhüde girmesi arasında fark vardır.”)

Bu konuyu anlaşılabilir kılmak için Rousseau' nun vatandaşlık kavramına göz atmak gerekir: Ona göre yukarıda belirtilen toplumsal sözleşme ile özel kişilik yerini bir tüzel ve kolektif heyete bırakır ve bu heyet birliğini, ortak beni'ni, hayatını ve iradesini yine bu sözleşmeden alır. Böylece bütün diğer kişilerin birleşmesi sayesinde meydana gelen bu kamusal kişiliğe (site) **cumhuriyet** denir.

Cumhuriyet veya siyasi heyet adıyla anılan bu yapı pasif olduğu zaman **devlet**, aktif olduğu zaman **hakim varlık** (souverain), benzerleriyle karşılaştırıldıklarında ise **güç** (puissance) adını alır. Bu yapıyı oluşturan bireylere gelince; onlar da kolektif olarak **halk veya ulus**, özel kişiler olarak ve hükümler otoriteye katılmaları bakımından **citoyen** (vatandaş-yurttaş),devletin kanunlarına tabi olma bakımından **tebaa** (uyruk) adını alırlar. Görüldüğü gibi vatandaş yönetime katılma bakımından yönetici, yasalara uyma zorunluluğu bakımından da yönetilen olmak üzere iki özelliği bir arada taşımaktadır.

Rousseau' ya göre: Bütün tebaaları (uyrukları) hakim varlığa karşı taahhüt altına sokabilen kamusal karar; bunun aksine olarak hakim varlığı, kendi kendisine karşı taahhüt altına sokamaz ve dolayısıyla hakim varlığın ihlal edemeyeceği bir kanunu kendi kendisine empoze etmesi siyasi heyetin tabiatına aykırıdır.(top söz s 44)

Siyasi heyet veya hakim varlık, varlığını ancak sözleşmenin kutsallığından aldığından ne kendisine, ne de başkalarına karşı bu ilk akdi ihlal edecek herhangi bir taahhüt altına girebilir. “varlığın nedeni olan akdi bozmak, kendi kendini yok etmek demektir; oysa, yok olan şeyden hiçbir şey çıkmaz, yokluktan ancak yokluk çıkar.”(top söz s 44)

Aynı şekilde hakim varlık onu oluşturan bireylerin menfaatlerine aykırı menfaat sahibi de olamaz. Çünkü genel heyetin, bütün üyelerine zarar vermek istemesi mümkün değildir ve olamaz.” Hakim varlık, sırf hakim varlık olduğu için, nasıl olması gerekiyorsa öyledir.

Rousseau, her bireyin hakim varlığa paralel düşünüp yada aynı menfaatleri gözetip kendiliğinden itaat etmeyeceğinin bilincindedir. Bu yüzden hakim varlığın tebaaların sadakatini emniyete almaları gerektiğini savunur: İnsan olarak, yurttaş sıfatıyla sahip bulunduğu genel

iradeye karşıt düşüncelere sahip olanlar, devleti oluşturan tüzel kişiliğe bir düşünce varlığı gözüyle bakarak – o bir insan olmadığı için – tebaalık vazifelerini yerine getirmeden yurttaşlık haklarından yararlanmaya kalkışabilir. Öyle bir adaletsizliktir ki bu, eğer gelişecek olursa siyasi heyetin yıkımına yol açar.(top söz s 45)

Bu yüzden:” Genel iradeye itaati reddeden her kişi, genel heyet tarafından itaate mecbur edilir; bu ise o kişi, özgür olmak zorunda bırakılır, demekten başka bir anlama gelmez; çünkü yurttaşı vatana ait kılarak, ona her türlü kişisel tabiiyetten korumanın şartı budur ve ancak bu şarttır ki, siyasi cihazın işlemesini sağlar,sivil taahhütlere meşruiyet kazandırır;aksi halde,bu taahhütler anlamsız, zorbaca ve en kötü suistimallere açık hale gelir.”

Medeni (civil) Hal

Medeni hal ya da sivil durum Rousseau’nun görüşlerini net ve kesin bir dille açıkladığı bölümlerden biridir. İnsanın doğal durumdan uygarlık durumuna geçişinde değişen kavramlarının yanı sıra değerlerinin de nasıl evrildiğini de belirtir. En başta tabiat halinden medeni hale geçişte insan davranışlarında yönlendirici olarak “iç güdü” nün yerine “adalet” gelir. Böylelikle insanoğlunun eylemleri daha önce göremediğimiz **ahlaki** bir nitelik kazanır. Fiziki “dürtünün” yerini “vazifenin” sesi, dizginsiz” iştahın” yerini de “**Hukuk**“ alır. O zamana kadar yalnızca kendi nefsinin esiri olan insan, kendi eğilimlerini dinlemeden önce aklına danışmak zorunda olduğunu anlar. Zihinsel melekeleri işlerlik kazanır ve gelişir, fikirleri genişler, duyguları asilleşir,bütün ruhu yücelir. İnsanın toplumsal sözleşmeyle kaybettiği şey, tabii özgürlüğü ve onu cezbeden erişebilecek olduğu her şeyi sınırsız bir şekilde elde etme hakkıdır. Kazandığı şey ise medeni özgürlük ve tasarrufu altında bulunan her şeyin mülkiyetidir. (Rousseau’ya genellikle yakıştırılan, tabiat halindeki insanı iyilik ve mutluluk, medeni haldeki insanı ise kötülük ve alçaklık içinde tasvir ettiği iddiasının aksine, aslında üçlü bir tasvir yapıyor: Tabiat hali, bozulmuş medeni hal, ve meşru medeni hal. Bozulmuş medeni hal, Rousseau’nun Eşitsizliğin Kökenleri Üzerine Söylev’de ele aldığı gibi, boyun eğme, eşitsizlik ve riyakarlıkla maluldür. Tabiat halindeki insanı ise, içgüdülerinin esiri bir ahmak olarak tanımlar. Medeni hale geçiş insanda, tutkuların, aklın, ahlakın, gelişimini, daha doğrusu kuvveden fiile geçişini sağlar.) Medeni halin kazanılmasına, insanı gerçekten nefsinin efendisi yapan ahlaki özgürlüğü de ekleyebiliriz. Çünkü, sırf iştihanın etkisiyle davranış,” **kölelik**”, insanın kendi kendine koyduğu kanuna itaat ise, “**özgürlüktür**”.

Rousseau özgürlük ve mülkiyet kavramlarından hareketle Roma hukukundan kaynaklanan medeni kanunun temel ayrımlarını benimsiyor. Kişisel hukuk her insanın bir diğerine bağımlı olmasının reddi üzerine inşa edilir, merkezinde özgürlük yer alır. Nesnelerle olan ilişki ise maddi hukukun alanıdır ve merkezindeki kavram mülkiyettir. Her ikisi de kanuna itaati zorunlu addederler. Medeni ya da sivil özgürlük, medeni hukukun özgürlüğüdür. Medeni hukuk, siyasal hukuk değildir. Medeni hukukta öznenin özgürlüğü, siyasal hukukta yurttaşın özgürlüğü korunur. Rousseau, yurttaşın özgürlüğünün genel irade tarafından sınırlanması fikrini, iddia edildiğinin tersine, savunmaz. Rousseau için, yurttaşın özgürlüğünün yegane sınırı toplumsal sözleşmede belirlenendir.

SİVİL DİN ÜZERİNE

Jean Jacques Rousseau, temel eseri Toplumsal Sözleşme veya Siyasal Hukukun Prensipleri kitabının 8. bölümünde toplum dini hakkında görüşlerini açıklar: Ona göre, başlangıçta insanların tanrılarından başka kralları yoktu, yönetimleri de dinsel. İnsanların kendileri gibi bir insanı kral olarak kabullenmeleri ve bunu yapmakla daha iyi bir durumda olabileceklerini ümit etmeleri için duygu ve düşünce olarak uzun bir süre evrim geçirmeleri gerekmişti. İşte bu yüzden her siyasal toplumun başında bir Tanrı'nın olması ve böylelikle toplum sayısı kadar tanrının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu durumda birbirine yabancı ve hatta birbirine düşman olan iki halkın uzun süre aynı efendiyi tanınması beklenemezdi. **Birbiriyle savaşıyor iki ordunun aynı komutanın emirlerine uymasının beklenemeyeceği gibi.** Böylece ulusal bölünmeler sonucu çok tanrıcılık (politeizm) doğmuş oldu, bundan da dinsel ve sivil hoşgörüsüzlük çıktı ki, bunların her ikisi de aynı anlama gelir.

Rousseau, çeşitli ulusların tanrılarının aynı ya da benzer oldukları görüşüne karşı gelir: Eski Yunanlılar'ın kendilerini barbar halkların hakimi olarak görme fantazilerinin, onların tanrılarıyla kendi tanrıları arasında birtakım ortak noktalar bulma isteğine dönüştüğünü düşünür ve bu savı gülünç bulur. “sanki Moloh, Saturnus, Kronos, aynı tanrı olabilirmiş gibi: Sanki Fenikeliler'in Baal'i, Yunanlılar'ın Zeus'u ve Latinlerin Jüpiter'i aynı bir tanrı olabilirmiş gibi; sanki çeşitli adlar taşıyan bir sürü hayali varlığın ortak bir yanları olabilirmiş gibi.” (top söz s.167)

Ona göre; her devletin kendine özgü inanç biçimi ve tanrıları vardı. Devletlerin her biri kendi tanrılarını yasalarından asla ayırmazdı çünkü kendilerine özgü hükümetlere de sahiptiler. Böylelikle inanç ve yasanın aynı kaynaktan çıktığı söylenebilirdi. Bu yüzden aralarındaki siyasi savaşlar, aynı zamanda teolojik savaşlardı. Tanrıların etki alanları ulusların sınırlarıyla belirlenmişti. Bir devletin tanrısının diğer devletlerin halkları üzerinde hiçbir etkisi yoktu. Paganların tanrıları, hiçbir zaman kısıkanç tanrılar değillerdi, bu yüzden Dünya İmparatorluğu'nu aralarında paylaşmışlardı. Hatta Musa ve Yahudi halkı bile, İsrail Tanrısından söz ederken bazen bu fikri paylaşmaktaydılar. Her din yalnızca onu benimseyen devletin yasalarına bağlı olduğundan bir halkı dininden döndürmenin tek yolu onu egemenlik altına almaktı. İnanç biçimini değiştirmek mağluplar için zorunlu olduğundan kendi inancını başka devletlere kabul ettirmenin tek yolu onları yenilgiye uğratmaktı. “İnsanların tanrılar için savaşmaları şöyle dursun, Homeros'ta olduğu gibi, önce tanrılar insanlar için savaşmaktaydılar. Taraflardan her biri kendi tanrısından zafer istemekte ve bunun karşılığını yeni tapınaklarla ödemekteydi.” (top söz s.169)

Hemen belirtmek gerekir ki burada ortaya çıkan hoşgörüsüzlük, toplumlar arası bir hoşgörüsüzlüktür ve

Rousseau'ya göre; Site Devletleri arasındaki savaşların kaynağı da budur.

Jean Jacques Rousseau' ya göre Paganizm'i tek ve aynı din haline getiren Romalılar olmuştur. Onlar yendiklerinde yasalarının yanı sıra tanrılarını da kabul ettirirlerdi. Çoğu zaman kendileri de mağlupların inançlarını ve tanrılarını benimserler ve onlara yurttaşlık hakkı (droit de cite) tanırırlardı. Böylece Roma İmparatorluğunun halkları, zaman içinde hiç farkında olmadan, aşağı yukarı her yerde birbirinin aynı olan birçok inanca ve tanrıya sahip oldular ve paganizm, sonunda bilinen ortak bir dünyada tek ve aynı bir din haline geldi.(top söz s.169)

Burada iki noktayı göz önüne almamız gerekiyor: Birincisi, J.J.Rousseau paganizm tanrıları konusunda kendisiyle çelişmektedir. Önce site devletlerinin tanrılarının her birinin kendilerine has olduğunu diğer devletlerin ya da halkların tanrılarına benzemediğini savunmuş, sonra da Romalıların imparatorluk yolunda yaptıkları savaşlarda diğer halkların inanç sistemlerini ve tanrılarını kendilerinininkiyle bağdaştırıp her yerde birbirinin aynı olan bir sürü tanrıya ve ibadete sahip olduklarını söylemiştir.

İkinci olarak tek tanrılı olan Yahudilik dinini, Pagan dinleriyle bir arada ele almıştır. Bunun sebeplerinden en

önemlisi olarak Yahudilikte “öbür dünya fikri” olmaması olabilir. Bunun yanı sıra Museviliğin yalnızca İsrailoğulları'na

ait bir ırk temelli din onun kendi dışındaki halklara alan bıraktığı ve bu özelliğiyle evrensel olamayacağının göstergesi sayılabilir.

Ancak buna rağmen Yahudiler önce Babil, sonra Suriye krallarının sultanı altına girdiklerinde, kendi tanrılarından başka hiçbir tanrıyı tanımaya yanaşmayınca, bu hareketleri galibe karşı bir direniş olarak görülmüş ve Hristiyanlık öncesi dönemde eşine rastlanılmayan eziyetlere katlanmak zorunda kalmışlardır.

Rousseau' ya göre İsa'nın yeryüzünde manevi bir krallık kurması bu koşullarda olmuştur. Bu da dinsel düzeni siyasal düzenden ayırarak devleti tek güç olmaktan çıkarmış ve Hristiyan halkları alt üst etmekten hiçbir zaman

geri durmayacak olan derin iç bölünmelere neden olmuştur. Önceleri toplumun tüm kurallarına ve yasalarına uyum sağlar gözüken Hristiyanlar, toplum içinde gelişimini sağlarken bir çok eziyete maruz kalmışlardır. Çünkü “öbür dünya” fikri hiçbir zaman paganların havsalasının alacağı bir fikir değildi ve paganlar onların devletin zayıf bir anını kolladığını tahmin edebiliyorlardı. Nitekim korktukları başlarına geldi ve o ezilen Hristiyanlar ağız değiştirdi ve zaman içinde sözde öbür dünya krallığının gözle görülür bir önderinin (Papa) yönetimi altında, bu dünyada, despotizmin en şiddetlisine dönüştüğünü gösterdiler. Bununla birlikte hali hazırda bir hükümdar ve sivil yasalar var olmaya devam ettiklerinden bu iki başlı iktidarda sürekli bir yargı yetkisi uyuşmazlığı ortaya çıkmış ve her türlü iyi siyaseti olanaksız kılmıştır. Bu yüzden yurttaşlar da hükümdara mı, yoksa ruhani önderlerine mi boyun eğeceklerini bilemez olmuşlardır.

Hristiyanlık toplumda hakim olunca, kutsal ibadetler daima hakim varlıktan bağımsız olmuş ve devlete hiçbir zorunlu bağlılık içinde olmamıştır. İslam dini ortaya çıktığında Muhammet siyasi sistemini sağlam esaslara bağlamış ve kurduğu hükümet şekli, ardından gelen halifeler döneminde de tek hakim güç olarak kalmıştır. Sonrasında Arap yöneticilerin zenginleşip gevşemesiyle Araplar da barbarların sultanı altına düşmüşler ve onlarda da ikilik baş göstermiştir. Bu bölünme Hristiyanlığa göre daha hafif ise de Ali’nin mezhebinde daha belirgindir, İran gibi bazı devletlerde kendisini sürekli hissettirmiştir. Rousseau burada tıpkı Hristiyanlıktaki Kilise – Kral ayrımı gibi, Şii mezhebinde de İmam – Hükümdar ayrımı olduğundan bahsediyor. Ancak İran’daki otorite ayrımının, Hristiyan toplumlardaki ayrım kadar keskin olmadığı ve çok şiddetli çatışmalara neden olmadığı altını çizmektedir.

Yine Hristiyanlığa dönecek olursak, İngiltere krallarının ve peşinden çarların kendilerini kilisenin başı ilan ettiklerini görürüz. Ancak bu eylem kiliseyi değiştirmekten çok onu koruma altına alıp varlığını sürdürmesini sağladı. Kilisenin yasa koyucuları değil ancak prensleri oldular. Rahipler ise birlik kurdukları her yerde hem efendi hem de yasa koyucu oldular. Bu durumda her yerde olduğu gibi İngiltere ve Rusya’da da iki ayrı güç , iki ayrı egemen olduğunu

söyleyebiliriz. Rahiplerin birlikten doğan gücünü ve bu birliğin yapısını anlayabilmek için Rousseau'nun dip notuna bir göz atalım:

“Şunu iyice belirtmek gerekir ki, ruhbanı bir toplumsal heyet halinde tutan şey, Fransa'da olduğu gibi, formel

meclislerden ziyade, kiliseler arasındaki irtibattır (Communion des Eglises). Bu irtibat (cemaat olma hali) ve aforoz

(Excommunication) ruhbanın toplumsal paktıdır. Bu pakt sayesinde, o, her zaman halkların ve kralların efendisi

olacaktır. Birbirleriyle irtibat halinde olan bütün rahipler, isterse dünyanın ayrı birer ucunda olsunlar, yurttaş sayılırlar. Bu icat siyaset şaheseridir. Pagan rahipler arasında hiç buna benzer bir şey yoktu: onlar hiçbir zaman bir toplumsal heyet oluşturmamışlardır.” (top söz s.171)

Rousseau, Hristiyan yazarlar içinde yalnızca Hobbes'un bu iki başlılığa karşı çıktığını ve deyim yerindeyse

kartalın iki başını birleştirmeyi önerdiğini ifade eder; Hobbes'a göre toplumda siyasal birlik olmadan ne devlet olur

ne de doğru dürüst hükümet kurulabilirdi. Ancak Hobbes, Hristiyanlığın baskıcı ruhuyla kendi sisteminin

bağdaşmadığını, rahibin çıkarının devletin çıkarından daha güçlü olduğunu görmüştür.

Ürkütücü olsa bile onun

sisteminde doğru ve gerçek olan yanlar vardır.

Rousseau'ya göre: Toplum açısından ele alındığında ya genel ya da özel olan din; İnsanın dini ve Yurttaşın dini

olarak ikiye ayrılır. Birincisinde tapınaklar, sunaklar ,törenler, yoktur. İbadet Yüce Tanrı'ya içsel bir tapınışla ve

ahlakın sonsuz ödevlerini yerine getirmeyle yapılır. Bu gerçek bir tanrıcılıktır ve bunu doğal tanrısal hukuk diye adlandırabiliriz. İkincisinde ise ülke sınırları içinde tanrılar, ermişler ve koruyucular vardır. Toplumsal kabul görmüş

dogmaları, ayinleri, yasalarla gerekli kılınmış açık törenleri vardır. Bu dini uygulayan ulusun dışında kalanların tümü inançsız, yabancı ve barbardır. İlk halkların, sivil (medenî) veya pozitif ilahi hukuk diyebileceğimiz bütün dinleri böyledir.

Daha garip bir üçüncü din vardır ki; bu din insanlara iki tür yasama, iki lider, iki yurt vererek onlara çelişkili görevler

yükleyen, onları hem dindar, hem de yurttaş olmaktan yoksun bırakan bir dindir. Örneğin, Lamaların, Japonların dini ve Roma Hristiyanlığı böyledir. Bunun sonucunda karma ve toplum dışı bir hukuk doğar ki, bu hukukun adı yoktur.

Bu üç din siyasal açıdan ele alındığında her birinin kendine özgü kusurları olduğu görülür. Üçüncüsünün kötülüğü öylesine açıktır ki lafını etmeğe değmez. Anlaşılabacağı üzere toplumsal birliği bozan her şeyin zerrece değeri yoktur. İnsanı kendisiyle çelişkiye düşüren tüm kurumlar da değersiz şeylerdir.

İkincisi Tanrı'ya yönelişle yasa sevgisini bağdaştırdığı için iyidir, yurdu yurttaşlar için tapınış konusu yaptığı için de iyidir. Bu din insanlara devlete hizmet etmenin koruyucu Tanrı'ya hizmet etmek olduğunu öğretir. Bu bir teokrasi olup burada hükümdardan başka bir papaz, yüksek yöneticilerden başka rahipler olmaz; bu durumda vatan için ölmek dini anlamda şehit olmak demek, yasalara karşı gelmek ise kafir olmak ve tanrıların gazabına uğramak, halkın da nefretini üzerine çekmek demektir. Yani Sacer estod (lanetli ol)

Rousseau, aslında bu dinin kötü olduğunu söyler; çünkü yanılğı ve yalan üzerine kurulmuştur. İnsanları aldatır, onları safdil ve batıl inançlı yapar ve gerçek tanrısal ibadeti boş bir törene indirger. Tekelci ve tiranik hale geldiği zaman, halkı kan dökücü ve hoşgörüsüz yapar, öyle ki, o halk öldürmede, katliam yapmadan duramaz ve kendi tanrıların kabul etmeyen herkesi öldürmeyi kutsal sayar. Böylece bir halk tüm diğer halklara karşı savaş durumuna geçer ki kendi güvenliğini de tehlike altına almış olur.

Rousseau, Hristiyanlığın ilk yılları için de yukarıdaki eleştiriyi yapar. Kendi çağının Hristiyanlığına hiç uymayan, İncil Hristiyanlığı olarak nitelediği bu din ona göre; yüce, doğru, kendilerini bir tanrının çocukları olarak kardeş gören, toplumsal bağlarını ölümün bile ayıramadığı insanların dinidir. Ancak siyasal yapıyla hiçbir bağı olmayan bu Hristiyanlık, yurttaşların kalbini devlete bağlamaz, aksine bütün dünyevi hayattan olduğu gibi, devletten de koparıp ayırır. Rousseau açısından, toplum ruhuna bu kadar aykırı bir şey olamaz. Dahası Hristiyanlık tamamiyle maneviyat dinidir, yalnızca doğaüstü güçlerle ilgilenir ve Hristiyanlığın asıl yurdu da bu dünyada değildir. Hristiyan halk, devleti güçlüyken ülkesinin şan ve şerefiyle övünmekten korkar; buna karşılık devleti düşkün durumdaysa yine de kendilerini cezalandırmış olan Tanrı'ya şükretmeye devam eder. İçlerinden bir muhteris yada ikiyüzlü çıkıp iktidarı ele geçirirse; onu kötüye kullanacağından, yurttaşların canına okur ve tanrının kullarını cezalandırdığı sopası

haline gelir. Yine de toplumdan aykırı bir ses yükselmez. Çünkü tanrı öndere boyun eğilmesini istemektedir ve bir

Hristiyan özgür de olsa, köle de olsa öbür dünyada cennete gitmek ister. Yabancı bir devletle savaşa girilse, hiç itiraz etmeden savaşa giderler ama yenmekten çok ölmeyi bilirler. Diğer devletlerin halkları ise yalnızca yeneceğiz diye yemin etmişlerdir, ölmeyi düşünmezler.

Rousseau. Hristiyanlığın cumhuriyet rejimine uygun olmadığını, hatta yalnızca kölelik ve bağımlılık vaaz ettiğinden tiranlığa son derece elverişli olduğunu ileri sürer. Doğal olarak tiranlık da bu dinden yararlanacaktır, çünkü

Hristiyanlar köle olmak için yaratılmışlardır. Aslında bunun farkındadırlar ama hiç de rahatsızlık duymazlar, çünkü bu kısacık dünya hayatının onların gözünde önemli bir değeri yoktur.

Ona göre Haçlı Seferleri dini savaş sayılmazdı; çünkü bu seferlere katılanlar Hristiyan askerleri değil, Papa'nın askerleriydiler. Kilisenin nasıl olduysa dünyevi hale getirdiği kutsal ülkeleri için savaşıyorlardı.

Rousseau'ya göre; Toplumsal Pakt'ın hakim varlığa kendi uyruğu üzerinde tanıdığı hak, asla kamu yararının sınırlarını aşamaz. Çünkü düşüncelerini çok takdir ettiği Marquis d'Argenson'un deyiimiyle: **“Cumhuriyette herkes,**

başkalarına zarar vermeyen her şeyi yapmakta özgürdür.”(top söz s. 177 dip not).

Dolayısıyla, halk kendi düşünceleri konusunda, otoriteye karşı toplum içinde göreceği önem oranında sorumludur.

Bu açıdan yurttaş kendi görevlerini sevdirecek bir dinin olması devlet için çok önemlidir. Bireysel olarak edinilen

dini inançlar devleti ilgilendirmez. Çünkü öbür dünya devleti ilgi alanı değildir. Yeter ki halk devletin yasalarına

uyum gösterebilir. İşte burada bir inanç mesleği ortaya çıkar ki, bunun ortaya koyacağı iman kurallarının devlet

yasalarıyla uyumlu olmaları gerekir ve bu yüzden bu konu hakim varlık tarafından düzenlenmelidir.

Ancak bu maddeler asla dogma olarak değil, toplumsallık duyguları olarak sunulmalıdır. İyi bir yurttaş ve sadık bir

halka sahip olmanın başka yolu yoktur. Ayrıca sivil toplum dininin dogmaları basit, az, yorum gerektirmeyecek

şekilde apaçık olmalıdır. Her şeye gücü yeten, hikmetli, iyilikçi, öngörülü ve yardımsever bir Tanrı'nın varlığı,

doğruların mutlu olması, kötülerin cezasını bulması, toplumsal sözleşmenin ve yasaların kutsallığı pozitif dinin

dogmalarını oluşturur. Negatif dogmalar tek bir dogmaya hoşgörüsüzlüğe indirgenebilir. “Hoşgörüsüzlük”. Dışlanan bütün dinlerin ortak dogmasıdır.

Rousseau, sivil hoşgörüsüzlükle teolojik hoşgörüsüzlüğü birbirinden ayırmanın hata olduğunu söyler. Tanrı’nın lanetlediği kötü insanlarla bir arada yaşanmaz, onları sevmek Tanrı’ya karşı gelmek olur. Onları mutlaka imana getirmek, ya da onlara eziyet etmek lazım gelir. Teolojik hoşgörüsüzlüğün benimsendiği her yerde bunun toplumsal bir etkisi görülecektir. Dogmalar toplum yasalarının önüne geçtiğinde egemen egemenliğini kaybeder, rahipler gerçek efendi olurlar ve krallar da rahiplerin memurları durumuna düşerler.

Öyleyse artık dışlayıcı ulusal din olamayacağı için, dogmalarında yurttaşlık görevlerine aykırı bir taraf bulunmamak şartıyla, diğer dinlere hoşgörü gösteren bütün dinlere hoşgörü gösterilmelidir. Ama, her kim cüret edip: Kilisenin dışında asla kurtuluş yoktur derse, o kişi devletin dışına atılmalıdır. Eğer devlet Kilise, hükümdar da Papa olsaydı böyle bir dogma işe yarardı, bunun dışındaki her türlü yönetim için zararlıdır, toplumsal düzene aykırıdır.

Görülüyor ki Rousseau açısından; dinin kuralları, kurumları ve ritüelleri kesinlikle devletin yasalarıyla çelişmemelidir. Dini önderler toplumun önderiyle rekabete girmemeli, daima onun gölgesinde kalmalıdır. Toplumda Hakimiyet, genel iradenin hükmünü icra etmesinden başka bir şey değildir ve hiçbir zaman devredilemez. Bu yüzden dini dogmalar yasalar karşısında daima edilgen kalmalı, yasanın gücüne boyun eğmelidir. Bunun yanı sıra toplumun işleyişinde sadakatli, ahenkli toplum düzeni konusunda uyumlu yurttaşlar yetiştirmede yardımcı olmalıdır.

EDİRNE

10 MAYIS 2020

KAYNAKLAR

- 1- Jean Jacques Rousseau , *Toplumsal Sözleşme veya Siyasal Hukukun Prensipleri* , çev : Cenap Karakaya ,İletişim Yayınları , İstanbul 2016
- 2- Jean Jacques Rousseau , *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* , çev: Rasih Nuri İleri , Say Yayınları , İstanbul 2018